VIII
a S. PAUL

12

JOANNIS CHRYSOSTOMI
A SANCTO PAULO

Clericorum Regularium Pauperum Matris DEI
Scholarum Piarum.

HEXAEMERON

Metris expressum,

ILLUSTRISS. AC REVERENDISS. DOMINO

ANNIBALI
ALBANO
CLEMENTIS XI.
PONT. MAX.

Ex Fratre Nepoti,

Sancti Petri de Urbe Canonico,

AUTHOR HUMILLIME' D.D.D.

ROMÆ, apud Franciscum Gonzagam. 1705.

Superiorum permissu.

APPROBATIO.

Ex commissione Reverendissimi Patris Paulini Bernardinii Sacri Palatii Apostolici Magistri legi quàm potui diligenter Librum Reverendi Patris Joannis Chrysostomi à Sancto Paulo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum; cui titulus Hexaemeron *metris expressum*. Visum est mihi opus singulari diligentia laboratum, ornatumque multiplici eruditione, atque doctrina, proindè imprimi posse censeo.

Carolus de Aquino.

APPROBATIO.

EX commissione Reverendissimi Patris Fr. Paulini Bernardinii Sacri Palatii Apostolici Magistri vidi Librum, cui titulus HEXAEMERON *metris expressum* &c. nihilque in eo reperi, quod aut Fidei puritati, aut morum honestati adversetur; immò mirari non desii facilitatem, qua Author carmine complectitur penitissima & Naturæ, & Divinitatis arcana, quæ sapientes vel soluta oratione difficulter obumbrari posse, fatentur. Quare Opus hoc dignum censeo, ut publica luce fruatur. Ex nostro Collegio S. Thomæ Aquinatis apud SS. Vincentium, & Anastasium de Urbe hac die 24. Martii 1705.

Cajetanus Corazza Cler. Reg. Min.
Sacræ Theologiæ Lector.

PE-

PETRUS FRANCISCUS
A CONCEPTIONE

Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum Præpositus Generalis.

CUm librum, qui inſcribitur HEXAEMERON, à Patre noſtro Aſſiſtente Joanne Chryſoſtomo à Sancto Paulo compoſitum duo Theologi ex noſtris, quibus commiſimus, recognoverint, & in lucem edi poſſe approbaverint; Nos, ſi iis, ad quos ſpectat, ità videbitur, ut typis mandetur, facultatem in Domino concedimus. Romæ in Ædibus noſtris Scholarum Piarum S. Pantaleonis die 24. Aprilis 1705.

Petrus Franciſcus à Conceptione Præpoſitus Generalis.

Bernardus à Sancto Philippo Aſſiſtens, & Secretarius.

Reg. fol. 141. *à tergo.*

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri Palatii Apostolici Magistro.

Dominicus de Zaulis Episcopus Verulanus Vicesgerens.

IMPRIMATUR,

Fr. Paulinus Bernardinius Ordinis Prædicat. Sacri Apostolici Palatii Magister.

AU-

AUTHORIS INTENTIO

AD LECTOREM.

ANTE quam in Ecclesia Catholica Sancti Thomæ Aquinatis motrix intelligentia sapientiæ suæ Solem ostenderet, ferè omnium Sanctorum Patrum consensus, non modò ab Aristotelis, & Platonis doctrina erat alienus; sed etiam Ethnicorum omnium philosophantium placita devitabat. Hi enim divinis inhærentes Scripturis, quicquid ab illis absonum suspicarentur, nullius authoritate Philosophi vel dignabantur assumere, vel leviter interpretari. Quandoquidem singulæ Philosophorum Gentilium sectæ intolerabilia contra Fidem Orthodoxam principia supponunt, ut docet *S. Ambrosius in Hexaemeron cap.*1. *& 6. Chrysost. in Homil. super Genes. cap.* 1. *Hieron. in Eccles. cap.* 10., & passim *Augustinus in Platonicos, in Epicuræos, & alios*, quorum doctrinas *in* 2. *de Civ. Dei cap.*7. sine authoritate Divina prolatas inutilia esse inventa pronunciat. Aristotelis verò philosophiam *ibidem lib.* 8. *cap.* 12. Hæresim dicit, & cùm Platonicos affirmet minimùm à Christianis distare, *lib. de vera Relig.*

cap. 4. Nihilominus Platonem ipſum plurimis taxat: quorum locorum ſententias, ut etiam cæterorum Sanctorum Patrum authoritates, longum eſſet afferre.

Verùm quoniam ipſis ferè Sancti Thomæ temporibus Arabes in Hiſpania doctrinis Ariſtotelicis in Fidem Catholicam maximè invehebantur, ut impiis illorum conatibus Sanctus Doctor occurreret; non modò Commentatoris Averrois plurimas opiniones, & Textûs corruptelas confutavit; ſed etiam novis editis commentariis Philoſophum ſubtiliſſimè interpretatus, propemodum ſenſu Chriſtianum effecit. Et adverſariorum armis, & ſpoliis inſtructus, contra Gentes ſtylum acuens, de tota infidelitate glorioſiſſimè triumphavit. Primus omnium verè Angelicus Doctor, non extimuit prophani Philoſophi libros interpretari, attactuque incoinquinato enormes ejuſdem verſutias, & errores excurrere, ut aurum de ſtercore colligens, & fimum ſapientiæ luce colluſtrans, id præſtaret emolumenti, quo methodicè ſacra doctrina traderetur, & Peripatetica philoſophia non nobis noceret. Quandoquidem ut ab eo commentis donatam, non amplius Peripateticam, ſed Angelicam dixerim; quia nihil amplius ſapit, quod Ariſtoteles intendebat, ſed

ſed quod Aquinatis ratio concludit.

Hoc ſapientiæ genus idem Sanctus Doctor ex fine ſibi præfixo ad obruendas Gentium, & Hæreticorum machinas, conſuluit, dicens: Quod metaphyſica diſputat contra negantem ſua principia, ſi adverſarius aliquid concedit; ſi autem nihil concedit, non poteſt cum eo diſputare; poteſt tamen ſolvere rationes ipſius. Unde ſacra Scriptura, cùm non habeat ſuperiorem, diſputat cum negante ſua principia, argumentando quidem, ſi adverſarius aliquid concedat eorum, quæ per divinam revelationem habentur; ſicut per authoritates ſacræ doctrinæ diſputamus contra Hæreticos, & per unum articulum contra negantes alium. Si verò adverſarius nihil concedat eorum, quæ divinitùs revelantur, non remanet ampliùs via ad probandum articulos Fidei per rationes; ſed ad ſolvendum rationes, ſi quas inducit contra Fidem, *p. p. quæſt.* 1. *artic.* 8. *in corp.* Ut igitur contra Hæreticos, tanquam ſummus Theologus procedit inferendo, ex revelatis principiis conceſſis, revelata ab illis non conceſſa: ità ut ſummus metaphyſicus contra gentes proceſſit, aſſumendo Ariſtotelicum textum, quem maximoperè commendabant, ut ex illius authoritate ad Fidei principia concludenda deveniret.

Hoc etiam fine Platonem potiùs sequitur Sanctus Augustinus, quam Aristotelem, quia suis temporibus Platonici frequentiùs Fidei dogmatibus insultabant; quamobrem inquit *lib. 3.* contra Academicos. Apud Platonicos me interim, quòd sacris literis non repugnet, reperturum esse confido. Et mirum videtur quibusdam nescientibus hujusmodi finem, quamobrem S. Thomas, qui D. Augustinum in Theologicis ferè ad unguem sequitur, non potiùs cum ipso, Platoni adhæserit, quam Aristoteli. Sed finis intentus ab Angelico, ut gentes Peripateticas evincat, admirationem omnem de medio tollit. Nam tali fultus adminiculo faciliùs adversariorum munitiones contra scientiam Dei elatas destruxit; ut notat *Palavicinus in Historia Concilii Tridentini*, & alii.

Gassendus verò, & alii hujusce tempestatis Athomici, illæsa quidem Fide conantur principiis Democriti, & Epicuri physicas disciplinas redintegrare, quas ex vetustissimis monumentis, ubi diù fuerant sepultæ, effodere satagunt. Sed quia illorum finis non eò collimat, quò studium Sanctorum dirigitur, ut Fidei veritatem illustrent, immò ipsorum licentia plurimùm periculi facessit in rebus Theologicis; id-

idcircò ego, ferè in adolescentium gratiam molitus sum hoc Opus metricum SEX DIERUM, quo intendi, per Fidei principia revelata, tanquam inter Fideles inconcussa, & concessa, naturalium rerum creationem, conservationem, vicissitudines, & proprietates explanare. Quia verò his recentioribus philosophis neque Plato, neque Aristoteles placet, sed potiùs Democritus; & nullus alius authorum ex antiquis reperitur, qui hujusmodi philosophiam tractet, nisi Lucretius; ut ipsis arrideam, Lucretium versiculis imitor, & nihil cum Aristotele, nihil cum Platone consentiens, aut cum alio quocumque Gentilium philosophorum, ipsum prætereà Democritum excludo, & dumtaxat cum sacris literis eos convenio, ulteriùs sensu, & ratione differens, ut ipsa ratio, aut opinio per se suffragentur veritati. Id verò consilii fuit, ut juvem eos, qui carmine delectantur, in quorum gratiam aliquid opinativè cudere studeo, ut dùm ipsis minùs sapit Peripateticus stylus, saltem non displiceant Fidei principia. Quinimò, dùm Lucretii metris incauta juventus enixè studet, & plus justo delectatur, quærens doctrinæ novitatem, virus inibi offusum potat, & perniciosis maximis animum imbuit; operæ pretium est, viam aperire simili metho-

do,

do, ut possint opinari satis in admirabilibus Dei operibus, salva penitùs Fide, non invenientes opus, quod Deus est operatus, neque id negantes, aut in dubium revocantes, quod est revelatum.

Hoc ipsum fuit antiquis Sanctis Patribus usitatum, ut cognosci facilè poterit, si legantur Chrysostomus, Basilius, Ambrosius, Augustinus, & reliqui, ut notat *Molina par.* 1. *de opere Sex Dierum disput.* 5. *Cabeus in metheor. Aristotelis lib.* 1. *text.* 72. *quæst.* 5. Ponentes sacram Scripturam, & Fidei dogmata pro norma, & regula veritatis. Quamobrem in iis, quæ ad veritatem spectant, non mihi videor multum abesse ab illibata D. Thomæ doctrina, & intentione, quam satis novi periculosum esse deserere. Quicquid enim ad opiniones attinet, ipse sanctus Doctor mihi satis indulgeat pro hac parte, quam scopo prætendo attingere, ut Democriticis aliquid concedens, aliquid cum ipsis opinatus, cætera compellam benè sentire de Fide, & potioribus philosophiæ maximis adhærere. Minimè enim refert hoc, vel illud opinari, quod opinabile circumfertur, conscientiâ tutâ. Sed maximè interest à veritate Fidei deflectere, atque talia disputatione concludere, quæ aut nihil ad veritatem

con-

conducunt, aut aliquid à veritate ipſa deducunt. Ipſe enim Angelicus plurima problematicè defendit, quæ ſcientiam non lædunt, plurima etiam ex Ariſtotelis ſententia diſcerpit, ut cum Ariſtotelicis rem agens, faciliùs in ſuam ſententiam trahat; cujus ingenii finem ſatis abundè quilibet animadvertet, ſi legat ejus ſummam adversùs Gentes.

Hinc igitur, quia cum Chriſtifidelibus rerum naturalium negotium aggredior, non ex viſibilibus ad inviſibilia Dei rimanda procedo, ut moris eſt antiquis philoſophis, teſte Gentium Apoſtolo, qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium. *Rom.* 1. 25. Sed ab inviſibili Deo, rerum omnium Creatore, qui omnia quæcumque voluit, liberè, & in ſapientia fecit; exordior. Deo enim præeunte nullus officit obex: quem cum fide teneamus, antè omnia ſæcula, & mundi conſtitutionem per ſe Ens, quod eſt, ſimpliciſſimam, immutabilem, æternam, & perfectiſſimam Unitatem; Mentem, quæ omnia intelligit: Voluntatem, quæ omnia poteſt; ipſumque verè Deum vivum ſuper omnia, Unum, Verum, Bonum, ſibi ſufficientiſſimum, nullius rei à ſe diſtinctæ indigentem, eundem Perſonis Trinum antè res omnes, & rerum ſæcula in ſe ſubſiſtentem confitea-

fiteamur: Hoc ipſum univerſaliſſimum Principium, & Cauſam liberam omnium à ſe creabilium procul omni dubio affirmamus. Quæ omnia cum à pueris ex fidei dogmatibus didicerimus, pro phyſica inſtitutione non eſt opus inter nos prolixè diſſerere; ſed ultrò conceſſa pro veritatis indagine, tanquam principia inconcuſſa in Prolepſi ſtatuimus, & ſupponenda præmittimus.

Ex his verò ſatis manifeſtè apparet, materiam, mundum, aut motum non fuiſſe ab æterno, ut ponebant antiqui Philoſophi, de qua poſitione fusè *Pererius lib. rerum natur.* 15. Nàm Deus ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandavit, & creata ſunt, *Pſ.*148. Et indè ait Chriſtus ad Patrem, *Jo.* 17. 5. Clarifica me tu Pater apud temetipſum claritate, quam habui, priusquam mundus eſſet, apud te. Neque aliqua neceſſitate inchoatum à Deo eſſe mundum, aut motum, aut tempus, aut aliam quamlibet creaturam; cùm omnia liberè agat ad extrà; neque quicquam ab eo diverſum à ſe dimanet, aut neceſſariò, aut ſua ſpontè, ſed abſolutiſſimâ voluntatis ſuæ libertate, ac providentiâ; ideòque neque caſu aliquo quicquam contingit; quia ſapientia Patris æterni, quæ Verbum Divinum eſt, de quo dicit *S. Jo.* 1. Omnia per ipſum

ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ità *in Ecclesiastico cap*. 24. 5. inquit: Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita antè omnem creaturam; & omnia præcedens cum sit una, omnia potest; & in se permanens, omnia innovat. Attingit ergo à fine, usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter, *Sap*.7. 24. & 8. 1. Quamobrem illud Ethnicorum axioma: *De nihilo nihil fit*, in Deo nullum habere locum docemur: Cùm ipse de nihilo faciat omnia; & omnia in nihilum redigere possit; sicut etiam, si velit, potest totum in totum commutare, quod est conversio; seu substantiam in aliam substantiam invertere, quod est transsubstantiatio; aut etiam immutare accidentia rerum; aut aliud simile, quod excedit naturæ vires. Quæ omnia consequenter in Primæ Diei opere attingimus, reprobantes Philosophorum erronea principia, & Catholicum dogma confirmantes.

Indè verò, quia quod de nihilo factum est, aliquid exstitit; cum causam universalissimam efficientem Deum posuerimus, & finem universorum, quæ sunt, ultimum, & perfectissimum: nàm universa propter semetipsum operatus est Dominus, *Prov*. 16. 4. Inquirimus de ipsis principiis, & elementis intrinsecis, quæ mun-

mundum constituant. Quamvis autem universaliter loquendo omnia mundi hujus corpora intelligantur constare materiâ primâ, & formâ tanquam partibus essentialibus; nihilominus pro præsenti naturæ statu à Deo sic voluntariè constitutæ, una materia informis, aut formata unico formæ substantialis actu, non sufficit, ut totus hic mundus constitueretur; itaut si Deus creasset unam materiam primam, & simul cum ipsa non concreasset diversas formas, nunquam hujusmodi materia informis fuisset appetitiva diversarum formarum, & nunquam ex illa sola potuisset naturaliter emanare alia, & alia forma; & etiam si materia una fuisset unicâ formâ formata, nunquam exinde potuisset à natura fieri aliud. Propterea statim in principio temporis tria pronunciantur creata, cœlum, terra, & aqua, & subsequenter per dies lucem, firmamentum, cum aquarum divisione, Solem, Lunam, stellas, & planetas intelligimus eâdem creatione producta; eadem est enim Dei actio, quæ de nihilo facit, & facta conservat, mutat, distinguit, & perficit, & jugi gubernatione operatur. Et cum creatio tendat ad totum ens, non ad ea quæ sunt entis, propriè non dicitur materia prima, aut forma creata, sed creata ipsa composita. Quare cum

Deus

Deus diverſa corpora in mundi creatione creaverit; illa omnia creata mundum totum conſtituunt: inter quæ cum aliqua ſint mixta, quæ diverſis conſtant elementis, ut ſunt plantæ, atque animalia; & quædam alia ſint ſimplicia, quæ habent ſimiles partes integrantes totum, ut ſunt aer, ignis, & aqua, & dicuntur elementa: hic quæritur, utrum in toto mundo ſint illa tantùm quatuor vulgata, terra, aqua, aer, & ignis; ex quibus omnia mundi compoſita conſtent: & multi ſanctorum Patrum dicunt cœlum eſſe naturæ igneæ, alii ex aqua factum, quos recenſet *Martinengus in gloſſa magna tomo* 1. longum texens illorum cathalogum. Et conſequenter omnia mundana ex elementis conſtare quatuor, exceptis tamen ſpiritibus, & humanis animabus, quòd ſine materia de ſe ſunt creata ſpeciali creationis intentu. Alii autem Cœlum cum *Ariſtotele* 3. *de Cœlo cap.*1. & 1. *meteor. cap.*3. & alibi, quintum faciunt elementum.

Cùm verò *S. Auguſtinus lib.* 2. *ad Cœleſt. cap.* 23. inter quæſtiones difficiles, quæ ſalva Fide, ventilari poſſint, enumeret; utrum elementa hujus mundi conſpicabilis quatuor, an plura ſint. Ego nihil de poſſibili loquens, quia poterat Deus, quod unum, vel tria fecerat

à

à principio, per dies reddere in plura elementa, & alia mista, & ità distinguere, & perficere, ut narratur; solùm dico indefinitè, quod unum non suffecisset, nec solùm quatuor esse, si ponamus elementa formata, inter se distincta hujus mundi esse aliqua magna corpora simplicia, quæ, cum similes habeant partes, non dividuntur in alias species. Nec mirum videatur si ità elementi nomine vocem, quæ cœlum, & sydera componunt, cum hoc etiam modo *S. Jo. Chrysostomus in* 1. *cap. Genes. homil.* 3. dicat: Moyses docuit nos de cœlo, & terra, quæ plura in se continent elementa. Et *homil.*4. *de firmamenti formatione, aquarumque divisione* dicit: Solùm jubet, & accedit aliud elementorum, & aliud decedit. Et *homilia* 6. *de Sole disserens*, ait: Vides sapientiam Opificis? Dixit solùm, & productum est hoc admirabile elementum, Solem dico. Et sæpiùs id repetens concludit, quod scriptura docet nos post tertium diem hoc elementum esse conditum. Et postquam de Stellis locutus est, infert. Itaque elementa quæque in suos terminos manent, & nunquam suam mensuram transgrediuntur; sed dispositionem, & ordinem Domini custodiunt, suum opus facientes. Mundi igitur elementa, ex his principiis plura esse, quam quatuor deduco, quia

quia certè à Deo diſtincta ſunt, non modò hæc inferiora, terra, aqua, aer, & ignis; ſed etiam aſtra ſingula inter ſe, & ſtellarum æther fluidus, qui cœlum planetarium replet.

Interim autem cum diverſi diverſa dicant de materia prima; quidam volunt unam in omnibus eſſe; alii duas; alteram quidem cœleſtem, quæ formas habeat inamiſibiles; alteram ſublunarem, quæ tranſmutationi ſubjecta eſt; & alii multiplicant in cœlis materiam; quod cœli diverſimodè formam inamiſibilem habeant; quidam etiam à cœlis omnem tollunt materiam: mox alii materiam ipſam exiſtentiâ donant; alii privant. Quidam in ipſa formam corporeitatis agnoſcunt; quidam verò quantitatis dimenſiones interminabiles; & quidam nihil ex his. Quid plura? Ut quis impiè dixit eam Deum eſſe; & alius locum; ſi quoque alii dicant nihil omninò eſſe? Certè *Cabeus in meteor. Ariſtot. lib.* 1. *text.*4. *quæſt.*2. dicit à Deo tres eſſe materias creatas, cœlum, aquam, & terram; & quod terra elementaris vera, & phyſica eſt materia prima ſublunarium, non illa ratio metaphyſica, quam ſibi fingunt Peripatetici quamplures, *ibid. text.* 46. *quæſt.* 5. Ego ſacris inhærens Literis, ſicut ſupra, non agnoſco in mundo ſola quatuor elementa, ſed

illis-paria, & ſimilia, multoque majora, cœlum, firmamentum, aquam cœleſtem, ſydera, ſolem, lunam, & alios planetas, & ſi quid hujusmodi à Deo fuit creatum, diſtinctum, & formis homogeneis ornatum; quia revera hæc diſtinctè creata ſunt in mundo, & ipſum componunt: ità nunc definio, quod ex ſacris Literis benè arguitur materia prima omninò informis in rebus mundi corporeis, propter mutabilitatem earum, quam Deus nobis oſtendit. Cùm enim Deus õnia ſimul creaverit initio ſuę creationis, ut dicitur *Eccl.* 18. indè autem per ſex dies voluerit continuare ſuam creationem ex materia inviſa, ut dicitur *Sap.* 11. 18. ſatis apertè demonſtrat, in rebus corporeis eſſe mutabilitatem, tùm accidentalem, tùm ſubſtantialem; nàm cùm compendio quodam dicatur: In principio creavit Deus cœlum, & terram; & quod terra erat inanis, & vacua, & quod tenebræ erant ſuper faciem abyſſi; ex his benè intelligimus mutationem accidentalem, cùm dixit: *Fiat lux*; ſi lucem intelligamus qualitatem inditam igni, vel ætheri fluido priùs creato ſine luce; ità cùm à principio inchoari tempus, & fieri motus perhibetur, ut decurrerent dies, ac noctes: accidentalis eſt rerum immutatio per tempus, & motum; & cùm diviſionibus dari

locum

locum aquis, detegi terram, & ſiccam fieri, poni ſydera in firmamento cœli, & hujuſmodi affirmetur; per locum hæc perfici, & mutari accidentaliter intelliguntur; & ſic de ſimilibus. Indè autem cùm dicatur: Fiat firmamentum; fiant luminaria, & facta ſunt hujuſmodi ex illa materia, quæ priùs dicta fuit uno vocabulo cœlum; ſicuti etiam cùm dicatur: Germinet terra herbam virentem; producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram; producat terra animam viventem in genere ſuo; formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & ſimilia; ſubſtantialis rerum immutatio deprehenditur. Sed mutatio ſubſtantialis in generationibus ſublunarium infert materiam primam per naturale rationis lumen; ergo, cùm Deus ex beneplacito, in rebus omnibus nobis oſtendat mutabilitatem ſubſtantialem perfectivam rerum, tùm cœleſtium, tùm ſublunarium; multò certiùs in ipſis materiam primam concreatam demonſtrat; & ſimul, quid natura poſſit exigere, & exhibere in rerum viciſſitudine. Propterea non abs re fuit dictum à Moyſe, *Geneſ.* 2. 4. Iſtæ ſunt generationes cœli, & terræ, quando creata ſunt, in die, quo fecit Dominus Deus cœlum, & terram. Et vide accuratum dicendi modum;

quia quando ex nihilo Deus operatur, dicitur creare; quando autem ſequitur creationem ſuam ex rebus priùs creatis perficiendo, dicitur facere; & res ipſæ fieri dicuntur; quod eſt modus quidam magis ſimilis generationibus naturalibus, in quibus ex aliquo fit aliquid. Utque doceret creationis exemplo, naturam, quæ per diſpoſitiones prævias ad generationes procedit; præmittit mutationes accidentales mutationibus ſubſtantialibus; non quia Deus hoc habeat neceſſe; ſed quia ità fieri voluit, & ut naturæ exigentiam oſtenderet, & ut intrinſecam corporum mutabilitatem, & deficientiam monſtraret; & ità Gentilium errores confunderet, qui pro diis iſta tenebant.

Porrò, quia in rerum ſubſtantiali mutabilitate deprehenditur materia prima: hæc metaphyſicè debet concipi, ſicut genus commune, inter corpora convenientia in ipſo; & forma, ſicut ſpecies contrahens ipſum genus, ut unum corpus ſit ab alio diverſum, & differens. Phyſicè autem conſiderandum eſt, quod dicit *Auguſtinus lib.* 12. *Confeſs. cap.* 6. *&* 7. & deinceps alibi. Quia, qui cogitant aliquid, aliqua ſpecie, quamvis horribili, & turpi formatum, ut propterea vocent informe, non cogitant materiam primam, ſed aliquid aliud; & ità, qui

qui cogitant illam cum existentia, vel cum quantitate, vel cum forma generica corporeitatis, vel cum aliquo esse, & essentia certa, materiam primam non cogitant; undè inquit: Mutabilitas enim rerum mutabilium capax ipsa est formarum omnium, in quas mutantur res mutabiles. Et hæc quid est? Si dici potest; nihil aliquid est, & non est; hoc eam dicerem. Et ad Deum loquens, inquit: Tu eras, & aliud nihil, undè fecisti cœlum, & terram: duo quædam, unum propè te, alterum propè nihil; unum, quo superiùs tu esses; alterum, quo inferiùs nihil esset. Et *cap.* 19. ait: Verùm est informitatem, quæ propè nihil est, vices temporum habere non posse. Verum est, omne, quod ex informi formatur, priùs esse informe, deindè formatum. Et hinc deducit à Deo creatum mundum ex informi materia, quæ priùs naturâ, & origine intelligitur esse, quam forma, sicut in voce priùs intelligitur sonus, quam vox. Quare *lib.*1. *de generat. ad literam cap.* 15. ait: Non quia informis materia formatis rebus tempore prior est, cùm sit utrumque simùl concreatum, & undè factum est, & & quod factum est. Sed quia illud, undè fit aliquid, & si non tempore, tamen quadam origine priùs est; quia etiam, cùm dicimus

materiam, & formam, utrumque ſimùl eſſe intelligimus, nec utrumque ſimùl poſſumus enunciare. Sed cùm *ibid. lib.* 5. *cap.* 5. dicat: Non itaque temporali, ſed cauſali ordine priùs facta eſt informis, formabiliſque materies & ſpiritualis, & corporalis, de qua fieret, quod faciendum eſſet. Conſiderandum eſt, quid pro ſpirituali materia intelligat: nàm tutiùs tenemus ſpiritus carere materiâ, quamvis in ſe, & de ſe non habeant omnimodam immutabilitatem. Et ille hoc ipſum confirmat *lib.*12. *Confeſſionum*, pro ſpirituali creatura, & inviſibili ponens ſpiritualem materiam. Et *cap.*17.*&* 19. ait de illa: Verum eſt nulla tempora perpeti, quod ità cohæret formæ incommutabili, ut quamvis ſit mutabile non mutetur. Et dicendum videtur, quod æquivocè creatura ſpiritualis dicatur habere materiam primam; quia ſcilicet non eſt purus actus, ſed comparata ad Deum, eſt quid materiale, ideſt compoſitum ex potentia, & actu, ex eſſe, & eſſentia, ex natura, & ſuppoſito, & hujusmodi, quod eſt in genere metaphyſico eſſe compoſitum ex materia, & forma, non tamen in genere phyſico. Sed ubi vera eſt materia prima, hoc habet, ut omninò à Deo poſſit mutari de una ſpecie in aliam, & ſic de materia cœleſti fieri ſtellas, de
aqua

aqua fieri pifces, & aves, de terra beftias, & hominem; & ità fi faceret fua potentia Deus de terra aquam: unus verò Angelus non poteft mutari in alium Angelum, quia ejus effentia indivifibiliter contrahitur ab ipfa exiftentia, & conftituitur tota fpecies in uno individuo, ut docet *S.Thomas* 1. *quæft*.50. *art*.4. fed corpora funt divifibilia, & forma divifibiliter contrahit fpeciem, ità ut una pars corporis habeat materiam fignatam diverfam ab alia parte ejusdem. Et propterea mutabilitas corporum non eft tota potentia paffiva in uno individuo, ità ut in ipfo fit tota materia prima, & non in aliis. At ficut natura non poteft immutare totam fpeciem cujusvis corporis in aliam fpeciem, putà totum elementum in aliud; aut totam humanitatem in aliud; ità obfervans legem à Deo traditam fibi mutat aliqua individua, per fubftantialem generationem, adveniente nova forma fubftantiali, quæ actuat totum,quod difpofitivè priùs concurrit ad femen alendum, ità ut fine ulla implicantia, talis actus fubftantialis, ubi eft vera, & perfecta generatio, immediatè dimanet à materia, formaliter in fe transferens, quæ reperit in materia fignata, fi materia fignata habeat formas fubordinatas novæ formæ; ut ad formam hominis funt effe corporeum, vi-

vens, & ſenſitivum; ſicut gradus inferior continet in ſe formaliter gradus ſuperiores, & illos non deſtruit, ſed maximè perficit. Et ex his patet materiæ primæ poſitio.

Ex quibus primò infertur, omnia mundi corpora eſſe de ſe ſubſtantialiter mutabilia, ſi detur agens ità potens, ut illa poſſit immutare. Tùm quia in creatione ſic mutata dicuntur, ut de cœlo primitùs creato fieret firmamentum, ſol, luna, & ſtellæ: & de terra, & aqua initio creata, fierent plantæ, piſces, aves, & beſtiæ campi, & homo vir, atque mulier. Tùm quia in fine mundi mutanda perhibentur, dicente Apoſtolo *ad Hebr.* 1. 11. *ex Pſal.* 101. 27. Ipſi (cœli) peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent; & ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur. Et *Petro* 2. *cap.* 3. quod cœli ardentes ſolventur, & elementa ignis ardore tabeſcent. Novos verò cœlos, & novam terram ſecundùm promiſſa ipſius expectamus. De hac renovatione loquens Iſaias Propheta *cap.* 10. inquit: Et erit lux lunæ, ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum. Quæ renovatio, & perfectio non modò accidentalis videtur, ſed etiam ſubſtantialis, ſine ſubſtantiæ prioris corruptione; quia tendit ad perfectum, valdè

valdè differens à naturali ſtatu,ſicut etiam corpora hominum glorificata, ut de mortalibus fiant immortalia, non corrumpuntur, ſed maximè perficiuntur in ſuo naturali eſſe.

Secundò infertur, quod iſta mutabilitas nihil deſtruit ex iis corporibus ſimplicibus, quæ fecit à principio Deus, ſed ſolùm in fine mundi miſta diſſolventur, & per generalem reſurrectionem ſoli homines reſtaurabuntur. Quod maximè congruit Scripturis, nàm dicitur *Eccleſ.* 3. 14. Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus,perſeverent in perpetuum: non poſſumus eis quicquam addere, nec auferre, quæ fecit Deus, ut timeatur: quod factum eſt, ipſum permanet, quæ futura ſunt, jàm fuerunt; & Deus inſtaurat, quod abjit. Ex quibus intelligo, quod in ipſo mundi fine Dei virtute redintegrandi ſunt cœli, & elementa multò meliùs, quàm fuerint à principio; & homo ipſe ad innocentiam magis glorioſam, quàm fuerit in primo ſtatu naturæ incorruptæ, quia nimirùm hæc omnia, per hominum peccata in deterius mutata, per Dei virtutem, in melius commutabuntur; undè *Auguſt. in lib. de Eccleſ. dogmatibus cap.* 70. inquit: Elementa, ideſt cœlum, & terram, non credamus abolenda per ignem, ſed in melius commutanda: figuram quoque

mundi,

mundi, ideſt imaginem, non ſubſtantiam tranſituram. Et *Luc.* 21. 18. dicitur: Capillus de capite veſtro non peribit; quia nimirùm Deus inſtaurat, quod abjit.

Tertiò ſequitur, quod neque per creationem, neque per naturales generationes propriè loquendo corrumpitur, quod tranſmutatur, ſive accidentaliter, ſive ſubſtantialiter in melius; ut dicit etiam *Nicolaus de Lyra in cap.* 1. *Geneſ.* Ex *Ariſtot.* 1. *de generat.* ſicut non dicuntur elementa propriè corrumpi, quod ex eis fit corpus mixtum; quod corruptio proprio modo dicta eſt via ad defectum. Creatio verò, & generatio naturæ, ſecundùm perfectam ejus rationem, eſt via ad perfectum: & hoc maximè notandum eſt, ut benè diſcernatur, quid propriè generetur, & quid propriè corrumpatur: nàm generatio de ſe non dicit corruptionem, & ità univerſaliter non eſt verum, quod generatio unius ſit corruptio alterius; quia generatio eſt origo geniti à generante, in ſimilitudinem naturæ, ex vi talis proceſſionis; & ſic patet, quod ſumma divini Verbi generatio, quæ primam, & ſummam habet rationem veræ generationis, non includit conceptum corruptionis; ſed tantùm productionem à Patre, ex principio aſſimilandi, quia per intellectum procedit.

cedit. Sicut ergo lucis productio, & illuminatio non corrumpit aerem; neque destruit sensum species sensibilis, sed perficit; ità quando Deus de materia cœlesti fecit firmamentum, quod vocavit coelum; fecit luminaria, solem, lunam, stellas, ex illa item materia, quam à principio creaverat nomine cœli; non corrupit illam, sed substantialiter perfecit; & sic quando jussit ex aqua produci pisces, & aves; ex terra oriri cætera bruta, & ex luto efformavit hominem, & inspiravit in illud plasma luteum spiraculum vitæ; non corrupit, sed perfecit. Et ità natura, quando ex seminibus generat plantas, aut animalia, concurrens elementorum mixtione ad alendum semen, non corrumpit aut semen, aut elementa, sed perficit; sicut esse vegetum accedens in elementis alteratis, non corrumpit esse corporeum, aut substantiale, sed perficit. Et esse sensitivum non corrumpit esse vegetum, sed perficit: & esse rationale non corrumpit esse sensitivum, aut vegetum, sed perficit: & ità est processus in generatione hominis, ut priùs semen prolificum fiat vegetum, indè sensitivum, & ultimò animæ creatione perficiatur ad esse rationale; & animæ rationalis informatio perficit totum, & formaliter continet sensitivum, & vegetum,
quod

quod invenit, non destruendo, sed substantialiter perficiendo.

Et hic est ordo naturæ à Deo intentus, ut corpora simplicia miscibilia, cujusmodi sunt aqua, aer, ignis, & corporum solidorum halitus, ut terræ exhalationes, & syderum, planetarumque radii spiritosi, misceantur, per motus à cœlis productos, non ad fluidorum corruptionem, sed ad perfectionem eorundem, undè primò fiant mixta imperfecta, indè appetant fieri, & perfici in mixta perfecta, & mox ex vegetabilibus tendant ad perfectionem sensibilium,& indè rationalis creaturæ. Hæc enim est finis totius universi; nàm propter hominem Deus hæc ordinavit; quamobrem, cùm in fine mundi cessaverit propagatio humana, cessabunt & motus cœlorum, & elementorum alterationes, & plantarum, brutorumque omnium generationes, propter quam erant ejusmodi constituta; & tunc mundus sive accidentaliter, sive substantialiter à Deo renovabitur, & perficietur, non ut inserviat utilitati, sicut modò, sed ut convenit statui glorificationis.

Illa verò propriè corrumpuntur, quæ cùm sint mixta perfecta tendunt ad imperfectum, & resolvuntur in sua principia; ut cùm moritur homo, solvitur à corpore anima, & redit ad Deum,

Deum, qui creavit ill. m in ejus conceptione; hoc patiens in pœnam peccati; (si enim peccatum non fuisset, perfectiùs natura processisset in suis operibus) & cum moriuntur animalia corrumpuntur verè transeuntes ad deteriorem statum, & resolvuntur in sua principia; & ità cùm arbores eradicantur, & siccatæ secantur in arida ligna, corrumpuntur; & lignum verè corrumpitur, quando comburitur, & resolvitur in sua principia, ex quibus erat compactum. Corruptio enim est quædam deformatio, & tendentia ad non esse; vel potiùs est terminus ipse, in quem desinit alteratio destructiva mixtorum, ut redeant in sua principia. Neque nova forma introducitur in corrupto, sicut fit in generatione; sed expellitur forma perficiens, & remanet ejus carentia in ipsis formis elementaribus, quæ in mixtis perseverant: hinc cadaver aliud non est, quàm corpus exanime; & positiva forma mortui corporis est actus substantialis, qui resultat ex contextura partium elementarium, componentium tale corpus; non autem est hoc ipsum, quod sit corpus mortuum, & cadaver; quia hoc dicit corruptionem, & defectum, seu deformationem animæ; quod non dat esse, sed tollit; & ità est in accidentium destructionibus; si enim scientia in mente

mente deſtruitur, non generatur nova forma, ſed reſtat carentia ſcientiæ, quæ eſt ignorantia; & ità ſi minuatur. Hinc qui occidunt non dicuntur generantes, quia non introducunt in occiſis novam formam, ſed priorem deformant. Et propter hæc

Dico, quod elementa remanent in mixto, non quod in mixto denegem novam formam; ſed quia nova forma mixti perfecti perficit elementa, elevando illa de ſtatu inferiori, ad ſtatum ſuperiorem; puta, de eſſe ſimplici ad eſſe perfectè mixtum; & de eſſe inanimato ad eſſe animatum; ut verum ſit indè dicere: Hæc elementa ſic contexta, & inter ſe mixta, & unita ſunt animata; quia totum ſunt ſuæ partes ſimul ſumptæ. Et viceverſa ſit corruptio per tranſitum deformativum, nulla nova forma genita; niſi carentia formæ per intellectum apprehendatur nova forma, quod patet etiam exemplis; nàm quinarius numerus, ſubtracta unitate, fit quaternarius; & ſpecies quinarii licet differat à ſpecie quaternarii, ſubtractio tamen non producit ſpeciem quaternarii, ſed relinquit, ut formaliter continebatur priùs in quinario. Nàm formaliter in quinario ſunt quinque numeri, qui reſpectu ſpeciei quinarii ſunt materia elevata, & ſpecificata ipſo numero quinario.

Undè

Undè 4. *Esdræ cap.*8. 8. habetur. Et quomodò nunc in matrice plasmatum est corpus, & præstas membra; conservatur in igne, & aquâ tua creatio.

Quæ ut meliùs intelligantur, considerandum est, quod aliter physicè species rerum provenit à suis principiis, aliter metaphysicè determinatur. Physicè enim, sicut res est una per omnia ea, quibus componitur, ità variata compositione, variatur in melius, aut in pejus totum compositum, manente eodem supposito, quandiù actus substantialis est capax regere omnia, quæ sequuntur ad ipsum; v. gr. homo physicè immutatur usque ad gloriosam immortalitatem, quandiù anima ipsius, quæ est actus substantialis corporis, fit capax, Dei virtute, regere omnia, quæ sequuntur ad ipsam; sicuti in serie naturæ quandiù est capax evadere in virum undequaque perfectum; quare *S. Augustinus lib.*12. *de Civit. Dei cap.*14. loquens de puero, qui resuscitare debet in virum perfectum, post sæculi consummationem, inquit: *Ipsa jàm membra omnia sunt latenter in semine. Sed habent in ratione, non in mole.* Hæc autem physica progressio fit, cùm aliqua mutatione substantiæ physicæ: ità pariter, si mutetur in deterius, usque ad interitum; & supernatura-

liter

liter in mortuorum resurrectione, cùm homo reprobus æternâ morte mulctabitur, patet, quod physicè valdè mutabitur à præsenti vitæ statu, & conditione. Metaphysicè autem quandiù essentiale prędicatum rationalis animæ non tollitur, patet, quod nulla est immutatio, quamvis de mortali, & corruptibili fiat immortale, & incorruptibile, quia salvatur in tota hac latitudine ratio hominis. Propterea in quolibet ente duo sunt præcipua. Endelechia, quæ est actus substantialis physicus, à quo, tanquàm à fundamento, & radice procedunt cætera omnia, quæ possunt ab ipso procedere, sive per naturæ leges, sive per potentiam obedientialem, uni Deo subditam: & Energia, quæ sunt omnes actus accidentales quantitatis, & qualitatum, quæ secundariò procedunt ab actu substantiali compositi; qui dùm physicè mutantur, necesse est radicaliter etiam immutari substantiam, quamvis metaphysicè non mutetur.

Indè autem in universo magis resplendet causarum ordo, subordinatio, & connexus: nàm Deus universalissima causa efficiens, & prima, neque agit ex præjacente materia, neque per motum, neque per tempus; & omnia operatur, & creat ex nihilo; quod non potuit

ab

ab Ariſtotele intelligi, neque ab alio Gentili philoſopho, qui Fidei lumine carebat, ut probat *Pererius lib.5.cap.7.* Adducens multa Ariſtotelis principia philoſophica, quæ non verificantur de Deo, & ejus creatione. Poſteà eſt cœlum empyreum à Deo creatum immobile pro Beatis, ut per ipſius creationem, ab ipſo mundi exordio inchoaretur corporalis gloria in aliquo corpore, ut dicit *S. Thomas* 1. *qu. 66. art. 3.* complenda in hominum glorificatione, poſt hujus ſæculi conſummationem, in quem finem creata ſunt omnia: & hæc non poterant ab Ethnicis cognoſci. Hoc autem cœlum, licèt ſine motu, tamen habet influentiam univerſalem ſubordinatam à Deo, puta, virtutem continendi, & cauſandi, vel aliquid hujusmodi ad dignitatem pertinens, ut tenet S. Thomas, quia revera continet omnia corpora; & cauſat non per aliquid tranſiens, & adveniens per motum, ſed per aliquid fixum, & ſtabile. Indè ſequuntur aquæ cœleſtes ſupra firmamentum; quarum natura neſcitur, an ſit ejusdem rationis cum aquis ſublunaribus; ſed certè ſunt perfectiores; & veras eſſe aquas, propter debitam Scripturæ ſacræ reverentiam, non eſt dubitandum: nàm dicitur *Pſalm.* 103. 3. Extendens cœlum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora

ejus, & paſſim alibi ſimilia. Et iſtæ aquæ cum motu firmamenti, in quo ſunt ſydera fixa, ſunt ſimul cum firmamento cauſæ univerſales, ut occultiſſimas virtutes per lucem ab aſtris transmiſſam in hęc inferiora communicent. Cœlum verò planetarium æthere plenum, & luce, per ſeptem ſolidos planetas in hæc item inferiora movet ſubordinatè transmittendo lucem ſimul cum illo igne fluido, qui per æthereas regiones undequaque diſſeminatus eſt, ut puriſſimum elementum fluidum, qui recipit varias qualitates à ſingulis ſtellis, & planetis; nàm ſtella differt à ſtella in claritate, 1. *Cor.* 15. 39.

Et quod cœlum planetarium non ſit ſolidum, magis concordat cum Sanctis Patribus. *Ambroſ. hexaem. lib.* 5. *cap.* 6. *Chryſoſt. in Geneſ. cap.* 1. *homil.* 4. Qui unicum ſolidum tenens cœlum, quod eſt firmamentum; ſic inquit: Quis igitur poſt tantam doctrinam ferret eos, qui ex ſuo capite loqui, & contra divinam Scripturam, multos cœlos dicere audent? Et *Baſ. homil.* 1. *in hexaem.* ait: De ſubſtantia cœli ſatis faciunt illa nobis, quæ ab Iſaia ſunt dicta, qui vulgaribus verbis idoneum de natura cœli nobis ſenſum aperuit, dùm dicit: Qui firmavit cœlum quaſi fumum; ideſt, qui tenuem naturam, non ſolidam, neque craſſam ad conſtituen-

tuendam cœli naturam fecit. Et alii passim.

Hæc autem omnia moveri ab Intelligentiis à Deo creatis,& ordinatis, ut assistant, omnium consensus est. Idcircò de Angelis primâ die creatis cecini. Ità ergò superiora disposita sunt à Deo, ut inferioribus cohæreant, per aerem, & aquam, elementa fluida, quæ de superioribus lucem, & ignem, & motum recipiunt; & mota sursum à terra immobili, per exhalationes terreas commiscentur, ut fiant mediæ mixtiones, cujusmodi sunt meteora,quę aliquando reperta inveniuntur in cœlo planetario supra lunam; sed ibi certè non potest dari perfecta generatio, quia ibi semina ad generationem non sunt creata; quæ nisi Deus creasset in terris, & virtutem dedisset, ut formam mixti producerent, nunquàm natura perfectam generationem, ex elementorum solo concursu fecisset. Quod S. Chrysostomus considerans, contrà eos, qui ex præjacente materia contendebant fieri omnia, nihil aliud plus requirentes; ait: Primus nè homo ex terra formatus est, an aliundè? Omninò dicent, ac fatebuntur, quod ex terra. Dicant igitur nobis: Quomodò ex terra facta sit natura carnis? Ex terra enim lutum, & lateres, & figulinum vas, & testa fieri solet. Quomodò ergò natura carnis facta est? Quo-

modò ossa, nervi, & arteriæ, & adeps, & cutis, & ungues, & capilli, & ex una præjacente materia diversarum substantiarum qualitates? Sed ad hæc nè mutire quidem poterunt. *In Genes. cap.* 1. *homil.* 2.

Ultimò tandem sunt agentia univoca ad veras rerum generationes, quibus concessum est semen in suas species, ut eo procedant, adjuta concursu causarum universalium, assimilando quæ sunt dissimilia, & secernendo quæ sunt discrepantia proprijs quorumcunque principiis;& ità uniuscujusque generantis natura assumit ex elementis in alimentum seminis, quod magis est sibi proportionatum; & rejicit ut excrementitium, quod ad sua jura non facit; & indè videmus, quod plantarum alimentum magis est proficuum, quod non est purum elementum, sed ex his magis commixtum; & quod animalium nutritio non fit per terram, & aquam, sed per fruges, herbas, & fructus; immò per carnes etiam animalium post diluvium; quia hæc magis accedunt, virtute vegetabili, ac sensibili ad constituendam, augendam,& conservandam propriam naturam; quia omnia, quæ de semine nata sunt, etiam in singulis suis partibus servant virtutem vegetam, ut faciliùs eleventur à forma mixti, & transferantur

rantur in virtutem ſenſitivam, animalem, atque vitalem. Et idcircò portiones vegetabilium ſæpè ſupplent ipſum ſemen ſui principii, ut ex ipſis fiant generationes, ſicut ex traduce arboris fit arbor, & ex putri carne, aut carie ligni fit vermis. Deus ergò ex nihilo facit omnia ſine motu, & paſſione; ſed ſua voluntate; quia omnia quæcumque voluit fecit in cœlo, & in terra, & in omnibus abyſſis. Cœli, & elementa univerſaliter omnia faciunt ex fluidis, partim ſine motu, ut empyreum, & terra, & partim cum motu, ſicut ſtellæ, & planetæ, moventes ignem, aerem, & aquam, & tendunt ad medias mixtiones fluidorum, pro mixtis perfectis juvandis. Cauſæ verò univocæ cum propriis ſeminibus ex mediis mixtionibus generant mixta perfecta, & per ſubſtantialem generationem effectus individuos conſtituunt. Ars verò applicando activa paſſivis, aut quæ natura poteſt facere, expectat; aut ex rebus à natura deſumptis accidentaliter ſua opera fabrefacta connectit. Corrumpuntur verò, quæ ſic ad perfectum deducta mox in ſua principia reſolvuntur, & deſtruuntur.

Deindè cùm Deus lucem creaverit, quæ propriè eſt qualitas ſimplex annexa igni, viam aperit ad accidentium ſeparabilium cognitionem;

nem; nàm ità poterit dari ignis ſine luce, ſicut fuit antequàm crearetur lux ad ipſius perfectionem in illorum ſententia, qui dicunt in principio eſſe omnia ſimul creata, & per ſex dies perfecta, diſtincta, & in ſpecies infimas etiam mixtorum conſtitutâ. Ignis ergò ſine luce poteſt eſſe, ſicut eſſe credimus in inferno; ità non mirum erit ſi ponamus, illùm plùs minùs ubique latentem, & non lucentem, niſi ordinatim moveatur per medium à ſuis propriis motoribus, ut ſùnt ſol, & luna, & ſydera omnia, & penès nos faces, & lucernæ. Immò etiam poteſt ab illo removeri qualitas urendi, ut dicit ex Platone *Auguſtinus de Civit. Dei lib.* 13. *cap.* 18. relicta qualitate lucendi, ſicut evenit in fornace Babylonica tribus Pueris, qui ambulabant in medio flammæ laudantes Deum *Dan.* 4. 24. Et naturaliter etiam ignis valdè rarus, & levis non comburit, ſicut in temperatè calidis admixtus, & minori portione attemperatus in tepidis. Exindè autem fit uſtio, cùm intenſiùs, & vehementiùs ignis movetur, quod ſi non moveatur, neque lucet, neque comburit, neque calefacit; ut dicimus evenire in mixtis, in quibus ignis conſtipatus eſt, & quodam formæ glutine conſpiſſatus, atque concretus, ut in oleo, cera, ſulphure, ligno, & ſimi-

ſimilibus combuſtibilibus, in quibus plùs minùs eſt ipſe ignis diuturno ſolis, & cœlorum motu conjectus. Quamobrem dico ex Deo ſic accepiſſe, ut poſſit penetrare, & in ſuis partibus penetrari mutuò; ſed iſta penetratio non refunditur in dimenſionem quantitativam; ſed in qualitates rerum; ſicut enim quando percutitur pila, impulſus penetrat totam pilam, & per motum in aera ſurſum paulatìm defluit, & quod collectum fuerat, paſsìm explicatur; ità evenit in denſo, cùm fit rarum; & ità ad certum ſignum pono corporum quandam penetrationem, quæ refunditur in actus accidentales compoſiti; ſed ità divinitùs poteſt augeri, ut corpus omni loco abſolvatur, ſicut fit in Chriſti Corpore, quod Sanctiſs. Sacramenti ſpeciebus abſconditur.

Cæteroquin nullo modo poteſt admitti, quod penetratio propriè dicta, conſiſtens in hoc, quod unum corpus non expellat aliud ab eodem loco, poſſit fieri ſine miraculo; effectus enim ſecundarii cujuscumque rei non poſſunt impediri per virtutem naturalem. Quemadmodùm quia effectus ſecundarius quantitatis eſt occupare locum, ideò naturaliter eſt impoſſibile, quod detur corpus quantum, & per virtutem naturalem impediatur ab hoc, quod

eſt occupare locum, ſed idem corpus magis, aut minus extendi ad locum, eſt effectus majoris, aut minoris energiæ.

Ex his principiis infero quantitatem accidentalem, cùm omnibus qualitatibus poſſe à ſubjecto ſeparari, ſicut de facto ſeparantur in Euchariſtiæ Sacramento. Mòx verò, quia in concreto accidentia prædicantur de ſuo ſubjecto, & ità corpus eſt quantum, quale, & relatum, & in Sacramento concretivè dicitur de ipſo quantum, & quale; nàm verè Sacramentum illud eſt quantum, & coloratum; diſtinguo, quod ſubjectum accidentium, ſemper à mente noſtra excogitatur, ſive ſit illud tantùm logicè, ſive phyſicè, aut alio modo; ſed ità concretivè accidentia, non poſſunt intelligi ſeparata à ſubjecto; & cùm ipſa ſubſtantia panis, & vini quanta, & qualis tranſierit in ſubſtantiam Corporis Chriſti; dicendum eſt, quod illa verè ſint accidentia corporis ſeparabilia, quæ promanant ab actu corporis ſeparabili, & non quod intelligitur idem cum corpore; cùm verò actus ſeparabilis corporis ſit ipſa Energia corporis, qua corpus redditur ſenſibile; ut quantitate extenſa redditur locabile, & à circumſtantibus corporibus tangibile, atque circumſcriptum; pondere actuali redditur grave,

& ſic

& ſic menſurabile; qualitatibus coloris, ſaporis, & hujuſmodi expanſis redditur viſibile, ſapidum, & ità de cæteris. Iſtæ corporis energiæ, quas dicunt Peripatetici actus accidentales ſubſtantiæ, & dici poſſent etiam momenta ejuſdem ſubſtantiæ, ſunt accidentia ſeparabilia, quæ de facto ſeparantur in Euchariſtiæ Sacramento, cùm Dei virtute remaneat quantum ſenſibile, extenſum, locatum, & quale viſibile, ſine ſubjecto. Nàm energia eſt quædam quaſi actio, & operatio interior, quæ eſt veluti via, ac dux, ad exteriorem corporis actum, ut definit Paſſeratius. Undè ſicut corpora glorioſa, pro ipſorum dote habent, ut reddantur viſibilia, & non viſibilia; gravia, & non gravia; penetrabilia, & non penetrabilia, & hujuſmodi; ſic etiam Corpus Chriſti in Sacramento remanet quantum, & quale, ſine locabili extenſione, aut ſenſibili qualitate; atque interìm ſubſtantiâ panis amotâ, remanent accidentia locabilia, & ſenſibilia, ex quibus reſultant ſpecies ad ſenſum noſtrum; manifeſtè patet, quod hujuſmodi momenta, & energiæ corporis ſunt ſeparabiles ab ipſo corpore in ſe quanto, & quali. Et hæc præcipuè intendo metris exprimere, ac declarare, cùm dico, non dari accidentia concreta, quin ſimul non ſint cum

ipſa

ipſa re, cujus ſunt accidentia; & ſic non dari colorem ſine re colorata, neque quantitatem ſine re quanta; in abſtracto autem ſeparari à mente, cui proprium eſt ità intelligere; ſed quædam accidentia ſunt de facto ſeparabilia etiam à natura, ut ſunt motus, locus, & ſpecies ſenſibiles; quod exemplis probo: Nàm poteſt videri ignis, ubi non eſt; & videri aſtrum, ubi non eſt, per refractionem, & degradationem; & quia Deus eſt infinitè potentior, quam ſit natura; ideò ſi natura hoc exhibere poteſt, ut ſeparet ſpecies ſenſibiles, & motus, & figuras ab objecto; multò magis Deus ſeparare poteſt ab objecto ſpecies omnes ſenſibiles, cum ipſo motu, & loco, & conſervare ipſas ità ſeparatas, & noſtris ſenſibus ſic exhibere ſenſibiles, & locabiles; ſed quia ſpecies ſenſibiles proveniunt ab objecto, non qualitercumque accepto (non enim à Corpore Chriſti quanto, ſed inextenſo, ut eſt in Sacramento, promanant hujusmodi ſpecies). Ideò pono, quod ab objecto naturaliter promanant energiæ, per quas corpora fiunt extenſa, locata, & ſenſibilia; & quod ipſi etiam ſenſus, per ſimiles energias actu ſentiunt, quibus impeditis, non ſentirent actu. Et quod licet à natura ſimiles energiæ non poſſint diù ſeparatæ conſervari; Deus tamen

men ſua omnipotentia poteſt ſeparare, & diù ſeparatas conſervare, concurrens ad illarum conſervationem in genere cauſæ efficientis, ut tanquàm actus naturales ſubſtantiæ exerceant ea munia, quæ priùs exercebant, cùm erant ſuo principio conjunctæ. Ità de facto ſeparat energiam omnem panis, & vini in Sanctiſſimo Sacramento, & diù ſervat ſeparatam; & hæc eſſe illius admirabilis Sacramenti accidentia.

Hæc præcipua ſunt, quæ intenduntur in hoc opere, ad diluendas Athomiſtarum ſubcreſcentium opiniones, ſatis in Fide periculoſas, cum quibus rem agens, ex ipſis Fidei fundamentis, in quibus dicunt ſe convenire, quædam ipſorum affata deſumo, bonâ etiam Peripateticorum veniâ, non quaſi ab ipſis defecerim; ſed quia durum eſt, quando aliquis eſt in via, cum adverſario, nihil ipſius ultrò concedere, ut deducatur ad ea, quæ non concedit; nàm ſcriptum eſt: Eſto conſentiens adverſario tuo citò, dùm es in via cum ipſo. *Matth.* 5.25. Proptereà licet ipſis negem athomos Democriticas, etiamſi ſupponant à Deo creatas in tempore; quia Deus eas non intendit creare, ſed creavit corpora plena, ut ſunt aqua, terra, aer, ignis, firmamentum, ſtellæ, planetæ, quæ

totum mundum replent, & non relinquunt ſpatiola vacua. Tamen non nego illis minutias, particulas, & moleculas, quibus natura concurrat ad alenda ſemina, & contexenda in corpus miſtum; & quod contexturâ partium minutarum reſultet forma ſubſtantialis in mixto, quia re vera hæc alteratio præcedens requiritur, ut perveniatur ad geniture perfectionem.

Illis etiam ultrò concedo, quod per naturæ creatæ vires elementa non transferantur ad invicem, neque corrumpantur in mixto; ſed ſua formalitate remaneant; quæ quidem cum illis intendo probare: ſed ſimul unà contra illos deducere, quod forma elementaris formaliter elevatur ad formam mixti, ut exindè reſultante una mixti forma fiat perfecta,& ſubſtantialis generatio; quia nimirum Deus ità fecit ſimplicia elementa miſcibilia, ut pro præſenti ſtatu, atque exigentia naturæ forent perfectibilia ſubſtantialiter, & tranſirent de eſſe inanimato ad eſſe animatum, & perfectum: hinc enim Deus juſſit, quod terra germinaret, & aquæ producerent natabilia, & volatilia; & animalia creſcerent, & multiplicarentur. Quod niſi juſſiſſet, nunquàm alteratione elementorum proceſſiſſet perfecta ge-

neratio. Sed interim ostendens, qualiter Deus supra naturam agens transmutaverit ipsa elementa in aliud, putà, cœli materiam in firmamentum, stellas, & planetas; & aquas, ac terram in animalia, ex quibus hæc produxit primò: & possit etiam elementum unum in aliud transferre, & facere quodlibet, ex quolibet, ut de aqua vinum; de igne aquam crassam; hinc infero contrà ipsos, materiam primam, ut ab Augustino, & Angelico solet explicari, sine ullo prorsus actu. Eodemque modo, cùm illis probans in corruptionibus fieri solutiones partium ad sua principia, & non generationes, ut cùm de re combustibili fit ignis, & vapor, & cinis, & fuligo, quæ potiùs elici, quàm generari debeant dici; quia corruptio tendit ad imperfectum, & ad deficientiam, & solutionem compositi in sua componentia. Interim dico, quod destruitur forma substantialis compositi, quæ resultabat ex ipsa contextura, & harmonia partium ad totum, tanquàm ex ultima dispositione ad generationem, quod non admittunt.

Ità pariter cùm ipsis consentio, quod virtus seminalis conservetur non modò in semine, sed seminium ipsum per partes propagetur, ità ut si ex arbore procedit fructus, &

& ſemen; ſeminium ipſum non modò in ſemine, ſed etiam in ramis arboris, & in fructu, & ſucco, & foliis propagetur; undè virtus ejusmodi ſeminalis poſſit procreare aliquid ſimile; ſed non ità perfectum ſicut ex proprio ſemine: ità fit ut vinum ipſum ab uvis expreſſum, habeat virtutem vitis, ut poſſit in ſe convertere per mixtionem perfectam ad totam formam vini aliquid aquæ; & ſic de ſimilibus exemplis.

Sed interim dico, quod forma ſubſtantialis mixti, virtute ſibi traditâ, dùm aſſimilat, & elevat ad ſe paſſum, illud ſubſtantialiter informat, & non tantùm contexturâ nectit; & ſic latenter illis formas ſubſtantiales corporum inſinuo, atque ſuadeo, nè ipſorum totum compoſitum ſit tantùm per accidens, & juxtà partium poſitionem, & ſitum, nulla communi cohærentia ſubſtantiali compoſitum. Et dùm illis nego particularum indiviſibilium figuras, appetentias, & hujusmodi, quæ introducunt ad ſalvandam corporum ſoliditatem, fluiditatem, humiditatem, ſiccitatem, & hujusmodi; illis ſuadeo partium penetrabilitatem, pro raro, & denſo explicando, & expanſionem, quæ valdè congruunt aſſertis Fidei; nàm ſi Deus mira-

raculo facit, ut unum corpus ſit ſine loco, ſine pondere, ſine menſura, & hujusmodi, quare non potuit facere, ut ignis penetraret, & penetraretur in ſuis partibus collectis, uſque ad gradum aliquem, quem ſuffert natura, cùm videamus condenſari magis, & minus? Hoc autem non refundimus in naturam corporum, ſed in ipſorum actus accidentales, quos energiam vocamus.

Cùm illis item conſentio, nihil eſſe calidum, aut tepidum ſine mixtione ignis, & ità ſine igne terram, aquam, & aerem eſſe frigida; ut docent etiam Platonici, & Stoici; ſed contrà illos etiam affirmo calorem, & lucem ab igne poſſe amoveri, ut de facto ab igne infernali amovetur lux, & non calor, & dæmones igni cruciati, cùm in energumenos invadunt, non poſſunt facere, ut illorum ignis comburat vel minimam partem corporis obſeſſi, in quam etiam per legiones collecti conſpirent. Et ſic de ſimilibus. Quæ omnia, cùm nihil contrà Fidem moliantur; ſed potiùs pro roboranda Fide plurimùm faciant, & pro illorum principiis demoliendis militent, non eſt, ut ampliùs immorer ad meam intentionem in OPERE SEX DIERUM manifeſtandam. Omnia tamen de-

demiſsè ſubjiciens Sanctæ Catholicæ Eccleſiæ cenſuris, & correctionibus, ità velim dicta ſint, ac ſi minimum pugnent, abolita, nulla, & caſſa cenſeantur.

JO-

JOANNIS CHRYSOSTOMI
A SANCTO PAULO
Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum.

HEXAEMERÓN
Metris expressum,

Illustriss. ac Reverendiss. Domino

ANNIBALI
ALBANO
CLEMENTIS XI.
PONT. MAX.

Ex Fratre Nepoti,

Sancti Petri de Urbe Canonico,

Author humillime'

D. D. D.

IN HEXAEMERON
PROLEPSIS,

Quæ ante Opus Sex Dierum intelligi debet.

THEMA.

Præmisso Exordio, ac Operis Dicatione, postmodùm Deus ante omnia semper fuisse describitur, simplicissima Unitas, & immutabilis: Mens omnia sciens; Voluntas omnia Potens; Ens undequaque perfectissimum, & universalissimum; Principium, & Causa libera Rerum creabilium; qui cum sit ante Dies omnes, & res, in se Unum, Verum, Bonum; & TRINITAS *esse affirmatur* PATER, FILIUS, & SPIRITUS SANCTUS; *Tùm Personarum in Una Divinitate Notiones, Processiones, & Proprietates breviter explicantur.*

Operis Intentio.

ARtificem Mundi, Res, & Primordia Rerum,
Quid certâ ratione capi, quid Lege teneri
Naturæ, Fideique simul, sensûsque periclis,
Et quid opinari liceat, Mens dicere vovit.
Difficiles dictu Causas quis proferat apto [a]

a *Cunctæ res difficiles non potest eas homo explicare sermone.* Eccl. 1. 8.

Carmine? Dicenti sunt plurima Verba; minorem
Mente ferunt sensum, Dialecton olentia vanum. a
Qui nosti quicquid faceres, Tu summe canenti
Pande, PATER, veri simulacra latentis, & ortus.
Te sequar; este procul, Veneres, procul este Camœnæ:
„ Ornari res ipsa negat, contenta doceri.
Ardua suscepi, modulis efferre Latinis
Numinis arcani vires, occulta creatæ
Robora Naturæ, nostræque vagantia mentis
Spectra, quibus parcam superat sententia linguam.
Sed quia quamplures delectat iniqua sepulti
Democriti tabes, carieque Lucretius altâ
Dignus; Opus levius, quo se sapientiùs ornent,
Molior indemni Fidei splendore, quod illos
Materiâ præstante recens sermone lacessat.
At neque par fuerit sophiam parere lituris
Grammatices, ubi conceptus præcesserit Arti,
Quin obducta novis possit prodire cucullis,
Et menti sociare Fidem, mentemque loquelæ.
Difficilis labor; at facilem Divina labori
Gratia præstet opem: Studio Censura remittat.

Operis Dicatio.

ANNIBAL ALBANO prognatis sanguine Germen,
Cui summus Pater, & Patruus, Fideique Magister
CLEMENS UNDECIMUS primas ex ordine defert,
Et merito; tribuitque minus pro jure propinquæ
Sortis, ut auspiciis Animum majoribus ornet;
Hoc opus excipias, quamvis exile; tuarum
Robore virtutum pronum grandescere; Ne Te
Dede-

a *Verba sunt plurima, multamque in disputando habentia vanitatem*. Eccl. 6. 11.

Dedeceant Musæ, facilem quem Pallas honorat.
Hic tenui commixta leges modulamine cantûs,
Dum succisivis genium laxaveris horis,
Admiranda tibi gravium spectacula rerum,
Divinum Decus, & senis distincta diebus
Plasmata, quá sursum Cœlos extenderit Arte,
Quá Terram in vacuas firmis appenderit auras
Aggeribus, liquidoque sinu vallarit Abyssos,
Omnipotens: Ubi lux tenebras ex Orbe fugarit,
Et molem exanimem tepido confoverit Æstu:
Quid Firmamenti stabili discrimine lymphas
Absciderit, Terramque Freto detexerit imo,
Ne Domus hospitibus desit, victusque futuris.
Quomodo Sol, Luna, & Stellæ, noctemque, diemque
Cursibus alternis varient, lumenque ministrent;
Ut latices unà tulerint genus omne Natantum,
Et Volucrum; cessumque solo Genus omne Ferarum,
Atque Hominum. Nihil attactum dimisimus horum,
Quæ Deus, & Natura facit: Cur omnia non sint
Ingenio sat digna tuo? quem summa per omnes
Delectat contemplantem sapientia causas.
Præterea tua me pietas huc impulit, ut res
Principiis Fidei ratio demonstret, & Ordo;
Ne quis decipiat per inania Verba Sophorum [a]
Socordes Animas: Et quæ Stoa tradidit, & quæ
Vel Peripatus habet, vel fert Abdera cachinnis,
Discipuli jurent in Dogmata prava Magistri.
Nam Divina Fides, multo præclariùs omnes
Dissipat errorum tenebras, quam sensus, & anceps
Judicii tenor. Ipse docet nos Christus, & ipse
Qui gerit in Terris Christi monumenta: quid ergo

a Colofs. 2. 8 *Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm Elementa Mundi, & non secundùm Christum.*

Non tibi devoveam cæptum, qui proximus illi es?
Materiâ ſuperatur opus; ſi vilius hoc eſt,
Excipe quod gravius noris; permitte juventæ
Caſtalidum phaleras: Juvat oblectare vacantem,
Et ſimul utiliter ſtudiis offerre litatis
Argumenta, quibus brevitas majora legenti
Suggerat. ALBANO patiens hæc nomine ſcribi,
Spem dabis augeri tecum, magnamque Curulem
Pontificis, Montesque ſacros, & Sydus avitum
Tergemino mentis niſu devota vereri.
Sic igitur quandoque tuas exolvere laudes
Fas erit, ut Titulos Minio ſignare licebit,
Et calamis haurire Oſtrum, cedroque Papyros
Imbuere. Uſque adeo tacuiſſe modeſtia juſſit.
At veniet decreta Dies, cum plurimus Heros
Efferet illuſtres ALBANÆ Gentis Honores,
ANNIBALEMQUE canet, mores, inſignia, curas,
Geſta, Miniſterii Jubar immortale ſupremi.
Interea quicquid legis hìc, ænigmate dictum
Crede tibi, rerumque notis meditabere cæſum;
Nam Deus, atque Trias, Cœli, Terræque Creator
Sorte tuâ contentus agit, ne quidlibet infra
Fortunæ regimen teneat Pater Urbis, & Orbis,
Quin Tua ſe Probitas operâ, ſtudioque ſecundet.
Verum Ego quid pluris fiam, ſi vertice triplex
Mons humilem attollat Muſam, fauſtoque ſub Aſtro
Zona ſtylum comat? ſatis hinc, ut detegar omni
Parte Domus tantæ demiſſus in omnia ſervus.

De Deo Uno, ejusque Attributis.

ENs erat; eſt ipſum, quod nunc, & defore nunquam
Eſt opus, invariabiliter, quod permanet in ſe.
Quod quid erat, totum eſſe ſuũ eſt, Totum eſſe remotũ
A toto;

A toto; satis inde, quod EST immobile, primum
Principium sine Principio, sine Nomine Nomen
Quem dixere Deum; præter quem nulla perennat
Æternùm Virtus, supra quem nulla Potestas
Eminet; Excelso nihil est sublimius illo;
Et per se stanti nihil est excelsius Actu,
Cui nequit ulla suos passiva Potentia nevos
Pingere. Formoso nihil est formosius illo.
Hoc autem, super omne quod est, sic esse necesse est,
Et per se notum sensus excedere nostros.
Si quid enim mens nostra suis intelligit umbris,
Instat adhuc reperire Diem, Lucemque Diei,
Quæ licet in Solis faciem cæcutiat audax
Ex imâ tamen, & mediâ caligine metam
Assequitur, novitque Uni quamplurima cogi.
Felicem satis Hanc propriis, Hanc esse Beatam
Mentem omni plenam Veri Bonitate Fideles
Novimus, & quadam rationis imagine sanctum
Attigimus limen; Nec enim sibi mobile quicquam
Sufficit: Et rerum Facies, & Motus, & Ordo
Authorem Primum monstrant; Nam quicquid Eidem
Rebere Par, desitque alii, quod ceditur UNI;
Cui primas dederis? vel quod venerabere summum?
Aut dispar: tamen hoc careat, qui Maximus omni
Præminet excessu rerum. Sed quorsus euntem
Distrahit obtutus? longè sopita jacebant
Omnia sub NIHILI tenebris, spectandaque nunquam,
Ni Deus immotâ torpentia trudat Abysso.
Nam patet omne Deo demissius esse sub omni
Conditione Boni, neque dimanare coævum
Par, impar, vel sponte suâ, vel fortè coactè,
Quod se prætereat, quod jura suprema refellat;
Propterea immensùm distant à Numine quævis,
Et nihilum sortita suum Deus omnia novit
Ante Dies omnes; & tunc nihil extitit usquam.

Tum fatis, & nulli invideat; MENS unica Verum
Contemplabatur, nihil à se passa videri
Diversum: se se fruitur Divina Voluntas;
Se capit immensum sapientia Vivida, Vivens
Intellectivo, quo percipit omnia, corde,
Et comprehensivo se concipit omnia visu.
Omnia non factu Deus est, hinc omnia factu
Prævidet, & parili distinguit singula nutu,
Quæ fieri possunt. Ecquæ non prodere possit
Omnipotens? Movet arbitrio quæcumque benigno,
Et vocat ut fuerint, quæ non sunt; Ipsa volenti
Visio Ductilium tantummodo Regula rerum
Extitit, & certâ decrevit origine pridem
Cuncta futura, suis caussisque regenda, modisque.
Sic libitum est; sic Fata vices constantia pandunt.
Hæc igitur rerum sunt Fata latentia, primæ [a]
Lecta Voluntatis decreta volentis id, illud
His, illis constare modis. Quæ Casus adurget?
Quos Fortuna premit? premit ignorantia Mentes
Humanas. Menti primæ Vis nulla resistat.
Quæ videt, atque probat, serie qua prospicit esse,
Sic aderunt, neque defectus obvertere possunt
Efficiens Numen, cui quæque futura jubentur.
Cætera Dius Amor fatis immota relinquit
Jugiter esse nihil, quæ cum non esse repugnent;
Nota Deo sunto; sed sunt quoque nota sub ipsis
Rerum limitibus non Entia quæque. Videntem
Nil latet; aut aliquid contradictoria sacris
Legibus indignum faciant, aut libera primæ

Jura

---

a *Fati nomine intellige Divinam Providentiam omnia prædeterminantem, ac præordinantem, ut docet* Divus Thomas parte prima quæst. 116. artic. 3. & quodlib. 12. quæst. 3. artic. 4.

Jura voluntatis renuunt, Idea ſcientis a
Ipſa, per hoc ipſum, quod ſe cognoſcit, & omnes
Res, etiam mala cognoſcit ſemota per ipſum,
Eſt eadem: Quia cum Totum ſe cominùs altâ
Mente notet, nihil eſt alienum quodlibet extra
Notitiam; Virtute ſatis ſpeculatur in ipſa,
Omnia poſſe; Quod eſt trans hæc, nihil eſſe probatur.
Sic igitur proprio bonitas ditiſſima tractu
Res numero ſtatuit certas, juſſitque Parentis
Impoſitas ſervare ſui ſua fœdera metas.
Hæc ita comprehendit; non eſt ſecus ulla Peritis
Diſciplina Viris, quam talia vera ſequantur,
Qualia concepit primævo lumine Numen.
UNUM eſt; Hoc UNUM dūtaxat & eſſe neceſſe eſt. b
Quæ placito conceſſa ſuo ſplendeſcere, nullam
Vim, niſi dicentis contra patiuntur; & eſſe
Contingunt. Cur hoc rogites, cur illud. & illa
Sorte laboratum? Voluit ſic eſſe Magiſter
Fortiter attingens Operum quaſcumque ſuorum
Particulas, Nexus, Cauſas, Effecta, Sequelas.

De Sanctiſſima Trinitate.

NUnc agedum dicam, quanto decoratus honore
Purus in Æternum non otia duxerit Actus,
Cunctorum locuples, qui nullius indiget, Uno
Se ſatis, omne quod eſt, Eadem Natura Relatis
Per-

a *Sic intellige, quod per hoc ipſum, quod Deus cognoſcit bona, cognoſcit etiam mala, ut ait* S Thom. par 1. q.14. art.10. *non verò quod detur idea malorum, quia malum non habet in Deo ideam, neque ſecundùm quod idea eſt exemplar, neque ſecundùm quod eſt ratio.* Ibid. q.15. art.3. ad 1.

b Luc. 10.42. *Porrò unum eſt neceſſarium.*

Personis ornata Tribus: Pater, Inclyta Proles,
Et Flamen: Triplici Deus Unus in Ordine fulget. a
Hæc doceat divina Fides, securior omni
Doctrinâ, quo me verax Deus edocet almum
Dogma Prophetarum consensu, recta Fidelem
Consolidat Ratio naturæ lumine major.
Hæc Methodus sapientis erit. PATER intellectu
Fœcundus, Deitatis opes, dum concipit intra,
Terminat æqualem substantia viva Figuram,
Lux lucem accendit, prolataque Dictio toto
Plena Deo Dicentis habens consortia, VERBUM
Exprimit, & stabili Viventis origine nascens,
Vi procedendi similis, Genitoris Imago
Filius est, par ipse Patri, de Patre perennis
Gloria procedens, & splendor in omnia compar.
Quippe sibi similem Mentis purissimus Actus
Concipit, inque Deo nihil accidit esse; quid ergo
Limitet immensam Genitoris Notio mentem,
Quin sua non æquè communicet omnia Proli?
Numquid erit sterilis sibimet, qui cætera pleno
Fœcundat gremio? non extera cuncta coæquant
Virtutem immensam Patris, quâ possit haberi
Mundus ab æterno pariter purissimus Actu,
Parque Pari; ac simili similis. Secus unde vocetur
Omnipotens? Actus purissimus? Aggeris expers,
Si Deus est Animus Mundo, vel Filius ipsi
Mundus inæquali procedere sorte repertus?
Quippe velit plures Mundos. pluresque sub ipsum
Numinis imperium fiant, jussique perire,
Protinus intereant: Idem Deus, Actus & idem
Permanet, & deses non est, neque Mole creatâ
Gran-

a *Nomine Ordinis intellige Relationem, qua ordinatè Pater est prima Persona, Filius secunda, & Spiritus Sanctus tertia.*

Grandescit, neque destructâ decrescit, ut extra
Se sit, quicquid habet finitæ limina sphæræ.
Intra se totum Deus est, intelligit, & vult:
Et Verbo Virtutis agens sua munia, portat
Omnia; deque Deo Deus est, de lumine lumen.
At Patri, Natoque parem purissima sortem
Usia cum tribuat, compar ex corde voluntas a
Palpitat: in speciem Prolis redamantis amatam
Flagrat Amor. Sanctè castum propendit in Ignem
Mutua Flamma Patris, Natique; & SPIRITUS halat
Pondus Amoris idem, qui terminus esse duorum
Obtinet. O Bonitas, & inenarrabile Donum,
Procedens ab utroque Deus! Deus Unus in ipsis
Personis, non ipse duplex, triplexque suâpte
Naturâ est; neque per partes Processio Mentis,
Atque Voluntatis, Deitatem terminat intra
Se; quia nil extra sese communicat Unum,
Quod sit Naturâ Deitas. Pater Ordine Primus
Omnia cum dederit Genito, Fons ipse vocatur
Spirandi; neque propterea caret Almus amandi
Munere Filius; exit enim processus Amoris
Mutuus à Binis; Mentis Processus ab Uno
Sic nobis fari liceat. Tria Numen in Unum
Non confusa simul subsistunt: Verus eumdem
Geryones profert triplici sub Hypostase vultum. b
Hic nihil est factum (fieri dicuntur ab Arte
Materiam quærente novis fabrilia formis)
Hic nihil infectum, nihil à majore creatum
Majestate: nihil casu succedit; idipsum
Est Triadi Monas, & Monadi Trias: æqua Potestas c
In Tribus: Omnipotens, Sapiens, Bona; Prima Secundæ,
Atque

a *Usia. Essentia.* S. August. de Civit. Dei lib. 12.
b *Hypostasis. idem ac Persona, & subsistentia.*
c *Monas, idest, Unitas.*

Atque Secunda refert se Primæ, Tertia Utrique,
Utraque Tertiæ: Idem sub originis ordine Pondus;
Tres Unũ: PATER,& VERBUM cũ Flamine Sancto,
Tergemino Regnum solio. Sol Luce Calorem
Perpetuò profert. Non hic est ille, nec alter;
Non aliud, sed idem; sed non est Filius idem
Ac Pater, aut contra; nec spiritus almus uterque.
Est Pater in Genito: Proles in Patre; quiescit
Spiritus in Patre, & Genito; Sanctoque vicissim
Spiritui Pater, & Proles, æqualiter insunt. *a*
Interea Tribus ejusdem communia cultûs
Attribuas, eademque Tribus synthemata, cum sit *b*
Unica simplicitas, duplex processio, Triplex
Suppositum, quadruplex Divina Relatio Trini.
Principium Pater est Geniti, non Causa: referri
Gaudet; at influxu non efficit: Ordo priorem
Indicat, & Natura parem cum Germine monstrat;
Dum parit Innatus Prolem sine Matre potentem
Omnipotens, soli Generatio competit illi,
Cui Patrium Nomen, Nemo communicat alter.
At Genito nasci proprium est virtute Parentis,
Et gigni, & dici Verbum, speciemque notari,
In se cuncta Patris, speculi quasi more ferentem.
Cum Patre Principium spirandi Filius Unum est,
Et referens in Amore vices Activa duorum
Spiratum sanctè spiratio Pneuma coronat. *c*
Spirari, Spirare, Pari, Nascique, relatum
Gigrere Conceptum, non auget, Hypostases ullo
Naturæ titulo; solum distinguit easdem.
Quandoquidem æquales, similesque Essentia signat;
Notio

a *Per Circuminsessionem una Persona est in alia; ut habetur* Jo. 14. *quod Græce dicitur* Perichoresis.

b *Synthemata. Sententiæ.*

c *Pneuma. Spiritus.*

Notio Perſonas cernit; non cogitur eſſe
Proprietas, ſed ſpontè ſuâ dimanat, & almo
Nectaris Oceano ſummam concordia Mentem
Soſpitat una Trium. Quicquam non accidit illic
Vel Quantum, vel Quale dari, vel in extera ferri.
Proh Deus! Hæc omnem ſunt tranſcendentia captum
Quis tua te præter ſolum Myſteria norit?
Quis ſatis enarret? Quæ mox eduxeris, & quæ
De nihilo, valido poſſis educere juſſu,
Cuncta perexiguæ dicant encomia ſummæ.
Sic erat ante Dies, & ſæcula prima, priusquam
Conderet Omnipotens Mentes, & Tempus, & Orbes.

Argumenta Septem Dierum.

PRima Dies Mundi Cœlum, Terramque creari
Protinus obtinuit, lucemque niteſcere Mundo.
Altera firmato Cœlo diviſit aquarum
Congeriem; Congeſſit aquas Mare Tertia; ſiccam
Detexit; viridi contexit germine glebas.
Quarta dedit Solem, Lunam, Stellasque vagari
Motibus in menſes, annos, & tempora circum.
Reptile Quinta tulit, cunctumque Volatile lymphis,
Unde Fretum Piſces, Volucres unde äera motant.
Sexta Feras ab Humo, pecudes, Hominemque recudit.
Septima complevit requie, quod durat in ævum.
Si quis ad Octavam pervenerit, eſto Beatus.

OPUS

OPUS PRIMÆ DIEI.

Textus.

1 *In principio creavit Deus Cœlum, & Ter-*
ram. 2 *Terra autem erat inanis, & vacua,*
& tenebræ erant super faciem Abyssi; &
Spiritus Dei ferebatur super aquas. 3 *Di-*
xitque Deus: fiat lux. & facta est lux.
4 *Et vidit Deus lucem quod esset bona, &*
divisit lucem à tenebris. 5 *Appellavitque*
lucem Diem, & tenebras Noctem. Factum-
que est vespere, & mane Dies unus.
Genes. cap. 1.

Informis Mundi Creatio.

ANte Mare, & Terras, & quod tegit omnia Cœlum
Nullus erat toto Naturæ Vultus in Orbe,
Nullus in Orbe Orbis, nullum quoque Tempus, & Ævum,
Quod Deus æternum supponeret, unde crearet
Omnia; cumque sui Naturæ Viribus ortûs

De

De Nihilo nihil esse queant, nisi cuncta Potentis
Numine (nam res à nihilo sine fine recedunt)
Immensum sine Re spatium prævisa manebat
Intervalla; locus Moles; & Abyssus Abyssum.
Tum Pater. En nobis prodest æterna voluptas;
Quam nisi conflatis consortem Mentibus extra
Nos faciat mea Vis, Fili, rerumque Potestas,
Quà sapiens Verbum? Quà Spiritus alme, ferantur
Immensæ Bonitatis Opes? aliisque videndum
Lumen? Amor nostri, prolata sorte fruatur?
Prospicimus plures proprio succumbere casu,
Et Charitos Donis, & Libertatis abuti;
Sed sua si reprobos mortis delicta fatigant
Justa luant pœnæ. Meritis quos gratia culpat,
Et Peccatores reperit Censorius Index,
Justitiâ plectit, reliquos prædestinat. Et quos
Attraxi miserans, nobiscum stare velimus.
His igitur Mundum fieri, protendere latè,
„ Terrasque tractusque Maris, Cœlumque profundum
Fas erit; & similes nobis sine Corpore Mentes
Condere. Quas misero trudet sub Tartara lapsu
Judicii tumor, instaurent humana Virorum
Germina. Te primum fragili decernimus ortu
Carnis, Imago mei, Proles dilecta, superbis
Motibus opponi; Repares Deitatis honores,
Aligerum stygios raptus, hominumque ruinas.
Est satius Mala permitti, quam nulla remotis
Esse Malis Bona; servandos amplissima legit
Hos Pietas, districta illos Vindicta reliquit.
Nec mora Principiis. Ævum Natura diremit,
Et Tempus. Nunc est rebus vitale creandis
Arbitrium: Fiant, inquit; Verboque refusum
Pignus Amoris ait, Fiant; Et protinùs ipso
Vox Domini tonat imperio, per inania fertur
Regna Tenebrarum. Nihilum molimine tanto

Fundi-

Funditùs excussum trepidat, vultuque fatiscit,
Arcano, postquam portendit Brachia longo
Margine per gyrum: Cœlum, Terramque creari
Sentit, & Artificem veneratur ubique propinquum.

Deum esse Ubique.

Est Deus immotus Motor, rerum intimus Hospes
Qui creat, & servat; servasse, creasse, creandum,
Servandum: Variis est hic successibus idem.
Qui latet ut pateat, qui continet omnia primò
Impermixtus Agens, sine quo ruit omne, quod extat.
Qui simul est, unâque Potens, Præsensque tuetur
Omnia, concursu qui prævius omnia lustrat,
Et penetrat; se namque suo non deprimit actu,
Cum rerum sit Causa Prior, neque præterit ipsum
Aut modus, aut rerum numerus, naturaque fortem.
Quandoquidem latè Causas dominatur in omnes
Numen inaccessum, minimis insistere compos,
Non secus ac magnis: aliquam nec Agentibus infert
Vim, nisi vult; aut hoc etiam non esse necesse,
Absque Deo non est, aut esse necesse sequatur
Hoc, uti vult: æque Mundi Promotor, & Author.
Hoc Chaos antiquum, nondum digesta Diebus
Hebdomadæ senis simplex natura creati
Corporis exhibuit; nondum lux, mistaque nondum
Congeriem distincta ornant; nec motio pugnam
Principiis indixit; adhuc Elementa quiescunt,
Quæ Tria principio distincta videntur in ipso
Nominibus Cœli, Terræ latitantis, Aquarum.

Ethni-

Ethnicorum Errores circa Mundi Principia. [a]

FAlsa ferunt Veteres, etiam virtute supernâ
„ De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti:
Unde coæternam summo Plato dixit Agenti
Materiam, rerum simul exemplaria ponens
Incorrupta, quibus Deus intendisse feratur
Ut Faber, arte movens cusi spectacula Mundi.
Cum verò Mundumque Deo, Motumque coævum
Dicat Aristoteles, tribuatque subinde moventi
Materiam, speciemque, novos ut proferat Ortus
In sublunari rerum vice, turpiùs errat,
Emanare putans Mundum à Deitate necessum;
Non ex arbitrii primâ Bonitate creatum
De nihilo: Plena non libertate Creantis
Omnia constitui. Quid mox Deus ipse vocetur
Omnipotens,ubi mundanam molem esse necesse est?
Quid melius, si plura dabunt simul? optima rerum
Quæ fuerit,Deus, an Mundus? Deus, inquit; at unum
Non erit hoc summum, qui non Deus est sine Mundo.
Quod si compositum faciant, formamve perennem
Naturæ, immensum cohibent, vel dicere tentant
Innumeros Mundos, & materialia nullis
Finibus attingi. Quid mox mirabere, si qui
Particulas Mundi, tamquam Deitatis adorent?
His ita principiis Democritus acriùs obstans,
Ne quid oporteret Divûm confundere mentes
Visibili specie, casum detrusit Abysso
Conflantem innumeros Athomis volitantibus Orbes.
Quid casu ratio? quid iniquiùs afferat amens

[a] S.Ambros. lib.1. Exaem. cap.1. & alii.

Ingenium, ſine mente regi, ſine mente moveri?
Et cæcam ſortem æternis contendere Fatis?
Non opus eſt caſu, non eſt opus eſſe neceſſe,
Quod valet arbitrio ſummæ conſiſtere mentis,
Omne quod hoc fieri potuit; ſeu Mundus ab ævo,
Seu ſit materies, vim non habet omnipotentem,
Quin penitùs non poſſit ab Omnipotente creari.
Ergo quid opperior? vult hoc Deus eſſe; ſit ipſum
Protinus ex nihilo, ſed non nihil eſſe jubetur
Hoc aliquid: non vult ipſum? redit ilicet ipſum
In nihilum. Superat res omnes prima Voluntas,
Quæ creat in primis partes, Elementaque Mundi.

Quæ creavit in Principio Deus, ſunt omnium Rerum Principia, & Elementa.

Ne tamen incaſſum credas narrata Fideli
Dogmate; Principium rerum ſcrutare per omnes
Cauſarum ſpecies; nam qui ſimul omnia fecit [a]
Principium Deus efficiens, Finiſque ſupremus
Omnia ſe propter, ſimul ac operatus, & in ſe
Principio comprehendit Opus ſine motibus extra
Seſe diſtinctum, quod ſe ſine, non valet eſſe.
Sed quoque Cauſarum ſeries, metaſque creavit
Ipſis cum rebus, Motus, Loca, Tempora, quicquid
Congrueret rebus; ſeniſque diebus in ipſas
Res ſucceſſivum ſtatuit decurrere motum,
Donec perficeret ſpecies, in ſæcula nunquam
His defecturus quæ condidit, uſque beato
Fine fruatur Homo, propter quem Mundus hic extat.
Pro-

[a] Eccl. 18. *Qui vivit in æternum creavit omnia ſimul.*

Propterea dum Mentis opus meditamur adortum,
Indefinitis procedere principiis non
Possumus; at quædam fieri Natura negabit,
Quæ jam de nihilo fecit Deus, Æthera, Cælum,
Sydera, Lucis opes, Sudum levis aëris, undam,
Terrarum tractus, firma intervalla locorum,
Quæ nisi Principio condat Deus, irrita tentet
Ex aliis primò Mundus procedere Causis.
Ex his mutari quædam Natura laborat,
Seminibus primo cessis, ut gramina, stirpes
Ligna, & ab his fruges, fructus, nova semina, succos,
Dura metalla, petras, glebas, & cætera Terræ,
Brutorum species, hominumque, sed unica semper
Ex nihilo in membris Anima immortalis habetur.
Quædam imperfectè sine semine mistio mutat,
Et corruptelà quædam resoluta fatiscunt.
Propterea nisi cum causis Natura secundis
Virtutem à Primo desumat Agente movendi;
Ac variis instructa modis, rebusque potentèr
Materia, & Forma signatis, quando moveret
Efficiens? quâ Materiâ, quâ prodere Formâ
Diversum posset Causæ valor ille creatæ?

De Materia informi, & Forma Substantiali.

NAm quædam mutabilitas intrinseca moli, [a]
Quam Deus indixit Mundo, quam prorsùs, & omni
Concipias Formâ rerum restare carentem,
Materies informis id est; non spiritus illa est,
Non corpus, non omne quod est speciale notatu,
Non tamen omninò nihil est; si dicere possim,

[a] S. Aug. lib. 12. Conf. cap. 3. & 6. & alibi.

Eſt aliquid nihil, & non eſt; hoc & propè nil eſt,
Quo nihil inferius, tamen eſt informe creatum,
Formarique capax, ſubiens in origine primùm
Corpora; nam mutabilium ſubſtantia rerum,
Quæ quicquid fuerat, mox deſinit eſſe viciſſim,
Et ſimul hoc ipſum, quod non erat, incipit eſſe,
Suſpicione premit mentes, ne tranſitus iſte
Per nihil omninò fiat; ſed noſſe fatigas
Cum mutabilitas, atque intellectio ſemper
Juncta ſuis Formis naturæ jura repoſcat.
Nimirum Tenebræ faciem ſcrutantur Abyſſi,
Dum vacuum mens noſtra movet Telluris inanis.
Dum tria facta legit, diſtinctaque nomine certo
Formarum, veluti Cæli, Telluris, Aquarum.
Sed cum Materiam Divina Creatio Primam,
Perfectum intendens, nunquam collimet oriri,
Nec ſine Formarum nexu ſuccedere Corpus,
Nec ſine Materiâ Formas exiſtere primâ
Corporeas; pleno ſignatum terminat ortu,
Quod mutabilitèr voluit Deus ipſe dierum
Decurſu fieri, quamvis potuiſſet ad inſtans
Omnia perficere. Hinc Cæli perfectio lucem,
Spirituum mentes, Firmamentumque moratur,
Diviſas, & Aquas ab Aquis Cæleſtibus imas,
Et Solem, & Lunam, & Stellas, & Tempora motu,
Quò paritèr mutatur humus, fit & arida lectis
Æquoribus; Piſces & Aves promuntur ab Undis,
A Terrâ Vegetabilium variabile germen,
Et Genera, & Species, alio pollentia ſenſu,
Donec ad humanæ ſobolis primordia ducat.
Quæ dedit ut certo mutari tempore Numen,
Quam fieri ſubitò malit, docuiſſe videtur,
Quas Natura vices poſſit præſtare; quid inſit
Corporibus; quam[illegible]s etenim præcedere Formas
Tempore non poſſit, quæ de ſe portio non eſt,

Et

Et radix informis id eſt; tamen ordine formis
Eſt prior, ut vocis ſonus eſt ſimul & ſonus, & vox;
Et tamen ipsâ voce ſonus prior eſſe probatur.
Hæc ratio ſupra Phyſicum dictamen habetur,
Ut neque materies ſine formâ poſſit haberi,
Nec ſine Materiâ Formæ manatio; ſi ſit
Corporis, ac ideo ſimul utraque ſemper habetur.
Hinc informis hyle formis cælata ſub ipſis
Non intelligitur, non eſt, non extitit unquam
Informis, quia Forma ſuum jus eſt, ſuus actus,
Quo ſi privetur, totum deperditur, alter
Ni ſibi ſuccedat, totum mutabitur ipsâ
Mutatâ, quoties alius ſucceſſerit actus.

Non ſufficere pro rebus omnibus Materiam unam, unitate ſpecificâ; ſed requiri plura Elementa, ſeu Principia materialia formata.

HÆc autem virtute Dei præmiſſa videmus,
Ut de materie ſignata cuncta reformet,
Perficiatque volens genituræ more, creata.
Propterea Mundi Partes, Elementaque promit,
Cælum, Tellurem, Latices; exinde quid Ignem
Luce nitere jubet; cæleſtia firmat aquarum
Diſſidio? cogit Latices, Terramque virenti
Germine detectam comit, Brutiſque refercit?
Scilicet ut doceat, quamquam diuinitùs illud
Mutari poſſit; per ſe mutabile Corpus
Unâ Materie fieri non poſſe; ſed ultra
Principiis aliis opus eſt ſuccurrere Mundo.
Propterea quisnam variis accomodet unum
Principium rebus? ponas Elementa viciſſim

Cum fluidis Undis Ignem, cumque Aëre Terram,
Unde capis subigi longè distantibus unam
Materiam? primamque voces, ex quâ omnia fiant,
Cum jam simplicia, & diversa fecerit Author
Omnipotens? quidnam reperis commune sub ipsis
Simplicibus, nisi conceptum, quo dicimus esse
Corpora? nempe quia ex non tali tale sequatur?
Hoc aliquid Divina facit transire Potestas,
Quæ de simplicitèr non tali tale creavit,
Et de non tali totum convertere possit.
Sed Natura suos semper determinat ortus,
Ex aliquo tali, simili, quod proxima Formâ
Contineat monumenta rei; sic semine Plantæ
Planta venit, Bruti certo quoque semine Brutum;
Quæque velis fieri, non quælibet apta putabis,
Sed propiora leges: Cibus ipse nec utilis omnis
Omnibus est idem. Repetas ab origine Mundum.
Ignis, Aqua, & Tellus, Aër, & mobilis Æther
Hæc sunt quæ primo fuerint cum condita jussu,
Vel fuerint mox omninò conversa Jubentis
Consilio, varios eadem mutantur in ortus,
Mixturæ nexu; resolutaque rursùs idipsum
In Genus, ostentant primas exordia formas.
Materies invisa quidem: sed quanta silentem [a]
Obducit tenui totum caligine Mundum?
Corpus ea est simplex, longum, latum, atque profundũ
Et similem referens amplâ compagine vultum.
Illa sed informis, medium nihil inter & extra,
Æternam quod hylen dicunt, & in omnibus unam
Qui fit, ut existat? spuriâ Plato mente salutat. [b]
Nec quid, néc quantum, nec quale, nec inde relatum,
Ut commune Genus, quis vix intelligat esse?
Quippe

a *Creavit Orbem Terrarum ex Materia invisa*. Sap. 11. 18.
b Bessarion. in Calum. Plat. lib. 1.

Quippe Creatoris nutu formata, diremptis
Corpora prima notes formis Cælum, Mare, Terram:
Quid ſpeciem primò variet, ſi poſſit ab unâ
Materie, Natura ſuos progignere fœtus?
Ridiculum reputes, uno ſi plurima poſſint
Corpora Principio gigni, quamplura creari:
Nam Deus, & Natura nihil perinutile formant;
Nec deſunt operi intento, nec inania cadunt.
Non idem ubique unũ;ſed plura Elementa Creantis
Arbitrio, ſic juſſa globo contermina cogi,
Sic fieri; ſecus hæc miſceri quomodo poſſint,
Vel ſi miſta forent, poſſint Elementa vocari?
Grammatici Latio referunt Elementa legendi
Viginti tria; nominibus ſunt plura repertis
Quæ ſunt in Mundo; quid ab uno ſint Elemento?
Num quia conceptum mentis communicat unum
Littera multiplicem diſcriminat una loquelam?

Quatuor vulgata Elementa non ſunt totius Mundi Elementa, & Corpora in Terris reperta, ut Metalla, & Lapides, ſunt horum additamenta, ut vocat Cabeus lib. 1. Meteor. text. 4. quæſt. 3.

PLura inquam; quoniam Mundus non eſt Elementum,
Nec ſolis conſtans Elementis; namque creavit
Hunc Deus in varias formas; ita Sydera, Terram
Atque Planetas; an glebæ ſunt ſaxa? bitumen
Eſt Sal? & varijs eadem ſunt nitra metallis?
Nam ſicut Mundus diverſis rebus in unum
Miſtus opus variat partes formalirer omnes,
Simplice nec Forma conſtat; ſic omnia Formis

Mista minutatim compactis edita credas;
Sed tamen attendas uni communia Formæ.
Quod si tam variis Formis hæc condita noris,
Materiam primam informem quid quæris in ipsis?
Cogitet Ingenium, sensus ne quærat Abyssum
Deficientis hyles, qua sit mutabile corpus.
Ne quæras autem quot sint Elementa priusquam,
Quid sint decernas: simplex est Corpus & illud
Ex Elemento alio non fit? Non ergo duobus
Materies communis inest; nam quicquid in uno est,
Non est in reliquis; nec quatuor illa creato
Sufficiunt Mundo; nec non si quatuor imo
Facta loco reperis, Ignem, Aëra, Flumina, Terram,
Et dubitas an Gemma nitens, an forte Metallum
Sal, similesque suum per Corpus habentia partes
Sint de simplicium numero (si condita primùm
Credideris potius, quam semine nata creato) a
Quid referas, vastum, si cessis Æthera pennis
Singula Cælorum visurus Climata pergas?
Pura neque ex aliis fiunt, quia facta fuerunt
Ex nihilo diversa, Deo mandante, velut sunt
Primitùs; & faciem mutant, si mistio partes
Ingerat, aut si seminibus sint pabula certis.
Sint Elementa suis conformia partibus, æquas
Et similes, & homæomeras servantia lances, b
Quomodò sic Tellus Elementum dicitur unum,
Quæ tam diversis compacta est partibus in se?
Stellarum quoque compages non esse videtur
A simili formâ: Lunam speculare nitentem.
Lucis inæquali vultu; si quodlibet Astrum,

Corpus

---

a *Nàm Chymici Salem, & Sulphur, & Mercurium pro Elementis habent.*

b *Homæomera, quæ constant partibus similiaribus, vt Aqua, Aer, Ignis.*

Corpus habet dispar, Elementa quot esse probantur?
Si Corpus simplex Elementum dicere mavis,
Non Elementa putes firmissima corpora quædam;
Ut Firmamentum sunt, Sydera, Terra, Planetæ.
Aut sunt plura simul cum non sint Corpus in unum
Consimiles partes, ut habent Aqua, & Ignis, & Aër.

Prædictorum Conclusio.

HIs igitur dictis pateant exordia rerum,
Quæ sunt in mundo: Series est Mundus earum,
Nexa Creatoris Verbo, distincta volentis
Arbitrii ratione; suas imitantia leges
Cuncta Deus primùm quæ condidit ipsa sub omni
Multiplici formata gradu sunt, ordine certo
Principia. Ex ipsis fuerint extrinseca quædam
Finis & efficiens: fuerint intrinseca quædam
Ut cuiusque rei proprium Natura per omnes
Effectus demonstrat Opus: discriminat actus
Esse potens, & Forma quid est determinat ipsam
Materiem: sed enim cum sint hæc summa scientis
Ingenii Decreta, vides à Numine formas
Distinctas cuicumque rei: Passiva Potestas,
Quæ nihil est actu, quo plus exceperit actum,
Ut magis Activum fiat, minus illa tenebit
Materiæ; nihil omninò, si mentibus insit:
Nam Corpus præ mente, per hoc differre necesse est
Quod divisibili partes in Corpore quantæ
Materiam dirimant. Totum hoc totaliter est Mens,
Parte carens omni, substantia vivida Verbo;
Nec totum esse tenet si sit finita, quod est hoc
Ex alio pendens, quod limitat esse creatum.
Hinc etiam plus de formæ ratione, minusque
Materiæ sortitur Agens excelsius inter

Cor-

Corpora; Cælorum Sphæras intellige, Stellas
Indefectibiles, agiles, motuque perennes,
Materiâ tenui, formâ potiore coactas.
Hinc Æther, aut Ignis habet magis Aëre vires
Activas, & Aquâ magis Aër, imaque Tellus
Præ reliquis passiva magis, plus ponderis effert,
Materiæque gravis, de se minus apta moveri.
Post hæc & mistis est omnibus indita primùm
Perfectis, Imperfectis Distinctio, passim
In species mansura suas, numerisque vicissim
Successura suis, donec prævisus in Ævum
Finis ab immoto Mundi Motore feratur.
Quæ nisi distinctè faciat Deus omnia primùm,
Incassum totidem quæras exordia rerum.

Non dari Athomos Democriticas.

At neque (quod minimas parvis Elementa figuris
Cædua Particulas tenuent) per inane volantes
Inducas Athomos. Tellus, Aqua, limpidus Aër,
Hisque pares moles sunt Corpora consita nullis
Rupta foraminibus, jugi conflata tenore;
Non vacuo sparsim sunt interpuncta minuto.
Namque reale aliquod spatium non posse repleri,
Jussa Creatoris renuens, interque capedo
Esset in Orbe magis, quam res extare, necesse.
Prætereà si pondus habent, faciemque perennem,
Et motu conjuncta novas Corpuscula formas
Induerint; totidem nexus, totidemque gradatìm
Accubitus, qua sorte petunt, quâ lite recusant,
Unde situ variant, sit ut ille tenacior illo
Surculus; ille color, sapor ille, valentior illo,
Plus, minus? aut ergo specie differre suâptè
Dixeris, & similes Athomos concrescere in unum,
Quod

Quod retuli Naturæ Elementum, partibus ipsis
Continuum, minimè cæsum; quia scilicet unum
Per se subsistens. Aut non differre: quid ergo
Sunt Aër, Aqua, Terra simul? Quid talia primis
Principiis? Athomos Terræ cur densus opacat
Nexus, aquæ ligulas, in mollia Vimina stringit,
Aëra millenis linquit flavescere rimis?
Hæc Athomus Terræ sit, & Aëris altera; distent
Naturâ? Quantâ distent in mole? Figurâ?
Pondere? Sed quantum? ne tanta remotio partes
Aëris, & Terræ possit mutare vicissim.
Diversum perhibes? Esto. Da prismata, Terræ
Molecolis, rotulas da partibus Aëris: Ergo
Terra nihil spatii de se discriminat, Aër
Inde minus triplo; per quod si pyramis Igne
Prænitido transit, non est cur possit haberi
Aër à Terrâ longè diversus, & alter.
Quod si simplicium pendas quamplurima rerum
Corpora, dissidium majus novitate figuræ
Comperies. Age quid factum? Quid Mente creatum
Divina, facies veluti quodcumque gregatim
Si sit arenarum cumulus? Quæ scissio summum
Quominus Artificem sequitur, minus esse putetur
Credibilis; quod & has Athomos intenderit Author.
Accipe, sis, Athomum conceptu mentis aquosam,
Quam dicas impartibilem, si nullus Agentis
Actus habet vires mutandi protinus illam;
Immutabilitas summis æterna coæquat
Spiritibus, consiste parum, quia solus in Actus
Est Deus Æternos, est immutabilis actu;
Spiritus est actu mutabilis, unde creatus.
Si minor est Athomus, quam mens ab agente creata,
Corpus erit propriæ nexu mutabile Formæ.
Quin potius Corpus simplex, si feceris unum
Continuum, minimè cæsum, stant singula primas
Inte-

Integra nacta vices Elementa replentia Mundum.
Cur opus alveolis? Tellus è pumice conſtet,
Suber Aquas ſimulet, ſit in Aëre ſpongia quædam?
Et quaquaversùm porulis, rimiſque fatiſcant
Vermiculata ſimul teſſellis corpora? juſſit
Conditor hìc Undas, Cælum, Terramque creari,
Hæc ubi ſunt, & ubique ſuis in partibus eſſe
Talia facta reor; quicquam nec abeſſe fatebor.

De Continuo.

Continuum per ſe tale eſt; nec inane minutum
Admittit, cæſoſve ſuis in partibus artus,
Vel ſolâ ſtatione ſitos; ſed viribus extra
Dividuum, certiſque manet, reſolubile punctis,
Pulveris in morem. Non infinita poteſtas
Molis ineſt apici, minui qui ſemper & ultra
Poſſit, habet minimum quod ſic, natura, minorem
Deridens actu partem; nam limite virtus
Finit; agens partes minuit, ramentaque juxta
Vim terit; & refici truncum genitura laborat.
Quod licet innumeris Minimum proſcindere quantũ
Particulis inhies cerebro: mutare Creator
Naturam quanti valeat: ſed quantula pars eſt
Secta ſuo toto, Metron ſortitur ab actu:
Tanta manet, refici patiens, non inde ſecari,
Quanta figuratè facta eſt virtute ſecantis:
Quantaque diſſecto paſſa eſt à corpore tolli.
Principiis innixa ſuis demonſtrat apertè
Docta Mathematice quantum conſtare jugatum
Partibus innumeris, quarum ſit copula punctum.
Scilicet abſtractam mentem cum purget ab omni
Materiâ, Phiſicè punctum, vel linea non eſt,
Sive ſuperficies, aliquo ſine corpore; ſed ſunt

Terminus excludens partes, neque Conditor ullum
Quid ſimile effectum ſine re determinet Orbi.
Eſto igitur planum perfectus Circulus aptum
Tangere dumtaxat puncto ſine parte notetur
Ut docet Euclides. Ubi planum Circulus iſte [a]
Tale gravat? tenuet ſine fine minutia partes,
Atque Theoriâ numeros auferre minores
Cogitet à numeris; Partes à partibus uſque
Judicet. At filo ſubſiſtens linea tantos
Proferet extremis apices, quos tangere certo
Vis finita queat modulo; nec cæſio ſcindit
Res, tactusvè probat ſpeculante Matheſeos actu.

De Raro, & Denſo.

ID quoque mirandum divina licentia quantis
Molibus inſeruit; Denſum, Rarumque ſub æquas
Conſtituit partes fieri penetrabile; turgent
Halitibus variis infra ſua ſæpe receptis
Membra; ſed excluſis iterum denſata reſidunt.
At quandoque ſuâ Rarum, dum ſervat eamdem
Menſuram ſtatione (velut præclara nitentem
Excipiunt Cryſtalla focum) fit denſius. Aurâ
Vas plenum pervadit adhuc explebile Ventus:
Saxa Oleum pervadit adhuc duriſſima lapſu;
Et muros Aër penetrat: Ferroque rebullit
Ignis, ut aggeſtu nimium replicabile denſo
Explicet Æolii Sulphur portenta vaporis.
Netur item tenui Flammæ pinguiſſima flocco
Cera; brevi latuit gremio globus Ætheris ingens.
Ut niſi quod fuerat denſum, rareſcere dicas,
Quod fuerat Rarum, Denſo penetrabile reddi,

Non

[a] Lib.3. prop.16. Eucl. Elem.

Non Labyrintæo referas vestigia flexu.
Aëris hoc potius novit natura parergon,
Quo vacuum ratio studuit suadere minutum:
Nam dicunt, minus in Raro, quam existere Denso
Materiam; nec utrique pares concedere partes
Fas erit, ut Vacuo plenum respondeat omni;
Sic igitur si Rara replent, si Densa superplent
Vasis idem labrum; luteraque flumine plenum
Reddit in Aërios flammæ vis vidida succos,
Dilatat millena levem per jugera lympham;
Quis Vacuum vicibus millenis amplius esse
Aëre crediderit, quam moles ipsa, quod Undam
Excipiat totidem vicibus compressiùs actam?
Quis putet hos reditûs Elementorumque rapinas
Cum Deus, & Densum, & Rarum, & Penetrabile certis
Jusserit Officiis fieri? sparsumque negarit,
In rebus Vacuum, complens Loca cuncta? quis aptè
Consilium Domini capiat? qui tradidit Orbem, [a]
In grave dissidium, ne cognoscatur apertum
Tantæ mentis Opus? non implicat illud, & istud;
At libito conforme satum scruteris oportet.
Quo plus de Forma Corpus manifestat in actum,
Plus habet, ut possit Formam stipare, sinuque
Materiæ, spatioque suo cælare retusam;
Nam cum pugnat agens, Sphæram virtutis agendo
Dilatat; patiens vires constringit ab actu,
Contractasque fovet: quare si colligit actus,
Contrahitur, spissumque venit; Rarumque vicissim,
Si quoque Materiæ collectos explicat actus.
Hinc penetrabilitas non est referenda valori
Subjecti, seu materiæ patientis, at ipsis

Actibus

a *Mundum (Deus) tradidit disputationi eorum, ut non inveniat homo Opus, quod operatus est Deus, ab initio usque ad finem.* Eccles. 3. 11.

Aᶏibus ejuſdem, quibus & magis, & minus opplet.
Namque aᶏus ceſſare queunt, cœpiſſe remiſsè,
Augeri, minuique Dei virtute valentes,
Atque replere locum, multoque tumeſcere motu.
Quod magis arridet Topicis defendere nervis,
Inſtamus faᶏis, quæ permanſura putamus,
Quæ primà produᶏa manu ſunt talia, fruſtrà
Quærimus illorum cauſas, vel rebus in ipſis,
Vel procul; Artificis mentem perquirere præſtat.
Nam Raris, Denſis, Penetrabilibuſque replevit
Spiritus Omnipotens Orbem, voluitque viciſſim
Plus minus in rugas quædam contraᶏa minorem
Faſtidire locum, majorem fallere quædam.

Primæva Mundi facies.

PRopterea primâ revocans ab origine Mundum;
O qualem videam! tenebris vallatur opacis;
Torpet iners Aſtris Cælum, motuque diurno;
Terra ſepulta Mari nullo ſe germine comit,
Et circumfuſum Terræ mare, Spiritus Undis.
Hæc ita, ſumme Parens rudis, indigeſtaque moles
Quorſum te ſapiat? quid non ſimul exeris omnes
Ornatus rerum, lucem, munimen Aquarum,
Terrai, mariumque ſinus, herbaſque virentes,
Pomiferaſque trabes? quid non ſimul aſtra, nitentem
Et Solem, & Lunam, quæ ſint in ſigna dierum?
Quid motos animare greges, volucreſque canoras,
Brutorumque pecus, ſilvis, campiſque pererrans;
Et Genus humanum Divis æquare moraris?
Tu nihil expeᶏas: Mundi mora paſſa ſupremum
Te manet arbitrium; poteras hunc ocyùs iᶏu
Perfeciſſe: Dies placet expeᶏare ter ambos,
Ut doceas, certo Natura quid ordine poſcat

Inci-

Incipere utcumque, ut cæptis meliora ſequantur.
Non tranſit Verbum Domini, ſed permanet uſque
Dum ſteterit libito res conformata ſuperno;
Inde ſemel loquitur Deus immutabilis, Orbem a
Cum creat, & ſervat, cum perficit, atque gubernat.
Hinc ſemel hoc inquit; fiat lux, ſemper idipſum
Dicit, ut è Tenebris lucem ſplendeſcere mandat,
Et naturales Divina locutio Cauſas
Adjuvat, ut nobis mundum ſcrutantibus, & res,
Profuerit noviſſe, Deus quid dixerit Author.
Quid dicto tulerit, num viderit, anne vocarit,
Numquid diviſum, numquid mandarit adactum,
Quæ per ſe fieri, vel quæ perfecta jubentur
Mutari; Deus eſt idem, ſunt cætera nutu
Cuncta relata ſuo, non transgreſſura loquentem.

De Mundi Loco.

INtereà quia quanta locum, ſpatiumque requirunt,
Et mundus vaſtâ conſiſtens mole locatur
Hic, ubi ſunt omnes partes, non inde recedens;
In nihilo exteriùs nitentem pondere Sphæram
Concipiam Terræ Centro conſtante, remotis
Librari ſpatiis. Utrum convexa rotundum
Perfectè referant, & Terra ſit imus amuſſin
Punctus, in ancipitem pendet ſententia litem:
Nam quavis formâ Corpus prægrande rotatu,
Partim promineat, partim depreſſiùs erret,
Centrali motûs vertigine Sphæra videtur.
Non Opifex noſtris metitur in Orbe Cylindris
Singula. Confodit vaſtam fundamine vallem,
Quæ foret immotum ſpatium, Vacuumque repleri
Mole

a Pſal. 65.

Mole capax patiens, quo Corpora cuncta locavit.
Appendit Terram in nihilum; Terræque fluentes
Strinxit aquas, & aquis extendit Nubila sursum,
Atque Planetarum sedes provexit in altum,
Ne super instructo quidquam transcendat Olympo.
„ Nec verò tibi natura admiranda videri [a]
„ Pendentis Terræ debet, cum pendeat ipse
„ Mundus, & in nullo ponat vestigia fundo.
„ Quod patet ex ipso motu, cursuque volantis,
„ Cum suspensus eat Phœbus, cursumque reflectat
„ Huc illuc, agiles & servet in Æthere metas:
„ Cum Luna, & Stellæ volitent per inania Mundi,
„ Terra quoque Aërias leges imitata pependit.
Hic locus est Mundi, & Rerum, quas totus adæquat,
Extima complexus, latè simul intima nectens;
Quem fore concipies vacuum, si corpore truso
Non aliud succedat eò; velut Amphora vino
Plena, meri locus est; quod cum potaveris, intrò
Non intrasse putes aliud. Quia Corporis impos
Una superficies, quantis annexa, moveri
Prompta, minor toto, spatii Cyclas, ora locati,
Non poterat locus esse; triplex mensura locandum
Corpus adæquat idem: spatium sic esse creatum
Judico longum, altum, latum, patiensque manenter
Expleri densis; minus explent rara, quod omni
Parte gerant tenuem flatum: tamen undique plenum
Materiâ exili, aut solidâ; penetrarier aptum
Grande Forum Mundi vario Cursore; sed ipsum
Impenetrabiliter sua tendet inania, quanto
Suppositum Physico: reliquum quem mota relinquat
Unda locum, refluens aliis successibus Undæ?
Quomodo constantes radios hùc dejicit Æther,

C Quos

[a] M. Manil. Astron. lib. 1. c. 2. *contra Lactan. de Falsa Relig.* lib. 3. cap. 24.

Quos neque dimoueat Boreas, neque Circius audax?
Ni locus est spatium, quantis immobile primò
Mobilibus, quare dimense Geometra cellas
Frugibus opplendas, solidum contendis haberi,
Multiplicemque cubum? fueritque medullitùs aër
In loco, ubi alterius non excipit oscula molis?
Nimirum distincta suis a rebus, & omni
Corpore stat Cavitas, ubi res firmantur, & unde
Transmigrant; ut eò promptè succedere Molem
Si Deus impediat, locus ipsa vocetur inanis.
Hinc aliquâ Vacuum pandi vi protinus, atque
Corpus inextensas partes cælare Tonantis
Arte, quid hoc dubites? profert Exempla facultas.
Experimenta docent Vacuum violenter haberi;
Sed spatium non demonstrant fore prorsus inane.
Si nihil omninò fuerit, vel luce carebit.

De Angelis.

Et primo maiora Die Deus extulit; almas a
Spirituum Mentes; divini semina Verbi;
Robora Principiis immaterialia celsæ
Condita virtutis; patuli vigilantia Mundi
Præsidia: indigetas concessum viuere gratis;
Inque ministerium Triadis præcellere gratis;
Militiæ Cælestis opes, validasque Cohortes,
Immortale Genus. Novies cælestia comunt
Empyreum, distincta Choris examina Ternis,
Protinus, ut Domini jussu Via libera factis
Panditur hospitibus, rectum, pravumne legendi,
Congrua Naturæ concessa est Gratia, qua se

Vel

a. *Vide* S. Dionysium de Cælest. Hierarch. & S. Thom. part.1. q.106. vsq.ad q.114.

Vel meritis cumulent, vel in avia crimina flectant.
Intellectus ineſt illis, & plena Voluntas,
His alis volitant; ſe per ſua propria norunt, [a]
In ſpecie ſibi concretâ res; Inde Beatis [b]
Notitia in Verbo fuerit. Non mole gravantur, [c]
Non ſenſu pollent, nulli ſunt pervia viſu,
Mente locum capiunt, & agunt, & mente moventur,
Et ſi forte velint, mediis extrema relictis,
Excurrunt; ſed enim poſſunt ſtatione ſoluti
Ferre moras; placida ſeſe quoque mente ſalutant,
Conceptuſque ferunt, aut ſi quos prodere nolint,
Imo corde premunt. Superûm lectiſſima ſumit
Triplicitas ex fonte jubar, mediiſque reflectit
Agminibus: mediæ refractum lumen in imos
Myriades Cœtus fundunt. Sine tempore vivunt,
Et proprium ducunt ſapidis conceptibus Ævum.
Eſt illis etiam circa ſe vivida virtus,
Effigiem ſimulare nouam, variumque coacto
Aëre maturè nobis oſtendere Corpus;
Quamvis ſint Actus alacres, non ulla ferentes
Fædera menſuræ; ſed ſola Potentia major
Eſſe dedit, poſuitque ſupervenientia menti
Diſſita; Diſtinctumque gerunt à Viribus Actum.
Nam ſua ſimplicitas, non infinita, potentes
Viribus exemit Proceres à Corporis omni
Conditione: tamen cum ſint, & non priùs eſſent,
Contrahit eſſe ſuum, quod id eſt; & limitat actus
Poſſe ſuum: genus, & ſpecies, naturaque vincta

C 2 Suppo-

a *Ideſt per ſua naturalia*. S.Thom. 1. q.56. 1.

b *Intellige de cognitione Veſpertina Angeli extra Verbum, & in ſtatu viæ, vel per rationes rerum in Verbo, vel per ſpecies rerum innatas*. S.Thom. par.1. q.58. art.7.

c *Cognitio per Eſſentiam Verbi, quæ dicitur matutina, convenit Agelis beatis*. S.Thom. vt ſup. & q.12. art.4.

Supposito, menti servat spectacula rerum.
Quod si Materiâ expertes non funera plangunt;
In nihilum redeant, subtracto Numinis haustu.
Quot numero? quali pulcras discrimine Formas
Contemplor? mens ipsa suis nitet inclyta pompis,
Et modus, & numerus dotes, & munus honorem
Distribuit: Seraphin ardent, sapiuntque Cherubin
Præ reliquis; Divina Throni Subsellia sternunt;
Imperium Dominator habet; divinaque Princeps
Regna; plagis Mundi moderatur celsa Potestas;
Virtutes occulta regunt Exordia: magnis
Legatur causis Archangelus; Angelus autem
Singula mandatis curat, fovet, atque, gubernat.
His Animis adeo præclarâ sorte refertis
Gratia, quam latè comi Deus ore profudit,
Blanditur, ne jure datis commissa morentur
Jussa ministeriis, & sanctum Numen adorent.
Dum facili Motrix contemplativa volatu
Tempus agit primum, tenebras lux aurea mundo *a*
Expiat: Excelso plaudunt hinc inde frequentes,
In sua se refovent alii natalia, vires
Extenuant misso naturæ vertice; plures
Alma Charis firmat synceri pignus amoris;
Hos extra sese rapuit Clementia summi
Numinis; optarunt illos præconia laudum.
Quis verò totidem motus, quot mentibus insunt,
Explicet? utque suo se quilibet ordine confert;
Ecce quatit præceps Ingentia Castra tumultus;
Lucifer ore tumens, Comites in vota rebelles
Exci-

a Ex S. August. lib. 11. de Civit. Dei. cap. 19. *Non mihi videtur ab operibus Dei absurda sententia; si cum Lux illa prima facta est, Angeli creati intelligantur, & inter sanctos Angelos, & immundos fuisse discretum, ubi dictum est; Et divisit Deus inter Lucem, & Tenebras.* Genes. 1. 4.

Excitat, Æterni execrans Myſteria Verbi;
Aërium Decus, & ſummas affectat Olympi
Veſtigare vias. Cœlum conſcendere nobis [a]
Fas, ait, eſt: ſuper aſtra Dei caput effero: ſedem
Nubibus obvoluens, humeris Aquilonis in auras
Imponam Solium. Quis me ſublimior? Ecquis
Ut Deus? è contra clamat vox altera: magno
Fit ſtrepitu concurſus; agit ſua quemque cupido.
Scinditur hinc Vulgus, ſceleri Fallentis adhærens,
Hinc alii trepidant: Alii perplexa Phalangi
Corda gerunt: Illinc Juvenum pars emicat ardens [b]
In Satanan, ſociosque, Ducem Michaela ſecuti.
Conferitur ſera pugna; Duces adverſa tuentur.
Quale fit excidium! replent torpentia paſſim
Aërios tenebris ingentibus agmina campos.
Leviatan Behemotha fovet, cui fuſile membris [c]
Æs latet, & robur lumbis, & ferrea nervis
Lamina; protenſam, quaſi cedrum, ſtringere caudam;
Os aperire furens; dentes formidine fultos
Oſtentare; faces tædis fumantibus atras
Fundere ſcintillas Oculis, & Naribus æſtus;
Halitibus prunas: peſtem ſpirare favillis;
Undique compactum ſquamis ſplendeſcere monſtrum;
Oceanum ſorbere; ſibi ſublimia plaudi;
Et formidatum, non formidare ſuperbit.
At quid agat, cujus faciem præcedit egeſtas?
Terga fugæ vertit. Cœli pars tertia motu
Concutitur, confuſa ruit; fulgentibus armis

C 3 Signi-

---

a Iſai. 14. 13.

b 2. Apoc. 12. 7. & ſeq. *Et factum eſt Prælium magnum in Cœlo: Michael, & Angeli ejus præliabantur cum Dracone, & Draco pugnabat, & Angeli ejus, & non valuerunt, neque locus inventus eſt eorum amplius in Cœlo &c.*

c Job. cap. 40. & 41.

Signifer insequitur, fraudes eludit, & astus;
Heroas movet Aligeros; mora nulla catervam
Mortiferam patitur, Cœlis eliminat Hostes.
Sistit Amor Justos; Odium detrudit Iniquos.
Continuo Barathrum mediâ Tellure dehiscit;
Et circumfuso turgent cava Tartara centro,
Concipiuntque ignem nigra fuligine cautes;
Dumque bituminibus Spelæum immane rebullit,
Et nubes vomit, Æthnæi crepuere camini,
Phlægræique lares (nullo me Fabula cultu
Detinet: utendum est signis imitantibus atrox
Luciferi exitium, & mortis damnabile Regnum.)
Et flammis Phlegethon, & pinguibus æstuat Orcus
Fluctibus, & Stygium confundit sulphure cænum;
Penæusque, omnesque imo de gurgite fontes
Fumsi haustant; stagnant Acheron, Cocytus, Avernus;
Nec Phlegyas relevant Lethes oblivia potu,
Nec suspiratis satiatur Tantalus escis;
Anne Medusæos Angues, Ixionis Orbes,
Eumenidum furias, curas Plutonis inanes,
Belidas, Harpyias, Deoida, Sysiphon, Ocnum,
Tænariasque fores simulem? Difformia verè
Monstra colunt Erebum; nidos ibi struthio, Corvus a
Milvus & Ibis habent. Urget Paliurus acutis
Sentibus infames Hydras; dirique Dracones
Occurrunt Onocentauris, Onagrisque Chimæræ;
Quà decus evasit superum! corrodit Alastor
Viscera. Perpetuis objectat Ericius antris
Ostia; spes abiit; cruciant mala singula fontes,
Et Ditem, & Manes stipant, Lemuresque protervos.
Igne moras cæco stimulantur inire coævas
Dæmones; Infelix uno Discordia casu
Præcipites dedit, & plures exsolvere pœnas,

Quam

a Isai. 34.

Quam dici possint, cumulans genus omne dolorum,
Quæ miris, & inauditis cruciatibus angat
Pœna leves Mentes, & jugiter Igne crementur,
Accipe; pro culpis, ut mox aversa Voluntas
A summá Bonitate ruit, divisa supremo
Lumine, concepit tenebras, labemque perennem,
Qua tanquam Tityi simulato Vulture, Veri
Conscia mordetur; memori splendoris omissi
Viscera crebescunt. Quid tum? quos libera fovit,
Invitâ Statione locus, per longa coercet
Sæcula, prædurus carcer, nexûsque tenaces:
Et locus est illis Ignis, cui subjicit arctus
Ambitiosa necis nodus spiramina Vitæ;
Ingeniis apprehensa lues, apprehensus & ignis
In rabiem tabescit atrox; hinc horrida cædes,
Fletus, agon, stridor, vermis, pavor, & dolor, & mors,
Et mala cuncta: quibus nostri Phantasmata sensus,
Ne taceant, notas audent componere pœnas.
At contra reduces bello, sectata fideles
Prosperitas, ardens evexit ad Æthera virtus,
Sedibus excepit superis, arcana reclusit
Ora Dei, Pietas; castum Charis afflat amorem,
Aligerûmque sinum formidine vindicat omni.
Non ibi nox atrâ visum caligine spargit,
Non Lachesis morbis, aut morte minatur, abundat
Permansura Boni refluo torrente voluptas.
Hæc ita Religio certis intenta Figuris
Tradidit, vt ratio Dominæ famulata sequatur:
Nam Deus est mens, & Mentes nisi condidit ipsis
Corporibus multo plures, magis excellentes,
Extra se nihil assimilet; neque nota fuisset
Illius Bonitas, illius summa Potestas.
Et poterat, faciat qui Corpora sola, videri
Corporeus, verè nullus quem terminus arctat.
Quis verò norit, quis tanta mente fruatur

Si nihil eſt extra ſe Mentis? Et inquem finem
Corpora condiderit? Maiora minoribus Ordo
Prætulerit? Summique Boni quis culmina poſcat,
Si nihil arbitrii eſt? porrò Juſtiſſimus ille
Præmia decernat Juſtis, Pœnaſque Profanis,
Ne pro libertate datâ Fortuna triumphet,
Aut impunè furens graſſetur iniqua propago.
Spiritibus verò, condendi nobile mundi
Prima revelat opus mens, & ſimul omnia pandit
In fines diſtincta ſuos ornata, priusquam
Hoc fierent: quoniam priùs ordine præſtitit eſſe
Per ſe ſubſiſtens, & Corpore Spiritus expers,
Inde miniſteriis mentes aſſiſtere quaſdam [a]
Juſſit, ut in fines, vel contingentia certos
Dirigerent; ſine mente nihil conducit in unum,
Singula mente vigent; & mentibus omnia ſubſunt [b]
Corpora; pervigili quorum conſortia curâ
Connexus, ſpecies, numerus, motuſque foventur;
Nam minor vnivocis virtus eſt indita cauſis,
Quam totum poſſint plenis attingere fibris
Effectum; juvat Æquivocis influxibus Æther,
Et juvat ex alto magis inclyta Cauſa minorem.
Verum quem finem norint ſine mente ſequendum
Corpora? Qua poſſint individuare ſequelâ
Suppoſitum? partes connectere partibus omnes?
Et ſpeciem ſervare ſuam, ne caſibus error
Tranſiliat metas, ne ſint ſine Numine caſus?
Quæ licet ipſe Deus per ſe propiore gubernet
Auſpicio, de ſe poſſit præſtare, quod omnes
Exhibeant mentes, tamen has aſſiſtere ceſſit,
Obſequiiſque pares mandavit adeſſe miniſtros. [c]

E con-

---

a S.Thom. contra Gent. lib.3. cap.78.

b *In Intellectibus manuũ tuarũ deduxit eos*. Pſal.77.72.

c *Omnes ſunt adminiſtratorii Spiritus*. Heb.1. 14.

E contra quoniam ſtygiis perverſa Voluntas a
Manibus inceſſit, turbare per omnia tentant
Rectores tenebrarum harum, ſubvertere finem,
Nequitiæque duces pugnas renovare priores
Non ceſſant, ideoque probis eſt mentibus illos
Et cohibere Malos, & debellare Superbos
Et ſcopon intentum Domini curare ſubiri.
Quid Casũ effingas? Mens undique provida luſtrat
Omne genus rerum: Stygiâque Tyrannide preſſos,
Quæ nunquam didicere loqui; Pythone moveri,
Semotas monſtrare vices, occulta tueri,
Dira pati, nulla ferri compage teneri,
Exerere ingentes vires, portenta Magorum
Cernere, Cymmerios Genios manifeſtat, & umbras.
Quæ niſi crediderint, experti talia nunquam
Terrigenis referent. Cautela pericula vitat.

De Motu, & Tempore.

JAm Pater Omnipotens primum commoverat Orbem
Alitis officio, duplici quem Cardine fixum,
Axe Poli tolerant, & Primum mobile dicunt:
Cum Motus rerum, & Tempus ſplendeſcere cœpit,
Quo deſignari ſervata latentia poſſent,
Diſtingui, diſtincta novis coaleſcere Formis.
Arcticus hinc partes effert; Antarcticus illinc
Supprimit; hisque Polis convolvitur orbita primi
Mobilis; immotis immotus habetur eiſdem
Mundus, quamvis in Mundo quaſi cuncta moventur.
Æquatam medii cæli duo ſegmina Sphæram
Diſtinguunt; utroque Polo quæ linea diſtat

Nona-

a *Adverſus Mundi rectores Tenebrarum harum, contra Spiritualia nequitiæ.* Epheſ.6. 12.

Nonaginta gradus, Æquator dicitur: Isthæc
Terdenos duodena gradus, per signa diremptos
Exhibet. Hinc ratio Tempus desumit, & illo
Mobilium motum, & requiem metitur, & angit
Inferiora prior motus; liquidumque profundis
Vorticibus dextrâ rapit Æthera parte; fit Ortus,
Inde; fit Occasus Cæli sub parte sinistrâ,
Dum facies Austrum septem conversa trioni
Despicit; & reliquos metitur latio motus
Prima per hoc instans, quod jugiter acta futuris
Nectit, ut arcta simul nihil esse potentia curet.
At dices contra. Superest duratio rerum,
Et si desideat primi constantia motûs.
Esto. Sed advertam Mentis numerante reflexu
Plusve, minusve diu spatium durare morandi;
Res ita durantes Naturæ sorte potiri.
Æternum dici quicquid simul est sua, nullo
Principio, neque successu, mora nescia metæ.
Quicquid de Nihilo fieri cœpisse fatemur,
Esse simul totum, semperque manere futurum,
Jure voluntatis patulum successibus; Ævum est.
Tempus habet jugem mutandi sæcula fluxum
Cui subjecta refer, vicibus quæcumque subesse
Noveris; & normam sumes à Principe Motu.
Ac velut Ampullæ refluo qui pulvere novit
Cunctantes inter sese distinguere noctes;
Et vigiles horas mensore, vel indice signat:
Sic primi motûs metitur linea Mentis
Nutibus. In motu partes adverte futuras,
Præteritasque; simul nihil est: præsentia nectit
Ipsum NUNC, Instans, partes à parte fugatas.
Non regredi passum, fugit irremeabile Tempus,
Assiduo motore citum. Natura quietis
Et motûs primæva Parens sua Corpora servat
Mota quiescendo, simul inde quietà movendo

Per

Per leges Authore datas. Locus indicat à quo
Discedant; ad quem perducat latio finem.
Namque receptivo per inania concava signat
Mens attenta loco partes immobilitatis,
Fortiter extensas, per quas obstacula certè
Nulla reluctantur, cum mobile Corpus oberrat.
Corpus ita impulsum, partes cum servet easdem
Integritate sui solidas, aptasque moveri,
Fertur Agentis Agens, motu pertransit, & actu.
Nec valet instanti motus clarescere, binis
Limitibus Quantum poscens transire locatum;
Omnia maturat naturæ fœdere Tempus.
Terminus est Instans motu quocumque repertus;
Est igitur Natura, Dei lex indita rebus.
Est igitur Motus successio molis, & actus
A spatio in spatium, Physico de Corpore manans
Passio Naturæ; nisi vis extrinseca pellat;
Tunc etenim violenter agi contingit in Artem,
Aut nexu solvi, quoties Natura resistat.
Est igitur Tempus numerus mentaliter omnes
Enumerans Motûs, à primo Regula motu
Sumpta, vices rerum referens, extrinsecus Index.

De Luce, & Igne.

INterea patulas Lux circumfusa per auras
Irradiat tremulos nullo Ductore colores;
Et trasparentes, & opacos lumine monstrat
Naturæ vultus. Defæcatissimus Ignis. [a]

Lux

a *Empedoc. Lucem, effluxionem Ignis esse docuit. Plato Flammulam effluentem: non secus Leucippus, Democ. Epicur. declarant, ut ex Proclo in Com. Timæi. Anaximander Solem Ferrũ candens putavit. Possidonius purissimum Ignem*, apud Laert. lib. 7.

Lux fuerit, vel in Igne nitor, color insitus Igni,
Ut propriè dicam, nam Lux ut quale quid, est in
Mole sibi propriâ, sicut calor, & color, & non
Certâ sede carens, quovis erratica saltat.
Lux Ignis. Rutilat, flagrat, flammescit, hebescit,
Flectitur, arefacit, refovet, liquat: Ergo quid Ignem
Dissimulet? quò me Calais subvectet in Æthram,
Ut quas non video, Lunæ sub vortice flammas
Eripiam? Pallas dilatat furta Promethei.
Lux Ignis. Per se vel prima creatio stantem
Innuit; ex aliâ non apparere creatum
Historiâ; & posthac in Sole reposcere centrum.
Id quoque quod mirum speculantibus esse videtur,
Lux citò pervadat spatium; mediumque terebret,
Et collecta vitris, penetret se partibus, Ignem
Suscitet occultum, variisque coloribus Irin
Pingat, & oppositis præclara simillima fundis
Tincta repræsentet; Ventis immota resistat;
Perspicuis, liquidisque morâ procul absit, & adsit,
Ingentique rotâ scintillet in aëra, quando
Libera combusto sursum se carcere jactet.
Nec dixisse juvat, quod non contraria noscat
Simplicitate suâ, sic instantanea vastis
Hæreat in rebus; quid enim sic accidit illis
Mobilibus, Lucem spatio vix posse moveri,
Ni moveatur Agens lucis delator? an hæret
Absque suo nexu? proprio sine corpore? nulli
Contigit hoc formæ. Spatium tranabile, plenum
Corpore, obex resilit, molemque retardat euntem.
Corporeâ Lux ergo locum non mole per instans
Occupat; extremis medium per vasta cohæret
Jugera, ne possit Lucis fons eminùs æquè
Fundere se, quali sese disseminat æstu
Cominùs; in Sphæram præceps dispergitur amplam
Sole

Sole fluens, redituque petit primordia læto. [a]
Sed latebras referem tantis ambagibus omnes,
Si facilem placeat dictis intendere mentem.
Fusus ubique latet magis, & minus Ignis, & ipsis
„ Abstrusa in venis silicis sunt semina flammæ:
Quod caret Igne, nihil prorsus tepet; at quod amicâ
Luce caret, servare potest occultiùs ignem.
Non sic visibilis, non sic incendia leni
Periculo sparsus moveat, torpentia lento
Vivificat ductu; tepidè spissatur alendo
Corpora mista diu; contexuræque tenaci
Compede stipatus, veluti si densa sepultum
Detineat cinis, arcanâ virtute laborat.
Confestim aërias si jam revocetur in oras
Exteriore manu; subito structura teratur
Impete motoris, calet, effervescit, adurit,
Prosilit, erumpit, residi caligine bullit,
Effluviumque jacit, constans & flamma refulget.
Sol igitur Lucis fornax, & cætera circum
Sydera lumen agunt æquè super aëre tensum,
Vorticibusque movent ignem, tactuque profundo
Visibilem reddunt, hilarem tangentia reddunt;
Et si quam sparsim lateant lustrantia Vestam,

Per-

---

a *Cartesius par.3. Princip. Phys. Galilæus in Nuncio Sydero; Gassendus. Phys. lib.4. sec.1. cap.11., & sec.2. lib.4. cap.1. & seq. de Luce Syderum: Lucret. lib.5. & alib. passim. Milliet. tom.4. Astr. lib. 2. de Sole, & ex authoritate plusquam triginta Sanctorum Patrum, ut ibi refert ex Patre Scheinero in Rosa Vrsina apud Kirkerium, & Ricciolum. Ecclesi. cap.43. num.3., & 4. Sol in aspectu annuncians in exitu, Vas admirabile Opus Excelsi in meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris ejus quis poterit substinere? Fornacem custodiens in operibus ardoris, tripliciter Sol exurens montes, radios igneos exufflans, & refulgens radiis suis obcæcat Oculos.*

Perſpicuam radii tactu repetentia reddunt.
Lux autem motore ſui privata ſub umbris
Languet, ut à denſis reſilit confuſus opacis
Splendor; in oppoſitos ubi non ingreſſa receſſus,
Inducit tenebras, dubioque crepuſcula niſu
Parturit, & noctem diſceſſu plena miniſtrat.
Nam cum ſint tenebræ viduata carentia Lucis,
Corporis Umbra, minor quam deferat ambitus, eſt Lux,
Ambiguæ Lucis ſunt ipſa crepuſcula motûs.
Nox interpoſitâ cum Sol Tellure ſuberrat.
Si verò nitidas hilari pede libera moles
Lux eat, ora gerens tactis conformia rebus,
Inficitur, motoque colores lumine monſtrat;
Lumen enim magna vertigine circinat auras,
Cum ſit perſpicuæ Lucis commotio præceps;
Turbinibusque ferit longè, latèque videntem;
Sicut aquis lapis injectus ſtagnantibus undas
Conglobat: oſtentant pellucida quæque nitorem
Vel minimo tædæ motu luſtrata manentem.
Et velut æratæ per longa crepundia chordæ
Subſultant, numeroque tremunt, vel ab ungue citatæ
Protinus, & digito compreſſæ cæpta retundunt
Sibila: non aliter ſubito Lux lumina monſtrat
Conſenſu, motumque jubar Fax mota perurget.
Hinc procul irradiant ignes, & panditur ignis
Abditus in rebus, repetens primæva nitoris
Semina; nam ſimili coaleſcit imagine formæ
Sphæra colorati; quare ſi flamma vireſcit
Ex viridi vitro, circum quoque viſa vireſcunt.
Aut etiam varium ſi nutrimenta colorem
Inducant facibus, variè tectoria pingunt.
Hinc plures itidem tædæ ſua lumina circum
Vibrantes in idem corpus diverſa locorum
Denormant Umbris; quia Circulus à variato
Centrorum motu, varios emittit in orbes
Splen-

Splendorem; legesque suas ars Optica cudit.
Hinc etiam stabilis lucis tinctura videtur
Immoto fulgore facis; nec turbat obortas
Luce jubas Aquilo, similem si deferat Æthram.
Namque colorato medium impediente, remissè
Vibrat opes radius; partes umbella minutas
Lusitat, & varios tingunt umbracula fucos.
Hinc pariter densa splendorem lævia plaudunt;
Scabra superficie laniant, cæsumque remittunt:
Raraque transpirant, & flexis, sive refractis
Plana nitent radiis, convexa, & concava nictant.
Propterea Lux est color, & nitor ignis, ab ipso
Semper dimanans actus, minimèque revulsus;
Visibilis motu potioris lampadis; ipsum
Motum lucis habe nitido pro lumine; splendor
Est actus de luce fluens, de Luce resultans.
Lux est principium visûs, mediumque colorum.
Nam color in rebus nunquam videatur apertus,
Ni super ornetur pandæ velamine Lucis,
Quæ per se primò in fucos versatilis omnes
Extremis Albo, & Nigro pigmenta recludit
Omnia: Purpureum tradent Conchylia, Coccus,
Quod Rosa cũ Violis simulčt, Crocus atq; Amethistus.
Rubrum, Puniceum, Rutilum, Giluumque colorem,
Vina, rubor, spadix, ignes, & flamma notabunt.
Quid Flavo, Fulvo, Rufo, Pulloque favebit
Luteus, Ictericus? Citrum, Mel, Galbana, Buxum,
Cera Leo referunt, Mustella, Æs, Pallor, & Aurum.
At Viridis, Prasinus, varias imitabitur herbas;
Cærulus à Pelago, Cyanus, Glaucusque Lapillis,
Cæsius à Cælo: atque omnes plerumque colores
Nominibus rerum, quibus insunt, esse probantur,
Et specie differre suá; nam candor Oloris
Et Nivis, & Byssi, non esse putabitur idem.
Ignea Lux oculos, tactum calor igneus angit,

Quæ-

Quæque tepent flammis, illisque carentia frigent;
Si quis enim in rebus calor eſt, ſimul ignis in ipſis
Abditur immixtus; quare niſi fecerit ignem
Omnipotens calidum; frigerent omnia; ſicut
In tenebris eſſent, niſi lucem fecerit ipſam.
Neu credas calidis latices obſiſtere prunis,
Aut levitare focis incendia; nullibi ſimplex
Eſt levitas: Numero, Menſura, Pondere conſtant [a]
Res quantæ: Leve reſpectu gravioris habetur.
At furſum tendit quadam vi denſior ignis,
Cum dilatatur vomitu eructante favillas;
Ut properat tenſis exploſa ſagitta baliſtis,
Inque rotas Pyrio de pulvere fulgetra laxas
Grandeſcunt; tereti fax ipſa in acumine ſurgit,
Qua datur igniferas torris ſpirare medullas.
Eſt Ignis tenuis ſubſtantia, lucida, fervens,
Eſt Elementorum princeps, fluidumque potenter
Activum; quamvis glebas areſcere cogat,
Afflatu ſugens ſuccos, & in aëra tollens;
Lene quid eſt, & molle carens humore madenti,
Non expers alio, quo paſcitur Ignis, & Unctum
Lambit, & eſt quid pingue, fugax, penetrabile, promptũ
Denſari, tricisque capi, celer extricari:
Lento vivificat plauſu torpentia; morſu
Interimit graviore furens, dum corpora tantis
Impetibus nequeunt æquas opponere Vires.
Quæ prodeſt, & obeſt uſu pejore, ſeorſum
Flamma rapit Lymphas, & in aëra trudit apricum,
Et jugi Cæli motu commiſta volutat
Adventu, redituque Notos; adoleſcere Nubes
Imperat, exanimes agitat ceu vita vapores.
Nam velut eſt Aër tenuiſſima portio Mundi,

Fri-

a *Sed omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti.* Sap. 11. 21.

Frigidus igne procul, ſine luce nigerrimus, udis
Particulis expers, non humidus, Ignis & Undæ
Fomitibus patiens reſpergi; ſic Aqua flammis
Miſta viget, caleſit, bullit, non ſtricta gelatur,
Limpidior nutat; Flammarum extinctio partes
Diſſipat, vt refluo cum corpore miſceat ipſas.

Hoc eſt viſibilis Lucis mirabile monſtrum,
ANNIBAL, à Tenebris diſtinctio prima Diei
Appellata Dies, Tenebræ Nox atra vocatæ.
Si tamen invento prior eſt lux nomine vera,
Lux erat illa Dei Sapientia vera Parentis,
Quam ſupereffudit res omnes, Notio Primæ
Cognitionis amans fieri Lux noſtra; quid inquit,
Lux Ego ſum Mundi, Mundo prior à Patre natus,
Mundo poſterior de Virgine natus Jeſus?
Scilicet ut Mundi Moles jam facta per ipſum,
Obruta Culparum Tenebris, luceſcat ab ipſo,
Qui Lux in tenebris lucet, caligine nullâ
Comprehendi patiens: Oculos, ut Viſio Lucem
Induit, & fucos omnes; ita Viſio mentem
Clarior irradiat, Divinâ Luce renidens.

Aſt ubi me Muſæ cogant? in Luce minatur
Prima Dies radiis oculos occludere tantis,
Ignibus incendi: Phaetontis Fabula de me
Seu necis Icariæ nunquam narrabitur auſus.
Te Deus accivi Cœli, Terræque Parentem,
Qui detexiſti mundi primordia Lucis
Lumine; ne lateat quemquam tua ſumma poteſtas.
Da reditu Noctis requiemque, Diemque ſecundam.

OPUS SECUNDÆ DIEI.

Textus.

6 Dixit quoque Deus: Fiat Firmamentum in medio Aquarum, & dividat Aquas ab Aquis. 7 Et fecit Deus Firmamentum, divisitque Aquas, quæ erant sub Firmamento, ab his quæ erant super Firmamentum. Et factum est ita. 8 Vocavitque Deus Firmamentum Cœlum: & factum est VesPere, & Mane, Dies secundus. Genes. à num. 6. usque ad num. 8.

Firmamenti efformatio.

INtuitu patrata probans, patranda notabat
Rector adhuc operum modulis intentus agendis.
Cælicolæ miro circumstant ordine; mentem
Attonito fervore tenent; inopinaque dudum
Portentis præcepta novis, spectacula rebus
Expectant; contra longè formidat Avernus:
Alteriusque horis instare Dynasta Diei.

Cum

Cum Deus, ecce Deus, superos ut separet imis,
Et dispescat aquas ab aquis, & Tartara Cœlo,
Fiat, ait, Firmamentum, quod dividat. Alto
Constitit Unda super Cælo firmante, coruscas
Crystallos imitata super Tellure natabat.

Terram esse Mundi Centrum immobile.

QUid factum quæris? Fixo fundamine Tellus
Deridet motus omnes immotaque Mundi [a]
Machina mobilibus Sphæris circumspicit imum.
Nam si turbinibus moveatur Terra diurnis,
Annua vel celebret majore volumina gyro,
Figmenti novitate vetus doctrina Sophorum
Carpitur, ac uno mendacia plurima mendo
Sensus, & Os Hominum dixisse verebitur usque.

Absurda, quæ sequerentur, si Terra moveretur.

NOn ita sunt Cœlum sursum, neque Terra deorsū [b]
Non ita Sol oritur, non occidit: Astra morantur [c]
Et cursûs oblita sui didicere soporem

D 2 Non

a Psal.92. *Firmavit orbem Terræ, qui non commovebitur.*

b *Contra est nam* Prov. 25. 3. *Cœlum sursum, & Terra deorsum, & alibi.*

c Eccl.1. *Oritur Sol, & occidit, & ad locum suum revertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem &c. & alibi passim* Judic.5. 20. *Stellæ manentes in ordine, & cursu suo.* Vide Job cap 38. *Quis enarrabit Cœlorum rationem, & concentum Cœli quis dormire faciet?*

Non ita directà motus libella per auras
Scrutatur; levium, & gravium distorta pererrat
Semita, vel recidant puncto, quo jacta fuerunt.
Et perpendiculum fallunt loca certa; sed æquâ
Lance vagos circos äer, & Terra fatigans,
Stare situ nescit. Rapimur, motuque volamus
Plus, minus; inconstans plano jactura lapilli
Mensuram quaqua versus fastidit eamdem.
Et si quis Terræ postremos occupet axes,
Non caput obtundet tantæ vertigine molis.
Indignor veterem linguam; quid Josua Solem
Stare jubes? aliter fari discamus. Ab Ortu
Currat in Occasum Tellus, Noctemque, Diemque
Sospitibus reddat tectis, & nescia Centri
Saxa solum repetant obliquo tramite, sursum
Tortilis ignis eat: Sol in sublimia nullum
Noscat iter, Mundi centro demissus in imo
Tempora non curet. Tellus operosior illo
Mota Dies, Menses, Annos, & signa ministrat. a
At ne sola graves casus formidet eundo,
Cum solido Lunam circumferat aëre, firmis
Syderibus: quidni cælestia Sydera vestrum
Penditis influxum sine motibus? indiget illo
Terra? gradus properet, vestrumque Tribunal adoret.
O quales mutata Phases natura reposcat!
Si licet errori plures aptare cachinnos,
Ut cerebro natam defendat opinio Sphyngen,
Quemque Planetarum possim compellere fixum.
Nos itaque instinctu Fidei firmissima Terræ
Libramenta rati, solidum, Stellisque locandis

Per-

a *Luminaria, & sint in signa, & Tempora, & Dies, & Annos.* Gen.5. *Quæ omnia dici verè non possunt, si Terra moveretur, & non Sphæræ Cælorum.*

Perſpicuum Cœlum, motuque volubile cuſum
Credimus, & liquidas ſuper hoc inſiſtere lymphas. *a*

Neque Mundum, neque Cœlum eſſe Animatum formaliter.

Contra Platonem, & Ariſtotelem, qui lib. 2. de Cœlo, cum Averrois paraphraſi dicit, quod oportet nos intelligere ea eſſe viva Corpora, & habere actionem Animalem.

HIs Ego non meritò patiar præmittere Mundum
Vivere, non Animam Cæli formaliter ipſum
Eſſe Deum: quoniam quod factum fertur, in ipſo *b*
Vita erat ante Dies, Vitâ præſtantior omni,
Quam ſi materiæ limes determinet actu;
Nam facit eſſe quod eſt vivo Divina Voluntas
Imperio; cuius proprium ſit, ubique locorum
Eſſe, nec emanat, naturæ ſorte locatæ
Forma, ſed arbitrij virtus immenſa propinquat
Cominùs intuitu, dum res creat, atque gubernat.
Sed neque Cæleſtes formarum more per orbes
Mens agitat molem. Qui fecit in Intellectu *c*
Cœlorum Sphæras, illis aſſiſtere juſſit,
Sic inclinatis gyros complere perennes.
Quandoquidem, ſi forma foret Mens indita Sphæris,
Non intelligeret, niſi dependenter ab Orbe,

a S. Auguſt. lib. 2. de Geneſ. ad literam cap. 5. *Quoquomodo autem, & qualeslibet Aquæ ibi ſint, eſſe eas ibi minime dubitamus. Major eſt quippe Scripturæ hujus Authoritas, quam omnis humani ingenii capacitas.* Vide S. Thom. 1. par. quæſt. 68. art. 2.

b *Quod factum eſt, in ipſo Vita erat.* Joan. 1. 4.

c *Qui fecit Cœlos in intellectu.* Pſal. 135. 5.

Cujus forma foret, nec Spiritus esset, at unum
Compositum per se primum, quod mole rotundâ,
Menteque constaret; cui mox adnectere sensus,
Esset opus; quo fine ferat sententia motum?
Ut sibi provideant, an nobis? si sibi; nunquam
Ergo sibi sapiunt, qui nunquam mente quiescunt;
Si nobis; satis est igitur, subsistere per se,
Mobilibusque Astris Mentes instare creatas,
Ut peragant motus, quos exigit ordo movendi.
Perfectum summi finem scruteris Agentis,
Et cape qua possit rerum natura potiri
Sorte, Creatoris nutus indepta; per omnes
Effectus Bonitas excellentissima prodit,
Ut referant aliquid similis, per plura Volentis
Artificis, quam non possent imitata per Unum:
Hinc distincta notes, & ab omnibus omnia sumas
Hoc aliquid veri; si deficit infima rerum,
Non tamen hoc aliquid Veri sortita fefellit,
Ne Bona sit; magis accedunt meliora supremo,
Quo meliora dabis, similem magis Icona profers
Artifici. Mentes igitur Mens Prima creavit
Molibus expertes; quo plures, quo potiores,
Hoc magis exprimitur summæ Bonitatis Imago,
Sic imitabilitas, activa potentia Causæ
Spirituum fudit species, quot velle libebat:
Exaturans etiam formis quampluribus actu,
Materiam serie distinxit, & ordine mundum,
Ut data principiis certis Natura, per omnes
Effectus Mundi primum manifestet Agentem.
Sic imitabilitas passiva potentia rerum
Multiplici profusa gradu, quem posse libebat
Participem fieri, sumpsit contingere quædam
Pro numero, sumpsit quædam sic esse necesse,
Pro specie positâ, pro conditione sequelæ,
Qua non sunt aliud, qua sunt imitata Volentem

Æter-

Æternum, qua sunt etiam subjecta quibusdam
Naturæ propriæ vinclis, & legibus in se,
Ne possint ultra cessos excedere fines.
Si quid ab his transit, sensum latet; abdita pandit
Sermo Revelantis; cuius Perfectio summa
Est individui ratio cujuslibet, ut sint
Hoc, illud. variisque modis similabile factu.
Cum verò finem totius in ordine rerum
Particulare Bonum collimet, in omnia noris
Assimilatorum seriem, potiora præesse
Debilibus, majora minoribus, & magis imis
Nobiliora, quoad perfeceris omnibus unum
Simpliciter: Mentes igitur, quæ mole solutæ
Sunt, quædam Menti primæ sublimiùs adstant,
Assistunt quædam Cœlis, rebusque gerendis:
Unius est Hominis mentem, corpusque jugari,
Cætera sunt usu, vel quà mortale sonabit,
Vel quà suppeditant jubar immortale vigendi.

De Cœlo Empyreo.

EMpyreum primò referunt immobile Cœli
Nomine productum, sensûs quod præterit ictum;
Sed Cœlum Cœli Domino sacra pagina monstrat, [a]
Ne statione suâ Regnum sublime Beatos
Destituat, finique suo ne desit Asylum.
Quippe quietis opus cum motus, & ordo requirant;
Omnibus in gradibus rerum res optima ponit
Mensuram reliquis, infra sua jura locatis;
Ergo mobilibus Mundi si partibus ordo
Perfectum motum statuit per mobile primum,
Perfectam quoque constituat sublime quietem.

[a] Psal.113. 16.

Quo magis immoti Motoris Imago per ingens
Corpus, & eximiis fulget virtutibus, ipsum
Hoc magis Artificem manifestat in arte Potentem.
Ergo visibiles inter si corpora moles
Continet Empyreum, reliquis excelsius, æquum est
Simpliciùs referat perfectâ mole Tonantem.
Insupèr & Centro Tellus immobilis imo
Exigit immotum, quo sistitur ambitus, Orbem;
Sitque superficies Convexa, locusque locorum.
Ergo si Mundi non sit pars extima constans,
Et perfecta gradu super omnia Corpora, Mundus
Parte caret firmâ, Centrumque obliquat Agentis.
Propterea si parte mouens quà sistitur, urget
Corpora mota, Deo placeat super omne creatum
Corpus ab Empyreo stabili virtute manentem [a]
Mittere causandi fluxum, faustamque locandi
Mensuram. Vos ò Superi, quos Gloria tantæ
Molis habet, nostros meliore juvate Penates
Influxu, ne nos tanto fulgore potitos
Non locet Empyreum; sed corpus adorea comat.

De Aquis Cælestibus.

Hinc post Empyrei Cælestia Regna Beatis,
Regna parata Choris, immunem motibus aulam;
Et sine Syderibus, primum post mobile, dicunt,
Concrevit stabili Crystallinus humor Olympo,
Quem longo perspecta parum trepidatio lapsu
Temporis obtinuit nosci; sed firmiùs illum
Biblia sacra docent; quoniam quis viderit unquam
Num Firmamenti polus inclinatus ab Axe
Mundi circuitu parvo, lentoque vacillet?

Si

[a] S.Thom. par.1. quæst.66. art.3.

Si ſuper aſtriferum Cœlum meditemur Aquarum
Naturam, non eſſe parum diſcriminis inter
Noſtrates remur; quoniam Divina creatis
Efficit in rebus quamdam Diſtinctio Formam.
Hinc igitur ſectas ab Aquis Cæleſtibus imas
Conditio, ſtatus, & motus differre probabunt;
Non tamen, ut generi ſit convenientia nulli
Proxima, cum ſit Aquæ ratio communis utrique.
Qua propter fluidas, udas, gelidasque locari
Crede probabiliùs firmo ſuper Orbe ſubinde
Syderibus compto; quarum ſi copia texit a
Convexum Sphæræ, major ſubvecta videtur
E medio ſurſum, gremio quam didita Terræ:
Nam medium duplicata globum proportio defert
Bis quater augeri, pleni ratione quadrati,
Cumque ſit ad Terram ſpatii firmantis Abyſſus
Maxima, ſi tantum Cœlo ſit tegmen aquarum,
Quantum Terra fovet, fuerit vix area vaſti
Fornicis uda ſuper; ſpatio vel fluxit ab omni
Prima freti facies, & Abyſſus opaca tenebris.
Quomodocumque putes; ſuperos attemperet ignes
Frigore, Stellarum radios vel nube reflectat
Cælica Lympha levi, motoque volumine ſacrum
Protegat Empyreum; Mundi non præterit uſum;
Si ſatis hinc etiam ejuſdem rationis habentur
Partes, & totum; ſpirant inferna ſupernis;
Infernisque ſuperna parant ſpiramina ſortem.
Et ſolidatus Aquis vertex, firmataque fixis
Orbita Syderibus Mundum demonſtrat eodem
Materiæ tractu fuſum, quo Corpora formis
Sunt fabrefacta novis, nullo cædentia niſu,
Sed tamen arbitrio Domini ſubjecta ruinis.

Hypa-

---

a *Qui tegis Aquis ſuperiora ejus*. Pſal. 103.

Hypotheses Astronomicæ.

Quin Firmamentum motu ſplendeſcere primo
Contemplabantur veteres, quia mente ſequuti
Aſtrorum aſpectus, nunquam vidiſſe minutum
Diſcrimen poterant; quò progrediuntur ab Ortu
Sydera fixa, velut norant errantia; quippe
Mille Cyclis ducunt, Mæandris millibus orbes
Aſtronomi, ut motus certâ ratione diurnos
Percipiant, mediasque vices, perigæaque puncta,
Centra, Polos, Axes, Auges, varioſque regreſſus;
Et modò veloces, modò tardos, atque morantes
Apparere vident; & in omnia monſtra volutant
Ingenium, longæ ne non reſpondeat arti
Phænomenon; confert Hipparchi tempora viſis
Syderibus Ptolemæus: opus determinat ingens,
Quod ſtupet Uranie, quod Poſteritas imitetur;
Et motu recto per ſigna ſequentia ducit
Aplanen: Aliis alii deducere Cauſis
Nituntur Cœlorum Adytus; ſed duplice Tycho
Stellarum Centro, molem metitur in omnes
Amfractus, nimiumque Phaſes Copernicus auget
Mobilitate Soli: tamen hic exactiùs omnes
Aſtrorum motus ficto Syntagmate profert.
Difficile eſt primis varios obtutibus orbes
Rimari, facile eſt inventis addere: nunquid
Inde ſuo ferri motu mediteris in ortum
Sydera, dum primi rapiuntur ab apſide Cœli
Occaſum verſus? ſolidisque canalibus ire
Per loca tot parvis Epicyclis rupta Planetas?
Sunt hæc ingeniis hominum (mirabile dictu!)
In fines inventa ſuos; nam calculus artem
Diluit inconſtans, vario diſtractus arithmo.

Qua-

Quapropter petit in paucas concludere leges
Schemata Cœlorum. Simplex natura vagari
Gestit in Amfractus nobis ignota gerentes
Principia; & quorum nondum sint æqua repertis
Themata. sudandum est alio Systhemate Mundi,
Quod magis, atque magis naturæ consonet astris.
Quis mundi sapiens? vastas quis mensus abyssos? *a*
Quis digito tetigit? durataque membra probavit,
Anne incorruptis essentia quinta lacertis
Integra pelle fibras omnes custodiat? utrum
Sit locus arboribus? regio sit inhospita brutis?
Et virtute calor, non actu ferveat? Ignem
Motibus in Sphæram, sub Lunæ fornice, nullis
Visibus inspectum, succenderit Arbiter? utrum
Motus in Ellypsin, centro ne feratur ab uno?
Observare licet nostro distantia visu,
Et conjecturis inferre probabile dictu;
Sed media ingenti fallunt discrimine mentem;
Irrequieta omnes ratio se vertit in ausus,
Garrula solertes confundit opinio sensus. *b*
Ambitus à Centro spatium sejungitur ingens;
Tellurem Mundi centrum deprædico, Punctum
Respectu Sphæræ totius; & ambitus astris
Terminat intuitum, per inania cætera fallit.
Propterea an Sphæræ sese tangentia gestent
Corpora, nescitur; vel an impetus altior orbes
Subjectos rapiat, contra nitantur & ipsi.
Hinc, atque hinc solidâ consistere fronte videntur
Cor-

---

a Job 38. 33. *Nunquid nosti ordinem Cœli; & pones rationem ejus in Terra?* Eccl. 1. 2. *Altitudinem Cœli, & latitudinem Terræ, & profundum Abyssi, quis dimensus est?*

b Sap. 9. 16. *Difficile æstimamus, quæ in Terra sunt, & quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore; quæ autem in Cælis sunt quis investigavit?*

Corpora cæruleum depicta voragine vultum
Continuis liquidos attactibus edere fluctus,
Et celebrare vago connubia mutua motu,
Æthere, luce, situ, proprioque effundere mixtìm
In medium afflatus tenues; sed nulla calorem
Emittet motu glacies, & quidlibet expers
Igne; ubi flamma latet, valet inde calescere motu,
Quem facit allidi duri constantia, tanquam
In pelago scopulus liquidæ vertiginis æstum.
O mihi si liceat superos ascendere Cœlos,
Visere Virtutes, assistentesque Polorum
Cardinibus Mentes! vos alloquor inclyta Mundi
Culmina, dividuis regnum cælastis aquarum
Limitibus; tranquillus apex, tranquilla quietis
Sessio, fluctisonis Terræ supereminet Undis;
Nec vetitum mortale Genus, divisa tueri
Mentis, & undosæ Carnis penetralia nisu,
Firmatisque Polis infernæ Partis, & altæ,
Pro centro cohibere rotas, ut in ordine motus
Eliciant. O vos veniam mihi cedite, Mentes;
Mens agitat molem: Menti succurrite nostræ.
Degenti Terris fas est quoque degere Cœlis.

De Duro, Molli, & Fluido.

QUæ verò sit causa patens, cur lenia quædam
Perfacili fluxu refluant, & dura protervis
Vincta ligaminibus sistant; ab origine sortem
Nacta suam, commune gerant hæc, illa soluto
Glutine nil habeant toti commune ligatum,
Crediderim. Quia fluxus Aquæ diversus ab Ignis
Fluctibus, & pariter diversus ab äeris æstu,
Diversum demonstrat opus; si Sphærica partes
Contextura movet, quare non semper eodem

Fertur

Fertur idem motu? Tenuis lux in loca præceps
Advolat, & flammæ vis tardior imparis ignes
Agglomerat. Studeat miſcere quadrata rotundis
Democritus; quoniam diverſis rebus eundem
Attribuat curſu fluxum, quò ſingula torno
Sphæra ruat? non eſt eadem. Non ergo figuris
Conſtat eisdē. Eadē? haud igitur diverſa; quod obſtat
Suppoſito. Refluunt ſic nata, carentia nexu,
Artubus hæc teneris propter tenuiſſima fuſæ
Materiæ momenta, magis ſunt cædua duris.
Dura penetratas millenis orbibus in ſe
Materiæ partes cogunt, cædique reſiſtunt;
Difficiles neri, longâ tamen arte teruntur,
Tritaque jam refluunt, ſtatui revocata priori
Conſiſtunt. Igitur ducunt ab origine ſortem
Mollia, dura ſuam, varioque fluentia ductu.
Forte putent aliqui, primo quod fecerit ortu
Cuncta Deus puro ſtringentia vimine partes;
Sed quædam fragili conflata vigore, citatis
In partes reſoluta ſuas impulſibus, atque
Mixturis fuerint; flammis velut Æra liquantur,
Quæ ſi clauſa ſtatim vaſis agitentur ahenis,
In teretes abeunt cineres contuſa minutim.
Sic Aqua, ſic Aër, ſic tenuia quæque manebant
Ante, ſed impulſu Motoris, & igne creato
Saucia cæperunt ſol vi, contritaque cunctis
Partibus amiſſum perdant magis uſque ligamen.
Sicut Aquis lapides rodit labentibus Amnis,
Lævat, in exiguas fragmenta remittit Arenas.
Parciùs iſta canam; quia quomodo fluxus aquarum
Stringitur in glaciem, poſtquam defluxit in undam?
Cur motu redeunt, ſi conterit omnia motus?
Et quædam contuſa ſolent lapideſcere, quædam
Pulverulenta rigent, quædam corroſa liquantur;
Hæc acri ſolvuntur aquâ; mox arte reſurgunt;

Illa

Illa fluunt ſemper, nunquam nexum illa remittunt;
Ex quibus inferimus proclivia quæque ſuâpte
Naturâ mutare modos, aut integra ſiſtunt.

De Æthere, & Aëre.

SUb Firmamenti titulo latiſſima Mundi
Machina ſæpè venit, ſpatium cum firmiter omnes
Detineat Partes; Cæli ſub nomine crebrò
Fertur idem ſpatium; Cœli qui nomine gaudet
Judicis appellat ſenſum ſubtiliter Aër. *a*
Erigitur rutilans ſpatiis ſublimibus Æther;
Et ſimili Cœli ſua nomine jura repoſcens,
Ima petit; querulis Aër aſſibilat Euris,
Et procul aſſurgens, ſua regna per Æthera pandit.
Audit Ariſtoteles, Cœlos definit, & aſtra
Æthere ſignari; ſpatiis incluſus iniquis
Jupiter aëriâ ſub dio Nube reclamat.
Siccine cum ſuperis Tellus appareat idem
Fætus, ut infernis cæleſtia Manibus, Æther
Omnia dicentur; Leni pede purior Aër
Supremas violare plagas formidet ab ipſo
Limine Lunari, niſi devolet eminùs Exul?
Exſthaticum gradiaris iter; tibi nonne videtur *b*
Terra nitens Aſtrum? Quare non creditur Æther?
Nonne planetarum ſpiris via libera lucem
Torquet in ima? quid eſt, animam ſi ſpiret in altum
Ath-

---

a *Hinc* Geneſ. 1. 26. *Volatilibus Cœli*. Ibid. 14. *Fiant Luminaria in Firmamento Cœli*. Lucr. lib. 1. *In hoc Cœlo qui dicitur Aer, & Jupiter Aer intelligitur*. Hor.lib.1. *Sub Jove frigido*. *Quæ ſequuntur poeticè tractantur*.

b *Vide Kirkerium in itinere exſthatico.*

Athmoſphæra levem, circa ſe denſior halet? a
An bene conveniat duris, & mollibus unum
Nomen? habet veri certos Armilla Trigonos,
Queis aditum reſeret liquidis, & talia fatum
Audit Anaxagoras. Ignem facit Æthera: litem
Mitigat. O Æther quantum ſic Aëre differs!
Tu per te rutilas; vegetas & inertia motu;
Tu per te calidus, tua ſemina condis ubique;
Tu refoves. Aër ſine te, nihil obtinet horum;
Hic minus activâ refluos indagine ſuccos
Ebibit, & lucem facili ſplendore maritat;
Et quaſi pilentum ſummis, imiſque paratum
Spiritibus, leviora vehens, graviora relinquens,
Conciliat; ſenſim tactu palpatur amico;
Ignis & ardorem medium tranabile mulcet;
Hic Terræ, Cœlique ſinus comes Ætheris opplet,
Magnaque perraro loca dividit intervallo.
Cumque ſit impulſu ſeſe feriente moveri
Segnior, alliſu frendet, fremit, ejulat, aures
Tinnulus applodit, veluti ſi ſciſſa papyrus
Strideat, & cuneis quaſſatus percrepet aſſer.
Hic etiam quadam pice reſinatus, & uncto
Conjicitur ſimilis, denſis cum talia flammis
Procreet admixtus, maneatque tenaciter ignes,
Adjutus lymphis, & craſsâ uligine Terræ.
Eſt illi pariter virtus elaſtica, ſugens
Attractu Nebulas, tumido quas tergore terris
Elevat: Hinc nimio concluſus robore folles
Bacchari Thyaſis geſtit, truditque per auras
Euripis fontes, vacuique pericula monſtrat.
Vim diviſivam rerum quoque continet Aër

Unde

---

a *Athmoſphæra eſt halituum Sphæra, qua vapores pervenire poſſunt ab unaquaque Sphæra, ut è Terra, à Luna, à Sole.*

Unde ſuo lictu rorantia carbaſa tergit,
Siccat humum, ſpumiſque focos afflantibus urget,
Ne venas non maſſa ſuas diſpertiat igni.
Frigidus eſt Aër, Aqua frigida, frigida Tellus; [a]
Sed tamen Igne calent. Magis hoc: eſt arida Tellus,
Aridus eſt Aër, eſt aridus Ignis, & undis
Humida ſunt: Aqua certiùs humida: frigidus Aër.
Namque quid eſt frigus, niſi defeciſſe calorem?
Sicca quid ariditas, niſi cum deeſt humor aquarum?
Quicquid enim calor eſt ignis, quidve humor aquarum
Novimus: Ergo quibus calor, humor deſit, habetur
Frigus & Ariditas; tamen his potiora requiras
Qualia: quippe madore carentia pinguia, non ſunt
Arida; ſic oleum, ſic ignis, pingue quid ardent;
Et macer eſt Aër, non aridus: Arida Tellus
Non macra. Derides? Ubi ſimplex Corpus obaudit
Senſibus? Aëriæ moles impreſſa receptant
Omnia, quæ facili renuunt fugientia nutu.
Inde calent, frigent, caligant lumine, ſplendent;
Arent, humeſcunt, pingueſcunt, atque maceſcunt.
Quaſque Athomos dicas, Terræ ramenta volutant.
Propterea gracilis reliquis præſtantior Aër,
Si quem deſtituant extranea quæque, rigorem
Exercet ſummum, gelidas conglutinat undas,
Findit humum macie, conſtringit miſta reſolvi,
Dum vorat ingluvie quadam, velut Helluo quicquid
Se ſapit, & Protei ſpecies ſe vertit in omnes.
Sed quibus explanem verbis ita corpore ſimplex
Abſtruſumque meis Elementum ſenſibus? ipſos
Æolus, ut referem, ſuſpendit in Aëre Ventos.

De

a *Frigidum Aerem docuerunt & Stoici, quorum potiſſima erat Ratio; quia cum ſit Ignis lucidus ſimul, & calidus, conſequens videri, ut illi objecta natura tum frigida ſit, tum obſcura &c.* Cæl. Rodig. lib.25. cap.16., & Seneca lib.2. quæſt.nat. cap.10. ait, *Natura enim Aeris gelida eſt.*

De Ventis.

Frigidus hinc Aquilo tepidum decertat in Auſtrum,
Inque Notum Boreas, Vulturnum Circius urget;
Fundit Hyperboreos æſtivus Etheſia flatus.
In Subſolanum Zephyrus conſpirat Eoum:
Libs in Cæciaden, & Japis Corus in Eurum.
Nimirum Ventis nomen fecere locorum
Reſpectus, pluresque notant in Pyxide Nautæ;
Quam quod biſſenâ diſtinxit voce vetuſtas.
Nam Boreas, Aquilo, Corus ſpatiantur ab Arcto;
Et gelidâ niveos reſpirant fauce furores,
Sole procul. Contra Notus, Auſter, & Affricus afflant;
Et calidâ tepidos reſpirant fauce liquores:
At Subſolanus, Vulturnus, & Eurus ab Ortu
Regna movet Nabatæa, ferens quæ verrit ab Indis.
Spargit ab Occaſu jucunda Favonius ora,
Cui Zephyrus Ver lenè fovet, gravè Circius halat.
Sed quaqua verſum ſpirant, ubi Cauſa fluentem
Aëra conturbet. Porrò quæ Cauſa ſit afflans,
Aëriumque movens Regnum, quatienſque procellis
Noſſe laboramus. Magni quid Terrea ſiccum
Ariditas exhalet, ut inde quati queat amplis
Turbinibus Mundus? dicam nova ſcire volenti.
Pondera perfectam ſtatuunt æquata quietem;
Ponderibus preſſus momenta minoribus addit
Motus & exceſſum libræ gravioris adæquat.
Si verò librata ſuis à lancibus æquam
Pondera deſtituant trutinæ vim; fluctuat anceps
Et leviùs ſurſum fertur, graviùsque deorſum.
Inde fit in liquidis omnis commotio; namque
Libramenta petunt partes hinc inde gravantes,
Motaque pars parti minimo quocumque flabello

Stare loco nescit; concurritur, æmula mixtis
Irritamentis partes hæc pugna lacessit,
Imparium vires donec confuderit omnes,
Et nexu pariles suffecerit. Unica Venti
Ne sit origo tibi; quia quicquid in Orbe movetur
Plùs, minùs instabiles momentis ventilat auras.
Sic igitur Cœli Motor constanter in Orbem
Inferiora ciens, facilem quatit aëre Ventum,
Quem Mare Pacificum novit; quem ducta Cometis
Semita significat gyro. Namque ille globorum
Impetus Occasum versus dilator ab Ortu,
Mobile quem primum latè profundit in Astris,
Dum rapit immanes adeo constantia Sphæras
Corpora; non fieri possit, quin non quoque motu
Sollicitet simili fluidum simul, Aëra, Pontum.
Inde Planetarum solidæ variantia frontes
Ora situ referunt, Synodo, Sextante Cyclorum
Penthametro, Quadrante, Trigono, vel Diagono
Siquibus allidat liquidum, vertigine ferri
Diversâ sit opus, variosque exurgere Ventos.
Hinc Orientales Saturni aspectibus afflant,
Procreat occiduos Mars, Sol, & Luna susurros.
At Venus Australes, Boreales Jupiter effert,
Mercurio parent alii, quem lucida transtri,
Regulus, Alcides, Cervix, & Cauda Leonis,
Pleiades, Arcturus, Delphin, Lyra, Syrius, Hydra
Instigant furere, & Solem nimbosus Orion.
Sicut enim Hydromylâ motus contortus Aquarum
Tympana si mutent pinnas, modiosve; retorquet
Flamen, & undosos fluxus; ita mobile primum,
Dum variat moles, influxus mutat, & auras.
Sed minus Ingenii mihi sit, præsagia norint
Astrologi, non invideam. Mox ipse recessus
Lucis, & accessus varias per tempora pugnas
Ventorum generat, pluvias, & frigus, & æstum,
Omnia

Omnia Flaminibus Causas, viresque ministrant,
Dum Motûs Natura sui conturbat iniquo,
Et Gravia, & Levia occursu, pacemque reposcit.
Nam roratus aquâ sublimè vaporibus atris
Suffitus plusquam Sudum, præponderat Aër,
Aggestæque Jovem Nubes gravitate fatigant;
Dumque fatigatum frontem sudare coercent,
Prævia portendunt celerem suspiria fletum.
Igniculis etiam (velut observare caminos
Possumus undanti flammarum turbine flantes)
Aura tumet, refluit, crepitat, caligat, anhelat.
Non secus occlusis foribus, seu folle retrudit
Rimula spirituum globulos; ita densus in antro
Rarus in aprico glomeratur ad ostia Ventus,
Propter inæquales oneris dispendia lances.
Vulcanum quoque languentem sub ferrea massæ
Tormina solicitat ructatus anhelitus undis,
Quæ derivatæ camuris conclusa columnis,
In cava præcipitant, exploduntque Aëra casu.
Præpetibus rapiunt Venti secum omnia pennis,
Et tales afflant, ut climata qualia verrunt,
Sic oleant; Nivibus gelidos Cynosura; tepentes
Sole, Marique Notus, suaves Aurora, salubres
Hesperus exhalat; sapiunt limosa Mephitim,
Quæ respirato gentem languore parentat.
Et Vos ò Dryades, ramis crepitantibus Euros
Plaudite flaturos, Aegles viridantis odorem.
Et Vos ò Lymphis aspergite, Najades, auras,
Ne teneras lambant labiis arentibus alnos.
Quid dixisse velim? quamquam respiret eodem
Cardine Cœlorum Ventus; nihilominus illis,
Hisve plagis prodest, quia prata virentia, campos
Frugiferos transit, flatus decerpit amænos,
Quos humus infelix alibi, vel stagna negarunt.

De Aquis.

At non dissimili spatiosa per Æquora causâ,
Oceanus divexat Aquas, undisque flagellat;
Et Scopulos, Syrtesque petens, & littora passim
Allisus redit in Pelagus, redituque remugit.
Quandoquidem incumbens Terræ conamine toto,
Quam præstat levitate, subest levioribus Auris:
Quæ lucis, motûsque ratis affectibus illum
Excruciant; Agitatus agit quoque funditùs, Ignis
Aëris, atque Soli Segmeta minora volutans.
Sicut enim radio clausas penetrante fenestras,
Cernimus obscuras Athomis volitantibus Ædes
Afflari, puro quas crederet aëre plenas,
Haurit & has Sordes Cæli spectator aperti:
Sic Aqua misceri simili farragine, quamvis
Perspicua apparet; variisque rigata, colores
Induit: albescit gypsi diluta lapillis;
Sulphure flavescit misto, minioque rubescit;
Atra fit, argillas nigra fuligine tinctas
Irrepens; & cui rerum traducta cubili
Nupserit, hoc faciem fuco respersa nitebit.
Hinc etiam vario Terræ cratere sapores
Ebibit: Invenies dulces, salsas, & amaras
Diversis manare Soli de fontibus undas,
Et passim species alias inferre palato.
Quin ego flagrantes vidi, si lumine flammas
Conciperent moto, calidasque ingressus abivi
Sanior. Admiranda genus prolusit Aquarum.
„ Fons Antenoreæ Vitam qui porrigit Urbi
„ Colle sedens Aponus calidis elabitur Undis.
Æthiopes redolente Lacu vaccinia, manant
Unguento, bacchantur Aquæ rubigine poti.

Nil

Nil natat in Syden, nil non natat Alcis ad oras.
Clitorium Vini tædet: Veneriſque Salemnum;
Me quoque Celomii, tetrum ſpirantis odorem.
Quod niſi miſcibili referas, imponet amanter
Pharmacopola tibi puteum pro fonte propinans.
Hæc ita miſcendis liquidis propenſio Cauſas
Promat in alterutrum. Fluit, & refluit Mare certi
Temporis in numerum, tanquam ſi Cordis ad imum
Sanguis eat, redeatque potens ex Corde per artus,
Cum quæcumque ſuas venas arteria paſcat.
Non tamen eſt Animus Terræ, quæ talia motu
Præſtat; habet gravitas libræ momenta trementis,
Quâ verſus cava parte vocant Spelæa labantes;
Et refluo compellit Aquas in vortice ferri:
(Præter eas ipſas, quæ motant Aëra Cauſas)
Ac veluti commota ſemel cunabula longo
Nutant anfractu, veluti quoque pendulus alto
Funiculo Globulus vibrat per libera ſeſe
Arcubus alternis, vel iniquis tempora menſus
Æqua: vacillantes Lymphas, ſic undulat Æquor.
Ergo Aqua forte ſuâ ſit pura, ſaporis, odoris,
Atque coloris inops, uncto procul, anxia Terram
Diluere, & ſubjectare, & conſtringere cæno,
Sed bibitu facilis, miſcetur in arida promptè.
Frigida, quæ calefit, ſi tingitur igne nitenti,
Quo ſine prorſus hiat, gelidoque rigeſcit amictu.
Exilio lucis porrò, nimis äere frigus
Concipiente, latex venas transfixus acutas
Indurat: glacies, nix, grando, pruina gelantur
Ros, imber, nubes, aqua; conſtipata rigore
Frigoris, & Terræ ſalibus denſata nitroſis,
Aut aliquo ſimili, quod ſtricta coagula fingat.
Quippe Gelu terrenum aliquid ſibi jungit, & Aër
Ipſo frigidior coſtas injectus acerbat,
Igne procul; concedit Aquis innare; caleſcens

Liquitur. In liquidis igitur non tangitur undis
Maxima frigiditas, cum Nix magis algeat illis,
Atque magis glacies, magis his quoque frigeat äer
Causa Gelu efficiens: Verum ipsa remotio lucis
A Terris, ab Aquis, & ab Aëre detrahit ignem,
Et motum exanimans simulat torpore veternum
In Terris, in Aquis, & in Aëre; sed magis Aër
Æthera semotum sentit, quia proximus illi,
Si caret exili nimium quæ corpore suxit,
Debilis ejectat, Vires emarcidus omnes.
Propterea enervis motu sua depulit undis
Et Terris fermenta, quibus calor exulat ultra
A Terris, ab Aquis, quæ frigore trajectæ stant.
Id calor à motu lucis; diversus eosdem
Ac calor, effectus prodit rigor: excoquit, urit,
Siccat, & humores liquidos explodit, & ignem.
Sed calor humores liquido fervore resolvit,
Et rapit ignifero secum succosa volatu
Glandia; ni rapiat, veluti liquat Æra, rebullit.
Ex his rimari liceat, quod frigus in actu
Aërio sine luce globo debetur, Aquarum
Divisor, quia deliquium est immane caloris,
Et magis hoc patitur, servare tenaciter impos
Igniculos. Frigent passivè cætera juxta
Principium proprium; quia motus frigora motis
Imprimit in rebus frigentibus, & magis aptum
Impelli, magis est aptum perfundere frigus,
Cum magis inducat minimas subtiliter auras
In sibi subjectum Corpus, pellatque calorem.
Nonne vides Glaciem resperfam molibus Auræ,
Distendi majore loco, quam corpus Aquosum?
Quapropter stipata cados disrumpit, ut algent
Vina, Meroque latex distinguitur.
Haud secus ipse calor primò quidem in igne moratur,
Et motu furit; at reliquis in rebus adhæret

Mixtu-

Mixturâ; motuque nitens revocatur in Æthram.
Humiditas autem Lymphis ita propria detur,
Ut quæcumque madent, & lento phlegmate pallent,
Undarum ſpumis humeſcant; & niſi Veſtam
Induerint, frigent latices, & frigora motu
Parturiunt, & aculeolis cogentia ſtringunt.

De Miſtione Elementorum.

PRotinus ut Cœli motus, ut luminis Æſtus *a*
Et laticis diſtincta Thetis, firmataque paſſo
Aëre cœperunt Altæ munimina Sphæræ
Conſpirare operi, liquidis Elementa lacertis
Miſceri cœpere ſimul: rapit Æthera totum
Mobile firmatum; ſpargit concurſus Aquarum
Aëra, perplexo ſurſum levat igne vapores:
Unda lutat Terram; tenues uligine fumos
Terra movet; motu ſpirant hæc omnia finem
Numinis intentum; quo fine creaverit Orbem
Omnipotens noſti? propter Natura ſuperni
Munia ſit meriti; perfectum Gratia Lumen
Exigit acquiri, Bonitate quieſcere ſummâ
Gloria contendit Mentes, Animoſque Beatos,
Ut quodam veluti diducta forinſecus intrò
Circuitu redeant, & ſit Deus ultima Rerum
Meta, quibus primus dotes conceſſit, & actus.
Ergo nihil fruſtrà fieri, nihil eſſe minuſquam
Conditio finis patitur, primique Voluntas

a S. Auguſt. de Geneſ. ad litteram lib. 3. cap. 3. *De Converſione Elementorum non parva Quæſtio eſt: Alii enim dicunt omnia in omnia poſſe mutari, atque converti: Alii verò eſſe aliquid omninò proprium ſingulis perhibent Elementis, quod in alterius Elementi qualitatem nullo modo vertatur.*

Artificis, reputa. Sine mentibus omne creatum
Si foret, aut nullæ fiant sinè corpore mentes,
Cur sibi sufficiens prodit se Conditor extra?
Quæ finem ignorant, cur corpora bruta creavit?
Sunt igitur certo quædam res fine creatæ
Miscibiles, ideo fluidæ, cædique potentes,
Quas Elementa vocant, miscerier apta vicissim,
Quas Alimenta voces, & idonea pascere fætus,
Et generabilium protendere semina rerum.
Cædua sunt etiam, facili refluentia fluxu,
Infra se pariter cunctas miscentia partes,
Inter se pariter partes agitata volutant.
Non tamen alternant Elementa suas rationes,
Cum divisibiles inter se Mistio partes
Conturbat, quia jussa locis expansio firmis
Dividere, in majus vim non habet Argumentum.
Nam si dividitur Moles Telluris, & Undæ,
Misturâque lutum coalescit, ut aspicis, unum
Imperfecta facit Generatio; perdita non est
Ariditas Terræ, sed Aquæ contusa madore:
Propterea citò fit reditus, quia perdita non est
Humiditas Undæ, sed humi spissata rigore
Protinus afflatu Flammæ dispersa per auras
Arentem laterem primâ cum fronte relinquit.
Nonne vides prunas minui de Vase fragrantes,
Et tenuem spirare focum calefacta, remitti
Continuò, dum quæque suos fugientia motus
Exercent Elementa? vides madefacta per ignem
Lina vaporatum siccari; forsitan audes
Dicere perfectè genitum de viscere lini
Humorem? Humorem perfectè dicere lino
Corruptum? Non est hic Aër alter, & alter
Humidus, & siccus; mistâ fuit humidus undâ,
Et siccus redit abstersâ, spirantibus Euris.

Ele-

Elementa non mutuò generantur, neque corrumpuntur à Natura. Favet Cabeus lib.1. *Meteor.* Text.7. quæſt.1. *& alii.*

NOn ex alterutris fiunt: Quis viderit unquam
Vel Totum in Totum verti? vel pura duorum
Membra ſuis patrem contactibus edere partum?
Quæ vis poſſit Aquam, (niſi ſit Divina,) viciſſim
In Terram mutare novam, vel in Aëra paſſim?
Si latices fiunt Aër, quid ab Aëre ſudat?
Arida ſi latices, & in ignem tranſeat Aër
Cur datur, ex habitu privatio, & inde regreſſus?
Obſervant Elementa fidem, ſunt omnia Mundus
Ipſa, vel ex ipſis gignuntur Mixta ſubactis,
Interituque vices referunt reſoluta priores.
 At ſi formari dicas mutabile corpus
Ex corruptibili formâ. Dum Terra fit Unda,
Unda fit Aër, atque Aër mox tranſit in ignem,
Cur Elementa ſimul non flagrent omnia? vel ſi
Mutuus eſt reditus, pariles ſi pugna Triumphos
Mutua concelebrat, veniam date partibus ipſis,
Quas Elementa negant, & mox Elementa regignunt.
 Ridiculum fateor, lapidem ſi cogito factum
Ex Flammâ: prius hæc Aër fit, & inde liqueſcit
In latices, latices tandem lapideſcere dicam.
O Dignus Colophone Tripus! ſi Terra fit Ignis,
Cur redit in Terram? ſi flamma potentior actu
In ſe vertit Aquam, quid colligit Æthra vapores?
An fit gleba lapis? fiunt an nitra metallum?
„ In noua fert Animus mutatas dicere formas
Corpora, dureſcant in ſaxa, metallaque glebæ;

Anne

Anne regressus erit? lapis iste triabilis esto,
Limus erit, limus durescat, & ecce lapis fit.
Transitus iste patet; redeunt Elementa, quid ergo?
Si Totum quod erat nunc est quâ forma rediuit?
Hoccine disposita Totum de parte resultat?
At quo disponi possint motore favillæ,
Ut fiant aliud? si dissipat unda, calescit;
Aëre si fumant, referuntur in Æthera sursum;
Ad sua Centra redit quicquid devolvitur extra.
Denique quicquid agit, finem non præterit Alti,
Præcepto Domini positum, quo fine Creantis [a]
Appeterent Elementa vices, ut in altera mutent
Naturam? Certo consummat ab ordine finis
Perfectum. Deus ipsa satis si fecit alendis
Pro mistis, quid se mutant, corruptaque gignunt?
Quid se multiplicant, minuunt? concursus eorum
Perfectis datur in Mistis, iterumque solutis
Est reditus? non ergo perit formale minutum,
Quod fuerant, inter sese cum singula partes
Commiscent: aliâ pollent vitute creatæ
Sementis, nova Mistorum cum forma resultat
Ex minimis variè textis. Intellige veram
Naturæ seriem, medio tendentis in Unum.

Aristotelis ratio, cur Elementa generentur, & corrumpantur mutuò. lib. 3. *de Cœlo summa.* 6. *non probat.*

Dicat Aristoteles minimum corrumpier, ex quo
Dissolvi semper partes patiatur in omnes,
Nam si cessarit, steteritque solutio, sicut

Empe-

a Psal. 14. 8. 6. *Præceptum posuit, & non præteribit.*

Empedocles voluit, non eſt inſectile Corpus;
Sed minus hoc ipſo diſolvitur ocyùs, ergo
Corrumpi fateare minus, ſeu majus ab Actu.
At ſi diſſolvi, corrumpi dicis eodem
Stare modò propriè, quæcumque ſolutio rerum
In ſimiles partes Corruptio vera probatur,
Ergo ſolubilibus non detur partibus unquam
Empedoclea ſtaſis, ſed motus, & actio, quæ ſit
Mutua certatim, donec conſpiret alendis
Seminibus; mediat partes Elementa minutas;
Non facit eſſe aliud; quoniam virtus Elementi
Non valet attactu minimas conamine partes
Transmutare pari, cum non plus frigeat Undæ
Quam caleat Flammæ minimum quod ſic in utriſque.
Tum quia Naturæ ſunt Qualia prima valoris
Æqualis; Quanti fuit humidus humor aquarum,
Tantidem Tellus eſt arida: Flamma caleſcit
Quantum frigeſcunt Elementa carentia flammis,
Hinc igitur minimum quod ſic in quolibet actus
Exercet pariles, ne poſſit utrinque viciſſim
Mutari ratio: minimum quapropter oberrat
Vi propriæ formæ, repetens certamina paſſim
Huc illuc auctum ſimili, mox attenuatum
Diſſimili minimo; nunquam manet; undique pugnat,
Undique pugnatur pariter, nec deficit unquam;
Cum tenuetur apex, tanta virtute ſecantis,
Quanta poteſt tenuare pari de Corpore Corpus.
Sed neque majores minimum corrumpere partes
Oppoſitum poterunt, quia ſi diſpergitur undis
Igniculus, vel ſtilla focis ingentibus ardet,
Dividitur penitùs; ſi ſic corrumpitur, eſto
Mors Elementorum diviſio plena ſub omni
Parte, ſed integritas non eſt ſubſtantia rerum:
Si Pars ergo ſuam formam non mutat, vt Ignis
Fiat Aqua, aut contra; nihil actum crede; ſed Ignis
Non

Non ſit Aqua, aut contra, cum motus utrimque reſiſtat
Oppoſitus; Volat hic ſurſum, cadit illa deorſum;
Ergo non mutat formam Diviſio quævis,
Ut propriè poſſit ſemper Corruptio dici:
Quod ſi Dividuo ſequitur; monſtretur Agentis
Principium, genitura patens, & finis eorum.
Denique ſic dicas; comburitur unda, nec ignem
Extinguit; nec non ignis madet, atque liqueſcit,
Fit tepidus, friget, gravitat, non diſſipat undam;
Quæ ſi de ſpecie totâ dicuntur iniquè,
Cur de Particulis Elementi dicta probentur?
Totius ratio, Partis Natura putatur.

Corrumpi eſt propriè Miſtorum, non Elementorum, quæ transmutantur in melius. Nicol. de Lyra Sup. Geneſ. cap. 1.

Nec tibi congeries rerum, quà Mundus ab ipſo
Principio ſtetit ex nihilo, videatur inanis
Formarum nexu; vel ſpiritualia penſes
Condita diſtinctè, vel materialia paſſim,
Quæque ſuum genus, & ſpeciem ſortita videbis.
Sed ſimul ut ſuperis conceſſum eſt mentibus inter
Inconfuſibilis Naturæ limina pronum
Pondus amicitiæ, qua mutuus ordo fovetur;
Sic & viſibili Mundo concordia quædam
Rebus ineſt ſolidis, Cœlo, Terrâque cohærens
Per fluidas res, & liquidas: immobilis infra
Se locus excepit moles. Stant ordine certo
Res ſolidæ, Tellus, Firmamentum, Aſtra, Planetæ;
Hæc infra refluunt Aqua, & Aër, Æther, & Lux.
Halitibuſque ſuis exercent omnia motum.

Quæ-

Quædam ergo potius dicantur agentia; quædam
Dicantur motu patientia. Cuncta feruntur
Perfectum in finem, medii ratione parandum.
Perfecit Cœlos Dominus, quos Mente movendos [a]
Constituit, Terram specie perfecit in omni:
Sed tamen instat adhuc operans, finique beato
Perfectum regimen per sæcula dirigit ultrò.
Nec quod fecit Opus, subitò destruxit, ut esset
Hoc aliquod, quia perfecit, fierique gradatim
Hoc melius voluit, quod non erat ante creatum.
Quicquid perficitur minimè corrumpitur, ergo
Imperfecta quidem dum perficiuntur ab actu
Non corrumpuntur supra veniente repertis.
Quippe nihil pereat de corpore simplice, quando
Transeat in Mistum, quia Misti forma subintrans
Perficit hoc simplex. Elementa moventur, ut ipsis
Motibus acquirant melius. Dum mista feruntur
Associant partes vegetas, ut subdita formis
Exhibeant: vegetum properat sentire: Supremum
Attingat metæ, si perfectissima Forma
Corporis humani subigat mutabile Totum.
Non ideò Corpus periit, si vivere detur;
Non ideo Vivens periit, si sentiat indè;
Non sensitiuum periit, si spiritus insit.
Nec corruptibiles Homines, in sæcula quando [b]
Immortale decus, cæleftia Dona Tonantis
Induerint tantâ mutati sorte, peribunt,
Nec nova post Ævum cum fecerit omnia Numen [c]
Cum

---

a Genes.2. *Igitur perfecti sunt Cœli, & Terra.*

b 1.Cor.13. 13. *Oportet Corruptibile hoc induere incorruptionem.*

c S.August. lib. de Eccl. Dog. cap.70. *Elementa, idest Cœlum & Terram non credamus abolenda per Ignem, sed in melius commutanda.*

Cum septempliciter lumen crebrescet in astris a
Cum non Tempus erit, cum non Generatio rerum
Corrumpendarum repetet momenta, peribunt.
Concipis impropriè corruptum, dum generatum
Concipis in melius; passi nam Forma recedens
Deterior Geniti Formâ ditescit ab Actu,
Quo nihil amissum reputes, vt mutat in Aurum
Collybus Argenti nummos, vel in Æra lupinos.
Sicut enim lucis radiis, ac ignibus Aër
Ut nitet, & calefit, corrumpi nescit, & illis
Subtractis iterum nescit deperdere formam
Naturæ propriæ; si contingentia sunt hæc,
Ostendunt methodum, qua se natura reformet.
Et Deus ipse, quid est, quod cum simul omnia condat,
De tenebris faciat posthac splendescere lucem?
Tum Firmamentum faciat, tum cætera formis
Oppositis? nunquid subito destruxit, ut illud
Hoc aliud faceret? nullum perfectio Corpus
Destruit, at Formâ statuit meliore, quod hoc sit:
Continet ac melius, quæ sunt concorditer infra.

Meteora.

IGne vaporatus sursum volat, assilit humor
Attenuatus Aquæ: nebulas vicinior effert;
Et magis elatus nubes vapor Aëre conflat;
Frigore collectus pluvias, & largior imbres
Effundit, nimbos casu vehemente rigantes.
Ipse vapor tenuis recidens sub nocte serenâ
Guttatim in stillas Ros est: concretus in herbas
Frigidiore novas netur candore pruina:

Nix

a Isa. 30. 26. *Et erit Lux Lunæ sicut Lux Solis, & Lux Solis erit septempliciter, sicut Lux septem dierum.*

Nix ſublime riget nubes, albeſcit ab ipſa
Luce, velut glacies cultro conciſa minutim;
Sin aqua nube cadit, concreta cadentibus undis
Grando fit; & ventis turbo certantibus urget
Regna procellarum, tempeſtatesque ſonoras.
Igne per undoſas nubes errante corruſcat.
Fulgor ab accensâ pinguedine, ſulphure, nitro,
Cum propagatur tonitru per rupta remugit
Nubila; lymphatur ſpatiis combuſtio preſſis,
Hinc furit extinctis flammis, hinc fulgura torquet
Dira cremabilibus congeſtim afflata favillis.
Non aliter (ſi magna ſinas componere parrvis)
Cum faber ardentes calybes incude reformat,
Candet opus, lacubus merſos aſpergit arenis;
Stricturas jaculatur eò, quo malleus icit,
Et fragor in numerum ſuccendit fulgetra; cudunt
Æthnæum ferri centeno pondere fulmen
„ Brontesq;Steropesque, & nudus membra Pyracmon:
Accenſas ſublimè faces, & motus, & icon
Nominat, ut Uirgas, Capras, Stellasque ruentes,
Lampadas, atque Trabes; eadem ſed cauſa revelat,
Et Fatuos ignes, Lædæaque lumina Ponti.
Sin autem videat per concaua roſcidus humor
Poſt pluvias Solem, variè depictus in arcum
Irida formabit, nam lux fulgore colores
Pingit in objectis diverſa parte relatis
Diverſos: umbræ nigræ, Lux alba videtur,
Horum mixturâ medii naſcuntur & omnes
Cœlis comparent ex umbrâ & luce colores.
Quin etiam viſu grandeſcunt, aut minuuntur
Per medium perſpecta aliud: Lux namque reportat
Directo, aut flexo aut fracto ſplendore figuras.

Opti-

Optica.

NAm Lucis radii recto fulgore vibrati
A centro ducis ad Sphæram conforme Diaphnum
Si modo percurrant ſpatium, producet eoſdem
Ad viſum effectus immotus luminis actor.
Si verò contra planum objiciatur opacum,
In ſua conſurgent radii cunabula ſurſum,
Directumque jubar geminabit luce calorem.
Sed quia projectus lucis, quacumque feratur
A duce ſphærali patulum defertur in orbem,
Plana ſuperficies, præter centralis acumen
Cuſpidis in rectum, reliqua inclinata remittit
Spicula, quæ Sphæræ modulos imitata parentis
Rectorum jubarum fiunt ſimulacra reflexu.
Tum quoque ſervatu dignum, quod parvula quæuis
Scintilla, aut radius totius lucis Imago eſt:
Hinc ſpeculum effingit Solem, rerumque figuras,
Et fractum totidem pingit, multoque minores
Prototypo, quot ſunt ejus fragmenta ſoluti.
Sed minor intuitu confundit portio partes
Objectas, tantumque nitent ciliaria fibris
Lumina, ſtellantesque vides à luce nitores.
Quid memorem niſi ſit planum, quod tela receptat
Luminis, Hoſpitium? velut inclinata per omnes
Pluraque plana ſitûs oculo diverſa videmus
Objectare faces; ita puncto quolibet orbis
Convexus radios rectâ centraliter omnes
In gyrum reſilire jubet; ſed quo magis eſt à
Culmine ſemotus, languet magis ipſe reflexus,
Angulus ipſe magis contusâ luce reſultat.
Ut verò plani facies quadrante reportat
Se totam, & quicquid lucis conceperat in ſe;

Sic

Sic quoque dimidium Sphæræ lustrabile tædâ
Cernimus, æquali quod decidit angulus ictu:
Quò circa focus hic flexu præstantior omni,
Præter directum; quia tota potentia lucis
Panditur in planum, tetragonia, mutua rectis.
Quod si transparens infra se colligit Orbis
Lumina; refringet radios ad concava; fractos
Diriget ad centrum; decussatoque reponet
Ordine conversim species objecta figuras,
Quas iterum plano faciet consurgere rectas,
Si nova lens vitreâ circi cavitate refringat.
Hac methodo natura oculum construxit, & ipsi
Pupillæ tunicas, humores, Sphærica lentis
In morem convexa, rei retinacula visæ
Disposuit, Totumque refert lens æmula visûs.
Hoc studio, clausis obscura cubicula portis
Instrue; splendorem permitte foramine tendi
Rerum externarum, radiisque nitentia spectra:
Cryptica mox videas versis Albaria pingi
Vultibus umbrarum, quod si quoque lente foramen
Prænitidâ claudas; ò quas effingere formas
Posset Apellæis operosa coloribus Iris?
Tu tamen harmonicè distantia puncta notabis,
Quæ legis intuitu, vel quæ confusa minores,
Majoresve tuis reddunt obtutibus Umbras,
Dum lenti lentem nitidas componis ad auras,
Ut benè conclavi radiantia lumina noscas.
Hinc etenim noris certis variabile normis
Judicium Visûs, radius si transeat idem
Per varium medium: sic remus fractus in undis,
Sic lapis injectus fundo sublimè videtur.
Sic oculi structura situ si differat, arcum
Tegminis aut fundo propiùs senioribus Annis,
Contractumque gerens; aut laxa remotiùs; illos
Eminùs, hos acie distincta cominùs auget.

Quin etiam objectum geminat, si visio conos
Multiplicet; fundique fibras contingat acumen
Decussûs alias, neque concidat una Potestas.
  Experiare vitris: Phyalam terebrata papyrus
Contegat anterius; quà si lustraverit Ignis,
Opposità mittent ex parte foramina lucem
Occursu, totidemque faces fax una colorat.
  Non aliter polyedra basi conspecta sub una
Congeminant rerum formas, ænigmata visûs.
Linea recta movet visum; radiusque videndi
Fertur ab objecto; quare si plura refulgent,
Pluribus & radiis opus est lustrata remitti.
Apparet majus, quod sub majore videtur
Angulo; & extenuat major distantia rerum
Effigies, acie nimium cernentis acutâ.
Quod si debilior radius non pulset ocellum,
Intuitus confusus erit; deperditur Icon.
Ex his principiis minor est obliqua tuenti
Visus, & incertò lymbos dijudicat hirquis.
Directum duplex Oculus videt axe sub uno
Certiùs, & virtus conjuncta potentiùs exit.
Crystallus majore globi conflata catillo
Reddit in oppositâ majores lance figuras,
Quà convexa nitet; quà concava parte, minores.
Et minus, & majus radiis comprehensa duobus
Apparere queunt æquæ simulamina molis;
Fallimur aspectu, magis hoc cum distat ab illo;
Sed juvat ex aliis specimen concludere signis;
Si Perspectivæ delectant pegmata sensum.
Accessu tentabis idem, simul atque recessu:
Motus enim cathetos variat, statioque videntem,
Visaque; suffusus Nebulis nutantibus Aër
Astra situ luxat, roseis redimita capillis
Auctaque demonstrat; scenæ spectacula dicam.
Sed quò me tulerint illos Elementa canentem

Affe-

Affectus, quos Orbe recens Natura creato
Ignorabat adhuc? offert occasio frontem.

De Diaphano, & Opaco.

Nunc age, fis: Quædam sunt transparentia: quædam
Lucis opaca: solum sic est, & quicquid apricum
A se lumen agit, post se describitur Umbrâ.
Transparent Cœli, cum libera lumina Stellæ
Nobis transmittant; Aër, Aqua limpida, Vitrum
Crystallus, Glacies, & quicquid ab Igne nitorem
Concipit, excipiens infra sua viscera lucem,
Ultra se radiis gaudet jecisse refractis.
Cur ita sint quæris? Densum si credis opacum,
Rarum perspicuum, quid obumbrant Nubila Solem,
Pendula Nix Clivos; Crystallus dura renidet,
Flamma licet niteat, post se subjecta videri
Denegat? hoc fuerit proprium sic esse quibusdam
Rebus, ut ipse color; nam qua ratione colores
Innatos Elementa gerunt, & prima creatæ
Germina Naturæ? Quanam Faber optimus arte
Tot lapides pingit, totidemque Metalla colorat?
Vel quibus inficiat fucis Cœlum, Æthera, Stellas
Aëra, Aquam, Terram, diverso ut reddat amictu
Primò visibiles? hac scilicet indole fecit
Per se transparens, & opacum; respice sursum
Cœlorum spatium: quid erit si fiat opacum?
Cum Deus intendat nexum, finemque suorum
Quicquid habent, operum; lucem transmittere Terris
Cuncta per astra volens, spatium tranabile, rarum,
Perspicuumque dedit, quale est purissimus Æther,
Et quale est Aër, essent ut pervia nobis
Condita; Visibilem per se quoque condidit Ignem,
Non transparentem, si densior ardet, ut esset

In ſe viſibilis motu; ſecus ille fugaci
Se pede ſubriperet, nec poſſet rite videri
Lux ſine mole ſui, quà cætera tincta videntur.
Lux igitur quà viſibilis nobis foret in ſe,
Non eſt transparens, neque opaca, ſed omnia luſtrans
Monſtrat opaca ſimul, cum transparentia Mundi,
Tanquam principium visûs, indexque colorum.
Sed ſpatium Ætherium, per quod lux aurea tranſit,
Si ſolidum facias, mirum eſt, radiantibus aſtris
Eſſe Viam rectam, non interrupta planetis
Lumina, cum minimâ Cryſtallus lente refringat.
Nam denſum, durumque licet transpareat, illò
Dirigit ignitam lucem, quo concipit ex ſe
Compages, neque ſunt ſimiles errantibus orbes,
Aut numero, aut formâ. Vitas incommoda motûs
Si liquidum facias, velut eſt puriſſimus Aër.
Hic igitur fluidas, ſimiles per ſingula partes,
Dividuas, tenues, læves, lævore nitentes,
Luce penetratas, numeroſo turbine motas,
Undique perſpicuas oculis cernentibus offert.
Et quamvis ramenta Soli, teretesque minuti
Pulveris afflatus circa nos ora volutent;
Non tamen impediunt viſum; quia læve nitorem
Titillat; magnà neque luce minutia contrà
Fert umbram, radiis penitus circumdata multis.
Da minimum Terræ, contra quod maxima lucis
Sphæra fluat; radiis cognoſces undique ſeptum,
Pro facie lucere ſuâ. Sic humor aquarum
Clarior eſt viſu, ſpumoſâ aſpergine fontis.
Sic Aqua transparet; quia partes undique læves,
Perſimiles, claras, facilique ſolubile motu
Corpus habet; quocum lumen ſi miſceat Ignis,
Viſibilem fundum reddat; Pars concita partem
Luce quatit, motuque rotat luſtrante lacunas,
Flucticolæ vt videant imo ſub gurgite Piſces.

Per-

Perſpicuum tamen eſt Pelagus minus aëre, cum ſit
Denſius; & radios alio movet ordine totos,
Cum minus indigeat viſu Gens humida Ponti.
Ergo magis denſum, minus hoc transparet & umbris
Ludit; at in raris quorum ſunt ordine partes
Confuſo, magis obſcurant obſtacula lucem.
Et quoniam Tellus rerum denſiſſima totum
Corpus habet ſolidum, duris compagibus impar,
Et ſcabrum, lucem ſiſtit, ſurſumque reflectit:
Et ſic eſſe putes lucentia Sydera Cœlis,
Et quicquid viſûs eſt terminus, atque figura.
Nec mihi ſubiſcias glaciem, ſpecularia, duris
Juncta vitris: ſimiles quâ ſunt tenus ordine partes,
Aſperſæque poris, per quos lux transeat, & non
Sint nimium craſſæ; transparent; bractea quævis
Attenuata nitet; philyræ, chartacea quævis
Et magis uncta nitent, & linea carbaſa ceris
Illita vela nitent. Quid mox? hoc accidit illis,
Ut contexturâ lucem transmittere poſſint,
Quam bene crementum ſimilis rationis opacat.

Harmonia Mundi.

Est Aqua vis, à qua Vitam Generatio ſumat,
Æqua Soli facies, quam ſi ſuper Æthera norim
Stare, ſuper Cœlos omnes innare diremptam
Terrigenis; fluidam Cœli miſcerier uſu;
Hæret Aquis Mens, & Sacro de Flumine Flamen
Concipit. O Cœli vectes, adamantina firmis
Oſtia clauſa feris, quanam vos arte recludat
Janitor? Æternum docuit ſapientia Fatum,
Uno tergeminum ſponſari nomine Numen,

In Fluvio. Tres ſunt Teſtes, Aqua, Sanguis, & Aura. [a]
Prima diem Mundi compleverat æra ſecundam:
Terra ſepulta Mari nullum Viventibus uſum
Largiri poterat; ſed in Aëre Sphæra propinquo
Pendula conſtiterat, nullis ſubjecta ruinis.
Lux tenebris diviſa, ſuo Ductore carebat,
Quæ tamen à Cœli motu parebat Agenti.
Quis non miretur, tantum, quod partibus à ſe
Diſtractis gravitat, pondus, non pondus habere?
Nec gravitare ſuper ventos, terramque, fretumque,
Ingentem molem, fundamentisque carentem
Rerum congeriem? Cœlorum culmina nullis
Niſa baſum fulcris, nutu firmata ſupremo
Perpetuas peragrare vias, parteſque per omnes
Conſentire ſitu? Centri cava Tartara fornix
Munit; Atrox vaſtas cautes circumligat andron,
Nec ſilicem pumex, nec mollis gleba metallum
Faſtidit: tenerum duro concordia certo
Fœdere conciliat: Ponti millena ſuper ſe
Pondera geſtat humus: ridet Thetis aëra malis
Lævibus inſtantem; thalamum Junonius Heros
Non gravat accubitu; nec Sphæram Sphæra fatigat.
Quæque ſuo contenta loco. Quis dixerit iſtinc
In propriis centris Elementa graveſcere? fæces
Subſidunt liquidis, motuque premuntur adacto
Subdita; ſed partes toti, totumque cohæret
Partibus, & tanquam, ſi Ponte regantur, & Arcu,
Vix ſentire licet nobis ſub fornice ſtratis
Stare ſuper, vel Aquæ pendentia jugera, fultæ
Continuo laterum niſu, ſtipantia centrum.
Non ſecus effoſſo circumſtat pendulus antro
Rupis apex, humeros cui ſi ſubmoverit Athlas,

Cum

[a] Jo. Epiſ. 1. cap. 5. 8. *Tres ſunt qui Teſtimonium dant in Terra; Spiritus, & Aqua, & Sanguis, & hi tres, unum ſunt.*

Cum nihil insudet, montem sufferre videtur.
,, His quidam dictis, atque hæc exempla sequuti
Vivere dixerunt Mundum; vegetare per artus
Harmonicis Elementa suos à motibus, æstu
Vexari; quando colliditur, edere voces;
Et sensu pollere suo, parere Tonantis
Nutibus. O Regem cui vivunt omnia, quis Te
Non colat? Est aliud vis Omnipotentis in omnes
Mundi Particulas, cui non Natura resistat;
Est aliud Vitæ dotari munere; Mundum
Crescere quis dicat; nutriri, semine cogi,
Prole sibi simili fæcundum? sensibus uti,
Mente gubernari propriâ? distingue suorum
Organa membrorum, sensus, objecta; repertum
Nil probat? insano commentum linque Maneti.
Verum ego divisum nati quid demoror Orbis
Imperium? Deus hoc ipsum non approbat, omen
Dissidii; quando reprobas divisio Mentes
Cælestes & Aquas ab Aquis dispescuit imis.
ANNIBAL, Imperii ne te Divisio turbet;
Est Animæ firmata quies, ubi dividit inter
Instabiles Mundi fluctus constantia mentem.
A sensu mentem, qui dividit, imperat; infra
Te cohibe viles curas, undantia sæcli
Flumina; Mentis opes supra te collige firmo
Robore; non aliter parvus componitur Orbis.
Non aliter ratio vitæ spiramen adornat,
Quam si compositi Mundi Typon arte sequaris.

OPUS TERTIÆ DIEI.

Textus.

9 *Dixit verò Deus: Congregentur Aquæ, quæ*
sub Cœlo sunt, in locum unum: & appareat
arida. Et factum est ita. 10 *Et vocavit Deus*
aridam, Terram, congregationesque aquarum
appellavit Maria. Et vidit Deus, quod esset
bonum. 11 *Et ait, germinet Terra herbam vi-*
rentem, & facientem Semen, & Lignum Po-
miferum, faciens Fructum juxta genus suum,
cujus Semen in semetipso sit super Terram. Et
factum est ita. 12 *Et protulit Terra herbam*
virentem, & facientem Semen juxta genus
suum, lignumque faciens fructum, & habens
unumquodque sementem secundum speciem
suam. Et vidit Deus, quod esset bonum. 13 *Et*
factum est Vespere, & Mane Dies Tertius.
Genes. cap. 1.

Aquarum Congregatio, & Terræ detectio:

TErtia jamque Dies Terræ festina videndæ
Lumina pandebat; tenuisque silentia labro
Vesperis in lucem indixit, verboque Tonantis
Spirituum intentas acies astare jubebat.

Tum

Tum Pater imperio nutûs, & nutibus ipsum
Promit Opus: Montes effert, & vallat Abyssos,
Et Terræ submittit Aquam. Labuntur in unum
Vasta locum Maria; & siccum caput extulit undis
Terra suum; variis apparuit Arida clivis,
Montibus, & scopulis, & syrtibus eruta major.
Quà via rupta fretis, extrusa est altior Ora;
Littora dat propior, tractusque remotior arvum
Fertilius; mediâ montes tellure jugantur:
Celsa sub injectas assurgunt culmina valles:
Infames humeros, & terga horrentia saxis
Suffultæ rupes, Æthram cervice lacessunt.

Fluminum, & Fontium Origo.

Sic igitur declive solum labentia fossis
Visceribus tanquam venis exuxit Aquarum
Flumina, perque Jecur veluti transmissa sub aures
Cordis, secretis derivat hiatibus haustum
In Fluvios, Fontes, in stagna, lacusque cruorem.
Nam licet Oceanus Terrà demissior altà
Littora percutiat, latebras tamen impetit omnes,
Motibus undarum saliens, superosque quibusdam
Trudit epistomiis Fontes, & Flumina sursum,
Quæ redeunt iterum longos digressa meatus, [a]
Unde trahunt ortum, & rursum tumulata resurgunt.
Illa quidem pluviis hyemalibus aucta tumescunt;
Æstivis tenuata focis demissiùs errant.
Et nivium fletus, & per juga longa vaporum
Ploratus quandoque fluunt imitata perenne

Fon-

[a] Ecclesf. cap. 1. num. 7. *Omnia Flumina intrant in Mare & Mare non redundat: ad locum unde exeunt Flumina revertuntur, ut iterum fluant.*

Fontis iter. Per tesqua cadunt, per saxa, per agros:
Et lapides tornant, & arenas marmore tundunt,
Et calcant Alveo limum; lectosque liquores,
In fluvios, fontes, in stagna, lacusque coactos,
Qualibus admiscent, per quæ transire putantur.
Ne mihi succense duplici si Flumina causâ
Derivare velim, pluviis, vel ab Æquore: Terræ
Viscera pensemus magnis instructa cavernis,
Quas pluviæ repleant, aliquo spiramine fontis
Fusuras paulisper Aquam. Descensus Aquarum
Non minor ascensu fertur, si juge tuborum
Corpus horizontem pleno modulamine adæquet.
Si verò momenta Maris gravitate premantur,
Et motu; angustis specubus subrepere plusquam
Sit Mare, sublimi ductu conabitur humor.
Quod si continuos montis prægrandia Nilos
Antra negent; libella pares offerre lacunas
Concedat, quare subter labentia Terræ
Stagna vaporatas antri testudine nubes
Halitus in fontem nequeat stillare supremum?
Manat humus Pelago Sphæram connexa sub unam,
Et puteis suffossa natat. Pone ergo profundum
Verticis à Pelagi plano distare per ulnas
Millenas, paulòque magis præ Mole; quid est hoc
Totius Sphæræ, respectu gurgitis ampli?
Ne motare queat mistas Aquilonibus undas,
Igniculis, salibusque aptas ascendere sursum;
Antrorumque cavas Cautes aspergere succis,
Unde scatent fontes? ad se fomenta trahendi
Fornicis ipse Silex, humus ipsa reservat in antris,
Sicut Aquâ mediâ suffundit opercula pelvis.
At non miremur summis in Montibus undas
Oceano plorare Soli penetrante latebras;
Cum super & Montes, & in Aëra deferat ipsas
Nubibus afflatas: corylo tentetur origo

Fon-

Fontis: ubi eſt, inquam; viden' hic plus eſſe vaporum?
Hic erit. En igitur laticem ſi ſpirat apertum
Sicca ſuperficies Terræ ſublimè, quid ipſum
Humida, vel ſupra Montes non viſcera tollant?
Vel filo tenui, quod funditùs Ora lagenæ
Tranſeat ad calcem, tumor exhauritur aquarum.
Elevat arte lacûs, & parvo pondere fluxûs
Librat in aſcenſum pronos Siphunculus amnes.
  Sed magis obſtupeas, quosdam per tempora fontes
Interrupta ſuis rivis erumpere, tanquam
Aut Maris obſervent æſtûs, aut Syderis ortum.
Veſtigare licet: ſi ſubterranea fluctus
Stagna per alternos undarum lance recurrant;
Seu pluviis collecta minùs, plus inde fluentis
Oſcillent, ſeu ſaxa cavis abſtruſa ſub Antris
Impediant: quanquam veluti de Nubibus imbres
Non ſemper refluunt; ita nobis inferus Orbis
Non ſemper nubes, pluvias non ſemper adornat.

De Maris Salſedine, & Æſtu.

Motibus unda viget, ſtagnat ſine motibus unda,
Et lento mucore gravem fovet intùs odorem:
Quem prohibet Salſugo Maris. Capit omnia gurges,
Et Sale commiſcet, quem Terræ immanibus antris
Comperit, atque fluens refluit, refluensque ſecundat
Ventorum impulſus, Cœlorumque abdita jura.
  Æ tremitu motus Aër commixtus in undis
Nonne ſuperficie tenus ebullire videtur,
Et ſpumas jactare Sali refluentis in oras?
Tu verò diſtingue vices: quia pluribus Æquor
Æſtuat; à Cœlis; à Ventis; à Fluviis, à
Momento motûs; à miſtis, à reſolutis:
Et ſimul his attende ſitum, ſcopulos, ſalebras, &

Littora cum finibus, fundoque, voraginibusque
Nam longè variant liquidorum hæc omnia motum.
A Cœlis Freta cuncta pati vim, legis adinstar
Quà Sphæræ peragunt cursum, nisi cætera circum
Præpediant objecta, necesse est; alget aquarum
Motus in axe, pigri propter duo plaustra Bootæ:
In medio propter celebrata volumina fervet.
Quandoquidem motus tantus velut impete secum,
Influxuque rapit, refovet subjecta, nec undas
Præterit: augmentum Pelagi, Lunæque labores,
Astrorumque situ, si præsagire procellas
Noveris, id quamvis vulgo videatur apertum
Conceptu, tamen insudet penetrare Prometheus.
Nam crebrò sine lege movent Maria omnia circum
Æolidæ; suprema imis confusa volutant,
Fluctibus agglomerant spumas, spumisque Procellas
Obvolvunt; redit à Scopulis elisio frendens;
„ Additur unda undæ, atq; undâ fugat unda volantem,
Lapsaque consurgens Erebo, Cœloque minatur:
Nec finit ad Numeros servari Nerea motum.
Tum quia sal fluviis quingenta per ostia potus
Turbinat occursu lymphas, imisque sub antris
Torquet, ut internos totidem deglutiat amnes
Faucibus, & Terræ scatebris despumet adactos.
Hoc igitur ductu fertur decursus Aquarum
Ut Trochus. Exhibeat speciem tibi concha supernè
Rivis exundans, infernè saucia rivis.
Humor ad ingressum lunatis plena Choreis
Vasis labra rotat, patuloque vocatus ab imo
Volvitur egressum coni vertigine quærens.
Hoc etiam spectasse juuat, quod pendula certis
Pondera temporibus radios librare notamus.
Maxima fert arcu minimo vibratio motum
Æquâ lance parem: legem hanc natura potenti
Momento custodit Aquis; quæ gurgite vasto

Motæ

Motæ aliis causis, nutant, & funditùs alveo
Ad ripas molem oscillant; alternaque totum
Libramenta Salum refluis conatibus urgent.
Haud secus hac illac Pueros cunabula motant,
Vel duplici suffulta arcu, suspensave tortis
Funibus undanti quatiunt sudum aëra nixu.
Denique mixturæ Pelago vexante solutæ
Motûs exercent alios. Aqua pura priores
Nacta vices salium ruptis excepta cavernis
Traxit amaritiem: reliquis ita rebus abundans
Hoc olet, hoc genitis, corruptisque obruta nutat.

De Arte Nautica.

QUI verò sine lintre nouum Mare primus obibo!
Et nondum tutas Elice discriminat oras;
Et nondum declinat acus magnetica rupes,
Et nondum rapidis inflari carbasa ventis
Obstupuit Doris, nondum videre volantes
Nare domos undis, sylvis sua ligna Napææ!
Nempe dies venient, cum dedignatus iniquas
Omnipotens Hominum curas genus omne ferarum,
Et cicurum medio ponto servare docebit.
Tu verò dilecte Deo, præ millibus unum
Seminis humani columen, post Sæcula Mundi
Quatuor acta quater, celsi portenta Tonantis
Visa sequute Noe, qualem compegeris Arcam? [a]
Ex te posteritas frænandis fluctibus audax,
Navium in altivolans genus exemplaria sumet:
Et proræ, & puppi firmâ cavitate carinam
Subjiciet, sternetque foros; addetque suburram;
Et

[a] *Vide* Genesim cap.6., & Polyd. Virg. de Rerum Invent. lib.3. cap.15.

Et pice ſtipatas pinos ſentina piabit,
Si quid ab Æquoreo furtim ſtillaverit æſtu.
Mox uſi ratibus Myſi, Cymbisque priores
Phœnices breviora legent vada; curret Aphractis
Ocyor alma Rodos; nec non & nacta Celoces
Nobilius tentabit iter: limbisque Cyrenen
Illuſtrem, Cypron cercuris, atque phaſelis,
Pamphyliam Colchi ſuperabit Jaſonis Argo.
Dædalus antennas malo, vela Icarus addat.
Et ſcalmo Copæ remos, & ferrea roſtris
Culmina Piſæi; clavo regat Æquora Tiphys.
Anchora Tyrrenos juvet, & laxare rudentes,
Tranſtraque tergemino ſi remige firmet Amocles,
Inſtituat claſſem Minos, accendat in undis
Naumachiæ pugnas, Martemque celeuſmate vexet.
Cur autem facili per aquas devecta camelo
Navigia, & merces remis, velisque trahantur;
Et parvo temone vias mutentur in omnes,
Accipe; Pondus Aquæ partes inclinat in illas,
Quas ſibi declives reperit, vacuasque locari,
Et præceps defertur eò, quo cædua paſſim
Diffluit unda ruens, impulſaque pellit, & urget,
Et gravitate ſuâ, motuque facillima lævi
Sublevat, & quicquid per ſe labat, adiuvat iri
Deductum breviore manu, lentisque lacertis.
In primis facilis per lævia ſarcina fertur,
Et teretes ſortita pedes dilabitur ultrò,
Quo protendit Apex. Hypomoclion inde jugatum
Vecte poteſtatem diſtantem viribus auget.
His ita principiis naues Mare lævigat unctum,
Planitie, rotulisque agiles ſubvectat aquoſis;
Et latera obliquè clavo diſtorta flagellat,
Qua ſinus eſt, graviùs; qua parte retuſus hebeſcit
Angulus è puppi liquidas projectat habenas;
Inde gubernaclo variatur in Æquora curſus,

Præ-

Præterea mali, & remi pro vecte fatigant,
Et velis, palmisque auras, undasque legentes
Libratum comitantur onus, quod tertia ligni
Pars gerat emergens mediâ cauitate repostum.
Nunc eat instructa Naui Palinurus in altum,
Signa Procellarum vigili speculetur ocello;
Ne subitum irrumpat sterili de Nube periclum,
Aut furor instantem nimbis confundat agonem. a
Neve repercusso Typho spiramine Nautas
Torqueat, aut præster incendia fluctibus afflet.
Hoc opus, hic labor est. Artem experientia fallit;
Nec mora; ferte manus numero, date vela secundis
Halitibus; non Æthra rubet, non nubilat Aër,
Non spumat Mare, non fumo, non murmure vertex,
Non hyemem pallore jubar portendit acerbam,
Submotique Solo, Bolidem dimittite fundo,
,, Subdola cum ridet placidi pellacia Ponti,
Exploraturi quantus sit gurges aquarum.
Da Grave descendens in Aquis, scrutabere quanti
Ponderis in specie fuerit, vel id accidit esse;
Nam ferri, & plumbi lamella supernatat undis,
Terreus & pulvis, per se graviora Fluentis;
Sed leviora natant positæ ratione figuræ.
At lignum per se levius, graviusque metallum
Ducis aquâ, sub qua demergitur hoc, natat illud,
Et nihil omninò in specie est, (exceperis ignem
Cujus onus superat ferventior actio rarum)
Quod grauitate sua, subjectas non premat Undas;
Distractum à proprio centro, totoque remotum
Sphæræ complexu, trutinæ quâ perdit amussim.
Hinc aliquid submersa natant, & pondere certo
Ligna gravata magis merguntur. Mergitur Aër
Ipse, vel attractus piscosæ Plebis hiatu,

Vel

a *Vide Dechales de Navig.* lib. 1. prop. 16.

Vel despumatus motu, vel mistus in ipsa
Mole natabilium. Qua de re sola videtur
Aëris integritas ratio perfecta natandi,
Cum Pisces vesica regat, cum spiritus ipsos
Urinatores; & quæ magis aëre pollent,
Mista minùs demersa natant; quid cogit olivum
Nare super latices? si qui latet Ignis in ipso,
Plus valeat, quare, lignum supereminet illi!
Sed Terræ proprium mergi, secumque gravatum
Suffocare genus, lusu nisi præpete Nantes
Detineat numerosa moræ concordia: Navim
Assimulant membris, erecto pectore proram;
Rostrum fronte; ulnis remos, & cruribus; æquum
Motibus obliquis pondus perpensitat artem.

Terram creatam esse Heterogeneam.

AT variis primo Tellus distincta fodinis
Dicatur fovisse sinu, quæ vivere nusquam
Vidimus, aut aliis mistis concrescere; glebas,
Saxa, Metalla, Sales, & quicquid fossile certis
Principiis Natura nequit miscere, neque illis
Solvere; sis oculo Lynceus, dum plura per artem
Colligimus. Quoniam si corpore simplice purum
Undique Terra lutum primis concepit ab annis,
Quomodo non possent similes producere formas
Æquali Causæ fluxu? qua nempe resultent
Tot lapides cretâ? quare non igne Metallum
In sua fornaces domitum primordia solvant?
Et quod ubique satum est Elemento simplice, quidni
Protulit haud similes vultus? hic pallet arenis,
Hic Sabulo Tellus: figulis argilla Cimoli,
Cynnabari Libyæ pictoribus editur, & fert
Armenia, & Samos, & Lemnos diversa colorum.

An

An lapis, an glebæ ſpecies ſit Sulphur, Alumen,
Et Nitrum, quisnam cernat? Judæa bitumen
Crediderit commune Solum? difformia Terræ
Membra probant variis congeſtum partibus Orbem.
Attamen & ſtudio quædam meliore coquantur,
Sicut enim Natura ſagax indurat ab undis
Cryſtallum, multisque vitrum ſolertia fucis
Tingit, an hoc aliis rebus contingere poſſit
Advertas. Orichalca nitent ex ære, lutoque;
Ex Ferro, lacubusque Calybs crudeſcit, & Igni
Plura patent: certè reperis, ubi naſcitur Aurum; a
Parvulus eſt Pulvis, quem terra dat, unde fit Aurum.
Sic habet Argentum Venarum certa ſuarum
Principia, & locus eſt auro, quod Sydera conflant;
Tollitur è Terra Ferrum; lapis igne ſolutus
Vertitur in Cuprum; virtus occulta propinquas
Nos cælat cauſas, avidosque Smaragdus adurget,
Ut purum rigido confletur ab Igne metallum.
Nec tamen affirmes vegetum; ceu planta. Quid ergo
Seminium fermenta negent? ut Bdellion Indum
Ligna gemunt; Electra Silex ex Æquore jactat,
Conſtringitque gelu; gummi lacrymabile, ſtacte,
Cinnama, Thus, propriæ ſtirpis ſudore rigeſcunt:
Non ita Telluri placeat ſudare metalli
Congerie? ſed pauca modos non prodere plures
Simplicia inſiſtam. Nimium ne crede Chymiſtis.
Nam Stamnũ, Æs, Ferrũ, Argentũ conflavit, & Aurũ
Conditor, Argillas, Lapides, magnasque Salinas;
Sicut in Hungariâ videas; quibus Unda liquatis
Salſa fit, atque Salem ſiccata calore reponit.
Horum Mixturis medios aſſurgere partus,
Ut Plumbum, Minium, Calybes, Orichalca putarem.
Nec fruſtra terebrat Maſſas Magneticus Hermes;

G Nec

a Gen. cap.2. 11. & 4., Eſd.8. 2., Job.28., Eccl.32.8.

Nec Sale communi collectus spiritus aurum
Frustra dissolvit; stygiique acredine succi
Liquitur Argentum: solidum despumat Obryzum
Scoria lecta focis; & cum videantur ab uno
Principio manare, cavis crebrescere venis
Cuncta Metalla, suâ multum rubigine distant.
Nonne Aqua guttatim congestat pulvere Tophos?
Credibile est etiam Terris, & Gurgite primùm
Aspectus alios, quam nunc, patuisse; videmus
Quippe senescentem Mundum minus esse decorum,
Montes exesos pluviis, nudata Parentis
Ossa; Metallorum cuneos fossore carentes,
Calvitie Clivos, deformes Vomere Valles,
Contractas rugis facies, & flumine Campos
Deletos; ubi Pontus erat, ibi findit Aratrum;
Nare Lacu Pisces, ubi Bos ad Pascua lusit.
Quid non mutarit Noemi Cataclysmus! ut ipsis
Verticibus steriles imponat glarea plantas,
Et summis tumulos inscribant Ostrea saxis.
Id contemplati quidam dixere futurum
Interitum Mundi, cum complanaverit omnes
Unda Soli partes, cunctis dominata ruinis,
Æquoreas effundet aquas, primasque reposcet
Circuitus Formas: verùm spem differet ultra
Sæcula judicium Justis? tu signa propinqui
Judicis expaveas: Bella undique Bella, tumultus;
Cœlorum portenta, Sali discrimina, Terræ
Conflictus, Clades; quidnam expectare necesse est?
Quod nisi nimirum fuerit discessio primùm, [a]
Atque revelatus scelerum Coryphæus, & omnis
Perditionis Apex; lateant oracula mentem.

Tum

[a] Thessal. cap. 2. 3. *Quoniam nisi venerit discessio primùm, & revelatus fuerit homo Peccati, filius perditionis &c.*

Tũ Cœlum, Terramq; novã fore, scilicet in qua [a]
Nulla lues aderit, quam post incendia Mundi
Credimus, & qualem, ut primo diluxit amictu.
Dicit enim Psaltes, non inclinabitur ullo
Tempore: cur igitur possim tenuisse sepultam [b]
Fluctibus, ex quo jam dudum Deus extulit undis?
Imbre superficies, non fundamenta labascunt.
Vel quid agant propiùs, cum Terræmotus ab imo
Repserit, inque lacus magnas absorbeat Urbes;
Non tamen omne Soli culmen deglutiet unquam

De Terræmotu.

Assiduè rapiunt Undæ graviora deorsum
In Mare; suffodiunt cuneos, fundamina rodunt,
Et mollita ruunt, & post se grandia vertunt
Saxa, tremit Tellus cum rudera mota reposcunt
Sub terris centrum. quid enim? si libera ripis
Flumina corrosis præstant hunc desuper actum;
Clausa sub arcanis multo vehementiùs antris
Paulatim exesas turbabunt impete cautes.
Sub terris etiam latitant incendia, Sulphur
Pasta, Nitrumque furens; ita stagna calentia monstrant,
Et quandoque vomens Ignem scissura trementis
Ruris, olens graviter; succensa bitumina lassant
Compagem, quia vel serpunt secreta cavatis
In finibus, Flammæque rotâ sua limina pulsant:
Vel quia consumptæ cæcâ fuligine rupes
Non valeant superimpositas substollere moles,
Disjiciunt basibus nitentia Pegmata fractis,

[a] 2. Petri cap.3.
[b] Psal.103.5.

,, Sub pedibus mugit Tellus, tremefacta dehiſcit;
,, Concuſſæque cadunt Urbes, dubiæque minantur.
Nam Terræ motus ſunt ſubterranea quædam
Tempeſtas, Uteri materni Tormina multis
Excita Cauſarum ſtimulis. Aquilone retortus
Venter humi tumuit Salibus, Pice, Sulphure, Nitro;
Hæc agitant Ignes atri, mixtique vapores
Ignibus occurſant; aër elaſticus urget
Tempeſtatis Opus; ſubter tonat inde, coruſcat,
Fulgurat; arcano motu ſuprema ſileſcunt,
Attractuque latent fontes, pavet ignis, & aër.
Fit ſonitus fluxu; clauſi ſub ventre dolores
Debiliore via faciles erumpere, portas
Arripiunt, quatiunt Ædes, & culmina circum,
Et longo titubant tractu, velut ebria motu
Quæ loca vicino rupti terrore Baratri
Subſultum ſenſere gravem. Mox panica vires
Fontibus, & flammis auget veſania, nunquam
Ceſſatura quoad, ſive interrupta meatus
Pervadat minimos, ceù ſi Paralytica ſpiret
Membra lithargyrion. Simili formidine pulſi
Terrigenæ fugiant, & adhuc Tellure quietâ,
Non ſe ſtare putent; quia ſpiritus ille lacertis
Inſitus, egeritur paulo cunctantiùs alta
Mente coarctatus, quod non ſecus accidit undas
Æquoris expertis, poſtquam tenuere Penates.
Sed neque ſtat ſubitò Tellus commota; requirens
Paulatim gravitate ſitum, centrumque; per horas,
Perque dies plures tractim concuſſa reſidit.
Vidimus ah nuper ſublimes vidimus arces
Romulidum motas, magno pallore Quirites
Extimuiſſe moræ, cum longè Nurſia ſenſit
Funditus everti. Niſi mox CLEMENTIA SUMMI
PATRIS Opem ferret precibus, non ultima pœnæ
Vindicis UNDECIMO' perimat cenſura vocatos.

Vidi-

Vidimus & Tiberis rivis undantibus Urbem
Bis tumuisse: dolent à fletibus arua Coloni,
Tecta dolent Cives à motibus. Ira Superbos
Non finit esse reos: humili peccata tributo
Corporis, & mentis properant deflere; precantur
Suppliciter veniam; veniam placatus amanter
Annuit Omnipotens; voluitque Timendus haberi.

De Terræ, Marisque Magnitudine.

HÆc ita sint. Oculis jam tum lustrare peregrè
Cosmographon Tabulas, celebres & nomine saltem
Terrarum, Mariumque plagas distinguere cures;
Sed prius hæc unâ, quantæ sit molis, & inter
Sese discernas. Delectat opinio mentem.
Inspice respectu Cœli mirabile punctum,
Tercentis sexagintâ quod partibus ambit
Circulus; inque gradu decies sex millia passuum
Enumeres. Globus hic terras constringit, & undas.
Sed veluti facie tenùs amplius est Mare terrâ,
Si dubitas terram liquidorum mole minorem,
Cum sit contento majus, quod continet. Isthæc
Regula fallit. Habes majores mole canalis,
Qui tenet, humores; & aquis terrestre redundat
Undique Vas; igitur siccis supereminet undas
Terra labris, & mole potest minor esse liquatâ.
Præterea cum subter aquas latitabat opacas
Terra, tenebatur. Divisio facta minores
Reddidit in Terrâ; præruptis auxit abyssis
Diluvies; natura igitur plus cessit Aquarum,
Quam Terræ, quia vita triplex minus hàc ad opus, quã

Illis indiget: unde Parens Deus addidit Orbi [a]
Formoſas avium ſpecies, & aquatile germen.
Quanta ſit Unda Maris ſummis intellige clivis,
Quos Deus evexit ſcabræ ſub imagine ſphæræ:
Quod ſi planitiem gyri redigatur in unam,
Elatæ repleant partes immane profundum;
Aſcendent undæ, quantum depreſſa jugorum
Culmina deſcendunt, ablatâ Sphæra minorem
Aſperitate globum demonſtratura pateſcet.
Pone ſpecus Terræ, venas metire, cavernas,
Euripos, quibus unda latet: congeſſeris arctum
In nucleum ſiccam, tanquam ſit marmor, aquarum
Culmen erit majus: Diametrica linea Sphæræ,
Circuitûs minor eſt, quam tertia pars: Aqua Terram
Ergo premens medio, majori mole ſuperbit.
Diffiteor litem hanc quiſquam componere poſſit;
Cum duo ſint elementa globo commixta ſub uno.
Quod ſapias, quantis Europa, Aſia, Africa regnis
Dividitur! contra quamvis America reperto
Dimicet Orbe, manens longè tribus æmula Terris.
Noſtra ſuperficies ſolas induſtria luſtrat;
Et ratione putet rerum penetrare medullas,
Cum quæ proſpicimus certò vix novimus extrà?
„ O curas Hominum, ò quantum eſt in rebus inane!
Quod Deus Arcanum docuit, ſecuriùs inquam.

Coſmographia.

Est in utroque Polo nobis incognita Tellus,
Cognita Naucleris ſummas tentantibus Oras,

Quam

---

[a] Geneſ.1.20. *Producant Aquæ reptile Animæ viventis, & volatile ſuper Terram.* 2. Pet.3.5. *Terra de Aqua, & per Aquam conſiſtens Dei Verbo.* Hymn. ad Veſp. fer.v. *Magnæ Deus Potentiæ, qui fertili natos Aqua, partim relinquis Gurgiti, partim levas in Aera.*

Quam tamen exortem penitus non hoſpite dicam;
Et ſi frigenti Zonæ non longa celebret
Triſte Parallelis Aſtrorum motibus Omen,
Exequias frugum: verùm lux alma nitentes
Plusquam ſex menſes gelidis communicat arvis:
Nam Solem mediâ plusquam Tellure videmus
Luſtrantem Lymbis umbram protendere cono,
Quo tegit Eclipſi Lunam: ſic æqua diei
Nox medium diſcum poſtremo vertice profert,
Et circumducens Menſes ſine nocte per Arcton
Protrahit; oppoſitum Menſes ſine luce relinquit.
Arcticus Europæ fines determinat undis.
Hinc etiam Neptunus agit glaciale per Æquor
Granduico carpenta ſinu; Rhiphæa ſalutat
Culmina; Corelios viſit; ſinuoſaque flectens
Brachia Norvegos, Danos, Suecosque, Gotosque
Circuit, & duplici Fillandica littora ponto
Munit; Aquis iterum curſum deflectit ab Albis;
Omega dum Moskos latices, & Volga miniſtrat,
Livoniæ fines Novogardia ſpectat euntem,
Et magis interior Lituania: Pruſſia portu
Advocat, & poſtquam Samogyptia legerit Arva,
Viſtula Sarmatico Patrem cratere propinat.
Redditus Oceano Germanas alluit Oras,
Quas Albis, quas Rhenus alit, quas Saxo, Boemus,
Auſtriacus, Moravus, Lotharingius, Helueta replent.
Inde procul Grolland algent, Islandica Thule,
Orcades, Albion, Scotis illuſtris, & Anglis,
Hyberne, & ſparſim laribus patet inſula multis.
Præterit & Belgas, & Gallica regna Brittannis
Obvia, Lugdunenſe ſolum, quod Sequana radit;
Quos rigat & Ligeri Celtas Aquitania, tranſit.
Et Pyrenæis egreſſa Garumna latebris
Cernit in Hiſpanum Neptunia ciſia littus

Tendere; Cantabricis excepto finibus octo a
Tarracona Plagas illustri nomine monstrat.
Nec mora; festinum formosis Duria ripis
Visitat, auratam tribuit Tagus ipse saburram;
Et Lusitanos dum respicit Ana Penates,
Gadibus Herculeis invitat Bætica nantem.
Ille quidem longo ponens ex ordine primam
In Fortunatis metam, mediterrea cursum
Per Freta direxit. Balearidas urget Iberis
Fluctibus. O iterum Rhodani quam Gallia Lymphis
Narbonensis Humum fæcundat, amabile regnum
Auspicor: Allobrogum summis ex Alpibus Alpes
Cerne per Italiam totam juga laxa trahentes,
Attollit scapulas Pater Apenninus ad auras.
Cerne Padi Fontem, Phaetontis & imbre rigantem
Insubrium Campos: Ligurum mihi Cyrnus, & Ilva
In Mare Tyrrenum dant Ostia: forte retardet
Arnus in Hetruscis, cum non vacet usque feracem
Visere Sardiniam? Latio neque Tibris amæno,
Me neque Partenopes teneat Lucania Pæsto.
Sic ait, & magno Tellus percussa tridenti
Dissiluit: Patet inde Pharos speculata Pelorum,
Et Siculos Æthnæ Cyclopas, & alta Carybdis
Guttura: post Calabros ubi figit Apulia calcem,
Jonio superum Pelago vocat Adria Ditem.
Samnites, Marsos, Picenos, Semnones, Umbros
Istria, Dalmaticis Epirus, & Illiris agris
Hospita respiciunt contra. Corcyra subinde
In Peloponesum deducit; & Isthmus Achivis
Cycladas ostendit Mirtois fluctibus udas:
Et Rodon, & Cypron Libycis obstare procellis
Carpathii Sporadas: Samon, & Chion Icarus inter
Mer-

a *Octo plagas, idest Murcia, Valentia, Arragonia, Cathalaunia, Castilia, Navarra, Callecia, & Asturia.*

Mergitur; Aſſurgunt Mytilene, Lemnos, & Andros.
O quot in Ægæo paſſim ferit Inſula Montes!
Pieridumque Chorum Macedûm ſtatione canentem
Nutrit Olympiaco Pharſalica nectare Tellus;
Neptunum occurrens ſubiit Thetis Helleſpontum,
Threiiciâque leves luſura Propontide verſus
Heptaphonon reſonare docet per Boſphoron Echo;
Euxinumque ingreſſa fretum Tritona ſub Iſtrum
Expedit: ille celer Dacos locat amne Tibiſco,
Moldavos Transylvanos, duroſque Valachos,
Et prope Bulgariam ſtat Raſcia, Servia Moeſis;
Danubiique caput penetrare intentus, utramque
Pannoniam luſtrat, Dravoque Savoque fluentem;
Norica, Vindelicis, Rhætiſque adjuncta pererrans
Arva, Tubâ reditum ſeptena per Ora triumphat.
Taurica Cymmeriâ Peninſula fauce receſſum
Indicat, & tandem feſſis Mæotida præſtat.
In Tanaim ſtimulantur Equi, ſub Tartara merſi
Europæ fines longis amfractibus explent.
Nunc oculis Aſiæ majores perlege Partes.
Maxima Tartariæ ditio, quam Ruſſia lævo
Inchoat aſpectu, Chirkaſſis, & Petigorskis,
Hyrcanoque Mari Chrimæa tuetur; Imavum
Caucaſon uſque procul Tangut ſpatiatur & Indos.
Et Scythico ſubjecta gelu Borealia calcat
Æquora; Mongolo jungens Oriente Cathajon.
China Scythas longè montanis mœnibus arcet,
Et Sumatrâ Javiſque tenus protenſa Malachi
Crure Philippinas, & Borneon, atque Moluchas,
E regione novi Mundi, centenaque circum
Regna Mari commendat: habet Camboja Sianum;
Gaucinchina Mecon; duplex habet India Gangen,
Quæ Tauri ſublata Jugo, quos Mengala curvat,
Quos Cambaja ſinus, & Perſida cernit, & Ormush,
Qua mare ſe terris Arabum, Suſiſque benignum
Inſi-

Insinuans Babilona ferit, sitiensque vagari
Protinus Euphratem, & Tigrim compotat; Hydaspen
Præcipiti torrente luit; quo Media Parthis,
Assyriisque comes sub Caspia littora degit.
Quò Mesopotamiæ, Syriæque Armēnia fœdus
Cappadoci, Cilicique subit: Nabatæa, valete
Culmina, Phænicum studiis polluta, valete.
Pamphyliæ, Lyciæ, Phrygiæ, modo Turcica, quondā
Bithynos, Galatasque fovens Natolia præses
Extremos Asiæ fines decernit eunti.
Africa septa Mari circum conjungitur Isthmo,
Cui penes Ægyptum blanditur Erythra rubenti
Gutture, Maurus Athlas Libycis dominatur arenis,
Et Pænis Numidæ propiora Mapalia ponunt.
Syrtibus oppositam spectat Tripolina Meliten
Barbaries: Barcham dicit Cyrenia Siccam
Marmarica: Ægyptus Nilum Memphitica sugit,
Et Meroen amplexa locat regione propinquos
Thebaidi Æthiopes: Lunæ de montibus ortus
Nilus Abyssinos, quos Æquatore calentes
Invenit, Ambanis latè refrigerat undis.
Hinc etiam Nigrum ruptis prodire cavernis,
Et Garamantas aquis refici labentibus ajunt,
Donec in Hesperidas sua Gorgades ostia pandat.
Quis verò referat quales decurrat Eremos
Nubia, Sarra, Guber, Biaphar, Medrà, Zāpher, Amazen.
Summa legunt Nautæ: superat Gualata Marocchum,
Mox Melli, Guinæa, Benin, Damuth, Manicongon
Zanziber adducunt in Spem, dum carbasa terris
Obvertant superis: Caphalæ Madagascar adhæret,
Et Mozambico. Portus exquirere plures
Displiceat, sicui non barbara lexis obedit.
Orbe novo novitas antiqua vocabula cudit,
Pleraque compertis occasio Nomina terris
Indidit; Antipodas nobis, & lancibus æquis

Di-

Distantes, rectam Sphæram si norit Orizon,
Ampla sub Occasum complectitur Amphytrite;
Quæ sub utrumque Polum suras angustior infert
Ventre tumens medio, duplicem discriminat Istmo
Tellurem; Boreæ concedit Mexicon, Austro
Brasilem; jacet has inter, quæ prima reperta est
Proxima Jamaicæ, atque Cubæ Quisqueia crebris
Cincta sali domibus: sursum nova Gallia fusis
Suscipit Estotilanth finibus: Chilaga Tagillum
Ludit aquis: nova florentes Hispania Portus
Fert humeris: Mare Purpureum Caliphornia sorbet.
Quid plura his? oculos revocat pars altera, cujus
Regna prior tentat, qui nomina fecit utrique.
Tisnadæ Caribana præest: Paguana Maragno
Flumine concludit Chirmos, & Amazonas, ultra
Carnibus humanis Anthropophagis placet uti.
Argento refluis dimanat Acutia rivis.
Et procul hinc ignis terram, regione gigantum
Pressa Magellani Porthmi traductio findit.
Inde per ingentes opulenta Peruvia tractus
Pacifico fruitur pelago, cui mille vicissim
Insulæ adulantur. Guinæa recens Salomonis
Indigetas lateri adscribit, Viridaria fronti.
Sic Via Navigiis Orbem patet undique circum;
Cœlorum ut motum fesso temone sequuti
Comminuat, quam fecit Iter, momenta diei;
Quam simul, opposito si vela tumentia cursu
Pellit in Auroræ periclima Favonius, addunt.

Plantarum Productio, & Natura.

HÆc igitur detecta locis tot machina primùm
Jussa virescentem producere frondibus herbam,
Et semen præstare suum, quo germina lectis

Quæ-

Quæque perennarent vicibus, nec ſtirpe carerent:
Juſſaque pomiferum Sylvis extendere lignum,
Et generi ſervare ſuo fomenta vigendi,
Ne reparata novâ ſterileſcat in Arbore virtus;
Paruit; & ſubito riſerunt gramina campi,
Ceſpitibus Colles, Olerum diademate valles;
Virgultis Fruticeta nitent, & amæna Viretis
Prata; Nemus Plantis, pubeſcunt frugibus Agri,
Fructibus, & foliis ſaltus, & Floribus Horti:
Nec Calamus Ripæ, nec defuit ulva Paludi.
Quid Cereris cultum Frumenta Novale morantur?
Frigida Triticeâ ſugit de Meſſe Siligo
Humidioris humi glebas, & Oryza paludem;
Far Uligo movet, fæcundant Hordea culmis
Aridioris humi Glebas, Tragos, Irion horrent
Et Zea; quid Milium, quid Avena ſaginat edentes?
Dant lomenta Fabæ, redolent farragine Pultes,
Inque cibi ſpeciem diverſa legumina, Lentes,
Seſama, Piſa, Lobæ, Ciceræ, Cicera, Erva, Phaſeli,
Aſtragali, Viciæ, Siliquisque Lupina ſonoris.
Hortorumque dapes Raphani, Cæpæ, Allia, Porri,
Aſparagi, Cynaræ, Rapæ, Siſer, Appium, Anethum,
Intubus, Atriplex, Carium, Lactuca, Sinapi,
Peucedanũ, Marathrũ, Chirmum, Melocarpus, Aniſon,
Braſſica, Beta, Rumex, Blitum, Cichoræa, Papaver,
Fraga, Pepo, Cucumis, Coriandra, Cucurbita, Napus;
Quid ſparſum legis? haud omnis fert omnia Tellus.
Hic viridi nexu Topiaria texit Acanthus;
Hic Amaranthus olet, Tuſſes hic curat hibiſcus;
Eſt ibi Carectum ſilici confine tenaci,
Eſt ibi Serpillum flagrans, ibi forte Pyrethrum;
Mandragoras alibi Cyrce, Medea Cicutas
Nutrit; Echidnæis Aconita infecta ſalivis.
Hinc Urtica riget, vileſcit Corchorus illinc,
Inde Hederæ, Smilax, Staphys invidet Agria Viti;

Inde

Inde ſacrum Verbena ſonat, Saliunca Profanum.
Mittit Arabs Aloen: Abſynthia Pontus; Amellum
Gallia, Cyrenæ Laſer; Ida ſalubre Capellis
Dictamnum: Molyn Cyllene, Ruſſia Xyrin,
Anticyra Elleborum, Panacen Othrys, India Nardum,
Hybla Tymum; quid opus fuerit cuſtode Priapo?
Millenas ſpecies ſervant Viridaria, quarum
Nomina vix habeas; quarum virtute potiri
Sudet Anaxagoras; paſcet Grex undique fœnum;
Nec Salices hædis aberunt, agnisque Myricæ;
Nec Suibus Tuber, neque Bobus agreſte Tryphillon.
Ocyma ſponte legent Pecudes, Malvasque medentes,
Hyſſopiı, Rutamque & Menthã, & quæ fugat Angues
Salvia, Bugloſſum, Caſiam, Roremque Marinum.
Quippe Voluptatis Paradiſus in omnia pronus
Germina, quem Dominus plantaverat ante Diei [a]
Tertia ſepta, vices Terræ totius olebat.
Areolis diſtincta nitent Violaria, Calthæ,
Lilia, Narciſi, Clythiæ, Vaccinia, Myrti,
Pæoniæ, ſine ſente Roſæ, ſine cæde Hyacinthi:
Quæ non oſtentent Florum decus Herba, vel Arbor?
Qui non ex ipſis latè ſpatientur odores?
Quæ non deſumat morbis medicamina Pæon?
Quosve gulæ luxus ex his non condiat uſus?
Explicuere comas etiam Pomaria ſummi
Numinis Imperio; lignisque virentibus eſum
Carpet Adam fructus, Pyra, Mala, Cydonia, Ficus,
Meſpila, Sorba, Nuces, Hypomelidas, Arbuta, Pruna,
Zizipha, cum Ceraſis, & Amygdala, cumque Volemis
Perſica; quid cupiat? tantum fatale ſcienti
Ne comedas Pomum. Quid enim ſi diſplicet umbris
Fra-

---

a Gen. cap. 2. 8. *Plantaverat autem Dominus Deus Paradiſum voluptatis à Principio in quo poſuit Hominem, quem formaverat &c.*

Fraxinus, aut Fagus, non te delectet Oliva,
Aut Baccis Cedrus, aut Laurus formosa corymbis.
Aut nota Victorum comptæ fastigia Palmæ?
Si minor est Orno virtus, fit Populus, Alnus,
Ulmus, Acer, Quercus quæsita sedilia paci.
Robora quid spernas? caveas Viburna, Cupressos,
Juniperos, Pinos, Calamos: latet anguis in herbis.
Utiliùs Tiliam duro meditabere Buxo.
Et juvat attentos Abies in montibus altis.
Pulcra quidem rerum species, sed pulchior omni
Cultus erat specie: Lignum Vitale perennem
Ætati spondebat opem, non imbre madebant
Compita, sed Fluvius passim sata cuncta rigabat,
Quem sub inaccessis terræ penetralibus actum
Phison, atque Gehon, Tygris, Euphratesque biberunt.
Defuerant Lolium, Tribuli, Lappæque, Rubique,
Et quicquid spuriâ culpæ propagine pollet,
Degeneres Segetum morbi, Vitesque labruscas
Horrebant, Platani Fungos, & Subera Viscum.
Undique Terra viret, perfectaque Germina profert
Principio: perfecta Dei sunt munera: posthac
Edidicit vitare Genus, speciemque Nepotum.
Quin etiam minimè fuerit speculantibus abs re,
Sub pelago Segetes aliis, arbustaque formis
Vivere; nam ludunt undis Zoophyta, Phycos,
Alga, quibus similes subtus sylvescere plantas
Curalium explorat ramis, & spongia fibris;
An non par herbis imo sub fonte virescit
Muscus, & in puteis Polythrix, & Vimina flumen
Nutrit? ubique Dei Tellus promptissima nutu
Concepit, peperit, fætûs emittit, & auget,
Sementem repetit, nec non alimenta ministrat
Omnibus, ille Maris, vel humi sit, & Aëris hospes,
Quærit ali; sed Aquis non est vis ultima stirpes
Seminibus lactare suis, Plantisque favere.

In

In Generationibus Mistorum nihil creatum specificè perire.

QUin quoque concedas, ex his quæ condita primùm
Narrantur nihil amitti, si quando latenter
Semen alant: alias eadem cur inde resurgunt?
Deperdi his nescit formas natura, nec istis
Subjectum commune facit: commune putatur
Quod ratione genus conceptum dicit eumdem
Pluribus apprehensum. Totum mutatur, & illud
Gignitur, hoc aliud cum sit: corrumpitur illud;
Non Partes, non Materies, non Forma, sed ipsum
Mutatur Totum; tantum secreta creatis
Contextura novum molitur rebus amictum,
Donec ab hac unâ cessent consortia Formâ,
Donec, & alterius fiat Manatio Formæ,
Qua sibi constitui Mistum lætetur Origo.

Modus loquendi non approbandus circa Formam Substantialem, quod annihiletur, quod sit per se mobilis & ea præstet, tanquam sit Causa Efficiens: & hujusmodi.

QUandoquidem, quid tot Formas meditantur abire
In nihilum? neque pro captu vulgaria dicant?
Hæc aliquid veri dicunt, sed prava loquendi
Conditio proprio Totum depauperat Actu.
Forma dat esse rei. Genitor quid præstat eidem?
Quid Quantum? quid Quale facit? quid cætera Toti
Cau-

Causarum tribuunt? Primum deducit in Actum
Materiem, cujus latebris deducta, sinuque
Consurgit; differre facit, speciemque decoram
Constituit: cunctas passiva Potentia Formas
Appetit; ingluvie quadam scortatur, ut insit
Per se: da patiens informe; quid appetit? omnes
Formarum species. quid se determinet uni?
Sed quia quam recipit Formam nescitur, utrum ne
Tangat Agens, nexuque liget, nihil illa subegit a
Sensibus: hæc unum, quod sit substantia per se
Mobilis. Adveniunt Toti, quæ Partis inhorret
Nobilitas. Formam solâ cape mente Stagiræ.

An implicet Elementa esse in Mistis perfectis, per suas Formas perfectibiles, & elevabiles à Formâ Misti.

SI certè dabitur Rerum Corruptio quædam,
Qua commutetur substantia Corporis actu,
Protinus & Genitum subjecto fiat eodem;
Hoc ut tale sit ex non tali; nec varietur
Suppositum; Formæque novæ sit terminus idem,
Dum veterem Formam penitus Privatio delet;
Vicit Aristoteles. Hominis Generatio poscens
Immortalem Animam superâ virtute creari,
Taliter efficitur, quamquam præcesserit ipsi
Corporis Organici series, reparandaque duret
Per vegetas vires. Sed si Vegetatio primùm,
Si quoque præcedit sensatio, quomodo dicant

Cor-

a *Nulla Forma Substantialis est per se sensibilis, quia quod quid est, est Objectum Intellectus.* 3. de An. Tex. 26.

Corrumpi quicquid remanet formaliter actu
Posteriore vigens? Ita sit, de nomine tantum
Quæstio ne fiat: latè corruptio si sit
Quicquid non retinet formaliter ipsa prioris
Cuncta modi; per eam Generatio tota sequatur
In rem perfectam: sic materialiter insunt
In mistis Elementa suis. Si perficit, & non
Implicat assumi, quod Forma potentior ipsas
Tota subalternas pervadat ab ordine Formas,
Et similis similes investit, & elevat actu;
Quid nocet in Mistis simplum formaliter esse?
Quid nocet esse simul totum vegetabile, corpus,
Et ratione potens? Partes, totumque manenter
Esse quod hoc unum? reliquis Animalibus ortus
Persimilis suadet melius perpendere; nunc est
Hoc Animal, quod non fuerat priùs immediatè.

Sed tamen, ut quidam Quantum dixere coævum
Materiæ, & Formas per singula membra reponunt,
Atque alii propriis Elementa manentia formis
Infra Mista locant, dubium fecere, quod instans
Terminus est motûs, & sic generatio fiat, a
Non contingenter, quia sic Natura requirit.

Pone creata mihi primo distincta tenore,
Mox uti ratione velis; ita differe, quantum
Sis alibi sensu dives. Quid, quomodo, longas
Plura per ambages Peripatus disputat; odit
Alma Fides, brevibus contenta silescere dictis.
Ipse Deus dixit: Fiat Cœlum, Arida, Sudum,
Gurges Aquarum, Æther; & simplex Corpus in ipsâ
Materiâ Formam comitem, nexamque maritat.

H Nec

a *Si implicaret Forma Elementorum ne fieret Mistum unum per se; eodem modo implicaret sententia illorum, qui ponunt in Materia formam Corporeitatis, aut Formas Partiales in Animalibus. Ut docet* D.Thom. 1.par. quæst.60. Art.2.

Nec perit in tanto quicquam mutabile Mundo,
Sed variat, faciemque novat mistura priorum,
Primaque distinctum retinent Elementa leporem,
Ut nova mistura dimanet Forma per instans,
Ut nova perficiat Misterum Forma jugatum,
Perpetuâ virtute Dei; sic indidit Auctor,
Ne pereat quicquam; non possumus addere quicquam
Aut auferre datis: abjit quod motibus, ipsum *a*
Conditor instaurat. Species est integra rerum.
Nam si sint aliud postquam sint texta minutis
Particulis Misti, mistique superstite Formâ
Perficiente novum, quid nam compage solutâ
Sunt eadem? Vestam Chymicis vexate caminis *b*
Empyrici vexate Thetin, vexate Cyclopas;
Simpliciumque necem nobis ostendite rerum.

Ordo Generationum.

IN rerum serie speciosa gradatio summi
Verticis ex imo perfectum culmen adumbrat.
Ex imperfecto quantum Natura colorat,
Tantum paulatim perfectio vergit in altum,
Donec in eximii speciem pervenerit entis.
Non valet humanæ distinguere mentis acumen
Quæ confusa videt, sed Mens Divina per omnes
Esse Gradus gaudens, imitabilitate propinquat;
Seu potiùs magis, atque minus sibi cuncta propinquãt.
Non aliter Generabilium processus, & ordo
Per motûs Elementorum fit; namque gradatim,

Sin-

---

a Eccl.3. 14.
b *Vestam pro Igne. Thetin pro Aqua, Cyclopas pro Metallis intellige.*

Singula gignendis Miſtis Elementa fluentes
Contribuunt modulos. Lux à fulgentibus Aſtris,
Inque diem, noctemque parit diviſa nitores
Diſſimiles, ignemque ſuo fulgore calentem
Ejaculans, aperit cunctos feſtina meatus,
Temperat aërium frigus, mucoris aquoſi
Phlegmata deſpumat; Terræ pregnantis, & Undæ
Viſcera fæcundat, tanquam Mas, excoquit æſtu
Parturientis humi gremium; diſſeminat ignes
Excæcata ſuos; quoniam radiantis Olympi
Motûs obliquant Aër, Aqua, Terra recurſu.
Aëris algentis vis diviſiva, nitentem
Dum recipit lucem, gelidisque ſub artubus ignem,
Diſgregat humentes unà ſimul igne liquores,
Et flammæ morsûs rigidâ contundit edaces
Temperie: medium reddit mixtura duorum:
Frigore namque calor, frigusque calore tepeſcit.
Mollis Aquæ virtus, quæ diſgregat Ignis, & Aër,
Congregat; hamato retinet miſcentia viſco,
Et luteâ lentas miſturæ compede partes
Firmat; inhæret enim mollita per oſcula glebis,
Concubituque locos arentis pulveris auget.
Sic Elementorum maſſam ferruminat omnis
Miſtio; miſcilium Matrix eſt Terra, receptis
Cœli confluviis, igni dum Lympha rebullit,
Aëre ſarrit humum, liras fermentat agreſtes,
Compertumque rigat genituræ ſemen alendo.
Denique Terra Dei juſſu producere compos,
Et generabilium ſubjectum, cætera ſiſtit
Principiis Elementa ſuis, nam viſcere flammas
Obruit, & proprium refovet ſpiramine frigus,
Ariditate Soli fluvios bibit, aëre turget,
Aſtrorum vicibus paret, bene culta coloni
Conſiliis, nutrit pigro ſua ſemina motu,
Quæque cibus fuerant, herbas facit eſſe virentes.

De Vegetatione Plantarum.

His ita Principiis vegetos Natura maniplos,
Et genus Arboreum, nimirum ſemine certo
Procreat; & ſpurios fingit quandoque Stolones,
Si confuſa ſuis turbentur Spermata nodis.
Cætera: millenas (eſto res integra) normas
Semina ſtructuris ſervant, internaque totum
Viſcera Prolis habent Idolum; quas niſi ſummi
Numinis imponat leges ab origine pactum;
Neſciat effectus Cybele concedere tales.
Ac velut Artifices, modulis, & cuſa ſigillo
Cælant vaſa; refert bullas Emblema fabriles;
Quodque fuit vellus pexis in ſtamina floccis
Netur, & in varias diſtinguunt Licia telas;
Sic non incaſſum ſemen diverſa requirit
Progenies, aliter primâ propagine cretum;
Folliculis illud, tenui vel cortice nympham
Protegit, utriculis aliud muſcaria jactat,
Et glandem glumis, & frit convolvit ariſtis.
Spongiolaſque ſtriis, & venas nectit ocellis:
Hoc bulbos radice tegit, vel carnea pulpis
Grana fovet, foliis cæpas, lanugine pappos,
Lemniſcis thallos, nucleoſque putamine veſtit.
Temperies, artus, facies non omnibus una eſt.
Hinc alimenta coquunt, egeſtaque partibus aptant
Ventriculi, quædam thecis induta foventur,
Quædam membranis, rumpos ſine ſemine quædam
Traducunt; pereant, niſi ſint conformia, fætus.
Et quid abortivam Sobolem quædã inſita perdant,
Ni quia lacte carent, plantam quo nutriat arbor
Conveniente novam? Nutricis munia terræ
Cum gerat, haud plantis eſt omnis idonea tellus

Om-

Omnibus. Hæc habili ſemen ſuſceperit alvo,
Terra per irriguam, lentoque calore movendam
Nubit Aquam: ſugit ſemen, collecta papillis
Nutrimenta: tumet; caulem protendit, & alas;
Figit humi barbas, gemmâ turgente comatum
Culmen agit, calamum, folia, internodia, thyrſum,
Articulos, capitella, cutim, ſub caudice ramos,
Termitibus calycem, fructum; nova ſemina tandem
Maturat, ſolidat mucoſo glutine totum.
Sorbet enim ſingillatim quod proficit in ſe,
Ut quoſcumque ſuis ſufflaminet artubus artus;
Particulasque cibi, quas naturaliter eſu
Diſcupit, in proprias mirà locat indole ſedes.
Vivum creſcit opus lactentibus undique fibris,
Lacteoliſque poris diſponit in organa ſuccos;
Et locat attractu quos appetit hic, vel ibi eſſe.
Quas alimentorum partes congeſſit, easdem
Texuit, & nodis duras, molleſque medullis,
Excrementitias libro, truncoque vigentes,
Inſeruit, miſtim diſcreto tempore nexas,
Sumpſit in harmoniam, quam poſſis dicere Formam,
Si quod habet ſemen virtutis perficit actus.

Stirpium Generationem non eſſe Inſtantaneam; ſed mediis Alterationibus.

NEc tibi ſubrepat fieri Genitura per iſtans:
Omnia Tempus habent, naſcendi tempus alîus *a*
Morte rei ſubitò non eſt; hoc incipit, illud
Deſinit; extremis ambobus terminus unum
Momentum præbet: verùm mutatio quanti

a Eccl. 3. *Omnia Tempus habent, & ſuis ſpatiis tranſeunt univerſa ſub Cœlo: Tempus naſcendi, & Tempus moriendi &c.*

De ſpatio in ſpatium motum cognoſcit, & iſto
Gignit, ubi aptarit minimas per ſemina partes,
Fruſtaque ſimplicium tali molimine, quali
Conſenſu moveat; velut ingenioſa per artem
Tympana conveniunt; quamvis Natura minutis
Nexibus excedit, quam non imitetur Arachne.
Nam quod corporeum eſt, metitur tempore: tempus
Vis finita petit. Solum inſtantanea factu,
Qui creat, & convertit, habent virtute potentem
Authorem immensâ, cui planè Mundus obedit,
Nec quicquam obluctatur ei, cui ſumma poteſtas.
Nonne patet Lyppis paulatim creſcere Plantas,
Et jugi motu ſenſim ſua membra moveri,
Vel quoque deficiant, & in arida ligna reſultent?
Ocyùs, aut pigriùs, quæ ſic naſcuntur, oportet
Omnia ſub motum Cœli mutanda reſolvi
In ſuamet puris exordia condita rebus.
Quod fuit, eſt ipſum, quod dices eſſe futurum, *a*
Quod factum eſt, ipſum quod protinus eſt faciendum:
Nil ſub Sole novum; nec quiſquam dicere poſſit;
Ecce recens hoc eſt; fuerat prius hoc Elementum;
De ſpecie Genitura ſuâ venit, atque ſubinde
Præterit, & numero variabilis, atque figurâ
Texit opus: nihil aufertur, nihil additur ex his,
Quæ fecit Deus, & remanent Elementa viciſſim.

Cum

---

a Eccl. 1. 10. *Quid eſt quod fuit? ipſum quod futurum eſt. Quid eſt, quod factum eſt? ipſum, quod faciendum eſt: nihil ſub Sole novum, nec valet quiſquam dicere, ecce hoc recens eſt: jam enim præceſſit in Sæculis, quæ fuerunt ante nos. Generatio præterit, & Generatio advenit: Terra autem in Æternum ſtat:* & cap. 3. 14. *Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus, perſeverant in perpetuum. Non poſſumus ei quicquam addere, nec auferre.*

Cum ſimplex igitur ſemper natura ſuperſtes [a]
Prodeat, in commiſſuris cur eſſe putetur
Altera? quod ſenſus fugiat? ſic dixeris eſſe
Pigmentis aliud minium, pictasque tabellas
Mixta coloratis mutata referre figuris
Dixeris, & lanas fullonis ab arte bibentes
Herbarum ſuccos lanarum amittere nomen.
Quis putet? arridet Proteo: narretur anilis
Fabula. Quod nunc eſt, mox non erit: & quod non eſt,
Mox erit à Mixto ſimplex. O nobile dictu!
Nunc erat, & non eſt: portentaque tanta miſellum
Efficit hoc inſtans: ſubjectum qualia pridem
Tempore diſponunt. Dicas ò Pallade dignum!
An ſine ſe quales ſpiret ſubſtantia flatus?
Quove Elementorum minimis in partibus angi
Simplicitas inſtrumento puriſſima poſſit,
Ut ſeſe linquat? vel quodnam prævalet inter
Illa, potens aliud propriis invertere formis?
Ignis agens alio videatur acutior omni;
Et tamen in Miſtis implexum monſtrat abundè
Uſtio: tu referas, quànam conceperit illum
Sylva; quibus penitus mutatum digerat undis
Foſſilium Carbo, Sulphur, Pinguedo, Bitumen?
Nam mihi compertum eſt Mixtis Elementa minutas
Particulas inferre, ſuis complexibus aptas,
Sementis virtute: ſolum lac exprimit udis
Uberibus: Cœli lucem conſpiſſat in ipſis
Motus, & à variis Terræ, Maris, Aëris, Ignis
Simplicibus compoſta vigent; reſolutaque rurſum
Quicquid habent, reddunt alio ſpectabile viſu.

---

a Eccl.3. 20. *Quæ fecit Deus, ut timeatur, quæ futura ſunt, jam fuerunt; & Deus inſtaurat, quod abiit. Omnia pergunt ad unum locum. De Terra facta ſunt, & in Terram pariter revertuntur.*

Sicut Composita creari propriè, ita generari, & corrumpi, & alterari; non autem Partes ipsorum.

Re verà totum corrumpitur & generatur
Compositum, certè non a se, sicut idipsum
Supremâ dici debet virtute creatum.
Nam Deus intendit Totum Finale suorum
Factilium: Totum creat, effert, efficit, ornat,
Convertit, conservat, agit sapienter, & omnes
Exhibet una simul Divina Creatio partes.
Non secus efficiens Primæ minor æmula Causæ
Tendit in Effectum concursu adjuta superno,
Dumque ex parte movet, totum movet, alterat, urget,
Unaque cum motu Totum mutatio tangit,
Usque ad Materiæ resoluta ligamina primæ.
Nam si vera procul dubio generatio Totum
Transformat, jugi cæpit prius actio tractu;
Qua nisi dividitur conceptus terminus à quo,
Vel nisi dividitur conceptus terminus ad quem,
Tota feret ratio motum, quem terminat instans.
Tum quia subjectum quæ deficientia tundit,
Cum nequeat vires obvertere semper Agentis,
Languet in extremum, donec passiva novatum
Momento recipit Geniti formaliter actum.
Hæc virtus in Agente datur superante minores
Subjecti vires, introducente minutos
Influxus Elementorum, motuque ruentes
Miscibiles formas; medias mistura reponit;
Assimilat passum virtus activa Parenti,
Nec mora, subjectum tantis conatibus impar,
Corruptum moriens aliud manante fit actu.

Si

Si Deus ex nihilo totum producit, & Artes
Pluribus ex totis compacta fabrilia conflant,
Ex toto totum tentat Natura moveri,
Sed minor ut totum de toto transferat, instat
Uno corrupto per contingentia gigni
Tempore; sed Genitum corrupti terminat Instans.
Sic Athomum capias, non immutabile totum
Hoc erit; immensis alioquin viribus illam
Credideris, mentique parem, nisi possit ab actu
Mutari, quâ parte tenus substantia fertur.
Si Virtute Dei mutarier omnia possunt,
Naturæ virtute nihil mutabile dices?
Hanc Athomum Cæli Virtus, Elementa, Parentes,
Semina non poterunt totis invertere nervis?
Si Deus hoc voluit, taceant monumenta scholarum,
Naturæque vices: taceant rationis agones,
Sed mutabilitas rerum immutabile Numen
Monstrat, & hoc ipsum quod gignitur esse recenter:
O ubi Tellurem lymphæ tenuere sepultam
Quid tibi designent ALBANI NOMINIS HEROS?
Nulla virûm virtus, quos non prius Arida fluxu
Gurgitis obduret. Constans est inclyta Virtus,
Instabiles inter fluctus immota supinam
Motibus objectat faciem cælestibus; aret
Difficili Vitæ cursu; verùm aucta supernè
Seminibus Charitos, quamvis latus omne per undas
Vapulet, ac refluis agitetur in omnia curis;
Non fugit imperium Domini, fœcundior edit
Perpetui segetes meriti, quo pressiùs omnes
Adversæ patitur sortis decocta tumultus.
Nunc age si nobis Mundi Lux Tertia monstrat
Terrestres virtutis opes, Cæelestia Quartam
Dona Diem prodant: ingens iter otia spernit.

OPUS

OPUS QUARTÆ DIEI.

Textus.

14 *Dixit autem Deus: Fiant luminaria in*
Firmamento Cœli, & dividant Diem, ac
Noctem, & sint in signa, & Tempora, &
Dies, & Annos. 15 *Ut luceant in Firma-*
mento Cœli, & illuminent Terram. Et fa-
ctum est ita. 16 *Fecitque Deus duo Lumi-*
naria magna; Luminare majus, ut præesset
Diei; & Luminare minus, ut præesset No-
cti; & Stellas. 17 *Et posuit eas in Firma-*
mento Cœli, ut lucerent super Terram.
18 *Et præessent Diei, ac Nocti, & divide-*
rent Lucem, ac Tenebras. Et vidit Deus,
quod esset bonum. 19 *Et factum est Vespere,*
& Mane Dies Quartus. Genes. cap. 1.

Stellarum Productio, & Locatio.

VIderat Omnipotens, quod fecerat, esse decorum:
Quarta Dies aderat. Cęlos ornare Planetis,
Syderibusque parat: factum est ita; collocat Astra

In

In Firmamento Cœli; post Astra Planetas.
Tum quoque distribuit Stellis, quem fecerat Ignem,
Sed dedit ut Lucis Princeps delator in Annos
Sol gerat Imperium; Noctis Regina nitentis
Luna sit in menses, alternis tempora signent.
Cætera Stellarum cessit splendescere terris
Noctes, atque Dies; & Noctibus, atque Diebus
Ipsa præesse dedit; lucem, tenebrasque potenti
Dividere influxu, variisque insistere Formis.
Ne sit inutiliter motus, Lux inclyta, moles
Stellarum, variusque color, variique recessus,
Ortus, Occasus, Aspectus, Culmen, & Imum;
Aligeris demandat opus, mentesque regentes
Non fugit edictum primi Motoris ab Ævo.
Motibus assistunt; nec enim tam provida rerum
Congeries, Ordo, Finis sine mente moveret
Exanimes orbes; neque cælica forma perennes
Incustoditis ageret cursoribus Annos.
Nam quamquam Formæ specialia munia præstent
Sponte suâ; tamen ut finem collimet in unum
Ipsarum series, casu ne missa feratur,
Mente regenda fuit: poterat Mens unica, per se
Suffecisse vices, causis non usa secundis.
Sed benè Cœlorum virtutes indidit Astris,
Ut per corporeos immaterialia Cœlos
Castra Viri penetrent, habeantque ad summa gradatim
Accessum. Quænam verò sit dedita Stellis
Materies; non una quidem, quam Terra poposcit;
Aut Aër; datur Ignis ibi, datur Unda procellis
Æquoreis divisa, datur subtilior Aër
Transiliens proprias metas, ubi libera motu
Sit via; sed sicut tellus non transit in undam,
Ex unda nunquam fiunt incendia: servant
Materias Elementa suas; ita Stella profectò
Differt à Stellà, ut differt à Carne Volucrum

Et

Et Pecorum Caro noſtra. Vides à Sole Planetas [a]
Mercurium à Luna, quanto diſcrimine diſtent,
Ab Jove Saturnum, Veneremque à Marte: quid ergo
Non ſpecie diſtent, ſi mutua lumina confers,
Et motum, quibus arguimus diſcrimina rerum?
Si bene perpendas, ſpecie differre videbis,
Materiemque ſuam tribues cuicumque Planetæ.
At Firmamenti lucentia Sydera tanquam
In Tabulis nodos, motûs æquabilis ordo
Terrigenis infert eadem: Lux denſius hujus
Partis opus, rarum magis illius eſſe probabit.
Sunt tamen omnino ſpeciè diverſa Planetis.
Sed dices, hoc Forma facit: Cœleſtibus una eſt
Materies. Alia eſt Terreſtribus una. Cachinnos
Democritus teneat, tecnis non ludat Ulyſſes.
Judicium riſu, ſententia fraude rebellat.
Namque negativè de ſe concepta perennis
Materies non una poteſt, non eſſe duobus
Altera Corporibus; quoniam ſine Corpore non eſt;
Et differre facit formæ Genus: ergo ſuapte
Naturâ cum non ſit, non eſt Una, ſed Unum
Compoſitum dici debet; non altera; differt
Compoſitum Formâ. Sed cum quoque non ſit in omni
Com-

---

a 1. Cor. 15. 39 *Non omnis Caro, eadem Caro: ſed alia quidem Hominum, alia vero Pecorum, alia Volucrum, alia autem Piſcium. & Corpora Cæleſtia, & Corpora Terreſtria; ſed alia quidem Cæleſtium Gloria, alia autem Terreſtrium. Alia Claritas Solis, alia Claritas Lunæ, & alia Claritas Stellarum. Stella enim à Stella differt in clarirate.* Et S. Thom. 1. quæſt 67. art. 3. ait. *Lux eſt qualitas activa conſequens formam ſubſtantialem Solis, vel cujuſcumque alterius corporis à ſe lucentis, ſi aliquod aliud tale eſt. Cujus ſignum eſt, quod radii diverſarum Stellarum habent diverſos effectus ſecundum diverſam Naturam Corporum.*

Composito mensura eadem; signata creatæ
Materiæ ratio differt totius ab ortu.
Cum sua Forma suæ sit condita materiei
Simplicium nunquam primum scissura ligamen,
Ut dictum est, quare varias exordia rerum
Prima ferunt species? species quoque prima sequuntur
Omnia diversas, quæ sunt in rebus, & ipsis
Seminibus; si forma igitur diversa videtur,
Materies quoque diversa est, diversaque moles,
Diversum Quale est, diversa Relatio; quicquid
Hoc habet, est Unum, reliquis desciscere natum.
Quid tibi multiplicas Unum conceptibus aptum
Distingui? Natura negat; capis hanc Elementi
Partem? sume Soli frustrum, vel segmen Aquai,
Hoccine credideris mutari posse sub illud,
Parque Soli frustrum, vel Aquai? transitus inter
Hæc paria in facilem similis propensio Formam,
Quò magis evadet? non vis concedere? quare
Concedis fieri quod non est hoc Elementum,
Ut possis ibi materiam dispescere primam?
Sic igitur Stellas Cœlis, ipsosque Planetas
Materiâ, & Formâ varios concede creatos,
Ne sit in hoc illud; distinguis ab Aëre Flammas,
Terram ab Aqua specie? numero quid differat uno
Sol, & Luna, Venus, Mars, & Saturnus & Hermes,
Jupiter, & Fixæ? Cœli variatio tanta
Si facit ad numerum, vanum est distinguere plures
Inferiùs species, minor est ubi portio Mundi.

Cœlos, & Stellas non esse Naturâ Insolubiles.

At quamvis rerum species ab origine primas
Incorruptibiles habeat successibus ordo,

Natu-

Naturâ tamen, & numero mutabile corpus
Omne puta, quando fit agens, & motibus illud
Immutare queat; quoniam si tempore primo
Conditor octavam firmavit ab æthere sphæram,
Et Solem, & Lunam, & Stellas, & protulit Undis
Squamigerum Pecus, & Volucrum, terrâque virentes
Plantarum Soboles, & Bruta, & Plasma Virorum;
Quid dubitas mundi finem? veterascet, & igni
Machina solvetur, Stellæ, Cœlique peribunt,
Tabescent Elementa focis, mutabitur Orbis,
Atque novos Cœlos, Terramque novâ expectamus *a*
Sed quia Divino consistunt omnia nutu
In fines producta suos; locus infimus omnes
Terra vices patitur; corrumpitur, & generatur
Hìc unumquodque, hìc fœces ex Orbe residunt
Quolibet, in mediâ sursum regione frequentat
Mistio confusas, imperfectasque figuras.
Et quo simplicior motus sublimè rotatur,
Perfectis locus ille minus paret genituris.
Quis putet in Stellis herbas, Animalia, mistum
Fossile? si fluido quicquam fit ab æthere, lumen
Reddat: in igne ferunt salamandras vivere; prunas
Læthifero potius dicas extinguere fœtu.
Cætera quo sursum subtilior aura sub Astris
Panditur, & spatiis vicinior ora supernis
Eminet à motu purissima simplice, valdè
Præcipiti, sunt cuncta procul putredine; motus
Fervidus influxum concinnat, & impedit omnes

In

a Apost. ad Hebræ. 1. 11. ex Psal. 101. 27. *Ipsi (Cœli) peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.* Et Petrus 2. cap. 3., *quod Cœli ardentes solventur, & Elementa Ignis ardore tabescent; novos vero Cœlos, & novam Terram, secundum promissa ipsius expectamus.*

In fluidis corruptelas. At Sydera firmo
Corpore denfantur, diverfa luce refulgent:
Et cum defit agens, quonam profcindet aratro
Rufticus, aut fcalpro tentet cælator aheno?
Hæc mundi moles pro fine creata Virorum,
Exigit a Cœlis activa negotia motûs
Lucis, & influxûs, in terris exigit ortus,
Interitusque; igitur quamvis natura fit omni
Parte folubilium; totis tamen integra formis,
Undique confiftit; partes præ mole minutas
Actio commutat; totum delatio motûs,
Temporis, atque fitûs in mundi fæcula transfert.

Stellarum Natura, & Numerus.

STellas effe globos ingenti mole creatos
Non fecus ac terram, fcabris, denfisque figuris,
Et numero plures, quam quis comprehendere poffit, *a*
Et fpecie varias, quam quis deducere poffit,
Eft exploratum: Phafibus nam Luna ftatutis
Diverfos montes oculis objectat, & antra;
Et minus Eclipfi lucens, oftendit opacum
Corpus, & a maculis fimiles non nectere partes.
Cornua dum reparat, videas turgere globofo
Corpore, falcatam vultûs oftendere ferram,
Libratis variare finus afpectibus, orbem
Gibbofum, fcrobibus, fcopulis, nebulisq; refertum. *b*
Vifa Telefcopiis fimiles a Sole figuras
Fert Cytheræa Venus; fic & qui lumine Stilbon *c*
Dici-

---

a Genef.15.5. *Sufpice Cœlum, & numera Stellas fi potes.*
b *Vide* Ricciolum in Almegefto lib.4. tom.1. cap.7.
c Cic.2. de Nat. Deorum, Mercurii Stella, quæ *Stilbon* appelatur à Græcis.

Dicitur à Græcis, bifidus, lunatus, hiulcus
Apparet; Sed Sole minus sua chasmata monstrat.
Mars quoque cum macula medium fuscante nitorem,
Jupiter & Zonas visus præcingere, motu
Dissociare, duos Saturnus habere Sodales,
Et circa proprium centrum submota rotundis
Corpora projectant gyris spectabile dorsum,
Ut possis scabras telluris imagine Stellas
Dicere, sed varias, magna vertigine motas.
Da mihi Scipiadas vectos in Sydere, terram
Contemplaturos, qualem vidisse putabis.
Par ratio cunctis est molibus apparendi:
Una vices variat distantia: quodque videtur
Exiguum lumen; lymbo telluris, & umbrà
Collatum, motusque mora, mentisque reflexu
Judicat Astronomus permagnum. Sydera lucent
Per se quæque parum; quamquam sint Æthere plena,
Quo nitidam faciem fucant, tepidumque calorem.
Sed Sol majorem Lucem communicat illis
Et terræ, veluti primus director, & actor
Luminis. Hinc animam radiis halare profundis [a]
Quælibet Astra queunt, tenuemque vibrare citatis
Motibus influxum; liquidumque per Æthera miscent
Inferiora suo, quem per secreta vaporant
Flamina, suffitu: propter quod mixta fruuntur
Innu-

a *Stellæ influunt, non solum effectivè per motum; sed etiam transmittendo lucem super Terram; ideo in Textu dicitur, ut lucerent super Terram: nec desunt qui putent Aristotilem illud denotasse in* 2. de Gen. Anil. cap. 3. *cum dixit Spiritum seminis proportioni respondere Elemento Stellarum ut Proclus, Plutarchus, Lydus, Plethon, & similes* apud Piccol. lib. de Cęlo cap.5.. *Hanc opinionem* S. Thom. opusc. 10. art.34. & 35. *putat falsam propter Aristotelis principia ponentis Cœlos incorruptibiles; non tamen periculosam, nec contra Fidem.*

Innumerabilium nexu custode modorum.
Hoc nisi sit, totidem cur cessimus otia Stellis?
O quæ Cœlorum videas spectacula passim
Insigni Galilæe tubo? quibus Optica circis
Ingenium docuit vitreas effingere lentes,
Ut sua centuplicet distans objecta videndum?
Tu mihi testis eris, quæ tutiùs assero Cœlis
Esse; viam Lactis, duce te perspeximus Astris
Exiguis, crebrisque satam candescere; fulget
Confusim radiis Stellarum nubila fractis
Congeries; duce te plures errare Planetas,
Hoc est Mediceis insignia didita sphæris,
Et caligantes maculas in Sole vagari
Vidimus, ac igni mistos afflare caminos.
Nec plura his temerè molimur dicere; quanquam
Plura latent: verùm quia non ibi semina constant
Indita, texendis quæ sint moderantia mixtis,
Quis Tripodas Phæbo præstet? quem fabula fallat?
Forte Cometarum Corpus sublimia Terræ
Transcendens Elementa, dabunt ex Æthere Stellæ,
Quod via candidior peperit plerumque; sed infra
Fusiùs hæc tracto. Reliquum præsentiat Augur.

Sphæræ Mundi Descriptio.

SYdera fixa pari motu constanter in orbem
Cardinibus Mundi binis innixa feruntur.
Hinc loca Terrigenis varius decernit Horizon
(Terminus est oculi terrâ spectantis ab imâ)
Quo variè Cœli Stellas contingit oriri.
Sed per utrumque Polum si vertice circulus æquas
Linquat Horizonti partes, fit semidiei
Meta, ferens capiti Zenith, contraria Nadir.
At quæ Solis iter mortalibus efficit annum

Tendit in obliquos calles Ecliptica, latum
Zodiacum tribuens cunctis ambire Planetis.
Tres & viginti paulò plus orbita Solis
Æquatore gradus deflectit; & hic ubi limen
Æquè Aries, & Libra secat, nox æqua diei
Provenit: hic punctis uno quadrante remotis
(Nonaginta Gradus hinc, atque hinc illa recedunt
Culmina segmento) Cancer, Caper; æstus, & algor
Solstitium celebrant: Boreas Apogæon, & augem;
Auster in oppositis Perigæon ducit, & imum.
Hinc duo se rectâ cruciant, Sphæramque per omnem
Decussant Cyclos; & Circulus ille Polorum
Sector, & æquiparans noctem, velut alter inhærens
Solstitiis, sunt quos Græci dixere Coluros.
Quos etiam Tropicos pleno curvamine signat
Et Caper, & Cancer, quos & dixere Polares,
Zodiaci Polus; & Mundi circumspicit axis,
Atque Parallelos Æquator; quinque notarunt
Terrarum Zonæ. Calidam concludit utrinque
Temperies; utrinque Polus concludit amænas.
Frigida Zona Polis, menses ubi nocte laborant,
Temperat à Tropicis; medio decernitur ardens.
Zodiaci bissena quater tres schemata Menses
Efficiunt, sensim dum Sol prorepit in Ortum.
Ver Aries, Taurus, Gemini dant omine læto
Martius, Aprilis, Majus, cum terra virescit.
Æstatem Cancer, Leo, Virgo; Junius edunt,
Julius, Augustus, Segetes cum messis adornat.
Autumnus Libram fert, Scorpion, atque Sagittam;
Septembri, Octobri, pariens & poma Novembri.
Friget Hyems Capro, cogit cum bruma Decembrem;
Janus Aquas fundit: Pisces Februarius offert.
Solaris motûs phantastica signa putari
Comperit Hipparcus: quia nempe quibuslibet Annis
Centenis est ipsa gradu mutabilis uno

Fixa-

Fixarum moles: hinc utraque cardinis æqui
Puncta recesserunt antiquitùs observatis
Stellarum sitibus: sed adhuc exacta minutis
Viginti notat hora gradum. Mirabere forsan
Aptiùs esse theses veras errore sepultas,
Schemata cum longè varient, & tempora longo
Decursu monstrent, quicquid Ptolemæus aberrat
Alphonso censore: notat Prutenica Reges
Cura duos, quam Ticho Brahe, Kepplerus & ardens
Corrigit; hos etiam studiosa litura Magini
Carpet; Egent omnes limâ: Deus abdita pandat.
Prætereo si vere novo cunabula Mundi
Impulerint Stellas, quamvis ea mentio primi
Mensis ab Antiquis dubiam rem diluat Annis.
Cũ tamẽ Æquator gradibus ter quinque progressus
Horam constituat, naturalemque diei
Cursum se toto viginti quatuor horas;
Quoque quaterna minuta gradu sint: Mensis & Anni
Phæbæi mensura refert exactior ortum,
Occasum, quantoque moras hæc tempore ducant.
Definit pariter longum, latumque locorum,
Et declinantes Boreæ sub Clima, vel Austri
Stellas, ascensum, descensum quemque minutim
Obliquum, rectumque notat. Nam verna gradatim
Inchoat in longum per gyrum sectio: latum
Dat Quadrante Polos versus, quo Sydera noris
Declinare gradûs totidem, quot percipit arcus.
Hinc ad Horizontem Sphæralis portio tradet
Descendentis, & ascendentis limina Stellæ.
Cosmicus est ortus, cum Sol emergit, & Astrum:
Acronicus verò, cum Sole cadente recedit:
Heliacus, cum Stella cavet, ne Sole tegatur.
Signifer inde vices obliquis motibus omnes
Parturit, & motûs in signa sequentia signis
Indicat. In latum distantia Sydera monstrat.

De Eclipsibus.

Eclipses celebrat vel cum conjunctio Stellæ
Inferioris iter Solis simul occupat ipsum;
Vel quia Sol umbram Terræ, vel corporis atri
Projicit in conos aversâ fronte; carentem
Lumine prospicimus Lunâ, vel quicquid in umbra est,
Aut interposito cum Sydere Sydus habemus.
Sed quia non omnes errantia corpora partes
Cœlorum subeunt, illis non plura teguntur
Quam ferat erronum trames. Sol amplior omni
Sydere non totus tegitur: vel Cynthia discum
Occupet, extremis lucem dispertit ab oris;
Quod si Mercurio coeat, Venerique benignæ,
Deficit à nævis facies; ita conica terræ
Umbra tegit Lunam radiis circumdata Solis;
Sed producta minus, quam sit distantia Martis,
Non tegit hunc etiam Perigæi sede propinquum,
Non Venerem, non Mercurium, qui semper inhærent
Phœbæo lateri, tenebrisque remotiùs errant.
Umbram projectant omnes à Sole Planetæ
Pyramidis specie: sed nemo hac luditur umbrâ,
Si magis arrident servata recentia, præter
Saturni Comites, nec non Jovis; umbra minores
Quam sint intervalla, comas à luce remittit,
Et fugit humanos oculos, nisi corpus inumbret
Inferius superas Stellas, spatiumque coloret.
At Firmamentum solido constare metallo
Dixeris, & Stellas inibi consistere fixas,
Quà bene convexo frons non extuberet astro?
Quippe probabilius fuerit par omnibus esse
Syderibus spectrum; quia notis novimus omnes
Argumentari visus: errantia vultum

Non

Non æquè parilem monſtrant: cur fixa rotundis
Tuberibus Cælo non promineant operoſo,
Cum nitor, & facies videatur ſcrupea luſtris?
Nonne cavernoſus ſtellati fornicis Æther
Apparet? ſolidaque Galacticus orbis abyſſo
Teſſerulas, cruſtasque refert? ſed læve cavatum
Ora repreſentat tædæ fulgentis, ad inſtar
Punctorum: medius mundi Sol ergo refulgens,
Cum decuplo minus, ac Terram, colluſtret Olympum,
Exhibeat totidem Soles fulgore minutos.
Quæ cum non ita ſint, dicas luceſcere denſis,
Et raris, ſcabrisque tholis ſublime lacunar:
Fuſca neque umbrarum protendunt ſyrmata Stellæ,
Cum Firmamentum ſit opacum; deſuper ardens
Ambiat Empyreon, ſuperûm ſpectabile viſu.

Aſtrorum Deſcriptio.

Nunc ades: Aſtrorum facies, quas fabula pinxit
In Cœlis, excurre libens. O corde dolendum
Divinæ portenta manûs fœdata profanis
Nominibus; ne quis Græco ſermone Latinum
Miſceat inſontem, cupiens depromere ſenſus,
Quin ſubito mendax; non affaturus, & ulli
Non intendendus, niſi talia dixerit audax.
Parce vetuſtati, Pietas, ignoſce moderno
Scriptori, cui non meliora vocabula ſupplent
Notitiam: variare nefas. En Arcticus Urſas
Edomat; inque Polum caudâ Cynoſura ſuperbit,
Audet iners Helice plauſtrum geſtare ſupino
Tergore, nec Cepheus magni timet ora Draconis.
„ Artophylax, vulgo qui dicitur eſſe Bootes,
Pone comam renuit; præfert Ariadna coronam.
Engonaſis dextræ Clavâ, rictuque Leonis

Fulgurat; ad Cytharam Vultur non sedat orexim.
Augetur nitidi candore Galaxia Cygni.
Cassiopæa sedens Cathedræ subsellia flammat,
Nec dolet Andromedes lucentia vincula natæ:
Namque Medusæum Perses caput ense retundit.
Gorgonidem Deltoton Apis dulcedine mulcet,
Ducit Erictonius currûs auriga repertos,
Atque humero gaudens Hædos attollit, & Hircum.
Et Tropico Cancri conclusa hæc signa renident.
Mox Aries Cœto fretus Bovis impetit armum
Plejadibus madidum: patiens hic lutea pandit
Lumina, fronte gerens Hyadas, quas plangere iussit.
In Tauri vires umbone minatur Orion,
Cui Lepus est pedibus: femori cui Baltheus ardet;
Cui locat Eridanus fontem, quo vergit in austrum.
Lædæos Fratres cornu qui percutit uno
Cum Syrio Procyon latrant, & in arma lacessunt.
Sed male belligeros præsepi Cancer Asellos
Alligat, in pugnas Hydram vocat, atque Leonem.
Mitior at Virgo pacis cratera ministrat,
Et Corvum Spicâ quatiens Astræa Bilances
Porrigit Arcturo; quid nos Ophiuchus iniquo
Delectet Serpente furens? vel Scorpius albam
Corde venenato tentans offundere Zonam?
Audeat Arcitenens, Aquilam transfigere telo,
Quis ferat Antinoum? Delphin, an Pegasus Ales?
Sed leve pondus Equus,Capricornus, Aquarius ambit:
Et nodo junctos Pisces Æquatio librat.
His infra Tropicos Zonarum torrida paret.
Phœnix,Anser, Hydrus, Xiphias auratus, & Argo,
Clara Columba Noes, volucri cum Pisce, Camæleon,
Centaurus,Crux,Musca,Lupus,Thus,Ara,Triquetrũ,
Sertum australe, Noti Piscis, Grus, Passer, & Indus,
Et Pavo, & quædam Nubes, & rara Venustas
Cardinis alterius partem splendoribus ornant.

Mun-

Mundi figura, & locus Stellarum.

Apparens motus Sphæris inserta quibusdam
Astra locet; Mundumque globi constare figurâ
Conjiciat, reliquisque Polos, & cognita Stellis
Centra probabiliter tribuat; præsagia quemquam
Cœlitus expertum non his meliora vocabunt.
Nam quoque si domibus circum, laquearia quadris
Versentur, tamen à motu compareat orbis.
Sphærica perfecta est, specieque capacior omni;
Sed quare Tellus perfectè Sphærica non est?
Quod potius credas, gyro vallantur Abyssi, *a*
Et gyrum Cœli Sapientia sola recurrit. *b*
Stellarum loca vera negat refractio lucis:
Nam crasso medio crescunt objecta videnti,
Ut submissus aquis baculus, sic vasis in imo
Stare super juglans immersa crepidine major
Cernitur, & variis sublime vaporibus astrum
Augetur, scintillat, hiat, circumjacit Halo.
Ac veluti speculi convexa, aut concava reddit
Lamina mutatas species; ita nube jubatæ
Subsultare faces, simulare Parelia soles
Possint, & tremulam nimium distantia lucem
Corpora contracto dubitanter acumine vibrant.
Hinc astris varias decernit opinio leges,
Centra, situs, orbes, diametros, vera locorum
Limina, Cœlorum moles, quæ debile sensûs
Infirmant studium: est major ratione voluntas.
Est etiam pensanda suo discrimine centri
Sedes vera; solo dum circumvolvitur Orbis.

a Prou.8.28. *Quando certa lege, & gyro vallabat Abyssos.*
b Eccl.24.8. *Gyrum Cœli circuivi sola.*

Nos etenim procul à centro ſuper extima Terræ
Degimus; & quamvis id Sydera fixa remotis
Lata voluminibus ſenſum non ludere poſſint;
Quo tamen eſt vicina magis revolutio nobis,
Hoc magis aſcenſum variat, quo culmina vertex
Occupet, aut ſimili deſcenſu fallat ocellos.
Dicta Parallaxis visûs fallacia docto
Corrigitur calamo; quæ detegit alta vagorum
Regna Planetarum, quo quilibet ordine currat.
Vel circa Terram, vel Solis in orbe feratur;
Aut Apogæa procul ſint, aut Perigæa propinquent.

De Cometis.

DEtegit & ſupra Phœben errare Cometas,
Atque novas Stellas: ſunt obſervata ſupremis
Phœnomenis nullam quandoque ea lumina visûs
Ferre Parallaxim: quid ſint, ediſcere nondum
Poſſumus; aſt ubi ſint; verè didiciſſe fatemur.
Quippe cremabilium non eſſe incendia conſtans
Indicat aſpectus: tamen inde Stagira quieſcat?
Non utique: Et fluidis apponit ligna caminis,
Aërioque lari menſes, annosque miniſtrat,
Ut ſacra Veſta Choros per inania compita Mundi
Ducat inoffensò. Sed ne Perigæa Planetas
Ignotos nobis oſtendant; vel glomerentur
Stellarum minimæ, vel ab Æthere Sphæra tenaci
Viſibilis fiat, Soliſque nitore coruſcet,
Remur, opinamur; neſcimus plenius iſta.
Sed procul à Terra, quæ Machina circuit uno
Lata die, patiturque nihil, quod Luna minutis
Pluribus inclinat: quantæ ſit molis Arator
Judicat; Aſtronomos ne dum menſura refellat.
Vera quidem ſedes Cœleſtibus altera detur,

Alte-

Altera, quos Lunæ pariunt Elementa ſub Orbem;
His mora ſit brevior, motus velocior; illis
Tardior à ſignis, tempus prolixius: omnes
Aſpectu ſimiles, Barbatos, ſive Comatos,
Cauda facit Solis radiis extenſa refractis.
Quin imo ſub Sole novum, ſeu veſpere Sydus
Comparet, ſeu manè, Roſæ quandoque figura,
Sæpius Enſe minax, aliquando Cornua profert,
Aut cincinnatum cędes mortalibus ægris
Portendit; nunquam ſpectatum impune cometam
Turba pavens perhibet: ne te præſagia lędant,
Noveris à Cœli ſignis horreſcere Gentes. [a]
Quo ſtudio veterum potuiſſet in omnia verti
Tam rarum, variumque jubar? mirabere Numen
Velle magis Populos memores his eſſe futuri
Judicii, mentes in regna Beata vocari.
Hiſtoriis eſt danda fides, ratioque notatis;
Nam vapor inconſtans, aut exhalatio præceps,
Aut nova fax lucis ſolaribus orta favillis;
Aut ſpumæ cœleſtis opus, quo pergat, & unde
Venerit, atque ubi ſit, vel quomodo cœperit eſſe,
Quo pacto incrementa ferat, decreſcat, & ultrò
Deſinat, hoc unum cum ſit, per ſingula debet
Inquiri, doctrina dari nequit omnibus una.

De Saturno primo Planeta.

LArgiùs hæc dici pigeat: Saturnus ab Aſtris
Erronum primus mœſto livore duobus
Vincla Satellitibus præbet, ſeu contrahit anſas.
Qui lento duodena gradu per ſigna recurrens

Tres-

---

[a] Ierem. 10. 2. *A ſignis Cœli nolite metuere, quæ timent Gentes.*

Tresdecies (demptis septem, sed mensibus) annos
In centro circa Solem, vestigia Solis
Assequitur medio motu; velocior illi
Conjunctus; statione piger quadrante remotus;
Retrogradus, Solem contra cum lumina torquet.
Quis ferat æquales motûs? Ellyptica centrum
Semita suspectum faciens, majora dierum
Experimenta rogat; quamvis eccentricitatis
Maxima cum minimâ mediam distantia Prosta-
-phæreseon ope concludat, motumque diurnum
Arguat in longum; similesque Theoria leges
Imponens superis Cœlorum motibus æquet.
In latum verò nodis deflectere possit
Sesquiduplo graduum, non nos hæc causa moretur.
Frigidus, & siccus, quare dicatur & hostis,
Nescio; Sole procul si frigeat, Astra remotè
Fixa magis, magis algebunt: natura sagaces
Ingeniis homines genuit, cupidosque sciendi;
Quod latet hos causæ, vocat in semota loquentes,
Ut sibi distribuant effectus, qualia quodam
Ordine; Saturnum forsan videre Tyrannum
Frigoribus, pluviis, & tempestate furentem?
Sic ajunt, quando Capricornum lustrat, & Urnam;
Cur alibi stantem jam non dixere benignum?
O male suada virûm notis inscitia rebus!
Saturno virus, bilem atram, phlegma, senectam,
Interitum, sordes, plumbum concede, ruinas,
Cęmentum, duros agri concede labores,
Unde probas? an non concurrit in omnia Cœlum?
Plumbeus est illi color; ergo frigidus: illi
Candidus est, igitur calidus, si luce refulget;
Est piger a motu proprio, festinus ab ortu
Raptus in occasum. Physicè loquar; unus & idem
Motus hic est oriens; alius defectio motûs
Qua nequit una dies reditum complere Cyclorum.
Sed

Sed juvat Aſtronomos ſimplex æquatio, ſimplex
Circulus. Et ſic de reliquis diſcurre Planetis.
Hoc igitur teneas, quod præſide Sole diei
Lumina mota diem, lucem, motumque vigentem
Harmonicè peragunt; & Lunâ præſide noctis
Terra immota vices, noctem, mortemque rigentem
Harmonicè recipit: Nox eſt defectio quævis,
Interitus rerum, tenebræ, reſolutio, monſtrum
Naturæ, morbi, quicquid non regnat Olympo;
Et quibus eſt Phœbe juſſu præfecta Creantis.
Sed quæ Sol, Stellæ, Cœlis, aliique Planetæ
Perpetuo pariunt, & Terras fœnore donant,
Clara dies eſt, cui Titana præeſſe videmus.
Propterea longè Soli Saturnus obedit,
Et Comites adhibet circa ſe, luce ſerenam
Ut juvet eſſe diem Cœlis, quam nocte repugnans
Luna ſuâ turbat terris: ita pugna: deorſum
Luna movet, ſurſum Sol, & commota ſub aſtris
Saturnus cohibet, dum centrum vortice Solem
Luſtrat, & in plano Zonæ cum Sole vagatur.

De Jove, & Marte Planetis.

Poſt hos, Saturni ſublimia regna, receſſus,
Jupiter expectat læto pellucidus ore,
Qui ſimul undecimo longè ſpatiatus in Anno
Signiferum, menſi decimo ſuperaddere noctes
Tres denas conatur adhuc, ut compleat Orbem.
Sed minus hunc gradibus binis Ecliptica ſuffert
Diverti, potius nobis vicinus oberrat
Oppoſitus Soli, patiens adverſa tueri,
Et librare moras mediis, & in apſide promptos
Accelerare gradûs, & in imâ parte reverti.
Non ſecus iſta ſuis patitur ſucceſſibus audax

Bella

Bella ciere viris Mavors, qui dirigit Annis
Nempe duobus iter, Cyclis variabile sesqui-
Mense minus; rutila festinus in auge curulem
Laxat ad usque gradus septem, dũ flectit in Austrum;
In Boream neque quinque gradûs accedere fidit.
At quos attentis comites mirere specillis,
Jupiter in numerum circa se ferre quaternos
Excubat, hi plaudunt choreas, & sæpe teguntur
Orbe Jovis, tenebras, qui lumine Solis obortas
Projicit in faciem: referunt conforme repertis
Mediceum nomen Galilæi sorte tributum.

Humidus, & calidus quare dicatur amicus
Jupiter, & clarus radiis portendere vitam,
Igneus, & siccus quare dicatur, & hostis
Mars, & sanguineus vultu portendere mortem,
Nescio. Vana ferunt, mundo communia; Conda est
Proprietas; oculis non observanda Sabæis.
Quicquid habes; Solem centri ratione sequuntur.
Et forsan quædam vis attractiva Planetas
Dirigit ad Solem, proprio movet Axe, relatos,
Ut Lunæ Tellus, ut Nocti Luna, Diei
Per gyros servire jubet; sunt omnia Mundi
Membra quidem velut humano sunt corpore partes;
Uno principio motûs quæ nexa cohærent,
Atque moventur: opus non est ex parte requiras
Saturni, Jovis, & Martis, Venerisque, vagique
Mercurii, Lunæque vices: nam mobile primum
Sicut agit Stellas fixas, ita Sol movet istos;
Inde retardantur propriæ pro sorte vicissim
Naturæ, ne possit homo revoluta per omnes
Vestigare vias, seriem scrutatus ab ortu
Molis ad occasum, quà naturaliter errant.
Propterea Soli accedunt, pariterque recedunt
Et Terræ; ut Terræ accedit Sol, atque recedit;
Et librant orbes infra se, Solis ad instar.

Et

Et ſicut Tellus ſtellati verticis axem
Immotum, binosque Polos cuſtodit ab imo;
Non ſecus unusquisque Planeta Polos ſuper Axes
Diverſos à Sole ferat, motoque moventur
Principe Cœleſtes Proceres, & Turba Chorago.
Quod tibi Thema leges, cujus ſit conſona viſæ
Machina Naturæ? ſtabiles ut legibus eſſent
Aſtronomi Tabulæ, non ſunt in tempora Stellæ:
Cum non viſibili puncto determinet horas,
Stelliferum Cœlum: non ſunt in ſigna Planetæ,
Cum non deſignent aliquid monſtrabile viſu:
Inque dies non ſunt, neque in Annos lumina Cœli,
Cum ſit aſydereæ collata potentia moli,
Signa, dies, annos metiri, tempus, & horas.
Quis ferat Aſtronomum, qui pro ſectoribus æquis
Veris, & Autumni firmo quadrante locandis,
Denegat officium Stellis, quas ipſe creavit
Omnipotens in ſigna, dies, & tempora, & annos?
Non Aries Aries? Non Cancer Cancer? at Æquum
Tempus ab his variat, potius Syſthema repertum
Calculus inficiat: peccant problemata, quare
Sydera condemnant? Æquantia puncta moveto,
Siſte gradum Stellis: nam Circulus integer illas
In Cœli motu docuit momenta Diei.
Sol Annum ſtatuit, reliqui variata Planetæ
Tempora, ſigna globus totus ſtellantis Olympi.

De Venere, Mercurio, & Sole.

Sic igitur Solem circumſtant Jupiter, & Mars,
Scilicet obſequium referunt conforme Parenti
Lucis, & alma Venus, novies quæ quinque recedit
Et tribus à Diſco gradibus, nunc Phoſphorus ortum
Præripit; occaſum nunc Heſperus ipſa ſecundat.

Et

Et male conſpicuus, qui non Titana relinquit,
Mercurius vafro verſatilis ómine; diſtans
Ipſe quater ſeptem gradibus ſinit amplior ægris
Spectari ciliis. Semper directus, & idem
Tercentis ſexaginta Sol quinque diebus,
Et quaſi ſex horis proprium determinat Annum.
Harum incremento quartus quicumque Kalendas
Bis ſexto civile jubet diſtinguere tempus.
Defectuque pares tria ſæcula quæque notabunt,
Menſis Ephemeridas. Borealia ſigna per augem
Tardiùs exequitur; cum ſit demiſſior arcus
Telluri, peragit gelidæ quem tempore brumæ.
Ipſe Planetarum Princeps, & regula Mundum
Temperat, ejectis tenebris illuminat, æſtu
Lucis ubique fovens, animat fervoribus, ut Cor.
Quid de Sole feram? nobis lux occulit ipſum a
Hoc ſcio. Sol oritur, Sol occidit; inde renaſcens
In ſua ſigna redit; gyrat lucentior Auſtrum,
Flectitur in Boream; non contranititur ergo
Mobilium raptu, nec iter, quod linea ſcribat,
In Tropicum repedat curvis inceſſibus Annum:
Sed ſemper graditur rectâ, ſpiriſque diurnis
Exoritur, ſummum veſtigat, & occidit, amplos
Circuitûs peragens; eadem veſtigia nunquam
Calcat, ut Annorum curſûs diſcriminet omnes.
Ut fili glomus ex alabro girgillus in orbem
Colligit; exhibeat ſimiles à Sole volutas
Zodiacus, ſi trita notas via ſignet aratas.
Non aliter circum defert Natura Planetas,
Ne ſit idem tempus, diverſa volumina complet,
Quæ ſua non redigat ſtudiis in Fædera Thales.

De

a Eccl. 1.

De Luna.

INfima Stellarum, nunquam retrograda propter
Vicinum ſtationis iter, ſemperque retortis
Motibus inconſtans, menſisque miniſtra diebus
Viginti ſeptem vix horis octo regreſſum
Impigra bis ſenis maturat Cynthia ſignis.
Ut tamen aſpectu Solis conjuncta fruatur,
Perque Phaſes varias reparet ſua cornua, binos
Illa dies, & quinque horas prope deſuper addit.
Nec ſenos utrimque gradûs exorbitat unquam
Fraterno de calle; maris dominatur in æſtu;
Sola Soli ſolitis à Sole ſileſcit in umbris,
Auſtralis Boreale caput cum cauda Draconis
(Sic Lunæ vocitant quos fert Ecliptica nodos)
Tollit in alterutrum Lunæ, vel Solis honorem.
Undeviginti deſudat circulus Annis,
Quo reditum Lunæ loca prima morentur ad unguem;
Aureus & Numerus civilia feſta perennes
Æquet Epactarum Cyclos: nam Luna diebus
Deficit undenis à Solis calle quotannis;
Et præciſa tamen non eſt æquatio cursûs,
Quapropter quater, & decimum differtur in Annum;
Et magis exactè duo bis centena laborant
Sæcula. Si nobis adeo vicina moleſtum
Pandit iter: quidnam ſejunctior orbita veri
Prætulerit motus? labor eſt Atlanticus ipſas
Eclipſes ſervare, ſuo non tempore falli.
    Qui tamen his cupias rimari plura potitus
Notitiis, attende diu; ſcrutare vetuſtas
Obſervatorum tabulas; compone recentes;
Corrige; correptis aptata recentiùs horis,
Si ſtudio valeas, adhibe Syſthemata ſolers,

Utere

Utere subsidiis. Hos exanthlare labores
Vel reges ipsos delectat, ut omnia tentent.

Quomodo Stellæ sint in Signa, & Tempora, & Dies, & Annos.

Motibus his ergo lucentia Sydera Mundi
Vilius, & rudius curant ditescere centrum,
Cum vacuum, pigrumque sinum Telluris inanis
Quodlibet Astrorum certatim, & quisque Planetarum
Influxu coeat, fodiat, ferat, irriget, occet.
Non tamen à Cœlis tantum fœcunda putemus
Viscera materni gremii, prius insita Plantis
Novimus, & vegeto pollentia semine frugum,
Quam nubant Soli, Lunæ, Stellisque maritis.
Inde autem Stellæ quia sunt in signa nitentes,
Quisquis opinetur rerum speciebus amandis
Unicuique datum jus, & propendere tractu
Sympatico, veluti gaudet magnete Polaris;
Quæque rei propriæ species ita Sydere certo
Lætetur; causæ latet efficientia: quidnam
Singula signa notent specialiùs, occulit Author:
Signa notamus enim naturæ fœdere pandi,
Si quoque significata latentia percipiamus:
Sed quia percipimus tantum communia, tantum
Pandimus ex Astris communia tempora Mundi.
Namque Dies, & Nox, & Mensis, & Annus, & Anni
Solstitium duplex, duplex æquatio noctium
Unde Æstas & Hyems, Autumnus, Verque sequuntur,
Et variatur opus Solis, Lunæque meatu
Ex observatis fiunt notissima Stellis,
Ut nunquam simili series ætate recurrat,
Nunquam eadem referat momenta Platonicus Annus.
Sunt æternorum pariter signacula Stellæ

Queis

Queis invisibilis clarescit gloria visis,
Miraque Cœlorum revocant spectacula mentem
In superum Lumen; proh quali luce coruscat
Alma TRIAS! quantis illic fulgoribus ardet
Lux indeficiens! ubi contemplaberis Orbem
Terrarum sine luce Poli, sine munere Cœli,
Quem reputes facie? caligant omnia, frigent
Omnia Syderibus demptis; decus omne Beatis,
ANNIBAL, omne bonum nobis transmittit Olympus.
Sordet humus, quoties Cœlum spectamus apertum:
Thesauros ibi conde tuos, quo nemo Latronum
Appropiat, nullo corrumpit tinea morsu.
Quid cupidos delectat opum custodia? quorsum
Elatos delectat honos, mollesque voluptas?
Huc age, Cœlestes Sapientia sola recessûs
Ambulat, & satius Centri fuligine regnum
Dives, honore nitens, & delectabile monstrat.

Cavenda Astrologiæ Vanitas.

SEd tibi ne vacuus curis imponat Haruspex, *a*
Et ventura velis Astris prædicere visis:
Nam licet Astra suâ Mundum virtute fatigent;
Cum tamen haud unquam simili se fronte revisant
Omnia, nec Terris lucem moderentur eamdem;
Nec satis exploret metas Babilonius Horos,
Non individuum poterunt portendere casum
Astrologi, cujus nunquam præcessit origo;
Cujus adhuc ignota via est, ignotus & ordo
Stellarum, moles, motus, distantia, robur.

K Nun-

a Isa. cap.47.13. *Stent, & salvent te Augures Cœli, qui contemplabantur Sydera, & supputabant Menses, ut ex eis annunciarent ventura Tibi. Ecce facti sunt, quasi stipula &c.*

Nunquam ſunt eadem numero, quæ ſunt ab eisdem
Syderibus, Cœlique locis; namque alter, & alter
Motus, & aſpectus, numero, ſtatione, regreſſu
Labitur in tempus, novitate vetuſta recudit.
Nunquam ſunt eadem numero, quæ ſunt in iisdem
Limitibus, Terræque ſitu: namque omnia fluxu
Subdita mutantur; generatio præterit horum,
Altera ſuccedit. Novit per ſingula Numen
Has cauſas, hos effectus, niſi limen in ipſis
Imponat numeris, ſonat alea clauſa fritillo
Jactûs ancipites: libertas ipſa viritim
Neſcia pro numero non ſe determinet illis,
Hisque rei metis; verùm commune bonorum
Appetit indicium. Deus his definit acumen.
Si placet auſpiciis ſimiles edicere caſus,
Ecce rubet Cœlum ſub veſpera ſigna, ſerenum [a]
Tempus erit. Mœſtum rutilat ſub mane, minatur
Tempeſtas hodie: certè venit æſtus ab auſtro
Flante: parat nimbum nubes à veſpere ſurgens [b]
Diſcolor, aut rubeus Sol eſt, vel Luna, vel Aſtrum,
Ventus erit: pallent? ſplendorem protinus abdunt?
Conduplicant diſcum? deſpumant æquora; murmur
Auditur? Pluvias, tempeſtatesque ſonoras
Expecta; Nautas vexat nova Luna periclis;
Aucta die quinto, ſextoque cavenda retardat;
Quinimò ſylvas ne perdant inſita, plantas
Semina ne fallant, caries ne ligna reſolvat;
Fœmina ne fœtus abigat, ne vina putator

Deſ-

a Matth. 16. 2. *Facto veſpere dicitis; ſerenum erit, rubicundum enim eſt Cœlum; & mane. Hodie tempeſtas erit, rutilat enim triſte Cœlum.*

b Luc. 12. 54. *Cum videritis nubem orientem ab Occaſu, ſtatim dicitis, nimbus venit; & ita fit. Et cum Auſtrum flantem, dicitis quia æſtus erit, & fit.*

Desperet, ne poma suo de stipite desint,
Ne messi frumenta, favet Lucina colonis.
Et servat Piscator aquas, & tempora Lunæ;
Quà chelas reparant Cancri crescente, chelydris
Pinguior est succus. Medicos non pœnitet ipsos
Morborum, febriumque chrises cognoscere Phœbes
Lumine. Vim Stellis quis deneget? anne peritum
Astrologum fateare, tibi cum suppleat usum
Proxima causa rei? duplex quoque denotat Iris,
Et mare nigrescens pluvias, & aquatilis ales,
Ranaque, quas etiam auritus præsentit Asellus.
At Cœlis aptare domos, horoscopon illam
Dicere, quæ Nati vitam præseferat, artem,
Temperiem, mores; aliam, quæ divite censu
Lucra ferat: Fratres, & Amicos tertia monstret;
Quarta decus patrum, stabiles res; quinta nepotes,
Et natos; sortemque bonam, sortemque malignam
Sexta; Maritales incendat septima tædas;
Morte minax octava; potens pietate putetur
Nona: genus vitæ decimam pro culmine Cœli
Regalem faciat: Geniusque benignus amicis
Undecimam. Postrema lues, & vincula tristi
Digerat eventu: sunt hæc commenta cicutis
Digna Lycambæis. Quid enim phantastica Circes
Munia distribuat domibus sine luce repertis;
Cum neque divisi constet distantia Cœli?
Mox quanti conducta domus noctuque, diuque
Pro Domino fulgens habitatur ab Hospite? quanti
Fit mora, dum contra sua tecta Planeta fit exul?
Hinc elatus, & hinc dejectus, & hinc peregrinus;
Illinc carpento trahitur, comburitur illinc,
Et quicquid curæ mortalia corda coegit,
Ridiculum tribuisse Polo. Divinet id unum;
Prodigium celebras; mendacia mille teguntur.
Perlege, quæ studio venere diaria multo,

Tum confer quos forte sua movet urna lapillos
Casibus inscriptos: an non quoque prompserit inter
Falsa aliquid veri? casum fortuna secundat;
Effectus certos ars, & prudentia novit;
Causa latens, non causa rei est; nisi semper eumdem
Parturit effectum, quem non aliunde creatum
Nemo notet. Venti, pluviæ, nix, grando, procellæ,
Fulgura, terrarum motûs, & frigus, & æstus
Undique non fiunt, & habent ubi causa propinquo
Suggerat influxu vires; hìc cæra liquescit,
Hic aret limus sub eodem temporis æstu.
Effudit partu geminos horoscopus idem
Moribus oppositos; segetes ager edidit idem
Dissimiles. Eadem fructûs est disparis arbor.
Siccine cum pateant septem subjecta Planetis
Omnia, tam vario procedunt ordine? totis
Viribus indignor pro libertate tuenda:
Nam placitis Hominum fiunt quamplurima belli,
Rure, domi, pelago, per iter, per castra, per urbes,
Emporiis, aulis, templis, ubi curia lites
Excoquit: Artifices ubi trita negotia tractant,
Quà Pueri ludos, Juvenesque Lycæa frequentant,
Quâ Prytanæa senes, leges Hymenæus amicas;
Quà Pia septa fovent ægro languore cubantes,
Quid tibi cum Stellis? Terris hæc omnia liber
Usus habet. Pietas in utrumque parata vereri
Jure sacro Numen, naturæ lege Parentes,
Officiis Reges, fidei paritate Sodales,
Justitià cohibere reos, dare dona merenti,
Æqua laboranti, fraudes expellere, pactis
Stare, nefas odisse, frui virtute, potiri
Codice testato, Patrum succedere cæris
Fasque, piumque docet; dulces educere Natos,
Pro Patria pugnare, bonum commune tueri,
Exercere solum, victum conquirere cultu,

Mer-

Merce, manu, ratibus, Populum quod deficit unum
Alterius reparent conſortia provida Gentis.
His autem quid opus Cœlum? quaſi talia vellent,
Aut fabricare domos, aut has evertere, Cives
Expectaturi Cœlorum motibus angi.
Unde ſcient igitur, ne dum quæ libera mentem
Arbitrio ſponſore vovent, ſi meſſis ariſtas,
Si vindemiolæ cogat ſors una racemos?
Ecce dies eadem Piſces, Volucresque creatos;
Altera novit Oves, Armenta, Ferasque, Virumque,
Nec tamen aptat idem cunctis Lybitina ſepulcrum.
De Cœlis ſatis in Terris mirabitur anceps
Spectator neſcire Deum; qui tempore, motu,
Luce, calore frui conceſſerit, inde minoris
Noverit ingenii ſeſe, quam poſſit in ipſis
Occultas vires, & ad unguem dicere formas.

OPUS QUINTÆ DIEI.

Textus.

20 *Dixit etiam Deus : Producant Aquæ reptile*
Animæ viventis , & Volatile ſuper Terram ,
ſub Firmamento Cœli . 21 *Creavitque Deus*
Cete Grandia , & omnem Animam viven-
tem , atque motabilem , quam produxerant
Aquæ in ſpecies ſuas , & omne Volatile ſe-
cundum Genus ſuum . Et vidit Deus , quod
eſſet bonum . 22 *Benedixitque eis dicens :*
Creſcite , & multiplicamini , & replete
Aquas Maris , Avesque multiplicentur ſu-
per Terram . 23 *Et factum eſt Veſpere , &*
Mane Dies Quintus . Geneſ.1.

Piſcium , Aviumque Creatio.

MAjeſtas operum lapſis oſtenſa diebus
Protulit exanimes moles, ſenſuque carentes:
Quinta Dies Animas vita potiore creatas
Gaudet Aquis reptare ſimul , motare per auras.

Fit

Fit gradus aſcenſu: lux oſtia prima recluſit;
Altera diſcrimen rerum firmavit ab undis:
Tertia victuris ædes aptavit, & eſum;
Quarta Vices poſuit Stellarum motibus omnes;
Qu d ſupereſt, niſi Quinta ferat, niſi Sexta reponat
Aëris indigenas, & Aquæ, Terræque colonos?
Hinc Pater Omnipotens, producant Reptile, dixit,
In ſpecies quodcumque ſuas; Maria omnia circum
Et lymphis ſubmerſa natant immania Cete,
Prægrandes Orcæ Balænis acre flagellum,
Piſtrices, Phocæ, monſtrum fatale Nearchi
Claſſibus eructans nimbos, fluviosque Phyſether.
Si neget Oceano Siren Acheloidas artes,
Et ferat inter aquas Delphin Amphiona tutum,
Quanta canat portenta maris, quot piſcibus undas
Concelebret gravidas? Gades Athlantica Thynnis
Ora replet: glaucis Galeis Rhodos inclyta plaudit:
Sed Mauritani Xyphiæ mucrone paveſcunt;
Non procul Herculeus Scombris Piſcator abundat,
„ Purpureisque Salar ſtellatus tergora guttis
Cum Salmone pares inhiat protendere pinnas.
In ſcopulis Polypus, petris Echeneis inhæret;
Et Murena cicur pretio venalis avaro,
Et Scarus alta tonans, ſolus qui ruminat herbas,
Arduus arte capi, cui non minus æmula Flutis
Invideat Muſtela; juvet peregrina Lagois
Pharmaca, ne pinguem vitiis, albumque venenet.
Splendida menſa petit Mullos, Myxanas, Acarnes,
Auratas, Rhombos, Acipenſes, Oſtrea, Percas,
Pelamides, Mœnas, Congrosque, Luposque, Zeosque;
Vilior Anguillas, Aphias, Coccyges, Aſellos,
Haleces, Sardas, Lamias, Tincasque lacuſtres,
Alburnos, Salpas, fracto de vaſe Siluros,
„ Stridentesque focis obſonia plebis Aloſas.
Aſtacus hinc ludit Carabis; & Maja Paguris;

Mytulus hinc Cochleis, Conchis & Cammarus illinc;
Cancer Locuſtis, & Squilla Leonibus illinc.
Lucius inde nitet; Squatinæ cutis inde rigeſcit;
Tructa rubet ſquamis, & in ardua nititur amnis;
Sepia nigreſcit, qua ſentit arundine falli,
Roſtrum acuit Scolophax, eludit retia Mugil,
Et caput abſcondit latebris; Torpedine languet
Piſcator, Stellæ prædâ fervente caleſcit:
At neque ſi centum pedibus Scolopendra laboret,
Viſceribus clauſum, ſimul exta remittat, & hamum.
Quid non te memorem quæſita, Lutarie, coeno
Pabula præbentem Sargo? te Sarge Capellæ
Tegmine deceptum, quam vincis amore vagantem?
Teque flagellantem præſentia fata volatu,
Lucis Hirundo parens? Nautis te, Pompile, fidum
Præſidium? gaudent Murex, & Purpura Reges
Oſtriferâ ſanie comptos incedere; gaudent
Loligo, & Milvus pauidâ ſe lintre timeri.
Hoc Mare quam magnum, ſpatioſum manibus! illic [a]
Reptilium numerum non eſt qui cenſeat: ovis
Innumeris fœmella parit; Mas ubere lactes
Protrahit, & rarâ fœtûs enititur alvo:
Quandoquidem vegeto gliſcunt humore natantum
Semina ſparſa freto, caveis vel fota marinis,
Et quia Sal, & Aquæ præbent alimenta, minutal
Exiguum exquirunt Piſces, multisque diebus
Eſuriem tolerant; vel tum quia ſenſibus ipſis
Cum minus excellant, atque humiditate ſit altrix
Frigida temperies, minor eſt quoque fomes edendi.
Non tamen abſtineant eſu, vel dente viciſſim
Ignoſcant generi proprio: quò grandior ætas,
Quò majus corpus; gurges magis appetit eſcas;
Et maris everrunt ſordes, majorque minorem
Con-

[a] Pſal. 103. 25.

Convenit insidiis. Est respiratio quædam
Piscibus, at medio ne non sit congrua denso;
Ne careant pulmone, datur vesica reservans
Aëra, quo miscet latices, & spiritus halat.
Ore trahunt alii fluctus, redduntque tumentes.
Et cruor est illis minimus, gerit unda cruoris
Munia; quorumdam sensum vix noveris esse,
Ceu sunt Pulmones, præsagia certa procellæ,
Quæve Salo projecta jacent Holothuria, duris
Tecta super coriis. Onychas, Solenas, & Aulos
Ossa tegunt, Hippos Testæ, Crustæque Dona cas
Et similes formas: spinis desævit Echinos,
Horret Equus setis, Vitulus, Fiber, inter aquosum
Et terrestre genus, quæ sunt vocalia sicut
Amphibia, ut Ranæ, Testudo, Porculus; Exos
Est aliis natura; tamen squamosa videtur
Muta, quia & linguæ complexis faucibus hærent,
Et neque molle potest auras propellere guttur.
Et quamvis alii vivant ex æquore ducti,
Protinus occumbent, si deserat humor anhelos.
Non omnes eadem teneat mora: Carpio Barbis
Ocyùs emoritur, Melanurus Hirudine, Pecten
Sphyrænâ, Leuciscus Aco, Rajâque Thymallus.
Est etiam fœcundus adeps, oleique liquamen
Piscibus: unde natant motu leviore per undas:
Hinc oleo placat sua Tursio viscera; molles
Condit Elæogaro fluvialis Gobio cœnas.
Non omnes fert omnis aquæ sinus: extera mittunt
Littora compositos Muria, Cupisque Salitos.
Cantharus ingratus succo saxosa recurrit
In vada, ferratis oculos ubi pandit & Orphus
Dentibus ingentes; Nidos deponit in alga
Phycis, & Armenios pisces Arethusa propinquis
Non Tigridis confundit aquis: Tegeæa Boacem
Mercurii tellus, Lepidotum Ægyptus adorat.

Et

Et Leucum Berenice adolent, Citharum Colophone.
Latus amat Nilum: quid non imponere finem
Crescendi Crocodilus avet, lacrymisque nocendi?
Oceano, fluviis, lacubus, stagnisque, vadisque,
Crescit aquatilium soboles, ut jussa paternos
Fœcundare sinus, impune diutius ævum
Ducere, quam Terræ proles delenda Fluentis.
Non alio deduxit Aves Deus ex Elemento,
Quamquam Natura varias à Piscibus: uni
Cuncta Potestati fieri licuere supremæ,
Quodlibet ex quocumque: nihil non paret eidem,
Qui creat ex nihilo; sic omnia vertere possit
Ex aliquo; velut in nihilum committere verti.
Ex aqua Aves igitur concessæ in nubila ferri,
Continuò volucres Animas, Animabus & artus,
Artubus & plumas, plumis extendere pennas,
Festinant pennis alas, alisque volatum.

De Avibus.

Non quicquid volat, est Avis; omne Volatile summū
Est Volucrum Genus alatum; nam Vespa, Cicada,
Crabro, Fucus, Apis, Cynomyja, Nitedula, Muscæ,
Papilio, Grillus, pericaustica Cantharis, Oestrum
Quippe volant, & Aves non sunt. Quin dicitur ales
Et Vespertilio; Mus est alatus; & alas
Protendit membrana; volant quodammodo Pisces
Æquore: pennigeras species perfecta requirit
Forma; tegunt plumæ; rostro, pedibusque duobus
Ora, gradusque vigent: quadrupesq; Volatile vites; [a]
Immundas inter volucres, minus apta comestu
Plurima dignosces. Aquilam prædare peritam,

Nidi-

[a] Levit. 11. 13. usque ad num. 23.

Nidificare jugis, & ſaxa reponere nidis,
Et Pullos reprobare nothos ad Solis acumen,
Deſpice: Vexillis ſatiùs depicta Quirites
Armigeros in bella movet; Jovis ales, & auſpex
Non formidandus rapti Ganimedis honore:
Si quoties Labaris ſuccedant ſigna ſalutis
Cur Aquilis felix intentat fabula monſtrum?
Utilior ſit pugna feris cum Gryphibus, aurum
Defendens Arimaſpe tuum: ſimulata Leonum
Membra, ferunt Aquilæ caput, alasque: acribus ipſi
Congrediuntur equis. Haliæetus, atque Pygargus
Ex Aquilis ſumpſere notas. Quæ Milvius odit,
Vultur amat raptæ fœdata cadavera prædæ:
Corvus utrimque rapax, quē ſi ſtirps alba ſequatur [a]
Abneget eſſe Patrem. Sit Corvo rarior albo
Qui ſequitur Corvos, neque craſtina decipit hora.
Struthio dura vorat, collo ſublimis & anceps
Intuitu, petit ima volans, ut currat eundo.
Noctua triſte canit; vigili movet Ægida nictu;
Deſipiat, ſi tale ſapit, qui venit Athenis.
A Lare mite Larum, Lario qui nomina fecit
Et Lacubus Fulicæ titulum diſtendit, & unguem.
Accipitres omnes damnat fuga prompta rapinæ;
Nec placet ignavus Bubo, nec Mergus aquoſus,
Sed roſtro procera nocet ſerpentibus Ibis.
Candet Olor, per ſtagna ſibi prænunciat omen
Mortis, & argutis Epicædia cantibus ornat.
At quid Onocrotalus, Cygnoque ſimillimus artûs
Voce rudit? caſtas Matreſque, Nuruſque tuetur
Porphyrion; mirum quod ſudat Erodius atro
Sanguine, ne ſpurium videat; fortaſſis & ipſa eſt,
Quæ Pietate ſenes ſuevit nutrire Parentes,

Atque

a Pſal.146. 9. *Qui dat Jumentis eſcam ipſorum, & Pullis Corvorum invocantibus eum.*

Atque fidem thalamo servare Ciconia puram
Et Colubris invisa graves purgare paludes;
Galgulus, aut aliter quæ dicta Chaladrius, ales
Icterus ingluvie pollens, prædatur in undis;
Inque fimo cristatæ Upupæ pascuntur olenti,
Quis ferat has epulas mensis, quas Capo, Palumbus,
Anser. Anas, Perdix, Turdus, Ficedula, Turtur,
Grus, Ortyx, Parus, Fringilla, Rubecula, Sturnus,
Gustu delectant, & Aves à flumine Phasi
Translatæ? Philomela canens, & Chloris, Acanthis,
Et Torquilla placent, & Alauda, Canaria, Pica,
Psittacus. Halcyone gaudet mare, Depode littus;
Passeribus valles, Alpesque Lagopode gaudent.
Ova cubat Cuculi Curruca, Monedula nummos
Furatur, Meropes Apibus vescuntur; Hirundo
Nuncia Veris amat tignis appendere nidos.
Insequar aucupio volucres? neque fallere cantu,
Nec didici laqueis, aut visco, aut retibus illas
Decipere, aut globulis subitas explodere cædes.
Ante leves ergo numerabimus æquore pisces,
Ante per Aërios pennata frequentia campos
Distingui, cogique sinet, quam compare venæ
Carmine quis species omnes enarret Aquarum;
Vel productivas Avium, vel Piscibus aptas.

De Generatione Animalium.

ACcinui dudum quintâ super æquora Numen
Intonuisse die, qua vivere iussit ab undis,
Squamigerumque genus, docuitque volare per undas;
Pennigerumque genus, docuitque natare per auras,
Atque his cognatas species, affineque germen,
Et similem sobolem duplici de coniuge nasci.
Non aliter sextâ Terrestria luce poposcit

Senss.

Sensilium miris Animalia surgere formis,
Cum plantis vegetare artus, progignere stirpem,
Insuper esurie pugni, dignoscere victum,
Seque movere loco, dimota capessere sensu,
Appetere, irasci, proprias effingere voces.
Jam vero si mixta suum perfecta requirunt
Semen, & invideant sensu pollentia brutis
Stirpibus in flores pulcrè sua semina nactis;
Turpiter illustres Animas semente, vel ovo,
Multiplicant gemino juncti Mas, Fœmina sexu.
Ut quamquam ex putri natum, vel Patre feratur;
Indita gignendi virtus, sit seminis instar,
Sitque satum totum de semine semen, & edant
Spermaticæ virtutis opus fermenta coactum.
Tu tamen attendas primæ genitalia sortis;
Nam Deus, & Natura suis confinia rebus
Imposuit, cessitque quibusdam principiis hæc
Inniti, illa aliis; & non aliter fieri, quam
Primævâ statuit mundi fieri genitura.
Propterea de Patre suo sit Filius, illi
Persimilis, de Matre sua sit Filia compar
In specie; sexu varii, sed utrique Parenti
Sorte pares; monstrum fuerit quod discrepat illis.
Ergo licet thalamos naturæ sorte jugales
Progenies specie similis, par fœtus honestet;
Si tamen externo succus sementis in agro
Bullit, & insolito naturæ fœdere fervet,
Suppositâ de Matre Nothos, partusque Parenti
Dissimiles, pullosque suâ matrice pudendos
Procreat, & stupris monstrum malè mota nefandis
Materies generat, nimium tenuata, vel aucta;
Vel vitio quocumque sui jus osa Mariti.
Sic Equa Jumento producit adultera mulum;
Hynnulus ex Asinâ generatur; mœca Luporum
Semine concipiens pariet Canis ipsa Lyciscam.

Et

Et ſic imparibus genitoribus hybrida ſurgit.
Corruptis ita Bobus Apes, ita germen Aſellis
Veſparum prodire ferunt; non ſemine tantum,
Sed citiùs quodam lectæ putredinis æſtu
Muſca, Culex, Cimex, Pulex, Pes, Blatta, Teredo
Uſurpant inſecta ſuas Animalcula cunas.
Sed locus eſt methodo; Lumen ſubtilius urget
Ingenia, & cauſas rimatur in omnibus aptas,
Nec movet aſſenſum præceps, quò vulgus oberret.
Nam ſicut plantæ vegetâ virtute per omnes
Seminium ramos ſervant, & traduce plantas
Ferre novas poſſunt, & ab Arbore naſcitur Arbor;
Prorepunt rumpi glebis, & ſæpe novantur
In ſteriles fœtus, nec ſolum fructibus inſunt
Semina, cum virtus eadem ſit corpore toto.
Sic etiam aſſervant totis Animalia membris
Fomentum proprii generis; neque ſemina tantum
Spermaticis excisa locis generatio promit;
Sed non apta pares, veluti Natura requirit,
Decretis fieri modulis, effundere fœtus.
Aut igitur Mas eſt Animans, aut Fœmina, totum
Semen erit, cum ſit vegetum: Fermenta per artus
Effundent totos, ſed cum non omnia certos
Membra toros habeant, vermes exinde reponit
Pro ſimili genitura ſato; quia ſemen abortit,
Dum nutrimentis ſibi convenientibus exit
In loca non ſua, nec propriâ crebreſcit in alvo.
At quoniam perfecta ſinus genitura creatos,
Quos ſtatuit Deus, exquirit; nec fœmina ſolum,
Nec mas parturiunt, quamvis hic, & illa latentem
Progeniem totis habeant ex artubus in ſpe.
Prolificum ſemen, quod utrique eſt, vivit ineptum
Alterius vitæ, ſi non determinet illud
Ex aliquo vivens actus, ſed utrinque paratum
Gignere, motricem virtutem expectat alendi,

Qua

Qua vegetet, sumatque suas ab origine leges.
Idcirco neque mas solus, neque fœmina semen
Effoetum pariunt; nequicquam intacta maritis
Ova fovet Gallina; carent virtute movendi;
Nequicquam Pisces, vel Aves, vel Bestia quævis,
Aut Ovum, aut Semen deponunt ventre pudico;
Vel satagant alere, & molli formare cubili,
Ni Maris effluvium castos aspergine succos
Fœcundet, referetque viam, qua crescere possit
Semen, erit sterilis genitrix, & prole carebit.
His igitur quibus est cessum, quamplurima partu
Germina conniti, ceu Piscibus, ingerit uno
Mas coitu virus tantum; quod pluribus effert
Principium vitæ; aut repetant consortia carnis.
Inde probat genii stimulos natura salaces,
Et lenes tentat crebrà prurigine lumbos;
Appetit & similis similem caro; Fœmina sexum [a]
Masculeum, Mas fœmineum, sed neuter eumdem.
Cur autem similem specie, numeroque jugalem,
Et varium sexu cupiat Venus integra; dicam;
Prona diu servare suum genus, insita rebus
Vis est, & socios pariles sibi cernere carum,
Et reparare bonum, quod inest ita dulciter in se;
Sed cum nulla vagum constringat fine cupido,
Pellicit in numerum genio conformia; tempus
Et locus est ansæ. Paritas in amore triumphat.
Provida naturæ ratio suffecit amorem,
Ne modo progignat fœtum, sed nutriat ipsum,
Educet, erudiat; quare nisi sufficit alter,
Conjugiis interdicit divortia certis.
Adde quod in sexu sit norma cupidinis impar.
Hic petit; hæc petitur: vis attractiva maritæ
Sortis inest utero, lumbisque virilibus ardet

Con-

---

[a] Eccl 14. 4. *Omne Animal diligit simile sibi. Omnis caro ad similem sibi conjungetur.*

Concubitûs fomes, sobolis motiva facultas.
Hæc ita conjugio decreta fideliter insunt:
Sed qui transgreditur metas, operatur iniquè,
Vel nihil obtineat Prolis, vel siquid habebit,
Fœdatum incerto consurget sanguine mixtum.
Unicuique suus modus est, & cura suorum.
Nam præter Venerem plures semente relicta
Frondibus, & foliis, cœno, vel puluere sparsim
Committunt Solis, Lunæque labore movendam
Progeniem; cœlum motu concurrit, & astris,
Ut fœtûs animet natali luce; minutis
Seminibus respersa juvant loca; cortice, pomis
Inferitur vermis; quæ vellere tinea manat,
Lampyridum, similisque fuit concepta volantis
Luxurie: Volvox segetes concrescit in ipsas,
Gurgulio, Trox, & Lydas; insectile crebro
Creditur ex putri factum, quod semine constat.
Nonne vides medio Cariem consurgere ligno?
Lumbricos latitare cibo, quos educat alvus?
Formicas miscere solo sua pignora? Talpas
Suffodere in terris, Anguillas repere limo?
Phœnicem speculare novum; natalia Bruchus,
Eruca, & Bombyx efferre simillima possunt.
Bombylis est primo; fuerant prius hispida Campe;
Inde fit erumpens sua claustra, Necyddulus ales,
Postremò redit exploso de semine Bombyx.
Non minor est sobolis Pelecano industria, fuso
Sanguine ploranti fatum, qui morte peremptas
Excitat ad vitam, si vera est fama, volucres.
Prolis amor vehemens in matribus acriùs ignem
Commovet, at Patribus sæpe est ignota propago,
Curaque negligitur: sed Apes commune Platonis
Connubium peragunt, quando concorditer omnes
Fœmineam Regem observant, curantque gregatim
Nascentes Populos, unàque examina ducunt.

De Interitu, & Corruptione rerum.

Cum ſemper verò unius corruptio raptim
Parta ſit alterius generatio, reſtat agendum,
Anne ſit unius pariter generatio fœtûs
Alterius corruptio; nam perfectio de ſe
Non corruptelam dicit, neque finis agentis
Intendit pravum naturæ deliquium; ſed
Accidit in multis, & non attenditur eſſe
Perfectè genitis corruptio; ſicuti contra
Cum quid deſtruitur, cum quid corrumpitur ultrò,
Intento pro fine rei, generatio non eſt.
Corrumpi non eſt gigni, gignique viciſſim
Non eſt corrumpi formaliter; ergo ſequatur
Hoc alternatim crebrò; quandoque tametſi
Non ſequitur, quid enim corrumpitur, ut generetur
Mentis conceptus, virtus, habituſque ſciendi?
Quod ſi quale quid eſt iſtud, ſubſtantia Verbum
A Patre Divino genitum, rationis id infert,
Poſſe aliquid gigni, quamquam corruptio non ſit.
Nonne etiam ſpecie ſenſus mutantur, & aër
Lumine? cæleſtis mutat quoque gratia mentem,
Gloria vel corpus divo quoque mutat amictu.
Non igitur ſequitur ſemper corruptio, quando
Fit genitum quocumque modo: cape ſingula penſu
Naturæ; commune nimis nam regula fallit.
Principiis attende ſuis res quaslibet: artis
Eſt methodus natura; novum quid ab arte paratur
Ex aliquo, vel in hoc aliquo ſuperadditur, & nunc,
Ut fabriceris opus, naturam deſtruis, & nunc
Perficis addendo, vel item diſponis in actus
Ingenii, non eſt eadem rationis origo,
Ædificare domos, calcem torrere caminis

Ac lateres; hos, deque illam ſubmergere lymphis,
Cæmentis cruſtare lares, laquearia tignis,
Sculpere marmor, ebur, ſtatuas conflare metallis,
Argilla teſtas, coctâ vitreamen arenâ,
Pigmentis unguenta, herbis medicamina, prælo
Delibrare notas, glaſto ſuffundere lanas,
Et cineres colare acres, & ſmegmata pingui
Deſpumare oleo; quid tum ſi milite multo
Bella recrudeſcant? claſſes dominentur in undis?
Vel numero, vel menſura, vel pondere tractes
Aſtra, ſonos, motûs, elementa, negotia, voces?
Ingenuas, & mechanicas natura per artes
Eſt imitanda viris; non ſunt modus unicus artis,
Naturæque vices. Molito frumenta, farinam
Furfure commixtam ſecernito; Pollen habetur;
Si ſubigas udâ, maſſam congeſſeris, illinc
Azima condepſes, laganum, cereale minutal,
Artocreas, libum, paſtillum; nomina deſunt
Piſtori, variis pinſenti cruſtula quadris.
Uſque adeo quid habes primâ de ſeminis hectâ
Corruptum? certè rerum diviſio princeps
Eſt corruptelæ; ſed adhuc ſapit omnia panis,
Quæ fuerant immixta ſato: cucumâque rebullit,
Fitque cibus, veniſque cibus fit ſanguis, & inde
Pars hominis. Neſcis quando ſubſtantia prorſus
Diſpereat prior, & fiat nova. Tranſitus omnes
Percurrit vicos letho prius, interituque.
Non alio natura gradu procedit, ut arbor
Secta ſit à plantis, non mortua protinus aret;
Paulatim languet, vegetum quia ſectile vivit,
Scinditur in tabulas ſerrâ, diſciſſa dolatur,
Artis opus varium patitur natura vocari,
Et quæ ſunt uſu facientis idonea noſtro,
Deſuevit corrupta gemi; niſi forte putreſcat
Truncus, & horrorem fœtor gravis ingerat atrum:
Sed

Sed subito violenta rapit mors igne cremando
Res combustibiles; plures gignuntur & ignes
Pluribus ex rebus, quisnam determinet unum
Principiis adeo diversis? forsitan Astris
Singula respondent incendia? fervet olivo
Flamma, viget sevo, cerâ, trabe; millia rerum
Corrumpit? numquid speciem venit ignis in unam?
Difficilem visu faciem deformat edaci
Mulciber ingluvie; strages Bellona furenti
Marte parit, numquid generare cadavera miles
Dicitur? hæc alio se deformatio tractu
Prodit in oppositum perfecti germinis, & sic
Destruit interitus, perfecta quod actio ponit.
Ex omni motu quædam est generatio, quædam [a]
Est simul & citra mentis corruptio finem,
Namque in re mota quod desinit, incipit esse
Hoc aliud; sed quanta simul discernere toto
Corpore non liceat; quia jugis motus ad instans
Non manet; instanti mens cogitat, unde moratur
Terminus; inde igitur passiva potentia motûs
Accipit hoc gigni minimum successibus ipsis,
Quod non ex propriâ virtute resistit agenti.
Sic Animal penitus moritur, cum vita superstes
Nullibi servatur. Verùm disponit agonem
Morbus, & incipiunt digiti livescere, & ungues,
Et cutis, extremique artus mutantur, & humor
Putridus exanimes paulatim reddit, & æstus
Particulas vitæ: ratio viventis in uno
Commate servari possit; sed jugiter omnes
Emorimur, mutamur, in hoc dum vivimus ævo.
Nunquam in eodem vita statu manet, & veluti flos
Egreditur, mox conteritur, velut umbra fugatur [b]

a S.Thom. contra Gentes lib.3. cap.27.
b Job.14.

Una poteſt Animæ ſors immortale per omnes
Conſolidare vices decus, æternoſque triumphos,
ANNIBAL, hunc Veri profert ſapientia finem;
Cætera differimus non invenienda ſereno
Lumine; differimus qua poſſumus, atque valemus,
Verba damus: Fidei geſtis attendimus Unum.

Quod omnia Compoſita habent unum Actum Subſtantialem, à quo reliqui actus accidentales proveniunt.

HOc autem noviſſe juvat, quia quælibet actu *a*
Suppoſiti primo ſubſtantia prævalet, unde
Dimanant quæ contingunt concorditer, atque
Deſumunt ſpeciem, quia plurima ſemper ab uno
Derivant; ideo nobis ignota frequenter
Eſſe videntur idem, quæ ſenſibus indita, menti
Perſcrutanda ſonant varium problema: fatigant
Aucupis ingenium volucres poppyſmate multo;
Et Piſcatores Neptunia turba ſagaces
Decipit Harpocratis labiis, viridique colonos
Germine derident plantæ: latet unica rerum
Forma, patent actus tantum virtute ſecundi.
Hos autem ſubjecta movet ſubſtantia, motu
Paulatim variat, patienſque remittit, agenſque
Mox alios refricat, motu deperdita, motu
Reſtaurat; partes ſuccedunt partibus, uſque
Dum primæ formæ ratio concepta ſeneſcat.
Scilicet interitu tantum res altera fiet,
Res eadem turbata manet, ſi duret eodem

Sup-

a S. Thom. opuſc. 45. de Plural. Formar.

Supposito species, indivisumque ligamen.
Ex athomo genitum dijudico, vel corruptum,
Quando compositum nescit proferre sub uno
Conceptu formam indivisam; sic aqua fœtens
Asseritur corrupta, gravi corruptus & aër
Peste; lues partes, non inficit omnia tabo.
Multiplices actus mediant ex ordine formam
Compositi, quos compositum per plura relatum
Pandit, ut instrumenta sui conjuncta valoris;
Et divisa solent crebro corrupta vocari,
Cum corruptibiles actus divisio promat,
Sicut conjugiis generabile corpus habetur.
Esse quid immensum fateor sub quolibet actu,
Inque rei cujusque nota; nam dicere quid sit,
Quid valeat, quo fine, quibus virtutibus, in quo
Consistat natura, genus, species, numerusque,
Quid patiens, quid agens circa se possit, & in quæ
Mutari possit, nos definire nequimus.

De Materiali Forma Animalium.

HOs habeat genitura modos, pluresque relatis;
Non etenim narrare potest breve singula carmen:
Sed vigor ipsius de semine natus, adhærens
Instinctus, genius, vis, passio, motus, & actus
In varias distincta vices, formæque sequelas
A Genitore fluunt; quoniam cum plurima præstet
Corpus idem, qua corpus idem, cui cuncta referri
Gesta necesse putes, ipsum conceperis unum
Suppositum, nunquam reliquis commune, sibique
Subsistens individuum, quod Hypostasis effert
Esse suum; si mente valet, Persona vocatur.
Hoc totum Genitor tribuit, divinitùs ipso
Semine sic fieri natum sub origine tali,

Non aliter; formamque vocant, quæ cuncta reportat.
A Genitore fluit totum: sed cuncta vocentur
Hic Genitor, quæ concurrunt, ut fiat idipsum.
Sed quia qua corpus, partes habet ordine junctas,
Qua mixtum, variumque tonum, variamque figuram:
Endelechia subit diversis munia membris,
Quorum concentu concretas corpore formas
Harmonicè statuens, natis bene consona vires
Incolumes servat; si dissonet, ægra retundit.
Sed Genitoris opus pendens à pluribus unum
Causarum auxiliis, Cœli, Nutricis alentis,
Nutrimentorum, Regionis, Temporis: hinc est
Influxu patulum, propter quem sumit ab omni
Parte modum varium mixturæ, atque indolis, unâ
Servatâ specie, quæ seminis hujus, & ob quam
Attribuis Patri, quicquid reperitur in illo.
Semen ab hoc igitur præcisum Patre, paternum
Obtegit idolum; sed membra recondita nunquam,
Dilatet, nisi materies subtilis, & apta
Contextu subeat teneros pruriginis artus.
Embryon augetur succis, incongrua mittit,
Congrua disponit membris: hìc molliter humor
Confluit, hìc fibris aptatur musculus, illic
Articulis nervus, nervis os, & ossibus artus.
Hinc Animal quodvis, exotica præter, habebit
Excrementa, cutes, humores, ossa, medullas,
Impulsus, venas, nervos, sensoria, carnes,
Articulos, adipes, sinuum loca, viscera, fibras.

De Excrementis.

NOn modo quæ ventrem fęces, urina cruorem
Sudor, & halituum jugis spiratio sensus
Emungunt, & quæ vitale superflua sanis

Par-

Partibus excernunt corpus; pariterque capillos
Excrementa voces, ungues, villosque, pilosque,
Et pinnas auibus, squamas & piscibus addas,
Et pelli furfur, capitisque saliva palato.
Namque supervacuo compacta forinsecùs esu
De cutis hæc porulis nasci, privataque sensu
Paulatim, ceu gramen humi, succrescere cernes,
Humoresque suis exire meatibus actos,
Et lacrymas oculis prodire gementibus ipsas.
Imo vivificum per vasa superstite semen
Emitti secreta cibo; quod sponte diremptum
Corporis integritas renuit; non præterit. Ergo
Par illis fuerit semen! sed majus in ipso
Fomentum virtutis habes, quo Patris imago
Exprimitur, membris augenda, per intus alentem
Matris opem; quid lac? vegetam neque vivere vitam
Credideris; partes liquidas discerne carentes
Vitali tractu, tamen his sumus, atque movemur;
Quid porrò dicas? sunt excrementa ciborum?
Nequaquam. Spectant animal quæ singula totum,
Et divisa tamen non totius organa lædunt;
Cum veluti folia, & fructus ex arbore, crescant,
Si propulsa foras fuerint, & inepta putrescant,
Jam fuerint aliud, quod non animalia curant.

De Pelle, & Humoribus.

OMnia membra cutis triplici circumdat amictu;
Protegit exterior viventem mortua pellem,
Ut velum subtile super, quæ ducta priores
Excipit attactus rerum, veramque tuetur;
Furfuribusque vetus spolium demittit omissis.
Puncta foraminulis, & glandibus undique parvis,
Rete repræsentans, credatur idonea tactu

Altera. Qua corium latitat ſub pelle, refertum
Venis, & nervis, interna tenaciùs arctat,
Craſſiùs obſiſtit, fovet omnia, veſtit, & ornat.
Nec ſine re pellis rugas, ſinuoſaque criſpis
Vascula texturis natura latenter aravit:
Quippe papillari nervorum cuſpide prenſat
Durum, & molle: fricans ductu titillat amico
Scabrum, & læve: minus, vel plus ſuſpenſa gravandi
Pondus habere notat, tendens ſurſum, atque deorſum.
Frigore contrahitur, tumefacta calore rubeſcit;
Et nimiâ compreſſa rei vi læſa precatur
Sive cicatricem ſciſſis obducere plagis;
Sive fatigato confuſa reſiſtere callo.
Flemma, melancholiam veteres, cum bile cruorem
Noverunt; ſed forte ſimul cum ſanguine venas,
Et pulsûs animant hæc: & fluitare per omnes
Ex nutrimento partes; quia cœna ciborum
Ingluvie diverſa infert elementa: facultas
Seminis attritas fluidis acoribus offas
Digerit: humores ſinibus ſtagnare recuſat:
Unicuique ſuam membro deliberat eſcam,
Dum circum lato lymphæ rigat omnia motu.
Eſt humor vitæ radix; ſine ſanguine rubro
Oſtrea, Limaces, vel talia vivere poſſint;
Non tamen omnino lymphis arentia vivunt.

Sceleti Deſcriptio.

PRæterea quia fulciri, rectumque videri
Debeat, & plures Animans oſtendere formas,
Oſſa baſim ſternunt, ſine qua quid inutile præſtant
Brachia, Crura, Pedes, Torax, Caput, Ilia, Dorſum;
Aſpice tercentum Sceleton (vel plura recenſes)
Oſſibus inſtructum. Velant Perioſtia fuſtem,

Pro-

Processus nudata tument, ut libera possint
Ossa movere sinum cavitate reciproca leni.
Sunt quædam procera minus, quibus addere soccum
Appendix videatur; apex ita nectitur illis.
Cui similis specie, sed flexilis undique carti-
-lago magis molles partes substentat, ut aures.
Ossa ligamentis inter se vincta per artus,
Plura sub unius tractabilis ore cadaver
Symmetriæ distincta refert. Tres dicere ventres
Assuescunt, caput, & pectus, ventremque sub ima
Constructum regione. Vocant extrema relictum.
Nunc age, sit nudus vertex. Calvaria ternis
Suturis cerebri cellas testudine format,
Pelle pericranii tegitur, quæ duplice lamnâ
Fornicat ingenii latebras; frons, occiput ambo
Tempora Syncipiti jungit. Sensoria pendent
Organa, principiis cerebri diducta latentis,
In cunei morem scabrâ sphenoide clausi.
Hinc jugulo fauces hærent, hinc ora palato,
Dentes mandibulis, quorum vegetatio sensum
Arguit: osse cubat vocalis Joide lingua,
Cui subnexa larinx epiglottide tuta trachæam
Inchoat, & sonitum pulmonis ab aëre fundit.
Truncus habet spinam, collum quæ mobile septem
Vertebris, dorsum duodenis, quinque coërcet
Lumbos; os sacrum totidem; Coccyge quiescit.
Tergo procedunt costæ, quibus arcus utrinque
Integer in sterno septem complectitur orbes,
Quinque sinum spuriis stomachi defendit apertum.
Hinc pectus vitæ motûs, hinc regia cordis
Exta fovet, pleurâ cingit, præcordia tendit.
Claviculæ sterno scapulas, humerisque lacertos
Annectunt. Gremio coxendicis ischion, ile,
Et pubes obscœna regunt, abdomen, & alvum.
Bellua quoque pari non est compagine corpus
Nata;

Nata; carent manibus plures; pedibusque quaternis
Inceduut: aliæ reptant ſine cruribus; illis
Eſt natura bipes, aliis eſt annulus excors
Multiplici ſpinthere movens: hæc halitat exos,
Altera non uno variat ſymplegmate partes.
Omnibus eſt parilis vitæ ſenſatio; ſensûs
Conveniens medium; medii ſtructura cohærens;
Structuræ methodus; methodi non unica pars eſt;
Partis ſimplicitas, pars unius eſt elementi.
At juvat indagare genus perfectius, ut res
Imperfecta magis facili ratione probetur.

Extremorum Anathome.

PRopterea quibus eſt manuum percommodus uſus,
Ex ſcapulis humeri pendent, qui brachia longo
Conſtituunt oſſis ductu, cubitumque duobus
Oſſibus apponunt: radio protenditur ulna
Flexilis ad carpum: carpo vola juncta tenacem
Complexum digitis effert: manus integra nervis
Viginti ſex oſſa ligat: micat ordine pollex,
Index, famoſus, medicus, minor auricularis.
Diſſimili non arte femur proceſſibus ingens
Pendet ad uſque genu; duplici crus ambulat oſſe:
Tibia ſubſtentat, ſubnectit fibula greſſum:
Inde pedis tarſus: talo calcanea; calci
Teſſera; naviculæ cunei; mox planta jugatur;
Et plantæ digiti; digitis aptantur & ungues:
Seſſameisque riget pes, & manus aucta minutis.
Hoc igitur natura ſuam fundamine prolem
Ædificat, dum ſemen alit, dum lacte meatus
Circumluſtrat; ubi eſt ingreſſus durior, urget
Nectaris appulſu, cujus pars craſſior hæret;

Sicut

Sicut arenosis tophus concrescit aquarum
Fluxibus, & siccis ex partibus arida cudit
Ossa; prius molli gummi, gypsata subinde
Defectu humoris, motûs crescente calore.
Illa poroso ergo coalescunt pumice, siccis
Texta minutiolis, & pinguibus uncta ciborum
Particulis, molles sugunt sinuosa medullas,
Atque viis aliis reddunt, ne vita putrescat,
Præ reliquis immota manent dum partibus ossa.

Variæ Animalium Partes.

Sanguinis, & quicquid cum sanguine mixtio gestat
Pulsûs, & venæ per corpus ubique canales
Esse velint: nervique toros, & robora, sensus,
Et motûs animo; sensoria sensibus actum
Suppeditent; propiùsque vices, & munia carnem
Sufficiant; simul articulis distincta fovendo
Prosit adeps per membra: sinus aptabile cunctis
Visceribus spatium laxent; & viscera plenis
Sint intestinis, alimentorumque vorago:
Visceris extremum fibræ cujuslibet aptent:
Quid bene chirurgum deceat? subtiliùs omnes
Explorare facultates, quas alma vetustas
In naturales, vitales, atque animales
Distinxit: venas jecori concessit, & omnem
Vim naturalem: cordi vitalia propter
Impulsus; cerebro nervos, sensataque vitæ
Munera, differuitque illis excurrere succum
Spirituum proprium, per quos animalia sese
Sponte movent nervis; pulsu vitaliter halant;
Natura subeunte modum nutricis aluntur.
Forte sed hæc oleant veteres Ellychnia fungos,
Nam

Namque fibrosa caro, quæ musculus appellatur,
Pulsibus organicè, venis, nervisque ligatur
Ossa penes: tunicas, adipes, similesque moventi
Cognatas Animæ partes gestire lacessit.
Principii stabili spontanea vecte potestas
Contrahit, aut laxat medias, ut mantica, fibras,
Tendiculis finem claudit, majoraque tentat
Robora: virtutem tonico dissеminat actu;
Fessa remittit onus: numero super ossa potitus [a]
Majore, hærentis gaudet cognomine partis
Musculus, ut capitis, manuum, pedis, oris, & auris.
Ecce tibi frontem gemino moderamine fulcat;
Prima superciliis dependet palpebra; malis
Altera: quisque suis per singula membra movendi
Principiis pollet sensus: cerebrosa fovetur
Ventriculis, dorsique sinu substantia: florem
Ex alimentorum succo dum nervea forte
Interiora trahunt, ut dein sensoria vivant
Exteriora suo vitæ fungentia motu.
Alveolis etiam stagnans corrumpitur humor,
Et cerebrum potius lymphatur sanguine, cujus
Motus ad organicæ structuram partis alendam
Dirigitur parvis venis, ne copia lædat;
Interea subtile suis lac glandibus haustum
Ebibitur, quod possit in hunc albescere fluxum
Humorem cerebri, nervis sugentibus aptum
Distribui passim. Quin emunctoria fæces
Auribus, & naso, atque alio purgantia tractu
Hunc cerebri succum quadam convolvier arte
Naturæ satis ostendunt; aliundè fibrosis
Assumens alimenta viis, aliundè reponens
Ipsa strues cerebri, movet indagare latentem
Circuitum, nervos quo spiritus impetit omnes.

De

a *Nam musculi numerantur plusquam.* 430.

De Senſibus.

INſpicis, ut paribus jungatur vertebra nervis
Quælibet; huc illuc duplici de reſte recurrunt
Funiculi, ſerpunt, veluti radicitùs arbor,
Linamenta plagas membrorum adiguntur in omnes.
Sed tamen in cerebro ſedes primaria nervis;
Unde vides oculis, & naribus olfacis, audis
Auribus, & guſtas tonſillis, fauce, palato;
Et cutis attingis communi ſingula tactu.
Stant oculi ſenis clauſi motoribus infra
Frontis utrumque cavum; longo, teretique receſſu
Nervus inire biceps viſorius, atque repleri
Pingui fine, tegi membranis: induit ipſum
Cornea pars craſſæ tunicæ, quam utrinque coronat
Adnata, & poſthac eſt uvea, quæ ciliares
Proceſſus diducit, ubi pupilla foramen
Efficit; externos media ne luce colores
Reticulum picta renuat ſub imagine latos.
Mox aqueo vitreus, vitreo cryſtallinus humor
Cum propriis tunicis oculum diſponit; ut ora
Rerum forma ferens, inverſo pyramis actu
Reſtituat rectum fundo tenus inſita vultum,
Dum decuſſatis radiis tenuata reportat
Funditùs id, quod erat media ſuper iride pictum.
Spongiolæ lacrymas hirquis abſtergere poſſint,
Si quando premat inſolitis anguſtia cauſis
Delicias capitis. Cum triſte quid accidit, intrat
Per ſensûs, mentem turbat, movet intima, ſtringit
Cor, ſinus inflatur, venæ turgent, oculi flent,
Et dolor exprimitur. Viſus vorat omnia præceps.
Luce colorifera miniata; carentia luce
Fuſca videre putat, quia non videt: ipſa videnti

Dum-

Dummodo ne nimium minuat, vitioque laboret
Angulus occurrens oculo; vel ruga seniles
Emungat tunicas, & opus sit lumine lædi.
Pungit odoratum, tenui spiramine tactum
Exhalans fumus, cribrosum perque penetrat
Officulum, replens pituitæ cola fluentis.
Serpit odor nares, nasum nidore supinat,
Vellicat olfactum: costo si provocet Indo,
Castoreisque fibris, Arabum vel pulvere quovis
Ventriculos cranii naris suffita priores
Stertit, & inflato de pectore sternuit udum.
An verò simplex elementum reddat odorem,
Difficile ed dictu; quia non percepimus illum
Sensibus: halat, olet, corpus, quod fumat, & urget
Spiritibus nares; quid non aqua, flamma, vel aër,
Terrave cotactu redolent? non passio fiat
Assuetis, minus afficiant immixta; sed halant
Omnia, discerni possint ut corpora sensu.
Percipimus visu, gustu, tactuque, quid ergo
Non quoque percipimus naso? non auribus ipsas
Simplicium formas? omnes nam mobile sensûs
Excitat, & toto sese manifestat hiatu.
Concha per anfractum tremulo collisa susurro
Perficit auditum, cum timpana pulsat, & incus
Stapede malleolum cruciat, nervoque repostas
Pervadit cerebri caveas tuba, ducta per auras
In numerum, toties motu repetita sub aures.
Vox animi signum, deprompta videlicet usu
Gutturis, & linguæ, vel qua modulatur avenâ.
Fistula pulmonis, variis animalia nosci
Cantibus edocuit: rugit Leo, Bos boat, Anguis
Sibilat, hinnit Equus, grunnit Sus, ludit Aëdon,
Balat Ovis, mugit Taurus, Canis allatrat, Ursus
Oncat: gannitu Vulpes, gemituque Columbæ,
Vagitu Lepores, Aquilæ clangoribus audent.

Exu-

Exululantque Lupi, Pullis pipientibus ovum
Gallinæ glocitant, fœtusque dolore gracillant:
Cucurrit Gallus, mufit Capra, Rana coaxat,
Grus gruit, Accipitres pippant, Afinumque rudentem,
Stridentem Merulam, crocitantem dicito Corvum,
Pavo pupillat faftu, rotat invidus alas,
Trinfat Hirundo, lipit Miluus, Mus mintrit, & Hircus
Mutit, barritûs Elephas, plausûsque Palumbus
Et fimili fimulare fono fi Pfiptacus omnes
Edifcat voces, muto fimul ore ftupefcant
Pifces, an logicæ propriis exinde fatisfit?
Quid fonus eft? moti cum corpore corporis ictus,
Et liquidas duri collifio lata per auras;
Nam dum percutitur corpus, totâque refiftit
Mole, fragor refilit, tanquam vibicis imago:
Et circumductos medii fpatiatur in orbes,
Donec in aërios elangueat unda receffus;
Quapropter fonus ex motu graviore refultat,
Quo læfum corpus fervari cura reclamat:
Fit ftrepitus, partes fi tum violentia frangat.
Denique ne jugi vitæ molimine totum
Deficiat, partesque aliti reparentur omiffæ,
Sollicitat fatiare famem, quam ficcior acri
Rodentem morfu venter tolerare pavefcit;
Sollicitat fatiare fitim, quam denfior efus
Et calor arentem refici petit alma voluptas,
Diftribuitque cibum potus, potumque liquentem
Vitalis motus contufis temperat efcis.
Manditur ore cibus, jugulo transmittitur infra
Ventriculi vacuos limbos: Oefophagus efcam
Excoquit in chylum, ptifanæ fubigentis oryzam,
Perfimilem: Diaphramma juvat, dum follis ad inftar
Spirat, refpirat transverfum pectore fectum.
Efca fubit longo duodenum tramite, nunquam
Jejunum exaturat, tenues ingreffa receffus

Co-

Colon, & a cæco tortis ingurgitat antris,
Ut rectum fœdo residem detrudat ab ano.
Interea toto dapifer dum ventre pererrat
Fluctus, & instituunt primas hypochondria sedes;
Ilia quas medias pupus nutritur in alvo;
Inguina postremas: membranæ omenta tegenti
Subduntur; sparsim venæ lac mobile sugunt.

De Nutritione.

Chyliferis igitur venis alimenta ministrat
Conveniens cibus, & stomacho concoctus, & acri
Succo perfusus; sed enim subtilior æther
Protinus inuadit vitæ spiracula, vires
Excitat, & reficit languentia membra vapore.
Quod quia non satis est, Arteria quæque cruorem,
Cum per anastomasin quacumque profundior insit,
Venis irrorat, quæ tum cor versus eundo
Sanguineum repetunt fluxum, valvisque reportant
Nutrimenta mesenterio, quà venula quævis
Sorbeat humorem, veluti si spongia villis
Gausapinis guttas pleno de vase reducat,
In truncos portæ, atque cavæ transmissus ad hepar
Venarum fontem sanguis, fit in hepate fervens
Irarum illicium; castigatumque liene
Fundit in auriculas cordis pulmonica potum,
Et cava vena, sinus dum corde diastola laxat;
Systola mox illum constringens corde repulsat,
Omnibus & pulsûs ingens arteria membris,
Et pariter tribuit miro pulmonica gyro;
Sed conjecturis loquimur, quod acutiùs ipsos
Artifices nequeat penitus componere judex.

Hæc

Hæc vitæ feries, hic circulus esto cruoris; [a]
Undique diffluimus, reparamus & undique fluxum,
Sed non eſt eadem methodus pro munere vitæ;
Dum reparamus enim vitalia ſumimus hauſtu,
Naribus, ore, cibum, potum, aëra, quicquid in ipſis
Provida Cœlorum clementia miſcet abundè;
Perque ſuos ductûs in nobis exta volutant.
At cum diffluimus, fæces natura repellit,
Et numeroſa poris quod tranſpiratio defert
Paulatim, ubertim demittit id halitus oris.
Hac operâ paſſim lymphatica vaſa laborant,
Et laticem potant, potant pericardia purum,
Glandula maxillæ ſuffundit in ore ſalivam,
Et quæcumque ſuos deſpumat pelle liquores,
Urethres, renesque luit veſica madentes,
Nec procul inde ſuam norint cunabula prolem.
Mutuus eſt vivis conſenſus partibus, ut ſi
Vel minimus lædatur apex, impertiat omnem
Ærumnam; ſatagunt læſis vicina mederi
Membra; minus poſſint; languent, & febre frequenter
Deficiunt animi vires, & morte premuntur,
Cum male ſymphoniam partes è corpore talem
Obſervent, motum ne cor diffundere poſſit.

[a] S.Thom. de Motu Cordis Opuſc. 35. ait, *Quod Cordis motus eſt ſimilis motui Cœli; & ideo ab Anima motum quemdam habet, non circularem, ſed ſimilem circulari; quia eſt principium, & finis omnium motuum, qui ſunt in Animali; & ejus motus eſt continuus durante vita Animalis; niſi in quantum neceſſe eſt intercedere morulam mediam inter pulſum, & tractum, eo quod deficiat à motu circulari. Et ideo quia imitatur motum circularem, in quantum eſt ab eodem in idem; ſic non eſt inconveniens, ſi quodammodo ſit ad diverſas partes; quia & motus circularis aliqualiter ſic eſt. Hanc authoritatem perpendant, qui putant recens eſſe inventum, dari circulationem ſanguinis.*

De Arte Medica.

Diximus hæc ruditèr, ſed diſtinguendus in omnes
Motus erit partes, vel quem natura requirit,
Vel quem ſponte ſuâ deſiderat indita virtus,
Vel quem fœcundâ collimat mente voluntas,
Vel quem ſæpe pati cogit violentia corpus.
Hæc etenim partes morbis vis impetit omnes
Corporis, & titulo donat, quo membra laborant;
Quid tibi cum podagra? ne ſit chiragra tenaces
Articulos crucians; nervos ne ſpaſmata vexent,
Ne cephalæa caput, ſtomachum ne nauſea lædat,
Ne ſtupor invadat cerebrum, deliria mentem,
Lethargus ſomni loculos, phantaſma phreneſis;
Ne gravet Herculeas ſpumis epilepſia vires,
Reddat & attonitos præceps apoplexia ſenſus,
Aut fauces angina petat, pleuritis acuta
Corripiat tuſſi coſtas, aut colica ventrem
Sollicitent, hydrops aqueo languore tumeſcat.
O quòt, & ò quantis opus eſt obſiſtere morbis!
Vulneribus, plagis, febribus, nephritidi, peſti!
Militat omne malum contra nos; flegmate, bili,
Sanguine corrupto; mortem potamus in eſcis.
Et nimio fervore cibus dum viſcera rumpit,
Irruit, opplet, edit (rarò defecit inanes
Ventriculos) medicina doſi vehemente reduci
Temperiem ſtudet in medium: mox duplice motûs
Ægra valetudo languet vi: morbus iniquo
Pondere naturam laxat, medicinaque morbum
Trudere contendens, perimit perſæpe dolentem.
Nam brevis eſt vitæ ſeries, ars longa, periclum
Præceps, cauſa latens eſt, experientia fallax,
Senſus difficilis, virtus male nota medelæ,

Judi-

Judicium incertum, medicorum turba bilinguis,
Impatiens Æger. Si quem premit anxia morbi
Sollicitudo, magis gravat irrequieta salutis
Cura. Diæta juvat; Medicum furtiva cupidò
Fallit, & infirmi vocat indulgentia mortem.
Est igitur curanda priùs vitiosa voluntas,
Quæ movet adversum vegeti moderamina motûs,
Et medicam confundit opem, consueta nocenti
More placere sibi. Tum leniter adjuvet ipsum
Naturæ motum prudens Podalirius, & quem
Sponte sua novit revirescere, nutriat artis
Deliciis, cautè foveat, ne debile vitæ
Supprimat auspicium; pretio quid pharmaca magno
Porrigit Ægrotis Chymicus labor, Indus Hydaspes?
Infirmus manducet olus: perpauca salutem [a]
Utiliùs fomenta parant, & regula vitæ
Præservat, tenor assuetus sufferre labores
Plurima devitat totis incommoda nervis;
Expedit exiguo sumptu, curâque tuimet
Conservare quod es, quod habes; quam velle reponi
Per medicos, quod perdideris: nunquam redit idem
Motus ad amissæ vestigia pristina formæ;
Tendimus in pejus semper, votisque valendi
Solliciti nimium, vitio dum quærimus annos,
Temporis obruimus positas à Numine metas.
Quid divexamur fato? semel est obeundum.
Si cuiquam breviare dies non displicet, usus
Immodicos rerum vitæ fastidia captent.
Sed satius vixisse nihil, qui vivere brutis
Deteriùs statuit: multos victurus in annos
Utitur ingenio: non est diuturna senectus [b]
Futilibus traducta modis; vis sospes in ævum

M 2 Vi-

a Rom. 14. 2.
b Sap. 4. 9. *Ætas senectutis, vita immaculata &c.*

Vivere? principiis obſta, mediisque malorum,
Exerce pietatis opus, finemque ſub unum
Omnia collima, vigila, moderare profanis
Motibus ex animo: poſt hæc attende medelam.
Eſt in Vineola Panaces, quam ſemine divo
Virgineæ telluris alit bene cultus agellus;
Nectaris irriguam pluviis, & rore ſerenæ
Noctis; & ambroſiam cortex diffundit olentem;
Fronde viret tenui, neque ramus in aëra fructûs
Oſtentat: flores ipſos umbroſus opacat
Ceſpes, & occulta totum virtute caleſcit.
Inſequitur Lunam radix, Solemque cacumen,
Sydereasque faces tenebris delibat anhelis.
Ipſa peregrinos fruticis juvat umbra; beatum
Reddit Herum vitæ lignum, pretioſaque fruges,
Hisque ſaginatus dapibus, vel millia morbi
Spicula ſubſtineat, facili depellere noxas
Prævalet antitodo. Qui quærit & invenit, infra
Se tenet. O felix taceas, nanciſcere, totum
Mitte, nihil cupias. Super omnia ſufficit Unum.

OPUS

OPUS
SEXTÆ DIEI.

Textus.

24 *Dixit quoque Deus: Producat terra ani-*
mam viventem in genere suo, jumenta, &
reptilia, & bestias terræ, secundum spe-
cies suas, factumque est ita. 25 *Et fecit*
Deus bestias terræ, juxta species suas, &
jumenta, & omne reptile terræ in genere
suo. Et vidit Deus quod esset bonum.
26 *Et ait, faciamus Hominem ad imaginem,*
& similitudinem nostram; & præsit pisci-
bus maris, & volatilibus cœli, & be-
stiis, universæque terræ, omnique reptili,
quod movetur in terra. 27 *Et creavit Deus*
Hominem ad imaginem suam: ad imaginem
Dei creavit illum: Masculum, & Fœmi-
nam creavit eos. 28 *Benedixitque illis Deus,*
& ait: crescite, & multiplicamini, & re-
plete terram, & subjicite eam, & domina-
mini piscibus maris, & volatilibus cœli,
& universis animantibus, quæ moventur

super terram. 29 Dixitque Deus: ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam. 30 Et cunctis animantibus terræ, omnique volucri cœli, & universis, quæ moventur in terra, & in quibus est anima vivens, ut habeant ad vescendum. Et factum est ita. 31 Viditque Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Et factum est vespere, & mane Dies sextus. Genes. cap. 1.

Terrestrium Animalium Creatio.

VLtima lux operis circumspectura creatos
Terrigenas, sextum properabat ab Æthere cursum;
Cum Deus edixit luteo de pulvere sensus
Aptari Brutis. Primò genus omne ferarũ
Surgit humo; Pratis armenta, gregesque vagantur
Quadrupedum species, intonsaque gramina carpunt,
Bos, Ovis, Urus, Aper, Cervus, Caper, Ictis, & Alce,
Rhinoceros, Elephas, Dromedarius, atque Camelus.
Atque petunt sylvas audax Leo, Tigris anhelans,
Pardus inhumanus, Lupus, Ursus, Hyena voraces;
Antra petunt Angues, Cenchris, Basiliscus, & Aspis,
Reptilium species, Natrix, Seps, Dispas, Orhites,
Ammodites, Scythale, Præster, Salamandra, Paræas,
Amphysibena, Cerasta, Draco. Licet omnia raptim
Commemorem; datis hanc veniam tyronibus; alter

Me vocet in pugnam. Dicat num prima duobus
Bruta ſuam ſpeciem tulerint, an plura Creator
Protinùs explicuit mundo? Mas, Fœmina proli
Sufficiunt: non eſt opus exemplaria primo
Multiplices generi, ſpecies cum poſſit ab uno
Pandi principio, quod ſit conformius ipſi
Naturæ humanæ. Lateant myſteria primæ
Sortis, & in Brutis quoniam genitura tacetur;
Ex Hominis thalamo ſatis innoteſcere debet.
Nonne parem tribuit cunctis Animalibus eſcam,
Herbarum ſegetes, olerumque virentia campis
Semina, lignorum fructus, & germina frugum?
Quin etiam nulli prædam concordia ceſſit;
Innocuum pratis, ſylvis pecus omne cubabat;
Non canis infenſus lepori, damæque fugaci;
Non avibus panther; martes non muribus obſtant;
Non lupus inſidias Onagro molitur, & Agnis,
Et ſua jura tenet brutorum quodlibet, illis
Prædominante Viro, pacemque jubente viciſſim.
At poſtquam ſine lege Viri, ſine principe regnant,
Inceſſit feritas animos, & dira cupido;
Terribiles rictûs acuit furor, ira frementes
Faucibus inſpirat ſonitûs, & funera morſu.
Cornibus hæc acris, petit unguibus illa rapinam
Bellua, quemque ſemel delibavere cruorem,
Fundere feſtinant, & jam didicere ferinam
Eſuriem, primamque Deus quam tradidit eſcam
Contempſere. Solum tribulis ſterileſcere juſſum
Impulit in rabiem vacui jeiunia ventris,
Ut nunquam expertos delectent paſcua dentes:
Si Diomedis Equos humana carne ſagines,
Abſtineant ab Hero? fert hinc Anthropophagis mos
Barbariem: primo niſi comprobet ore ſaporem,
Neſciat Ichneumon paſci ſerpentibus; odit
Lynx herbis aſſuetus oves depellere ſeptis.

Pax erat, & saturos pacabat copia sensus,
Nullum irritabant necis infortunia monstrum;
Ignorabatur dolor, ultio, læsio, cædes.
Nulla voluptati parebant jura: voluptas
Jus erat. Humano parebant omnia juri,
Cum stetit integritas Hominis, subjecta Tonanti.
Sed tamen impariles genios natura creavit
Pro quibus impariles esuris condidit herbas;
Nunc autem violata Dei lex, fœdus amoris
Confusum lites, inimicitiasque reliquit,
Quas ingens labor, & virtus, & sæva tyrannis
Non valet ingenii studio compescere multo.
Vertitur in vitium crimen, vitiumque senescit
In quasi naturam: vitiatus origine sanguis
Spargitur in prolem: quid enim versutia vulpes
Erudit in cortem? meditatur aranea muscas?
Muribus illudit felis? Viverra cuniclis?
,, Torva Leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam?
Naturalis amor, quo quidlibet esse, suique
Sorte, bonoque frui lætatur, & appetit, & se
Munit ab oppositis, brutis animalibus omnem
Suggerit instinctum: ratione carentibus æger
Est amor, & proprio sese conformat alumno.
Da mihi vel simplex, vel mixtum corpus, & expers
Mentis, id esse, quod est; vivens ita vivere vitam,
Quam vivit, sentire cupit quod sentit & ipsum
Hoc animal; petit esse, quod est per tempora quodvis.
Hoc ita principio, quod natum est esse, tuendi,
Non curant aliena feræ, contraria vitant,
Congrua naturæ quærunt alimenta regendæ:
Prima sui cura est, quam mulcet amica voluptas,
Cura voluptatis motu stimulata quietem
Efficit expletis desideriis animorum;
Subsequiturque dolor. Non esse potest diuturnum
Corporeum oblectamentum; quia robora carnis

Motu

Motu deficiunt, reficique levamine poscunt.
Ergo suum metitur amor brutalis amantem:
Quale sit hoc brutum, se non excedat oportet,
Utque sit impatiens à se non posse potiri
Munere vitali, circum quæ comperit, optat
In se converti, modo se conservet amatum.
Sed tamen exta, quibus fuerint compacta turundis,
Sympathicas inhiant epulas, & consona fibris
Pascua: mansuetis subolent viridaria, sævis
Præda placet, quia non explet levis esca voracem
Ingluviem, calidosque sinus; mollisque palatum
Non movet herba ferum; quid tũ lupus Oesypa sentit,
Et terit insipidum naso fumante viretum?
Quid rutam mustela legit, lac Vipera fugit?
Talpa fugit lucem, vocat ore Galanthida bufo?
Lis elementa tenet: Lis corpora mista gubernat:
Quicquid ab his oritur, simili si semine natum,
Lite carere potest; si dispare, diffidet actu.
Derivata patrum naturam monstra sequuntur:
Simia quid catulos doceat? quem presserit ulnis
Enecat affectu: norint præsepe jugales,
Norit equus Martem, norint armenta bubulcum;
Non modus est liber, ratio non suppetit illis.
Qualia naturà Divinus condidit Author,
Talia sunt; usu sed deteriora maligno.

Hominis Creatio.

Sic igitur venerata Dei mirabile munus
Feria sexta operum jam complementa suorum
Exultat spectare, quibus quem propter adortus
Visibiles mundi species, cœlestis in uno
Figmento Plastes carnem, mentemque jugaret:
Vivificans Hominem, cui sit communiter esse;

Vi-

Vivere cum plantis, cum brutis pangere sensûs;
Et cum spiritibus puris intendere finem.
„ Cumque gerant pronos Animalia cætera rictûs,
„ Os Homini sublime dedit, Cœlumque tueri
„ Jussit, & erectos ad Sydera tollere vultûs.
Hoc Opus ex operum cumulo producere primum
Conditor intendit, cui cum compendia rerum
Prætulerit verbo; studio majore videri
Detentus voluit; formans exordia gentis
Ex limo terræ tribuit spiracula vitæ; [a]
Ut quod humus fuerat, sit Homo ratione decorus.
Ecce autem Deus imperio congessit agrestem
Corporis effigiem, qualem vigilata Myronis
Obstupet ars, membris aptantur membra, supersunt
Ossibus ossa, ligat nervis junctura lacertos;
Articulis digitos, ventres & viscera complent.
Stare pedes plantis, pedibus consistere talos,
Talis crura dari, suras & cruribus addi,
Poplitibus, genibusque femur coxendice jungi,
Produci dorsum, costis assurgere pectus,
Brachia connecti scapulis, cervice supremum
Distendi caput, & capiti pendere capillos.
Nullus apex deerat simulacro, linea nulli
Consummata pilo deerat. Pulcherrima visu
Norma Damascenis animalia cætera glebis
Exprimit, afflatu TRIADIS spirata movetur,
Et superos imitata duces Homo mente refulsit.
Quicquid enim est & fine sui constringitur uno,
Ex uno cæptum credas, & ab ordine primo
Multiplicem ponas numerum; sine fine repugnat
Motus in æternum, quia quod satis est, sine motu
Cun-

---

[a] Gen. 2. 9. *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo Terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est Homo in Animam viventem.*

Cuncta movet, sed mota simul cæpere moventis
Principium definitum, motumque creatum;
Tale quod est igitur, per se non esse necesse est.
Rursus ab ingenito genitum procedere primo
Comperies, ne sit processus in infinitum,
Dum genitus genitum generat; fuit ergo necesse
Quod Deus ex nihilo produceret omnia, certo
Tempore, quod rerum serie discriminat ordo.
Verum invisibili mundo quid opus fuit Orbis
Visibilis? quia quod satis uni sufficit omni
Contemplativæ menti, quæ pendet ab Uno.
Ergo alium propter finem fateare creatum
Visibilem mundum: veluti si mobile simplex
Propter compositum, vegetum si mobile propter
Sensibiles species: Animalia bruta super se
Cognoscunt Hominē, propter quē mundus hic extat.
Inter enim res visibiles non est aliud quid
Nobilius, non est aliud præstantius illo.
Propterea Deus hæc Homini super omnia cessit
Imperium, donisque animum potioribus auxit,
Ut sciret quæcumque videt, propriisque vocaret
Nominibus, scitisque Dei secreta notaret.
Nec satis hoc; Heminem resperfit gratia magnis
Muneribus, sine mente foret cum condita mundi
Machina, mens Hominis mundum complevit apertum,
Ne mens materiæ desit vicina propinquæ:
Nam mentes assistentes sunt mole remotæ
Et mens juncta Viri compagibus, incola compos
Corporis, hunc æquat mundum; trascendit eumdem
Divinis donis, in se gratisque receptis.
Sed Deus arcano meditatus consilio res
Visibiles, invisibiles sociare sub uno
Principe, naturam quonam provexit Adami
Cum Verbum cæleste dedit conjungere carnem
Cum Deitate sui? tunc est impleta potestas,

Vir

Vir Deus ut mundo Chriſtus regnavit utrique. a
Ergo Vir imperio mundi, rerumque potitus,
Participem Deitatis opem, & munimen adeptus
Ducitur in terræ fælicia culta beatæ,
Quos colat, & vigili ſtudio cuſtodiat hortos.
Hic erit alma quies, hic fortunata voluptas
Delicias nemorum, Floræ flagrantis odores,
Irrigui fluvii fontes, ſuaviſſima vernæ
Pignora Pomonæ, patulas ex frondibus umbras,
Ex zephyris auras mites, ex luce dierum,
Perpetuas, alacresque moras donabit abundè. b
Hic avium cantus, cicurum ſubmiſſa ferarum
Blandimenta, gregis muti vivaria, lactis
Dona, favos mellis ſenſu guſtabit amæno.
Vir ſapiens, & mente Dei conſortia felix
Excipiet: quid plura? Parem, ſimilemque ſibimet
Ne cupiat ſociam: placidum dormire ſoporem
Cogitur, & coſtâ mulier deducitur Heva.
O utinam ſteterint! ò terque, quaterque beata
Poſteritas! Lethale nefas jam livor Averni
Evomuit, mortisque notas in origine preſſas
Humano generi ſerpens verſutus inuſſit.
Inde autem, vitiata velut radicitùs arbor
Progeniem infectam ramis creſcentibus edit,
Sic Homo devovit morbis, lethoque nepotes,
Et mox indicto rerum certamine, quaqua-
-verſus ſuccumbit ſceleri, pœnisque malorum.

Ani-

a Matth. 28. 18. *Data eſt mihi omnis poteſtas in Cœlo, & in Terra.*

b Sapient. 2. 23. *Deus creavit Hominem inexterminabi-*

Anima Hominis immortalis.

ATtamen hoc Hominis luteum, quod corpus adegit,
Haud Animam tetigit, quamvis ſpoliaverit omni
Munditie; natura ſtetit, quam mole ſolutâ
Carnis ab interitu præſervat origo ſuperſtes.
Bruta quidem pereunt, fuerant peritura priusquam
Juſtitiam violaſſet homo: ſed morte dolenti
Non mortale ſonat quod ineſt, carnalia præter
Organa; nam latè mens, ac in utrumque voluntas
Libera conſilium faciendi, non faciendi,
Cum non materiæ mutabile plaſma ſequatur,
Corporeos autem promptè dominetur in artus;
Spirituum ſortem capiat, nec morte peremptum
Corpus, & hoc animus buſto conclamet inanis.
Ó Deus, ò miris, hominum Pater optime, vinclis
Summa ligans imis, immortalemque caducis
Nexibus aſſocians Animam, quam terrea neſcit
Compages formare ſuo de ſemine, quam Tu
De nihilo ſpiras (neque enim valet embryon altum
Concipere ingenium, niſi Te Duce Spiritus adſit)
Quas ego perſolvam grates? quas impare laudes
Ore feram? quibus ipſe modis ergaſtula rumpam
Carnis, & officio fungar meliore canendi?
Artifici compacta manu ſi clepſydra motum
Exhibeat, variisque rotis, dum guttula furtim
Lapſa per amfractus laterum præponderat axes,
Pendulus hinc index vibret momenta diei,
Indicet hinc horas, & tintinnabula pulſent,
Et mentita ſuos perluſtret Cynthia menſes,
Et ſtimulata ſuo per ſigna feratur in anno
Phœbus, & in parvo Cœlos globus orbe volutet,
Quale Syracuſii ſpecimen Senis arte refulſit.

Sic

Sic Animal vitæ motûs habuisse Creantis
Arbitrio, formamque parem: sed plurima prolem
Insuper humanam decorant, ubi spiritus ipsum
Organicum corpus penetrat, velut incolit ædem,
Quæ sibi debetur, naturæ jure locatam.
Inde migraturus, paries cum carneus urget
Excidio molis formam, quò non suus ultrà
Lar maneat, divisus herus sua tecta relinquit. a

Quippe vides Animas brutorum mole solutas
In tenues fumare auras, privataque vitâ
Corpora, cum primùm motus vitalis in ipsis
Obruitur: sensûs omnes sua munia perdunt
Seditione situs, cordis quæ præpedit actum,
Et quia materiæ positas hoc ordine partes
Vivificus formæ nexus, numerusque regebat,
Si semel amissas nequeat reparare, peribit
Hoc opus à tali dependens conditione
Materiæ: sed Homo sensus deperdet ab ipsa
Quos regit: at mentem nunquam deperdere possit,
Quam non materies indit. Supereminet omnes
Brutorum species Hominum lectissima proles?
Unde probas? habet in sensu communia brutis;
Ingenium speciale, capax, sublime, decorum,
Quod, nisi sponte velit, nulli se subdit; in altas
Erigitur curas, spatiatur in omnia rerum
Tempora, transcendit species, genera ultima, summas
Notitias entis, tum spiritualia captu
Percipit, & Numen naturæ lumine novit:
Quid simile est illi? quæ bellua talia profert,
Arte, scientifica methodo, rationis & usu?
Mens igitur solers hominum supereminet omnes
Brutorum species: quod si mortalibus annis
Interit, unde sui vita meliore fruatur?

Ergo

a 2. Petr. 14. *Velox est depositio tabernaculi mei.*

Ergo mens hominum defunčto corpore vivit.
Insuper attendas immaterialia dici,
Quæ sine materiâ possunt operarier; & si
Sic operantur, habent ita spiritualiter esse,
Quod sine materiâ possit subsistere semper;
Namque suum sequitur quæcumque potentia robur.
Materiale igitur cum sit mortale solutu,
Immortalia sunt immaterialia nexu.
Sed sine materiâ plures intelligit actus
Mens hominum, sine materiâ vult, cogitat intus,
Organicis abstracta modis, & concipit almas
Spirituum vires, horrens phantasmata molis.
Ergo mentis opus, cum non sit materiale,
Spirituale voces: ergo immortale sequatur
Esse potestatis, qua corpore vivit in ipso
Nobiliùs certè, quam bruta Animalia vivant:
Ergo mens Hominum defuncto corpore vivit.
Præterea desiderium quodcumque petenti
Non est incassum: natura quod appetit, infert
Esse, quod appetitur: si vota frequentia nullus
Consequeretur amor: vel desinat esse, vel illa,
Quod fieri nequeat, nunquam natura movebit:
Cum verò à brutis nihil immortale petatur,
Mortales animos sensus manifestat in illis:
Atqui mens hominum per sæcula cuncta fatigat
Immortale decus: nomen sua vota lacessunt
Æternum, celebrem sudant suspiria famam:
Quam si pertentet latè proferre caducis
Rebus, adhuc majus rebus desiderat istis;
Non satis expletur, quem gloria tangit in ævum;
Et mundo major vitam quoque spiritus ardet
Majorem; immenso satiabile Numine votum.
Ergo mens Hominum defuncto corpore vivit.
Cernis ad hæc brutis nullum pro Numine cultum
Esse; Viros omnes pro religione labores

Insti-

Instituisse graves; & quamvis turpiter erret
Vana superstitio; tamen inter falsa relucet
Omnibus, esse Deum summâ pietate colendum,
Si Deus est, casus non est, ut diximus ante,
Providus ille videt plures decedere vitâ
Mortali, mulctâ dignos, aliosque merentes
Præmia: justitiam quisnam morientibus æquâ
Lance putet, si mens tenues vanescat in umbras?
Cur animos adeo veri quæsita momordit
Anxietas? morum probitas, cultura sacrorum?
Sancta fides docuit post hæc mortalia summam
Esse voluptatem justis, & sontibus ignes.
Quod fuit à primis clarum, rationis abusus
Reddidit obscurum: Deus est pietate colendus:
Ergo mens Hominum defuncto corpore vivit.
Nonne Deus justus, summæ bonitatis amator,
Et transfert sua vota piis, & cædit iniquis? [a]
Eveniunt æquè cunctis, & sæpe laborat
Justus ab injustis, merces ut recta futuro
Judicio detur, meritis & vita perennis.
Spiritus ipse Hominis TRIADIS cælestis imago est,
Cumque sit una rei natura, potentia triplex
Est, memorat rerum species, intelligit, & vult.
Quanta capit memori cerebro? non clauditur ullo
Fine; senescentem comit sapientia major
Canitiem; longâ crescit probitate voluntas,
Cum jam decrescunt vires, & deficit ætas:
Non Animæ requies, non terminus est, nisi summâ
Pace frui possit: verax Deus est sibi solus
Terminus, & requies: Deus omnia solus adæquat.
Ergo

[a] Eccl. 9. 2. *Omnia in futurum servantur incerta, eo quod universa æquè eveniant justo, & impio, bono, & malo, mundo, & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti &c.*

Ergo mens Hominum defuncto corpore vivit.
Quin etiam quandoque Animæ de corpore lapſæ
Vivere demonſtrant ſeſe mortalibus ægris,
Aut Lemures ſimulant, turbantque timore Penates,
Aut ſupero ſplendore hilares cæleſtia pandunt.
Senſibus amiſſis, non perditur intellectus.

Cognitionis humanæ Principia.

AT quamvis primævus Adam de pulvere ſumptus,
Heva parens ex oſſe Viri deſumpta virago,
Cælitùs infuſis fuerint virtutibus aucti;
Cum tamen exciderint culpâ, per originis hauſtum
Saucia poſteritas biberit lethale venenum;
Prodit homo nullo pictus phantaſmate Veri.
Quid ſciat ex utero? vagitibus indolet infans,
Senſibileſque vices tactu prius excipit, inde
Auditu, guſtu, olfactu, tum denique viſu.
Atque Hominum, rerumque docent conſortia primùm
Notitiam, quam paulatim corroborat ætas;
Senſibus externis internos icone ſenſûs
Afficiens, mentemque replens collatio rerum
Erudit, & longo patientem tempore fingi
Intellectus agens ſeſe manifeſtat in actus.
(Nam ſolum intuitum ſpoliatus corpore profert,
Qualiter ens nudum ſi mens abſtracta tuetur)
Apprehendit, confert, diſtinguit, judicat, infert,
Enumerat, narrat, quod habet ſub ſimplice viſu
Corporis, in plures oſtendere cogitur actus.
Quippe movet ſenſûs ante omnia prima cupido
Vivendi, cujus ſtimulis objecta capeſſit,
Capta recordatur, magis hinc Homo vota recudit,
Ex votis vires, ex viribus aucta voluptas.
Non aliam teneat methodum Doctrina; volentem

Excitat eventus; mentem movet intus, & extra
Quodlibet. O felix quem pulcra, decora, probata,
Lecta foris formant teneris ex unguibus! illi
Præceptor bonus usus erit, ratioque loquendi;
Rhetorices, logices, & semina prima bonarum
Disciplinarum spargit bene copia fandi,
Quam legit auditu pubes; mos rectus agendi,
Quem capit intuitu: vitæ moderatio, praxis,
Quas tactu, gustu consueta frequentia fingit.
Mox in gymnasiis operam navare Minervæ
Pervigilet studiosa juventus: ordine certo,
Carpat iter docti credens in verba magistri,
Quam velit ante suis scrutari viribus artes
Ingenuas; juvat hoc humilem, docilemque scientis
Nolle supercilio faciles confundere normas.
Ille autem confusa prius, generalia captu
Digerat, insinuet notis ignota, relinquat
Ardua decisu, nil tradat inutile scitu;
Ter Magis Esse Velit, Siquis Velit Esse MagisTer.
Maturo vestigantur fastigia sensu.
Crescit amor studii, quantum ipsa scientia crescit.
Ex his principiis jubeo conferre vicissim
Res apprehensas, collatas distinguere; nam rem
Definire, quid est, tenet ultima summa sciendi.
Quandoquidem ratio demonstrativa quiescit
Re definitâ, quam mentis visio totam
Pervadit, penitus notis ignota penetrans.
Sed distinguendi, res quomodo differat à re,
Principium fuerit rerum discrimen, & actus.
Mens etenim dirimens re, vel ratione recenset
Singula: si reperit divisa, realiter esse
Distincta affirmat; vel si quoque scindere possit,
Et maneant extrema, ut pars à parte secatur.
Sic etiam oppositis similis distinctio veris
Detur, & hac major, si sit privatio formæ,

Sive

Sive negantis idem contradictoria verbi;
Ut lux & tenebræ, leo non leo; sive relata,
Et quæ dicuntur contraria, scilicet illa,
Quę nequeūt simul esse; quibus quoq; nō eadē est sors.
Ut causa, effectus; frigus, calor; ignis, & unda;
Filius, atque Pater. Sed enim tamen unica totam
Vim distinguendi contradictoria præbent.
Et cognoscendi modus addidit entia rebus.

De Categoriis.

Hinc bene Pythagoras deno discrimine rerum
Jura, Categoricos fontes invenit; & omne ens
Transcendens, res, unum, aliquid, verumq; bonumq;
In per se substans, & quod super accidit esse,
Distribuit; quod nempe quid est substantia, per se
Subjectum hoc, in quo sit quantum, quale, relatum,
Actio, passio, ubi, quando, situs, & quid habere.
At licet hæc nobis rationis acumen adeptis
Occurrant distincta, suis ut postulet artem
Classibus assumptum tractari thema capacem:
Non tamen id semper natura fidelis in unguem
Exigit, ut tales prætextas induat in se;
Consequitur se sorte suâ. Quod sensibus hausit,
Hoc eructat Homo; divinaque legibus istis
Non subjecta suo tractat sermone togatus,
Et removere studet, quod concipit esse remotum
Mentis ab humanis conceptibus, & tamen hæret
Dicere, quod didicit: multis ambagibus unum
Judicat, incusans idioma, modumque sciendi.
Consequitur se sorte suâ. Quin simplice gaudens
Integritate, rogat mentem sterilescere sensu,
Quæ se multiplicat; sic mens abstracta per omnes
Dum sensûs attingit idem, diversa vocari

Juffit, & ut fubftans, quod non eft, credidit effe.
Fiat id exemplis clarum. Subftantia corpus,
Eft quoque non corpus, veluti fine corpore mentes.
Si corpus, quantum; fi quantum, quale; quid ergo
Linea, vel numerus? color, & fapor? ecce fuapte
Natura concreta, velut fubftare feruntur:
Namque ea fubfiftunt, quorum collimat in unum
Suppofitum fpecies, juxta exemplaria prima,
Quæ Deus expreffit: quantum fine corpore non eft,
Si naturales nexûs intelligis: immo
Eft ipfum corpus quantum; fed quatenus ipfum
Ordine confertur, numerabile: quatenus ipfum
Menfuris capitur, fit menfurabile; totum,
Cum partes fimul expendes: ita quatenus ipfum
Effe figuratum dices, hoc limes obumbrat.
Transgrederis tua jura: Deus cum dicitur ingens,
Magnus, & excelfus, qui non eft quantus; & inde
Corriperis, virtute Deus cum dicitur ingens,
Magnus, & excelfus, non mole: magisque fapis, cum
Dicitur immenfus, finique filentia ponis.
Non aliter mentes, quas nullâ molle creavit
Implicitas, magnæ dicuntur, & integra virtus
Dicitur ipfarum; neque partilis effe probatur.
Omnia corpus id eft, formaliter omnia non eft
Unum fuppofitum, quod mens ratione capeffit
Diversâ, quæ cum fit carcere claufa, feneftris
Refpicit ex variis fubjectum, ut pictor eamdem
Pingit imaginibus variis, variante figuram
Refpectu: fed idem eft quantum, quod quale vocatur
Lene, coloratum, fapidum, refonabile, odorum;
Scilicet illud idem, de quo dicuntur & actus,
Eft eadem radix, eft unum fuppofitum, fed
Multiplices corpus profert formaliter actus.
Et quodvis aliud fimiles de corpore formas
Senfibus obiiciens, quas mens attingere raptim

Non

Non nisi cancellis sensûs assueta, vocavit
Sensibiles species abstracto nomine, tanquam
Quid per se subsistans, & inhærens mole receptum.
Hinc ratio diversa rei distinguit in uno
Subjecto plures actus, quos copulat ipsi
Judicium concretivè; formaliter autem
Non ita; nam plures actûs oriuntur ab uno.
Non aliter concretivè sua qualia mentes
Excipiunt actu, si sint finita creatis
Jura; sed abstractè non sic; quia nomina formam
Immensam dicunt abstracta, Deoque ferendam,
Si nihil implicitum sensu, nexuque reportent.
Ergo color corpus non est; cur dicitur ergo
Quantus? id abstractè nota substantiva recudit,
Corporeumque facit, quod inhæret corpore, tanquam
Suppositum, de quo dici sibi congrua possint;
Et sic de reliquis, ut odore, sapore, calore.
Sed Deus hæc refugit dici, dum suavis, amœnus,
Dicitur & dulcis, speciosus, & omnia: præstans
Per superexcedens hæc omnia robur honoris.
Sic age, si referas aliquid, quod nam esse relatum
Dixeris? Ens ipsum quod in altera mente reportas
Entia, dumque notas aliquid sic esse, fuisse;
Aut factum, aut fecisse, nihil demis, nihil addis
Supposito: momenta rei superaddita manant,
Integra res est; sed tum mente relatio surgit,
Cum capis hoc ipsum, quod præterit illa relatum;
Nempe relativis est mutuus ordo vicissim,
Qui simul est; illum si mens abstraxerit, ipsis
Tertia res fuerit, quam dissociasse relatis
Est inconveniens: miseræ sed parcito menti.
Quod magis obscurũ dictu, cape; quomodo nobis
Adveniant rerum species, sensusque sub omnes
Illatæ cellis latitent, memorique recurrant
Judicio, subeantque rei simulacra remotæ.

Utque canam citiùs, patiens quem fuſcipit actum,
Hunc dat agens, & idem funt actio, paſſio, binis
Mutua ſubjectis, & ſunt hæc corpore motus:
Et motus labens diſtinguitur, ut modus à re,
Qui perit, uſque loco maneat res, atque locetur
Hinc UBI reſpectum profert: ita tempore ſignat
QUANDO vices rerum: Situs eſt modus ipſe locatis
Partibus impreſſus, motuque relictus in ipſis.
Imprimit ergo ſuam motu ſiſtente figuram
Mobile, quam recipit patiens, ut cera ſigillum.
Senſibus has ſpecies veſtigia preſſa relinquunt;
Spectraque perceptis delata ſimillima rebus
Veſtibulum proprium pulſant, aditusque repoſtos
Pervadunt, oculos lucentia ſigna ſigillant;
Excipiunt aures motum, motusque tremorem,
Et ſonus eſt illis, nares rimantur odorem;
Contrectant epulas fauces, vinumque pitiſſant,
Et ſapor eſt illis; & in abdita ſcrinia tactu
Truditur exemplar, veluti percuſſa bacillo
Æra tremunt, referunt longos confinia bombos.

Modus intelligendi.

NOn ſecus appulſu ſensûs animale cerebrum
Evigilat, nervis recipit trepidantibus ictum,
Icona membranis pingit: mens integra pleno
Percipit intuitu quicquid movet, atque movetur
Indolis auſpiciis; quia nata videre ſub illo,
Et contemplari latas velamine formas,
Eſt oculus vivax, ſimplex, & lumine fulgens.
Materiale nihil tamen in ſe paſſa locari,
Non eget his formis per ſe, quia luce videndi
Prædita in objectum ſi ſe convertat apertum,
Jam videt; impediunt ipſam ſed corpore vittæ.

Prop-

Propterea ſpecies ſubeunt ſpectacula rerum,
Et depuratæ veſtigia preſſa relinquunt
Veſtibulum ante ipſum mentis, quæ tangit easdem
Innatâ viſûs acie, proprioque nitore.
Si careat ſenſu, rerum præſentia mentem
Occupat arbitrio, quo ſe movet æqua poteſtas.
At per tranſennas capiti patet unica mentis
Rimula, qua videat, qua ſe movet arbitra ſurſum,
Et jubet inferius corpus; nec mole ligatur,
Quando ſe vult, atque intelligit: extera verò
Quomodo percipiat, niſi per ſpiracula ſenſus
Ingerat, & ſimili reddat præſentia vultu?
Scilicet objectum ſupplent ſignacula diſtans,
Ad quæ converti perhibent phantaſmata mentem,
Res intellectas fieri, dum mutat in omnes
Se rerum formas intentio mota volentis.
Hæc itaque ingenii mutatio, propria mentis
Actio nil aliud, quam ſe fortaſſe requirit;
Namque secùs ſpecies numero tot, mole fruentes,
Indiviſibili quò ſeſe mente reponant?
Hærentesque ſimul latitent, ſimul ordine prodeant,
Continuoque ſimul non mens intelligit actu?
Intellectus agens, patiensque quid eſſe putetur?
Mens eadem, quæ ſpectra movet conformia rebus,
Mens eadem, proprio quæ ſe conformat in actu.

Accidentia poſſe à ſuo Subjecto ſeparari per Divinam Potentiam.

SEd contra objicies. Siquod ſimul accidit enti,
Separet Omnipotens, & ſit ſine corpore quantum,
Et ſine ſubjecto conjuncto quale; quid inquis?
An fuerint unum res, quantum, & quale putabis?
Unum ſuppoſitum, de quo dicantur eodem

Quantum & quale modo, jam non erit; ergo fit alter
Dicendi modus, & ratio venit altera rerum.
Esto Deus rerum naturam tollat, ut Author,
Quid sequitur? species sublato corpore servet;
Præstet ut agnoscant aliena veste togatum;
Quod non est, sensus capiant: quid fecerit? aufert
Per se subsistens, & cognita quæque relinquit
Sensibus opponi; vel in his quoque cognita condat,
Vel nihil; agnosci rebus sic accidit, ipsis
Accidit amotis servari spectra, figuram,
Quicquid in effigie poterat consistere motâ.
Non eadem res est, quia jam divisa, nec uni
Subjecto conjuncta potest contermina dici.
Sume tibi speciem: rutilans intelligis astrum?
Quod sentis species est astri, non tamen astrum *a*
Nam sensus capiunt tantum, quod rebus inhæret.
Amoveat Deus hoc astrum, speciesque reservet,
Cernis idem specie, sed non intelligis astrum.
Non intellectu sensus conjungitur; ergo
Dices, cognitio res est? non assero, cum sit
Diversum mens, & sensus; stat sensibus ergo
Cognitio virtute Dei servantis eosdem
Naturæ modulos sine re, vicibusque tegentis

Ad

a *Eodem modo video speciem Panis, & non Panem in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento; neque Oculus immutatur consecratione Panis in Corpus Christi; ita ut ante ipsam, & post ipsam idem objectum appareat vi sui; quia videlicet visus immediatè attingit species, & accidentia rerum, & non res ipsas; & ita sunt alii sensus, & Plato in Phædone ait, non esse quæ videamus syderum corpora, sed radiorum quasdam reflexiones in aere, similem syderi speciem referentes, sicut in profundo agentes Pisces, videant in aquæ suprema facie, non sydera, sed imagines syderum, (& ut sic dicam) radiosas umbras.* Ex Cælio Rhodig. lib.1. cap.15.

Ad libitum sensûs latis; substantia quanta
Dum perit, & qualis, vel in altera vertitur ora.
Nonne modis aliis eadem cognoscere posses,
Si referet sensûs alios Deus? indene crescent
Entia supposito? fiet nova notio tantum,
Sic etiam angusto partes penetrentur acervo
Credideris, corpus subsistere partibus expers?
Non ita. Concludas igitur divinitùs isthuc,
Quod sine re possit servari notio sensûs:
Res quoque mente capi propriis exuta figuris.
Sed natura rei sit, concepisse sub uno
Quicquid inest visu, quia res est una: perinde
Multiplicat sensus, quam mens intelligit unam.
Cernis, ut à motu circumducente favillam
Igneus efficitur circus, quem credere possis
Undique spirantem flammis; & id accidit ignem
Apparere oculis, ubi non est ignis; at ultra
Quam fieri possit naturæ viribus, Author
Naturæ faciat, quidnam mirabere facto?
Spiritus has etiam species cælatus adornat,
Quas neque se circa dicas hærere, neque ipsum
Aëra; sed nostro potius clarescere sensu.
Quod contingit ibi, quod non est, posse videri
Sic esse, & propriè nulli constanter inhæret
Subiecto, abstracta nosti ratione remotum,
Sensibus addictum, secus esse fatebere mecum:
Nam licet haud insit; ratio tamen arbitra sensûs
Dicit inesse rei, quam mens intelligit esse.
Multiplici medio sentimus & intus, & extra,
Sic intelligimus: res intellecta priusquam
Attigerit mentem, vicos traducta per omnes
Multiplici variat vestigia pressa notatu.
Ipsa per aspectus varios res mentibus infert
Multiplicem speciem: petit intervalla, suoque
Corpore dividuos depingit in aëre fucos.

Cum

Cum quod adeſt & abeſt non ſit ſubſtantia, corpus
Diſpereat quantum, quid non quoque quale peribit!
Et tamen ecce tibi præſentia ſpectra vagantur,
Atque vides ignem, qui non eſt amplius ignis,
Vocem audis hominis, qui jam ſilet, atque ſaporem
Delibas vini, quod non eſt amplius illud.
Quid de naturæ his vicibus meditabere? cauſas
Cuncta ſuas habeant, vel ſint miracula, vel ſint
Ordo rei, Deus eſt concors diſcriminis Author,
Prodigiisque ſuis naturæ fœdera ſervat.
Quicquid erunt igitur fidei portenta, coaptes
Legibus ingenii, tanquam certiſſima veris
Commutabilibus, cui fiat opinio normæ
Certior. Ens Entis, cujus totum eſſe ſit in re,
Suppoſitoque carens, non Ens quoque mobile per ſe,
Sicut Ariſtoteles vult contingentia dici,
Non probo; ſi quantum quod ſic cognoſcitur, eſt in
Re tantum quantâ; contactu quomodo ſentis?
Quomodo ſubtractâ re quantum reſtat eodem
Senſibile à tactu? commenſuratur eiſdem
Limitibus? lances & eodem pondere laxat?
Inſuper eſt aliud quantum mirabile; quod non
Extendat partes, quod non gravitate fatiget
Tangentem: quid nam ſuper his doctrina ſophorum
Diſtinguat? quod adeſt, & abeſt, à ſenſibus hoc eſt,
Non à re quanta: maneat res integra; ſenſus
Mutari conſtat; ſi res mutetur, eodem
Conſilio quantum mutabitur. Accipe, quid ſit,
Accidere in rebus; methodo qua novimus eſſe
Quantas, & quales, & ab his ſecrevimus illas.

Acci-

Accidentia esse Energiam rerum ab ipsis rebus separabilem. Energia est quædam quasi actio, & operatio interior, quæ est veluti via, ac dux ad exteriorem corporis actum. Ita definit Jo: Passer.

Prodit Energiæ nobis res quælibet actum,
Qui manifestatur motu sensoria tractim
Per medias tangente vias: & sæpe fluentis
Re pereunte potest actûs remanere potestas:
Corpus Energiâ quantum discernitur: illâ
Sensibile est: illâ tactu discernitur: illâ
Quale petit visum, mediâ cum luce refulget:
Illâ fit sapidum, fit odorum, fitque sonorum,
Cum petit organicos sensus, seseque propinquis
Miscet corporibus, motuque remittit, & auget
Vim propriam, sensusque ferunt hoc quale vicissim.
Si pereant sensûs, ubi sit color, & sapor, & vox?
Primus Energiæ valor est quantum esse; remansit
Hoc quantum sine corporeâ re? protinus illud
Ipse locus metitur; habet sine sensibus esse
Posse; suum certâ spatii statione reliquit
Corpus Energiam; quam si contraxerit, & non
Servet agens aliquod, neque quantum stare putabis,
Cum careat propriâ sese virtute locandi,
Quamquam res maneat sibimet collecta silenti;
Qualia quæque regit quantum; sed qualia sensu
Multiplicata vigent, & quædam qualia sensu
Talia sunt; aperi sensus virtute recentes,
Invenies etiam nova qualia, numquid in ipsa

Re

Re novitas, tanquam res additur? aufpicis idem
Actus Energiæ diverfis ingerit unum
Senfibus objectum, nofcendum à mente togatum.
Quippe fuperficies rerum fenfatio, non res
Percipit, & quicquid motus promanat ab ipfis.
Ecce per externos res menfurabilis actus
Quanta tibi fuerit: numquid fub membra virorum
Eft animus quantus? nequaquam. Eft ergo neceffe
Corpus Energiæ vi quantum dicier; unde
Sentitur longum, latum, grave, molle, profundum,
Lene, fcabrum, durum; quod fi fugit undique tactũ,
Corpus habere poteft in fe, non tale probari.
Afpicis impulfu lapides afcendere furfum,
Æra diu refonare femel percuffa bacillo;
Unde ne collecto motum diffeminat actu,
Sive fagitta volans arcu difplofa retorto,
Sive femel quaffi murmur vocale metalli?
Motus ab impulfu paulatim diffluit extra,
Qui fit Energiâ, quam cum fuperaddat Agentis
Actio, divifam rebus cognofcis ab illis.
Hinc motu crefcunt rerum momenta; gravefcit
Hoc magis à motu, magis hoc lucefcit, & illud
Auditur magis à motu, magis illud odorat,
Et fapit; à motu virtus eft altera rerum.
Motus ita in varium naturæ pondus adauctus
Auget Energiam, quam fi genitore perempto
Senfibilem fervet, fubjecto feparat illam.
Quantum nonne vides, ubi non res quanta moratur?
In fpeculis exempla capis: te fallit imago?
Non te naturæ fallunt fpectacula: non te
Fallit opus fublime Dei fapientis ab uno
Portento rerum methodum monftrare nitentem.
Quanta fide doceor? penetratio mutua quanti
Non intelligitur naturæ lumine, verùm
Intellecta fide non eft contraria moli,

Quæ

Quæ per Energiam vires exercet amicas,
Namque poteſt quantum, cum quanto ſtare viciſſim
Abſque loco, ſi tollitur efficientia, ſummi
Numinis imperio: quod ſi natura creatos,
Ut par eſt propriæ legi, prorumpit in actus;
Stare loco quærit, ſentiri geſtit, haberi
Contingens patitur, motuque probatur id eſſe,
Quod per diverſos novit mens unica ſenſus.
Ergo quid eſt quantum, quod ſit ſubſtantia? partes
Eſſe ſibi partes, ut in ordine totius ad ſe
Tota ſibi conſtet res: quod ſi prodeat actu
Tota loco, parteſque ſuo ferat ordine tangi,
Contiguiſque ſimul perſtringi partibus: hoc eſt
Accidere in rebus, dirimique poteſt id ab illa.
Hoc eſt eſſe rei nobis non poſſe videri,
Vel non eſſe rei, nobis & poſſe videri.
Non ſecùs apparent extenſo qualia quanto:
Ignis habens ab Energiâ lucere, cremare,
Sic cremat, & lucet; quod ſi ſuſpenditur illa;
Non cremat, aut lucet, vel ſi deperditur ille,
Servato motu lucendi, ſive cremandi
Et cremat, & lucet quantum, procul igne remoto.
Mortuus eſt ignis quidam, velut ille repertus [a]
Sicut aquæ craſſæ ſpecies: ita crede latentem
Eſſe cremabilibus: quî ſit ſic eſſe peremptum,
Ni quia ſuſpenſum ſe non profundit in actum?
Sic non combuſſit pueros Babylonius ignis. [b]
Sic Phlegetontææ flammæ lucere vetantur.
Sic immortales homines non mole gravantur.
Tantus Energiæ vigor eſt in agentibus extra!

De

[a] 2. Macab. 1: 20.
[b] Daniel. 3. 50.

De multiplici rei præsentiâ.

SI verò corpus divinis viribus omnem
Perdiderit molem certâ statione localem,
Intra se fuerit totum cum partibus, & pars
Quæque situ careat, non ordine, quæque carebit
Et motu, propriéque loco non stabit ubique.
Nullibi sit propriè, quasi spiritus; attamen ejus
Vera locis poterit præsentia multiplicari
Alterius ratione rei: quia nullibi distat.
Omnis Energiâ subtractâ cessat agentis
Functio naturæ; quamvis divinitùs ipsum
Suppositum maneat, vel sit natura, vel esse.
Sic igitur corpus quanta statione solutum,
Non hic, non alibi propriè manet; anne sine ullo
Suppleri ejusdem possit præsentia nexu,
Difficile est dictu; quia res sine Energiâ ullâ
Non datur aut propriâ, aut alienâ; sed neque forsan
Entis Energia est, aliquo sine supplemento.
Propterea supplente aliquo, motumque, locumque,
Corpus inextensum poterit ratione tenentis
Pluribus esse locis, quod per sua munia suevit
Uno stare loco; non ultra extendere vires.
Arbiter ostendit Deus hæc, ut congrua veris
Dicere possimus. Sed adhuc hærere necesse est,
Atque revelatis minùs explicuisse fatendum.
Sicut enim pictor simulare coloribus artis
Nititur archetypum; miscet pigmenta, lituris
Lene retractat opus, similem collimat ocellis
Effigiem, Zeuxis volucres illuserit uvis,
Zeuxida Parrhasius lino; discrimine noto
Res adeo pictâ distant ab imagine, quantum
Distant à verbis oracula vera repertis.

Spi-

Spiritui, mentique locus fortasse videtur
Esse? locum capiat, si spiritus applicet actum;
Sed si mensurâ careat mirabile corpus,
Nonne loco, motuque carebit? mox ubi non est
Hic locus, haud etiam distantia certa locorum
Astruitur; circumscriptivè quanta locantur:
Definitivè non quanta; sed utraque quanto
Desit inextenso ratio. Modus alter in ipsis
Prodigiis alio gaudet sermone notari.
Si quid enim manet absque loco, reperitur idipsum
Hunc extra mundum: sua si natura reposcit,
Taliter esse; quid est, bene definire licebit;
Sin autem quantum spatio privetur, ab ipso
Non habet hoc ortu, neque definire licebit
Hoc non esse suum, sed prodigiosa manendi
Conditio poterit, per quod simul accidit, edi.

De Somno, & Vigilia.

IPsa rei vacuas inducunt somnia formas,
Quando soporiferis sanguis phantasmata venis
Excitat, & partim vigiles non obruit artus.
Somnus enim densa vincit fuligine sensus;
Ut reparet vires cerebrum, quas coctio lento
Dissipat igne: statim redit ad sua munia somno
Libera mens; visu se simplice nuda tuetur
In nihilo; surgens sine imagine Numen adorat;
Simpliciter capit ad certas conversa figuras,
Concipit apprehendens, incomplexasque relatis
Multiplicat, paribus partûs enixa secundis:
Dividit, & componit idem, fingensque Chimæras
Incompossibiles attingit identica formas.
Inscia miratur, causas & quæritat omnes
Materiam, formam, finales, efficientes,

Inso-

Insolitis correpta modis diaphragmate risum
Excitat; obscurum quicquid videt, explicat, infert,
Notificans ignota, sua ratione triumphans
Sensibus hæc mediis faciat, quia pura laborem
Mens nescit, motumque manens exercet, & instans;
Sæpeque discursum somno deliria miscent.
Corporeis igitur constricta potentia nodis
Non vigilat semper: clausis intrare fenestris
Lux nequit alma domum, noctisque repagula pulsat.
Sin autem nimium vigiles, nimiumque sopori
Detineas animos vinctos, torpore facultas
Hinc hebes efficitur, nimio fervore fit amens.
Paret enim menti corpus, qua corpus obedit
Materiæ, sensusque pigro mucore madentes
Obruit humiditas, æstu movet ocyor ignis,
Cogit eo ferri, quo mens invita recusat;
Lori pedem stimulet rectâ procedere, cœcum
Cernere, contractum palmas extendere, nunquam
Impetret: imperium renuunt affecta molestis
Morbi ponderibus, tabo resolutaque membra.
Imo materies species confundit, & annis
Decrepitis similem morbum parit ipsa senectus,
Ut puerum sapiat tremulo de ponte remotum.

De Accidentibus superadditis.

Atque iterum dices: an non superadditus æstus
Frigenti lapidi, nec non frigentibus undis?
Et juvat insontem cælestis Gratia mentem;
Et beat infuso cælestis Gloria dono.
Quos Ego substanti contingere maximè opinor,
Sunt habitus, locus, & tempus, sunt quicquid ab extra
Advenit, & removetur; adest, & abest sine damno
Subjecti proprio; quid enim si corpus amictum
Exuat,

Exuat, atque locum amittat, numerumque dierum?
Quid quoque, si ferro flammæ, si mixta liquori
Fex, oleum lanis, & sepia fusa papyro
Si secernatur? quicquid superaddis. habebit
Res, aut explodens à se, minus illud habebit.
„ Pondus uti saxis, calor ignibus, humor aquai,
„ Tactus corporibus cunctis, intactus inani:
Et conjuncta suis sunt quantum, quale, relatum
Adjunctis, quæ sejungi natura negabit;
„ Servitium contra, libertas, divitiæque,
„ Paupertas, bellum, concordia, cætera quorum
„ Adventu manet incolumis natura, abituque,
„ Hæc soliti sumus, ut par est, eventa vocare.
Hic autem volo te totis intendere nervis.
Nam plures nihil attentos consueta loquendi
Regula, vel segnes dicentis barba fefellit.
Ne credas igitur subjectis edita migrent
Qualia tactilium propria sine mole suorum;
Unda calet? fumat tenui calor igne per undam;
Tela coloratur? color est à sandyce mixtus:
Vestis olet? sparso reptans odor unguine suffit;
Et quæ mutari sensus dijudicat, illis
Intromissa recens est, aut demissa subinde,
Quæ gerat id, quod adest, vel abest substantia pactum.
Nonne superficie paries est albus? & albus
Dicitur omninò, qui non est intus; & atrum
Æthiopem cutis usta facit, quem plurima mutant
Interiora, caro, nervi, cruor, ossa, medullæ.
Sic modico sale consperfum, quacumque salitum
Dicis aprum, secerne salis fragmenta, repones
Insipidum, sicut fuerat priùs; omnia possunt
Adjectiva dari subjecto taliter uni,
Si quoque subjecto, quicquid denominat, insit.
Sed modus hærendi conceptu mentis obedit,
Ut verum dicas: aliter lac dicitur album,

O Atque

Atque aliter paries: aliter nix, atque liguſtrum.
Subſtantiva trahunt adjecti nominis in ſe [a]
Significata, modo, ſua quo natura requirit;
Adjectiva ſonant, ſubjecti nominis inſtar.
Qui verò ſuperant naturæ fœdera caſus,
Immediata Dei, placiti pro jure, Poteſtas
Mutat, & ex nihilo qui condidit omne, creato
Suppoſito tribuat; quicquid placet indere, poſſit.
Gratia præſertim, virtus, & gloria menti,
Seu fuerint habitus, ſeu qualia, ſive relatum,
Quà ſuperadveniant, cum naturalia præſtent,
Neſcit Homo: forſan quà Spiritus ipſe ſuperno
Ordine dirigitur, vel agit, Deus addit amanti
Dulce decus, vires; quibus elevat: anne viciſſim
Reſpectum tribuit, quò nos amat, ut trahat ad ſe;
Diligit ipſe priùs, nos ut cònvertat; & ante,
Nos ut amemus, amat; meriti virtute potenti
Nos ut agamus, agit; non ducit in otia ſecum
Eſſe, & velle; facit tenebras ſplendeſcere lumen;
Aura, ubi vult ſpirat; neſcis quà venerit, aut quo [b]
Vadat; eà veniat, maneat. Converſio gratis
Tradita, principium meriti ſit gratia; virtus
Sit medium; merces in lumine gloria finis.
Hæc ita ſint: homini quicquid ſuperaddit agenti
Religio, confide tuis, ALBANE, reponi
Montibus: Ars, Natura, Deus ſtudet omnia cogi
Sub pretium virtutis; habes conſortia Summi
PATRIS? habes cœli quanti CLEMENTIA vænit.
Accipias gratis, gratis evaſeris HEROS.

De

---

a *Adjectiva ſignificant per modum accidentis, ſubſtantiva verò per modum ſubſtantiæ*. S.Thom.1. quæſt.39. art.3.

b Jo.3. 8. *Spiritus ubi vult ſpirat; & vocem ejus audis, ſed neſcis unde veniat, aut quò vadat.*

De principiis Morum.

HOc utique affatus dicam, quo fonte voluntas
In mores humana suos ex fine peractos
Intento prorumpat Agens. Natura quibusdam
Principiis propter fines in Numine notos
Omnia direxit. Quædam cognoscere finem
Non possunt; quædam instinctu, vel sponte feruntur;
Et quædam facili se consuetudine certis
Artibus inclinant: sed Homo ratione movetur,
Et propter notos fines humanitùs actum
Exhibet, & multis habitum producit agendi
Delectabiliter, disponens carnis habenas,
Ut facili obsequio mentis mandata sequatur.
At quia peccato mens debilitata rebellem
Fomitis incendi sentit per membra tumultum,
Turbatur ratio, vitiis illecta tyrannos
Affectûs patitur, quales animalia brutis
Motibus impellunt, nullo dictamine mentis.
Nec mora; multiplici concurritur hoste, fatigat
Spiritus adversus carnem, caro sordida contra. [a]
Iactat utrimque bonum vexilla, malumque procaci
Conflictu: rectos confundunt classica motus.
Lætitiam celebrat de re præsente voluptas;
Fervet amor, cæcâ sensûs prurigine deplet:
Et timor instanti pulsat præcordia damno;
Et fuga præcipiti declinat agone ruinam;
Ira cavet removere bonis obstacula captis;
Difficiles aggressa vias audacia frendet;

a Glat. 5. 17. *Caro enim concupiscit adversus Spiritum; Spiritus autem adversus Carnem: hæc enim sibi invicem adversantur.*

Livet edax odium, quod noxia quæque perhorret,
Triſtitiamque capit refricans mœrore dolorem,
Cum nequeat vitare malum: poſtrema malorum
Linea dementem ſe deſperatio lædit.
Ergo Principium morum, bene cognita finis
Eſt Bonitas; mala cuncta boni velamine fallunt.
Decipimur ſpecie recti, quæ recta videntur
Senſibus, & menti, ſunt apparentia tantum,
Illiciunt ſtupidos animos; ſpeculamur amandum
Eſſe Bonum ſummum, quod noſcitur ultimus eſſe
Finis; & interea vehemens magis avia ſuadet
Carnis amor: cæcâ ratione Philautia turbat
Judicium, motûſque animi phalerata laceſſit:
Id placet, id fiat; ſtat pro ratione voluptas;
Iraque pro libito ſpecioſa ſophiſmata cudit.

De Vitiis, & Virtutibus.

ET quamquã ſint hæc hominum parapherna benignè
Ceſſa, quibus virtus æqualiter uſa lucretur;
Prava tamen genii viſis corruptio ludis
Illicit, & vitiis animas irretit inertes.
Ambit honorari, faſtuque ſuperbia turget:
Quærit opes, inhiatque dolis diteſcere avarus:
Luxuries tabo molles enervat aſotos,
Sæviter indignas cædes vindicta minatur;
Ingluvies ventrem ganeis devota ſaginat;
Invidus alterius fortem livore trucidat:
Segniter ignavos tædet callere laborem.
His vitiis quid fiet Homo? quo pejor atroci
Beſtiâ eat? Dominâ faveat virtute voluntas?
Sic opus; at quoties ſacro ſynderesis œſtro
Fasque, piumque minus menti ſuggeſſerit, aut vis [a]
Aut

---

a *Aut vis, ideſt vehementia paſſionum.*

Aut ignara mali libertas turpiter erret,
Quis ferat auxilium? Phlegethon demittit ab Orco
Dæmonas, humanam ducant ut Tartara ſtirpem.
Inſidiis mundus, volupi caro decipit hamo.
Sed Deus ærumnas Hominum miſeratus, Olympo
Expedit Aligeros vigiles, quos gloria circum
Excubiis intenta micat: penetralia cordis
Sollicitant, ignara docent, torpentia curant,
Laxa juvant, infirma regunt, erecta gubernant.
Inde per infuſos habitûs animabus inhærent
Dona ſuperna, quibus ſupra ſe lapſus, & orbes
Erigitur mortalis Homo, reparatque parentum
Præcipitem caſum, fatalia damna colubri.
Erudit alma Fides, myſteria celſa revelans,
Queis intellectus ſupra ſe doctus ab Alto
Spem Divinorum recipit, conflagrat amore
Cæleſti, finemque ſuum ſapientiùs optat.
Hinc omnis virtus, hinc omne chariſma ſupernè
Traditur, hinc rectâ ſenſus ratione movetur:
Utque frequentatis habitûs ex actibus extent
Novit agendorum veros prudentia fines,
Juſtitia unicuique ſuum conceſſit habendum;
Fortiter extendit generoſa potentia vires:
Temperat extremis, mediumque modeſtia monſtrat.
Imperiique tenax animus, dum ſubdita frangit
Membra, magis ſubdit; minùs actibus illa probatis
Sueta reluctantur, donec victoria ſanctis
Conſuetudinibus corpus ſervire libenter,
Et facili mentem doceat regnare palæſtrâ.

De Lege Naturæ.

HÆc via pro reditu; quam ne malus obſtruat error,
Lege Deus vallat, quæ mentibus ante cohæſit,

Quam Tabulis aptis. Dominum iubet ergo fideli
Religione coli, quem præter amabile nullum
Numen; & incassum ne se vocet impia stulto
Corde superstitio; ne Dæmonis arte profanet
Nomen honorificum; potius prece mentis, & oris
Sanctificent Homines summum stata tempora Patrem;
Quem decet, ut nosci super omnia, sic & amari.
Proximus est itidem sic observandus, ut unquam
Non lædas vitâ, famâ, re, semper honores
Jura magistratûs; & junctis sanguine prosis.
Quod tibi vis fieri, facias; & quod tibi non vis,
Ne facias alii: Deus inspicit intùs, & extra,
Illapsusque, aliis impervia corda; reatum
Et vetat arcanum. Pœnas decernit iniquis
Pro merito cujusque pares, & præmia justis.
Lex est prima Deus, Legum clarissima Lux est,
Lux Intellectus, Lex est Divina Voluntas,
Luce sui lumen vultûs, & lege paternæ
Jura potestatis primis in rebus inussit.
Quid sine lege Dei? Cœli mandata capessunt;
Terra stetit nutu, dictisque facillima fœtus
Protulit: Unda tremit, spatio supereminet aër,
Flamma nitet, fidei parent elementa priori,
Mixta, quibus vita est, vel non est vita; Voluntas
Prava, Dei legi quæ restitit, omnia turbat.

De Anima separata.

Post hæc absolvi subitas mirabere membris
Defunctis Animas. Cur immortalis amicum [a]

Spi-

---

[a] *Anima corpus malè affectum naturaliter odit, sanum desiderans, quare dictum est. Corpus, quod corrumpitur, aggravat Animam.* Sap. 9. 15.

Spiritus odit opus, valido neque robore servat
Hospitium? Cur forma suo non prævalet actu?
Truditur immo foras ab inerte cadavere, motu
Materiæ, quæ longè animâ est ignavior omni.
Quod reor, hoc ipsum partes mortale ligamen
Separat interitu, quoniam contraria tentant
Robora, cum sint perpetuæ virtutis & ambæ:
Materies etenim corruptibiles habet actus,
Incorruptibiles anima; & quos libera prorsus
Exercet, non est membris immersa caducis;
Quos autem exercet, non libera corpore vivens,
(Non est libertatis opus mors) inde necesse
Subditur occasu, postquam contagio culpæ
Concessum gratis à corpore munus ademit.
Hoc igitur patitur, quoniam compage solutâ
Stare nequit formæ ratio, sed cogitur in se [a]
Constringi, viresque suas contracta fugacem
Colligere in mentem; vitiis quas turpia fœdant
Crimina, flammarum fluviis absorbet Avernus;
Quas verò scelerum levior jactura momordit,
Expiat igne locus, sed non locus igne perenni.
Quas autem non ulla lues patrata volentis
Arbitrio, sed Patris Adæ maculavit origo,
Et nece sublatas cælestis gratia nullo
Detersit splendore, quod est ab origine, Limbus
Detinet aspectu dumtaxat Numinis orbas.
Quas tandem meritas Domini clementia legit [b]
In desideriis Abrahæ sinus usque moretur,
Dum veniant promissa Dei: tum Christus opimas
Efferet exuvias Cœlo; tum plena trophæis

a *Idest formæ organicæ ratio, sine qua homo non vivit, & Anima immortalis separatur à corpore.*

b *Intellige ante Christi adventum: moramur enim in sexta Die Mundi explicanda.*

Dextera fundet. At at, quo me divina videntem
Fata ferant? Animæ cum ſint ſine corpore, migrant
Protinus, ut proprias æger deſtruxerit ædes.
Sed quia reſpectum dicunt ad corpora, rurſus
Illa Dei placitis demum rediviva reſument.
Interea ſi flamma vorat, ſi blanda voluptas
Senſibus exortes mulcet, mens angitur illis,
Quatenus acta tenet, quod nollet habere dolendum,
Vel fruitur, quod vult. Quoniam conformia nobis
Cuncta voluntatem ſpectant, bona, vera, Volenti
Si conformentur primo. Mala diſſona nobis;
At mala vera, Deo ſummè diſcordia, tantum
Crimina ſunt: Iſtis igitur implexa voluntas
Summè averſa Deo, ſummè crucietur oportet.
Sed verum videt intellectus, & arbiter æquus
Pulcrum, & turpe notat; pulcrum, ſi conſonet aptè
Principiis conforme ſuis, & turpe recedat.
Hinc quoque ſenſibilis quærit Bona quæque cupido,
Viſus, & auditus verum, pulcrumque receptant;
(Ut cognoſcendi potius, quam diſcupiendi
Inſtrumenta voces) igitur cum vera penetret
Intellectus, & iſta ſuæ diſſormia noſcat
Naturæ, nequeatque datis deſiſtere cœptis,
Angitur, exhorret, quatitur, furit, eſtur, hebeſcit.
Spiritus Elyſiis contra lætatus in oris
Quod ſibi debetur, cupiat: ſatiabitur olim
Quando apparuerit tua Gloria, Chriſte Redemptor.
Sejunctas animas nullo phantaſmate molis
Dixeris attingi? ſpecies appone creatas:
At quicquid didicit, quicquid ſub mente recepit,
Et depurgatum molis phantaſmate, quid ni,
Si retinet, ſtatuique ſuo ſi ſpiritus aptum
Digerit? ad larvas non ſe convertat opacas
Intellecturus, quia corpore liber; at illi
Vita ſit hoc ipſum, quod res intelligit, & ſe.

Non-

Nonne velit ſeſe, cum ſit? quid velle negabis
Noſſe? ubi ſit quærat? cum ſit quoque lumen, id ipſum
Diſcupiat? mens eſt; igitur non luminis impos.
Hoc ſibi naturâ ceſſit, cum cætera lumen
Ferre queat, mutare locum queat ipſa voluntas
Libera, ni decreta vetent pro funere ſortis.
Quandoquidem mutare locum prohibentur Averni,
Sulphureasque faces animæ, quas juſta perenni
Morte premit, ſimul & manes ſententia damnat.
Si nihil expertos contentio dura fatigat:
Parce modis, animoſa Fides. Me ſeptima priſco
More Dies urget, ne Sabbata prima quieti
Dedita traducam. Jam per compendia quicquid
Et Deus, & Natura, Dei ſancita Voluntas
Condiderit, cecini. Teneant meliora ſilentem.

SEP.

SEPTIMÆ DIEI FERIÆ.

SABBATI REQUIES.

Textus.

1 *Igitur perfecti sunt Cœli, & Terra, & omnis ornatus eorum.* 2 *Complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat; & requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat.* 3 *Et benedixit diei septimo; & sanctificavit illum: quia in illo cessaverat ab omni opere suo, quod creavit Deus, ut faceret.* Genes. cap.2.

Otium Negotiosum.

ALMA QUIES OPERUM cunctis operosior actis
Me vocat in carmen festis solemne diebus:
ANNIBAL hanc etiam studii nostri accipe partem.
Si quid enim sanctum non otia pigra retardant,
Ut sit, ut immoto pelluceat ordine rerum,
Quem piget amissi, culpa grassante, laborem
Fœderis? Omnipotens Author, qui cuncta creavit,

Ut

Ut faceret, mundo latè majora creato
Perficit usque modo; sed cum priùs extima visu *a*
Cuderit, arcanâ posthæc virtute beatæ
Pacis agit requiem, requiem, quam mente supremâ
Spiritus intus agit, plenam molimine laudum.
Has imitata virûm felicia germina formas
Pervigili poterant ævum traducere cultu,
Si custoditis blandæ dulcedinis hortis
Staret honos patrius; sed postquam decidit heros
Terrigenùm vetito fatalis originis esu,
Quam paucis remeare gradûs ad gaudia cessum!
Hoc opus, hic labor est: pravas avertite curas,
Illustres animæ, curas removete profanas;
Sacra dies agitur; vili consistere circo,
Mechanicùm servire, nefas; quid curia lites
Evomit, & strepitu repetit decocta forensi
Nomina? quid ludos aperit, quid alipta palæstras,
Et plaudit mimos populi clamore theatrum?
Quid mensas onerat mutati Collybus æris:
Et rotat emporiis nummos mercator apertis?
„ Luce sacrâ requiescat humus, requiescat arator:
Nullus in urbe labor, nullæ per compita turbæ;
Mente laborandum; Fabrilia claudite, Cives,
Ostia; sollicitos animi prohibete tumultus.
Huc operæ pretium; non per spatiosa viarum
Ducimur: Arcta via est, qua vita perennis, amœnæ *b*
Vita voluptatis despondet in otia sanctum
Numinis officium; sapientia prima putetur
Nosse Deum, quem nosse Fides plus prosit amanti,
Quam contemplanti ratio; ratione movetur
In sua mens Hominum: Fidei caligine supra

Se

a Jo.5.17. *Pater meus usque modo operatur, & Ego operor.*
b Matt.7.13. *Lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem.* num.14. *Arcta via est, quæ ducit ad vitam.*

Se fertur, non in ſua; motu deficiens eſt
Principium natura ſui; ſed luce ſupernâ
Mota fit efficiens; quæ nam ſua dixeris eſſe,
Cum nihil ex propriis habeat? mendacia, fraudes,
Pauperies, errata ſuum duxere tributum.
Innixi ratione Sophi novere Tonantem; a
Qualibus ah tenebris hos ignorantia vinxit!
Qualibus ah vitiis diſtraxit opinio ſensûs!
Caligant in ſole, ſuo ſe quilibet auſu
Dejicit; ex utero errantes ſunt falſa locuti. b
Tutiùs ergo Deum Fidei devotio monſtrat:
Obſequiumque gerens ratio conceptibus altis
Muneris Ætherii; quod non excogitat in ſe
Nec capit extra ſe; reperit divinitùs indi,
Cælitùs infundi. Ratione ſilente voluntas
A Deo habet, quod habet; gratisq; quod accipit, intus
Cur tenet ingratis? quare piger opprimit error?
In deſideriis animæ divina refulgent
Lumina; notitiam ſummæ Deitatis adaugent
Vota, preces, humili ſuſpiria corde, fidelis
Religio, Fideique frequens meditatio puræ.
Quippe quieſcendi ſupremus terminus eſt pax
Exuperans omnes ſenſus; acquirere pacem,
Sabbata quam ſignant, ſex eſt illuſtre dierum
Hoc facinus; primo cœlum, terramque creavit
Omnipotens? animæ corpus terreſtre ſubegit.
Luce diem compſit? Fidei te lumine donat,
Et Lux in tenebris lucet; diviſit aquarum
Congeriem, firmasque Dies tenet alter Abyſſos?
Divide confuſum culpâ chaos, erige mentem,
Carnis onus ſubmitte; ſpei te robore firma:
Spes non confundit, menti cum dia ſuperſit

Gra-

a Rom. 1. 21.
b Pſal. 57. 4.

Gratia, nec desint imæ sua semina parti.
Tertia collectis undis lux æquora pandit?
Collige tu vires, fluidosque cupidinis æstus
Uno coge loco; fœdus coalescit in unum
Castus amor, virides ut germinet arida plantas,
Et caro fœcundis animæ virtutibus halet.
Alta diem cœlis ornarunt sydera quartum?
Evigila, ut mentem meliora charismata lustrent.
Quinta dies ab aquis pisces deduxit, avesque?
Piscibus ecce fides, avibus spes emiçat ipsis,
Et sociale genus sextæ conferre Diei
Symbola, concordis fructum lætatur amoris;
Usque adeo labor in requiem, qua septimus instat
Posse frui, festumque diem celebrare perennem!
Nunc age, si cupias, requiem virtutis adeptus,
Solemnem celebrare diem, non Orgia Bacchi,
Non Cybeles insana feres crepitacula Matris
Non Hecatombæo libata piacula saltu.
Non te Circenses ludi, non atra Cotytto
Delectent, neque Olympiaco te pulvere fœdes.
Sperne voluptates carnis, mundique nefastos
Oderis esse dies, tranquillâ pace carentes.
Festa dies mundi, mundæ est infesta quieti.
Nam Deus est animæ centrum, Deus orbita mentis;
Hìc, & ubique manens, & nullibi, ubique moratur,
Hìc ubi non fueris; transcende per omnia sensus,
Est Fidei gradus, hæc oculis vidisse creatis,
Percepisse quod est à Numine, quod nihil à se
Constitit: En cœlum, terramque creavit, & undas,
Et tenebris obducta suis, nisi luce revelet
Spiritus almus, adhuc nobis ignota jacerent.
Lux autem per se nobis manifesta revelat
Omnia. Quanta Deus Lux est, qui luce creatâ
Monstrat opus tantum? Lux est super omnia lucens;
Luce vide rerum divinæ lucis abyssum.

Quid

Quid cœli, quid terra, quid eſt mare, totaque mundi
Machina, quid mentes? magnum quid: ſed tamen ipſis
Majus mente capit, plures qui cogitat orbes,
Qui magis inſignes cœlos, terraſque creatis
Cogitat & mentes; at ſi proceſſerit ultrà,
Attigeritque Deum; Deus, ah Deus omnia; circum
Sunt nihil hæc, & plura, nihil ſunt omnia præ Te;
Nulli plus ultra datur attentare ſupremo
Limite; Meta quies eſt ultima; cætera præceps
Tranſitus expungit; mediis mora nulla cohæret.
Indignum, ſtatione capi, ceu corpora, mentem;
Amentem mentem, primâ quæ mente reſiſtit
Eſſe velut centro, cum nullibi ſiſtere poſſit,
Cum non in ſe ſit, quæ à ſe non eſt, neque per ſe.
Propterea ſapientis erit, pro lumine ſummæ
Majeſtatis & hoc de ſe penetrare ſecundum,
Notitiamque ſui ſtudio limare frequenti.
Cerne quid es; fueras aliquid fortaſſe priuſquam
Te tua conciperet Mater, Deus ipſe crearet
Ex nihilo mentem? pariter niſi te regat, ut ſis,
Continuata Dei miſeratio; ſubtrahat inſtans,
Quæ ſuffragatur miſeris præſentia rebus,
Numinis auxilium, quò protinus impos abibis?
Quicquid es, alterius cum ſis, certè tibi non es;
Ex nihilo cum ſis, ex te quoque tu nihil hoc es. a
In nihilum de ſe, cum poſſit abire, neceſſe eſt
Eſſe nihil; nihiloque minùs natura retraxit
Crimine; nam crimen cum ſit defectio vergens
A ſummâ bonitate per immenſam Catacreſim
In barathrum, puteumq; mali, limumq; profundum; b
Ille

a Galat. 6. 3. *Si quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.*
b Pſal. 68. 3. *Infixus ſum in limo profundi; & non eſt ſubſtantia.*

Ille per Antithesin sensûs, mentisque recessus
Terminat in nihilum; non est substantia; quanto
Debilior casus, tanto semotiùs a re
Præcipitas, & te reperis ex te nihil esse;
Nec datur à nihilo pro libertate regressus.
Hæc meditare diu, praxi scrutare virili,
Collecto sentire sinu connitere, vires
Concessas impende: datum tibi desuper hoc est,
Posse tuum sentire nihil sine sensibus, ipsum
Velle tenere morâ; conatu mentis inire:
Visceribus totis ipsos compellere sensûs,
Ut se conforment menti, quæ talia novit;
Nidus avi proprius; Pullos ubi parturit, illic
Et tranquilla fovet. Sed adhuc tibi longa superfit
Semita; nam positis (fas est ita dicere) binis
Extremis, medium distantibus infinitum,
Cognitione Dei, qua sursum niteris usque,
Cognitione tui, qua niteris usque deorsum,
Nonne gigantæo properes excurrere passu
Hoc intervallum, quò fessâ mente quiescas?
Et tamen ò felix mentis labor! abstrahe mentem,
Mente Deum summum signa; te mente resigna,
Et quod habes ab eo, cohibe, ne limitis usum
Transiliat; Deus ipse docet, dum non tibi juris
Divini usurpas, tanquam tua, pignora; donat,
Et tua nempe facit, quæ non tua sunt, Deus ipse,
Quæque jubet, dat velle, & posse, & perficere, ut sint. [a]
Est Deus in nobis, & in ipso vita movetur, [b]
Et sumus: hoc medium posuit quid, & inter abyssum
Præcelsæ Deitatis, & è regione tuæmet

De-

---

[a] Philip. 2. 13. *Deus est enim qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate.*

[b] Act. 17. 28. *In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus.*

Debilitatis, qua in nihilum natura dehiscit.
Cum verò sceleris casu dilapsa referri
Principio nequeat, cui debebatur, honorem
Dedignata suum: medium Deus ipse potenti
Robore concessit Christum, qui dissita longo
Culpæ dissidio conjungeret ima supremis.
Quippe lues culpæ de se lethaliter ut cum
Destruat omne bonum, quisnam reparare profundum
Criminis exitium poterat? nisi dextera summæ
Virtutis? plus est operis, quam condere mundum,
Tollere peccatum: quia plus à Numine distat
Hoc nihilum sceleris, quo pugnat iniqua voluntas,
Quam nihilum rerum, quo non vis ægra resistit.
Si Deus offensus culpâ non destitit esse
Nequitia peccantis, idest, quia maxima virtus
Est illi, cui non intentio prava propinquat;
Sed scelus intentat petulantia pessima summum,
Si Deus offensus culpâ; Deus ipse reponat
Dedecori decus, assumptâ qui carne labantem
Naturam relevet. Prodest hæc tertia lapsis
Notio, qua vitæ Medicum, verique Magistrum
Tramitis ad requiem pietas immensa revelat.
Huc ades ò Animæ deformis imago, Redemptor
Te petit, ut repetant in te sua munera formam;
Huc ades, hoc unum scitu memorabile Verbum
Christus Homo, Christus Deus, exemplaria rerum
Protulit, & retulit: videas humana ferentem
Stigmata peccati quanto se pondere lasset;
Fert humeris onus immensum puerilibus insons,
Quàque Deus virtute latet servilia monstrat
Munia; pura caro cælestis Hypostasis uno [a]
Supposito suffulta, gerit simulacra reorum:
Quid reus immenso Christi patientis amori

Gra-

a *Pura, idest innocens, & sine peccato.*

Gratiùs appendat? capiti consentiat aptum
Corpus, & apprimè velit ejus morte renasci.
Quicquid ab ipsius promanat amore, vicissim
Noveris ex ipso totum, sed protinus usu,
Quem dedit esse tuum, fidei constantia vertat
In censum probitatis. Agas velut omnia dono
Cessa tibi faveant, sed non tua noveris esse;
Notitiam veræ discernat originis actus,
Ut cum, quæ fieri debent, perfeceris omni
Conatu, dicas, sum servus inutilis, & quæ a
Juris oportebant fieri, non sunt mea, non sum,
Non feci; nihil est in me; Deus omnia fecit,
Omnia Christus; honor sit, & ipsi gloria soli.
Quandoquidem natura Dei est, & gratia Christi,
Ut sis & facias, sine quo nil possumus omnes,
Nil sumus ex nobis, & possumus omnia secum.
Ergo quid elato, mendax homo, corde superbis?
Respice Prototypon summo de vertice missum,
Majestate latens humilem spirare figuram,
Et tibi dum profert specimen conforme trahendo;
Ne renuas aptare sibi te; subdere mentem,
Subdere corporeos artus, clavoque trabali
Figere; supplicium culpæ, quod cernis in ipso
Desævire, tibi deberi credito; sed non
Est satis ad meritum, minor es, quam ferre valeres.
Quapropter complere potes pro Corpore Christi b
Quæ desunt in carne tua, nectique redemptis,
Et fieri similis toti pars. Indue Christum c

P In-

a Luc.17.10. *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite; servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.*
b Colos.1.24. *Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia.*
c Rom.13. 14. *Induimini Dominum Jesum Christum.* Eph.4. 24. & 6. 11. 14., Colos.3. 10. 12.

Indue virtutes, ut sis in corpore tanto
Consona pars Capiti; Corpus nam dedecet esse
Juncturis difforme, quod est Ecclesia Christi.
Idcirco membrum toti parere paratum
Dira pati, gaudere probris, sufferre libenter
Omnia perdiscat, conspersaque sanguine Jesu
Vestimenta gerens rigidæ Crucis hostia fiat.
O fortunatæ mortis vitale sepulcrum!
Quo requiescit amor, quo vita resurgit amantis,
Et trahit electos in festa perennia, quonam
Te celebrem studio? Tu me Sapientia comes
Oro, Timore Dei, Pietate, Scientia, & alto
Robore, Consiliis, Intellectuque profundo,
Justitia, donoque Spei, Fideique; nitescat
Simplicitas animi, vitæ frugalis honestas,
Mundities operum, mentis constantia, morum
Religio, rerum dimissa licentia, linguæ
Cultus inoffensus, mundi contemptus, honoris
Nulla sitis, perfecta mei victoria; sanctum
Corde meo Christus TRIADIS transcribat Amorem.
Hic Amor unus, Amor divinus in omnia compos
Igne sacro mentem pervadat, viscera flammet,
Irradiet sensûs, atque ossa medullitùs urat.
Si Bonitas est summa Deus, quò tendimus omnes,
Si medium Christus, per quem contendimus illò;
Nos autem divina trahit Clementia sursum;
Nos sumus in motu superæ virtutis ab imo
Naturæ lapsæ ad supremum culmen amoris,
Quem summæ Bonitatis opes fulgoribus augent.
Sed via longa nimis, nunquam statione perenni,
Donec iter nostræ definiat ultima vitæ
Meta, moram ducit; requies brevis ilicet ægris
Hospitibus graviora parat certamina; bellum
Majus inire docet, partisque quiescere palmis.
Vix etenim quis constituit bene vivere Christo,

Cum

Cum malus irrumpit Dæmon, & mille nocendi
Comparat insidias, mundum rutilantibus armis
Instruit; illecebris carnem deflectere tentat.
O quid agis Christi miles? quid fabula vulgi
Ferris, & assuetum vitæ novitate relinquis
Ingenium? miserere tui, miserere tuorum;
Certiùs est uti specie præsentis, & usu
Liberiore frui, dubio quam fine futuri
Spem differre bonis. Quanti stetit exitus anceps
Devotis in fata malæ crucis? ecce beatos
Et brevis hora facit; nam de Cruce Latro, memento
Christe mei, clamat; nec tædia longa salutem
Protelant: hodie tibi vive; perendinus ortus
Solis erit patiens, ut crastina pœna remittat
Menda juventutis: nunc æmula gloria fastis
Majorum invideat; nec contemnendus avorum
More tenor vitæ, parium quam turba frequentat.
Nunc est ludendum; nunc est pede libera tellus
Concutienda levi; curas eliminet ætas,
Cum licet irasci, cum non vindicta furorem
Dedecoris culpat; lautè bibe, vescere, dormi,
Pars animæ viventis id est, neque paupere censu
Mendicare Dies: tanti sis, quantus honori
Splendor erit famæ: tua sunt hæc; vita, voluptas,
Gloria, commoditas: reliquum concede senectæ;
Nam feretro. Cujus voces hæ? murmura Lernæ,
Sibila serpentis. Fuge, mi dilecte, venenum,
Spirat hydrus: mellita nihil te verba morentur:
Sancta fides operi vivo vacat, obserat aures
Eloquiis, oculos fucis, sensusque vapori
Tartareo, mentemque movet meliore silentem
Discursu: meditare Deum, quo fine crearit
Immortalem animam; quod præterit, usus, in unum
Dirige principium; nec te fastidia pugnæ
Discrucient; præclara tui certaminis est spes,

 Posse

Posse impugnari, vinci non posse; volentem
Turpe nimis vinci. Patientia longa triumphum
Consequitur; quid mente cadis, quid corde fatiscis?
,, Tu ne cede malis, sed contra ardentior ito,
Qua tua te divina juvat præsentia; pro te
Militat ipse Deus: non es tibi solus in hostes,
Quos debellatos Christi victoria monstrat
Calce triumphandos. Ora: Pater abditus adstat,
Filius attendit, sanctus quoque Spiritus ungit
Chrismate virtutum mentem; bonus Angelus instat,
Et superos conferre manus tibi crede vocatos.
Omnia vincit amor, quo vincit & omnia Christus,
Christus amor noster; nostri via Christus amoris,
Quà rectà gradimur, cum sabbata culta quiescunt.
Nam dolor ex odio culpæ conceptus, ut infra
Viscera se condit, læsumque recogitat ultrò
Numen inaccessum, Majestatemque supremam;
Conterit eduræ mentis præcordia, nisu
Dimovet opposito, tetrumque cupidinis ignem
Extinguit lacrymis: odium immortale malorum
Inchoat omne bonum, primamque dolore favillam
Elicit, & tenero lumen succedit amanti.
Inde autem succrescit amor sacer, inde profanus
Solvitur & quanto ferventiùs ille calescit,
Tanto debiliùs mundi, carnisque libido
Præpedit ascensum, donec quasi mortua mentem
Corpore divisam linquat super Æthera ferri.
Huc ut pervenias, nullis terrebere pœnis;
Nulla tibi mortis species invisa putetur.
Nonne necesse pati, quos vita doloribus angit;
Nonne necesse mori, quos nex abrodit ab ortu?
Invitum te fata trahunt: quid velle recusas
Cum merito, quod nolle nocet? nolisque, velisque,
Te sequitur dolor, & lethum: post fata sequatur
Certa quies operum, merces indicta laborum.

Baju-

Bajulus ergo Crucis, patiens imitare Magiſtrum
Cœlo dilapſum, Pietas quem ſumma redegit
Pauperie, probris, plagis, cruce, morte, ſepulcro,
Divitias, decus, illecebras, & gaudia vitæ
Conſummare brevis; quo te non cogat amati
Cura beata boni, ſi ſæpe quieveris ipsâ?
Sic ſacer annus eat, dum ſeptima vertitur ætas,
Dum labor in requie, requiesque labore cohæret.
Dũ movet hebdomadas vaga Cynthia mẽſe quaternas,
Nec dum perfecto ſolis conſortia curſu
Conſequitur; majoris adhuc ſolemnia pacis
Sunt celebranda viris, donec lux auferat umbras;
Donec in octavam divina ſilentia lucem
Evacuent ex parte quod eſt, totumque ſerenent. *a*
Quippe nihil certi victoria noſtra triumphat;
At quamquam ratio vincendi tota supernè
Diffluat; omne tamen nobis onus ingruit, ut ſi
Tota foret ratio vincendi noſtra; quod eſt in
Munera conceſſum, hoc in præmia proficit uſu.
Sunt interruptis hæc exercenda periclis,
Quò non pœniteat, vitæ dum pœnitet actæ;
Ac valido mœrore mali ſuſpiria plangant
Pectus: Ohè nunquam ſatis eſt, vel læſeris unâ
Perminimâ culpâ Numen: jejunia feſtis,
Et vigiles noctes præeunt; majoraque luctu
Gaudia proveniunt: quod ſi ſemel unxeris Agni
Sanguine Niliacos poſtes, & limina; ſurge,
Tranſitus eſt Domini; fiat tibi Paſcha ſalutis *b*
Menſa viatorum: duplici velamine Chriſtus
Ipſe latet; ſpecie panis, velut hoſtia fuſo
Sanguine cæſa latet, Corpus non Sanguinis expers;

a 1. Cor. 13. 10. *Cum autem venerit, quod perfectum eſt, evacuabitur, quod ex parte eſt.*

b Exod. 12. *Eſt enim Phaſe, ideſt Tranſitus Domini &c.*

Et ſpecie vini Sanguis, velut hoſtia ſecto
Corpore fuſa latet, qui non eſt corporis expers;
Vivit enim Chriſtus ſpecie ſub utrâque, ſed Agnum
Oſtentant velut occiſum myſteria, totum
In toto, partes in partibus; integra res eſt
Sub quavis ſpecie; ſpeciei fractio nunquam
Integritate caret; nunquam locus alter & alter
Multiplicat Corpus; divina potentia quo ſe
Non ferat in magnis rebus, minimiſque figuris,
Tranſitus ut Domini magnum manifeſtet amorem?
O amor, ò vitæ requies, & meta beatæ,
Cor petit ecce meum, caro te mea jugiter ardet;
Eſurit, atque ſitit; nullo me nectare major
Eſca trahit, major nullo me potus opimo;
Potus & Eſca ſimul, qui non corrumpitur eſu;
Viva Caro, Sanguis vivus, Caro Sanguine, Sanguis
Carne viget, Daps in Potu viget, in Dape Potus;
Sed tamen hac ſpecie bibitur, non manditur, illâ
Manditur haud bibitur; Cyathus ſunt, atque paropſis
Potus, & Eſca, ſed hoc non ſunt, quod Corpus Jeſu,
Corporis exuviæ, latæ ſacra ſymbola mortis.
Namque quod apparet, deſignat imagine Chriſtum
Eſſe Cibum, Potumque animæ, qui nutrit abundè
Corpore vivificans, & Sanguine; ſeque latenter
Sub ſpeciebus habet Panis, Vinique relictis
Dividuis, Corpuſque ſuum mortale figurat,
Ut refricet nobis quales aſſumpta dolores
Pertulerit natura Viri; ſed quod latet, olim
Subjectum pœnis, nunc immortale, poteſtas
Notificat Deitatis inenarrabile donum,
Quò genus humanum fruitur, ſi quando feratur
In Chriſtum, nihilumque ſui permanſerit in ſe.
Sic igitur Divina foris, intuſque reformet
Gratia me, reſecet pravos ex pectore motûs,
Corporeamque animæ ſubdat pax aurea molem,

Atque animam fidei. Tunc ah desiderat unum
Te bone Christe, Dei Fili, Deus, atque Redemptor
Humani generis, mea te desiderat Aura.
Quid moror? accedam; Bonitas velata morantem
Non patitur; suadent animo delicta recessum:
Et tamen hùc urget duris in rebus egestas.
Accessi miser, & patulo timor ore vocantem
Excipit, ac tremulo dilatat corde latebras.
Obticui; nec enim pro Majestate loquentis
Fas erat effari. Nunc ò Deus abdite, Verbum
Carne salutari vinctum; Caro Sanguine pollens
Laberis in mentem, divino Numine reples
Viscera te toto, transfers figmenta creati
Stipitis, & renovas in te translata: fit unum
Corpus amicitiâ; fit Spiritus unus in ipso,
Quo requiescat amans in idipsum, & pace fruatur.
Usque adeo Paschale decus dabit Azima raptim,
Donec ab Ægypto tristes exterminet hostes
Angelus, & tuto sacras pertranseat ædes.
At novus expectat secreta per invia cultus,
Et labor indigetes: fruges offerre novellas [a]
Expedit: Ætheriâ demissus ab arce pia vit
Spiritus Hebdomadas septem, donisque repletas
Sollicitat mentes; Terras properavit in omnes
Spiritus alta tonans, sonituque calente reducit
Messis Apostolicæ speciosa novalia: tantum
Terra ferat, patiens humili Divina culullo!
Nempe quies, & motus agunt ut cuncta sub astris,
Irrequieta quies ut sit, motusque quietus;
Non secùs illapsu Numen scrutatur amantem,
Quem neque pax hebetat, neque motus agone fatigat;
Et sapiens mentem custodit in omnibus æquam.

---

[a] Num. 28. 26.

Juge tamen festum solemnia nostra frequenter
Aspirare velint, non impetrare litatum;
Nam nobis septena per intervalla recurrunt
Mensium, & annorum, veterem signantia normam,
In Testamentum Legis novitate reclusum.
Ut verò semel obducet censura lituram
Chirographo mortis, maneas in Numine, vivas [a]
In Domino, reliquis defunctus rebus; Amoris
Hoc opus, & Fidei summum: cum senseris in te
Jugiter esse Deum, sensûsque occluseris omnes,
Ut Deus, & tu sis unum, spiresque vicissim
Divinæ Bonitatis opes ex fonte receptas.
Tunc oculo, tunc aure Deum, tunc ore sapis, cum
Mente trahis sursùm sensûs; circumspicis, audis,
Delibas, quod mente tenes; sonat omnia Numen,
Numen agit, Numen supereminet omnia circum.
Simplicitate subes, veluti si candeat igni
Ferrea massa; nihil ferri videatur, & omnem
Virtutem attribuas flammæ: Deus omnia circum
Est, operatur, in ipso animæ natura silescens
Effertur latè supra se: vividus ignis
Omnia consumens Deus innovat omnia; cœlum
Ecce novum, terramque novam, rerumque novarum
Principium, finemque beatum. Absorta modorum
Nescia mens, primæ rapitur caligine Mentis,
Et secùs infusis intelligit omnia formis.
Protinùs his autem mendacia nostra videmus,
Qualiter abstractis contemplabamur amictum
Lumen imaginibus, quod jam velamine moto

Pu-

---

a Joan. 16. & 15., Idem 17.

b 1. Cor. 2. 9. *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor Hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum.*

Purius excipitur. Lumen de lumine pandit
Gloria: non oculus vidit, non audiit auris
Non Hominis concepit iners penetrale paratos
Æternæ pacis thesauros. Abstrahe sensûs,
Abstrahe conceptûs, dedisce vocabula rerum;
Intuitu potiore Deus tibi suggerit in se
Cuncta; quid impediant ergastula carnis amantem?
Amentem me reddat amor, me barbara tellus
Rideat extorrem, quia non intelligar ulli.
Quem Deus assumpsit, quem circumsepsit, & infra
Se penitùs vertit, secum quodammodo cessit
Divinum fieri; divinâ sorte potiri;
Secum intelligere, & secum se velle; beatè
Vivere, pace frui. Non est Deus alter in uno
Numine: fit gratis illi commune, quod uni
Debetur; Fari liceat: notat omnia Verbum
Univocum sine voce, quod inflecti neque possit.
Quod semel ut loquitur Deus, hoc ipsũ loquitur mens
Juncta Deo, semperque semel dixisse satisfit,
Inque uno gratis intelligit omnia Verbo.
Ipsum intelligere est vitæ purissimus actus,
Ipsaque Vita Deus, qui vult Animæ sibi junctæ
Hæc eadem, quæ sunt unum, verumque necessum est
Sic intelligi, ut est; & conformata potenti
Luminis attractu ratio vitale receptat
Incorruptibilis fontis spiramen in ævum.
Hic immobilitas summâ virtute capessit
Mobilium vultus, mutabiliumque medullas;
Immensumque Dei scintilla reciprocat ignem,
Et quos inverso perceperat ordine, recto
Transformata capit radios, & capta remittit.
Hic novitas æterna nihil novitatis in ipso
Fonte refert, in vase refert nova cantica laudum;
Nec piget antiquæ lucis, quæ continet omnes
Rerum

Rerum notitias, vitæ præstantis origo. a
Aut ſint, aut fuerint, aut ſint virtute futuræ
Aut fieri poſſint, radio lux omnia monſtrat,
Illa voluntatis libito ſic eſſe, velut ſunt;
Illa poteſtatis metâ ſic poſſe cieri.
Huc aciem vertas; hìc eſt ſapientia, finem
Pertingens à fine: genus mendacia nullo
Fingit adulterio; neque enim confuſa ſub uno
Plurima conceptu fiunt abſtracta; videndi
Singula deſignant propriæ diſcrimen abollæ,
Quà ſibi conveniant, quà ſe diſtinguere poſſint,
Quà ſint hoc unum: fert omnia viſio menti.
Non individuûm ſpecies ignara ſuorum,
Indefinitâ fallit ſub imagine ſenſum,
Conceptumve rei; cunctos, quos prima Voluntas
Decreuit fieri, fœtus diſcernit, in ipſis
Ultima dividuæ ſortis diſcrimina, plenum
Suppoſitum vicibus, quodcumque relatio, motus,
Et locus, & tempus circumſtant, paret amuſſim.
Hìc menſura notat, quid differat iſtud ab illo,
Quid proprii referant, & quid commune, quid in re
Mens humana novum, quod non eſt, eſſe laboret;
Et quibus ingenii tranſcendat viribus, ut plus,
Quam ſit opus, ſapiat. Mundi ſapientia latè
Stultitiam redolet, fatuum ſonat: Hæccine fumus,
Et ſtrepitus peperit buccis inflantibus Euros?
Futiliter ſcimus quicquid cognoſcimus extra
Numen, & appetimus, quod non amat ipſe Creator,
Diligimus figmenta boni, bona ſpernimus ipſa;
Dumque laboramus mentis conamine Verum
Diſcere, deſipimus, quoties nolimus amori
Divino navare operam, Veroque manenti
Sta-

a Joan. 1. *Quod factum eſt, in ipſo Vita erat.*

Stare voluntatem. Requies operosa coercet
Instabiles motûs, & mente perennia lustrat,
Donec inoffenso divina charismata tractu
Spiritus eructans, quo se Deus afflat, agatur. a

Prædictorum Compendium:

SI compendiolo totum petis, ANNIBAL, orbem,
Hic habeas. Deus ante Dies est Unus, & in se
Trinus, & Omnipotens: quicquid vult esse, creavit
Ex nihilo; qualem, & quantum vult, Mundus ab ipso
Cœpit, & hunc unum, qui continet omnia, servat.
Condidit in mundo Mentes, & Corpora: Mentes
Mole carent; præsunt rebus, vitâque fruuntur
Intellectivâ; Stygias proclive malorum
In chaos obdurat rabies infensa catervas.
Corpora continuis constant ex partibus, omnes
Mensa locos mundi, quamquam sint cædua quædam,
Difficili quædam tractu stringentia partes.
Hæc Elementa voces, speciem quæ cædua servant,
Et non ex alia miscent farragine corpus,
Æthera Stellatum fluidum, flammamque nitentem,
Aëra, cœlestes Latices, Pelagusque profundum,
Virgineumque solum: speciem, quæ cædua mutant,
Mista voces, perfecta quidem, si protinus omnem
Commutant speciem; dant imperfecta regressum
In sua principia, & facili se fœnore mutant,
Ut vapor in pluvias, exhalans fumus in ignes,
Et glacies in aquam. Monstrat mutabile corpus
Materiam primam, & Formam; quia motus agentis
Est

---

a *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt Filii Dei.* Rom.8. 14.

Eſt in ſubjecto motum patiente. Reſiſtens
Materies actu formata, fit altera primùm
Contingenter, eo dum qualia cuncta recedunt,
Et nova conſurgunt motu, quæ format ab una
Compoſitum ſpecie. Virtus activa movendæ,
Mutandæque rei, quæ fit mutabilis actu,
A Generante venit: Generans inſtructus ab omni
Concurſu cauſæ primæ, cauſæque ſecundæ,
Inſtrumentali naturæ, aut artis amictu
Præditus, unus erit, totumque vocabis habentem
Singula, ſuppoſito quæ ſunt tribuenda creato.
Sic Deus inſtituit totum totaliter à ſe
Dependere quod eſt, quod non ſine ſe valet eſſe
Cauſa vel effectus; Cauſas juvat inſuper omnes,
Harumque effectus fieri; neque præpedit actus,
Influxusque ſuum juxta genus. Omnia Cœlum,
Omnia Stellarum motus movet, omnia virtus,
Aſſiſtens; Elementorum concurſus agenti
Proderit univoco, tribuens ſementibus eſcam.
Eſt ſua ſeminio virtus, depaſcere quicquid
Appetit, & paſtum propriis invertere formis,
Unde fit à ſimili per congrua pabula trunco
Perfectæ genitura rei, totumque minutis
Particulis conſtat, vinctisque ligamine formæ
Per ſe ſubſiſtit: nam radicaliter omnes
Una vices, ut origo, ſuas ſubſtantia primò
Subſtinet, atque ſuos latè dimanat in actus;
Quà finita manet, quà materialis, & impos,
Deficit, & patitur, recipit conamina motûs,
Dividitur ſufferre minor, corrumpitur, ultrò,
Deformata caret ſpoliis potioribus, & quod
Reſtat, habet proclive novam deducere formam,
Si tali virtute movens communicet illam;
Sin minus; ad ſimplex redeat natura elementum.

Qua

Quà verò formata viget, quà nobilis illam
Endelechia movet, cunctos propendet in actûs
Non sibi luctantes. Ad perfectissima corpus
Aspirat formæ consortia; sensibus omnem
Pandit Energiam; quam si divinitùs abdat,
Æternæ specimen de se rationis habebit,
Atque loco, motuque carens, & tempore, nobis
Posset Energiæ solas ostendere vires.
Namque volente Deo, rerum processus ad extra
Hoc sapit æternum, quod semper in intellectu
Divino fuerit ratio quandoque manendi
Taliter, & possint imitari facta Creantem
Multiplici ductu, parere creanda volenti.
Hoc igitur quod sunt, contingit habere, quod effert
Naturæ propriæ limes, defectio, rerum
Singula conditio, tum providus ordo volentis.
Hoc autem quid sunt, à prima Mente necesse est
Invariabiliter totum manare, Deique
Perpetuis imitabilitatibus exæquari,
Principiisque suis mentaliter omnia cogi.
Nam Mens divina est radix, qua vera sequuntur
Omnia: ne desint, Causa est divina Voluntas.
Hinc igitur finem naturæ circulus illum,
Qui sua principio referat, vestigat haberi;
Cumque Deus sit tale movens immobile, finem
Omnia suspirant illum, quo denique, quantum
Congruit, & fieri possunt perfecta, quiescant.
Et quia mobilium, mentem in suprema trahendam
Solus Homo gerit, & reliquum famulatur eidem,
Cum fuerit perfectus Homo potiore superni
Numinis intuitu, donisque refertus amœnis
Corporis, ecce novum cœlum, nova terra patescet.
Ac virtute Dei fient hæc consona Sanctis,
Qualia demonstrent, mundi quid præterit, & quid

Lege

Lege Dei plena poſſit ſubſiſtere ſemper.
Lux erit immotis cœlis, & ubique refulgens;
Ignis ubique patens, innoxius; Aſtra decoris
Firma locis; Æther immobilis; Aëra ſudum
Nullus Aquæ motus quatiet: ſine germine tellus
Clara velut Sydus ſtabit: tellure ſub imâ
Deſperata lues tenebris cogetur, & igni.
Quicquid ab extremis noſcis clareſcere metis,
Quanta ſit in rebus divina Potentia, pandit.

FINIS.